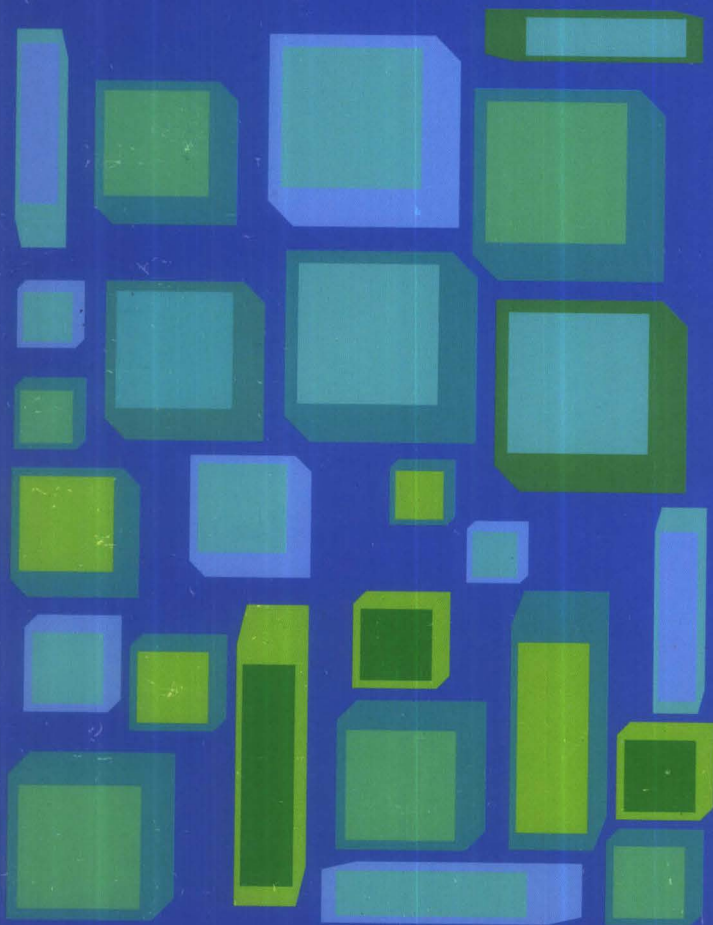

تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی در انگلستان، آمریکا، هند و ایران

بررسی تطبیقی

لیلا مرتضائی

مرکز اطلاعات و مدارك علمی ایران

تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

در ایران و چند کشور جهان

بررسی تطبیقی

لیلا مرتضائی

مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

تهران - ۱۳۸۰

مرتضائی، لایلا (گنجیان)، ۱۳۲۸ -
تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی در
انگلستان، آمریکا، هند و ایران: بررسی تطبیقی /
لایلا مرتضائی، ویراستار سیمین بردبار. - تهران:
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۰.
ح، ۲۴۶ ص.: جدول.

ISBN 964-91798-3-6:

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.
پشت جلد به انگلیسی: Lila Mortezaie. LIS
graduate programs in UK, US, India and Iran:
a comparative study.

واژه نامه.

کتابنامه.

۱. کتابداری تطبیقی. ۲. اطلاع رسانی -- مطالعات تطبیقی.
 ۳. کارشناسی ارشد -- مطالعات تطبیقی.
 ۴. دکترا (درجه دانشگاهی) -- مطالعات تطبیقی.
 - الف. مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. ب. عنوان.
- ۳۴ م / ۲ / ۲۶۷۲ Z ۹ / ۲۰ / ۰۲۰

۲۵۳۹۲-۲۹ م

کتابخانه ملی ایران

● عنوان: تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی در انگلستان، آمریکا، هند و ایران

● نویسنده: لایلا مرتضایی

● ویراستار: سیمین بردبار

● ناشر: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

تهران - خیابان انقلاب - چهارراه فلسطین - سمت ۱۱۸۸

صندوق پستی ۱۳۷۱-۱۳۱۸۵ تهران

فکس ۶۴۶۲۲۵۴ - تلفن ۶۴۶۲۵۴۸

● چاپ اول: ۱۳۸۰

● قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

● شابک: ۹۶۴-۹۱۷۹۸-۳-۶

بسمه تعالی

فهرست مندرجات

ز	مقدمه
	فصل اول: انگلستان
۱	پیشینه
۴	گروههای آموزشی
۶	ساختار تجمع واحدی
۷	دانشجو
۸	شرایط ورود
۱۰	مدت دوره‌ها
۱۰	ارزشیابی تحصیلی
۱۱	مدرک تحصیلی
۱۲	بودجه
۱۳	بازار
۱۴	طراحی برنامه درسی
۱۷	برنامه درسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی
۱۸	دانشگاه لافبرو
۱۹	دانشگاه شفیلد
۲۰	دانشگاه کالج لندن
۲۰	دانشگاه سیتی لندن
۲۱	استفاده از رایانه در آموزش
۲۴	تکنولوژی اطلاعات
۲۶	مدیریت اطلاعات
۲۷	عناصر اصلی (اجباری)
۲۸	عناصر فرعی (اختیاری)
۲۹	اطلاعات تجاری
۳۰	مهارت‌های ارتباطی

ب. / تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی...

۳۱	رفتار کاربر
۳۱	آموزش از راه دور
۳۳	پایان سخن
۳۶	پیوست ۱- اسامی دانشگاهها
۳۷	پیوست ۲- معیارهای انجمن کتابداران (LA) برای تأیید دوره‌های آموزشی
۴۱	پیوست ۳- معیارهای موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی برای اعتبارسنجی دوره‌ها
۴۶	پیوست ۴- فهرست بسته‌های نرم‌افزاری
۴۷	پی نوشت
۵۰	منابع

فصل دوم: آمریکا

۵۳	پیشینه
۵۸	گروههای آموزشی
۶۰	شرایط پذیرش
۶۱	مدت دوره‌ها
۶۲	ارزشیابی تحصیلی
۶۳	هزینه تحصیل و تسهیلات مالی
۶۴	مدرک تحصیلی
۶۴	برنامه‌ریزی آموزشی
۶۶	برنامه‌های درسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی
	دوره‌های کارشناسی ارشد
۶۸	دانشگاه ایندیانا
۶۹	دانشگاه پیتسبورگ
۷۲	دانشگاه ایلینویز
۷۵	دانشگاه ایالتی فلوریدا
۷۷	دانشگاه میشیگان
۷۹	دانشگاه برکلی

دوره‌های دکترا

۸۲		دانشگاه پیتسبورگ
۸۲		دانشگاه ایندیانا
۸۳		دانشگاه ایلینویز
۸۴		دانشگاه برکلی
۸۵		دانشگاه زنان تگزاس
۸۶		دانشگاه میشیگان
۸۶		گرایش‌های جدید
۸۷		دانشجو
۸۸		کاربرد کامپیوتر در آموزش
۸۸		آموزش از راه دور و آموزش مستمر
۹۱		پایان سخن
۹۳		پیوست ۱- اسامی دانشگاه‌ها
۹۶		پیوست ۲- فهرست منابع درسی
۱۱۱		پی‌نوشت
۱۱۴		منابع

فصل سوم: هند

۱۱۸		پیشینه
۱۲۳		گروه‌های آموزشی
۱۲۴		نظام آموزشی
۱۲۵		پذیرش دانشجو
۱۲۶		مدت دوره‌ها
۱۲۶		شهریه
۱۲۷		ارزشیابی تحصیلی
۱۲۷		مدرک تحصیلی
۱۲۸		برنامه درسی

نمونه‌هایی از برنامه درسی دانشگاه‌های مختلف

د / تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی...

دانشگاه میسور

۱۳۲	کارشناسی ارشد
۱۳۳	دیپلم تحصیلات تکمیلی
۱۳۴	دانشگاه دهلی
۱۳۵	دانشگاه مدرس
۱۳۵	دانشگاه پنجاب در چندینگر
۱۳۶	دانشگاه کلکته
۱۳۷	مرکز ملی اطلاعات علمی هند (اینزداک)
۱۳۸	مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی
۱۳۹	تجهیزات کتابخانه‌ای و آزمایشگاهی
۱۴۰	فارغ‌التحصیلان و بازار کار
۱۴۱	پایان سخن
۱۴۴	پیوست - اسامی دانشگاهها
۱۴۶	پی‌نوشت
۱۴۸	منابع

فصل چهارم: ایران

۱۵۱	پیشینه
۱۵۶	نظام آموزشی
۱۵۷	گروههای آموزشی
۱۶۱	گزینش دانشجو
۱۶۵	مدت دوره
۱۶۶	ارزشیابی تحصیلی
۱۶۶	مدرک تحصیلی
	برنامه درسی
۱۶۷	دوره کارشناسی ارشد
۱۷۳	دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی
۱۷۵	دوره دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی

فهرست مندرجات / ۵

۱۷۶	کتابخانه و تجهیزات آزمایشگاهی
۱۷۷	فارغ التحصیلان و بازار کار
۱۷۸	پایان سخن
۱۸۴	پیوست ۱- اسامی دانشگاهها
۱۸۵	پیوست ۲- فهرست منابع دوره کارشناسی ارشد
۱۹۹	پیوست ۳- فهرست منابع دوره دکترا
۲۰۷	پی نوشت
۲۱۰	منابع

فصل پنجم: مقایسه و نتیجه گیری

۲۱۴	انگلستان
۲۱۵	آمریکا
۲۱۶	هند
۲۱۶	ایران
۲۱۷	مقایسه
۲۲۱	نتیجه گیری
۲۲۳	پیشنهادهات
۲۲۴	پی نوشت
۲۲۵	واژه نامه
۲۲۹	منابع
۲۴۲	فهرست اسامی

مقدمه

در دهه ۱۹۹۰ با گسترش دستگاههای ارتباطی پیشرفته، راه اندازی ماهواره های مخابراتی و بهره گیری از نظام های هوشمند و شبکه های جهانی وب، علم اطلاع رسانی و خدمات اطلاعاتی متحول شد. بهره گیری از سیستم هایی چون پست الکترونیکی، گروه های مباحثه و خبری موجب دگرگونی ارتباطات علمی گردید. حرفه کتابداری در سطح جهانی در مواجهه با تکنولوژی جدید و تغییر شکل منابع اطلاعاتی سمت و سویی تازه یافت. آموزش عالی این رشته نیز طبعاً نمی توانست متأثر از این تغییرات نباشد. در نتیجه، در برنامه های آموزشی بازنگری و تجدید نظر به عمل آمد تا دانشجویان با کسب دانش ها و مهارت های تازه بتوانند پاسخگوی نیازهای بازار کار باشند. شناخت میزان تأثیر تحولات جهانی بر آموزش کتابداری و اطلاع رسانی ایران و هماهنگی آن با نیازهای حرفه ای و علمی این رشته مطلبی است که ذهن بسیاری از صاحب نظران را به خود مشغول داشته است. هدف این بررسی آن است که پس از مطالعه و تعمق در برنامه های آموزشی دوره های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع رسانی کشورهای انگلستان، آمریکا، هند و ایران، چشم اندازی از وضعیت کلی و نقاط قوت و ضعف هر یک ارائه شود. سپس با مقایسه بین آنها و بیان شباهت ها و تفاوت ها موقعیت تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی ایران مشخص گردد. شاید که برنامه ریزان و گروه های آموزشی با درک موقعیت و توجه به تحولاتی که در دهه اخیر در آموزش عالی کشورهایی چون انگلستان و آمریکا رخ داده است، در پی چاره جویی و رفع کاستی ها و کمبودها برآیند. طبعاً برنامه ریزی آموزشی برای رشته های حرفه ای مانند کتابداری و اطلاع رسانی آسان نیست. مهمترین مشکل این برنامه ایجاد توازن بین مباحث علمی و نظری با قابلیت های علمی و مهارت آموزی های حرفه ای است. گستردگی مباحث جدید و نیازهایی که دوره ها در نتیجه پیشرفت های سریع علم / خدمات اطلاع رسانی با آن مواجه اند، متخصصان را در برنامه ریزی درسی با مشکل روبرو می نماید. برنامه درسی و نسبت بین آموزش نظری و مهارت آموزی ها چگونه باید باشد تا فارغ التحصیلان این رشته هم در بازار کار و هم در محیط های دانشگاهی از کارآیی و اعتبار لازم برخوردار باشند؟

پس از انقلاب فرهنگی، نظام آموزش عالی ایران به صورت متمرکز درآمد و گروه های آموزشی استقلال نسبی خود را از دست دادند. گزینش دانشجو و استاد، طراحی برنامه درسی و همچنین سرفصل دروس و منابع درسی و غیره به صورت متمرکز و براساس مصوبات و

آئین‌نامه‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی انجام گرفت. گروه‌های آموزشی امکان ابتکار عمل و رقابت سالم و سازنده خود را از دست دادند. گروه‌های کتابداران و اطلاع‌رسانی، به دلایل مختلف از جمله مسایل اقتصادی، اختصاص این رشته صرفاً به دانشکده‌های علوم تربیتی و علوم انسانی و عدم شناخت برنامه‌ریزان از گستره این دانش بین رشته‌ای، نتوانستند از جهت تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی پیشرفت لازم را داشته باشند و مهارت‌آموزی‌های لازم را هماهنگ با تغییرات جهانی این رشته اعمال کنند. از سوی دیگر گزینش دانشجو به شیوه فعلی مورد انتقاد بسیاری از دست‌اندرکاران است. گزینش متمرکز سبب شده است کسانی به تحصیل در این زمینه روی آورند که نه توان و شناخت لازم و نه علاقه کافی به این رشته را دارند. این افراد طبعاً نمی‌توانند به عنوان متخصصانی علاقمند و کارآموز در پیشبرد این حرفه مؤثر باشند. مواردی که ذکر شد و سایر عوامل سبب گردیده است تا ضرورت تغییرات بنیادی در آموزش عالی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران مطرح شود. در بهار ۱۳۷۹ با تغییر ساختار وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، به گروه‌های آموزشی اجازه داده شد تا خود به برنامه‌ریزی درسی بپردازند. امید است با این گام مثبت به تدریج سایر مشکلات و عوامل بازدارنده برطرف گردد و این تحقیق بتواند به عنوان چشم‌اندازی به پیشرفت‌های اخیر آموزش این رشته در دیگر کشورها مورد استفاده قرار گیرد.

در خاتمه بیان این مطلب ضروری است که کتاب حاضر حاصل طرحی پژوهشی به همین عنوان است. در مراحل مختلف انجام طرح و آماده شدن آن به صورت کتاب از حمایت، همفکری و همراهی دوستان و همکاران برخوردار شدم که از همگی ممنون و سپاسگزارم. در این راستا باید از آقایان دکتر حسین غریبی ریاست مرکز و محمود بابایی مدیر گروه پژوهشی و خانم‌ها سیمین بردبار، دکتر ماندانا بهزادی، دکتر فاطمه سیکروح، فریفته بیدل و دکتر معصومه باقری و مدیران گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها به ویژه خانم دکتر فاطمه اسدی نام ببرم و هم چنین از خانم مریم سادات کشفی که در تایپ کتاب دقت و حوصله به خرج دادند تشکر کنم.

لیلا مرتضایی

اسفند ۱۳۷۹

فصل اول

لنگلستان

پیشینه

در قرن نوزدهم میلادی دیدگاه آموزش عالی، پرورش فکر بود. تحصیلات حرفه‌ای محدود به حرفه‌های سنتی مانند پزشکی و حقوق می‌شد. تا پیش از سال ۱۸۷۷ و تأسیس انجمن کتابداران^۱ (LA) در انگلستان - یعنی یک سال بعد از تأسیس انجمن کتابداران آمریکا - تنها ۷ دانشگاه در انگلستان و اسکاتلند فعال بودند. در فاصله سالهای ۱۸۷۷ تا ۱۹۵۵، ۱۵ دانشگاه دیگر از جمله دانشگاه لندن تأسیس شدند. اگرچه دامنه موضوعی گسترش یافت، اما اساس تحقیق و مطالعات دانشگاهی همچنان بر رشته‌های علمی سنتی قرار داشت و بر آنها تأکید می‌شد. در آن زمان برای محصلینی که قصد داشتند در حرفه‌هایی مانند حسابداری و یا تدریس وارد شوند هیچ دوره آموزش عالی وجود نداشت، چون اساساً این رشته‌ها تخصص محسوب نمی‌شدند. کتابداری نیز در این رده قرار داشت. بعد از انقلاب صنعتی رشته‌های دانشگاهی گسترش یافت. کالج‌های بازرگانی در اغلب شهرهای بزرگ دایر گردید که دوره‌های حرفه‌ای مختلفی را عرضه می‌کردند. پلی تکنیک‌های متعددی آغاز به کار کردند (۲۲). در فاصله سالهای ۱۸۹۳ تا ۱۸۹۷ دوره‌های آموزشی تابستانی در زمینه کتابداری ایجاد شدند. تأکید دوره‌های آموزشی و مهارت آموزی‌ها عمده‌تأ بر کتابداری عمومی بود. کتابخانه‌های شهرداریهای شهرهای مهم مانند لیورپول، منچستر و بیرمنگام برای خود دوره و برنامه آموزشی داشتند.

تأسیس نخستین دوره دانشگاهی کتابداری را شاید بتوان در سال ۱۹۰۲ در مدرسه اقتصاد لندن^۲ دانست. این دوره تا سال ۱۹۱۵ ادامه یافت و در این سال به دلیل جنگ جهانی اول تعطیل شد. نخستین مدرسه رسمی کتابداری در سال ۱۹۱۹ در دانشگاه کالج لندن^۳ دایر گردید. هدف این دوره دو ساله تربیت کتابدار برای کتابخانه‌های عمومی بود.

۲/ تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی...

نخستین کنفرانس کتابخانه‌های تخصصی و دفاتر اطلاعاتی در سال ۱۹۲۴ تشکیل شد که بعداً منجر به تاسیس انجمنی به همین عنوان و با نام اختصاری اسلیب^۴ (*Aslib*) گردید. در فاصله سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ پیشرفت‌هایی در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی صورت گرفت. در سال ۱۹۵۳ اسلیب (*Aslib*) در کنفرانس سالانه خود به طرح این مطلب پرداخت که چگونه نیازهای کتابداری تخصصی باید در برنامه درسی تهیه شده توسط انجمن کتابداران (*LA*) گنجانده شود.

در سال ۱۹۵۸ موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی^۵ (*IIS*) شروع به کار کرد. این موسسه از سال ۱۹۶۱ برنامه‌های درسی و دوره‌های آموزشی خود را در کالج تکنولوژی پیشرفته نورتمپتون^۶ دایر کرد که در پایان به آزمون‌های موسسه می‌انجامید. این کالج در واقع پایه و اساس دانشگاه سیتی لندن^۷ شد و دوره‌های تمام وقت جایگزین دوره‌های پاره وقت گردید. در سال ۱۹۶۴ شورای تائیدیه‌های علمی کشور^۸ (*CNA*) یا قدرت اعطای مدرک دانشگاهی در موسسات خارج از دانشگاه‌ها تاسیس شد. آغاز ساختار جدید آموزش عالی، که موجب پیدایش نظام دوگانه در آموزش عالی گردید، تأسیس پلی تکنیک‌ها، با درجات مختلفی از قدرت اجرایی و علمی را به همراه داشت. این پلی تکنیک‌ها ماوای جدیدی برای تعدادی از دانشکده‌های کتابداری شدند (۳).

تا پیش از سال ۱۹۷۷ دوره‌های کتابداری عمدتاً به صورت پاره وقت برگزار می‌شد و انجمن کتابداران مسئول تعیین ریز برنامه درسی و امتحانات کتابداری بود. در این سال با تغییر خط‌مشی انجمن، دوره‌ها به صورت تمام وقت تغییر کرد و یک سال تجربه کاری به عنوان پیش نیاز در نظر گرفته شد. تغییر خط‌مشی انجمن کتابداران (*LA*) حاصل بحث‌ها و چالش‌های مراکز آموزشی و گزارش تاثیرگذار لورنا پائولین^۹ ریاست گروه کار انجمن بود که بر اثر آن انجمن کتابداران (*LA*) وظیفه تعیین ریز برنامه درسی و برگزاری امتحانات کتابداری را به مراکز آموزشی واگذار کرد و به جای آنها نقش‌های زیر را پذیرفت:

- ۱- پذیرش یا رد صلاحیت فارغ‌التحصیلان برای عضویت در انجمن
 - ۲- بررسی و تأیید دوره‌های آموزشی، بدون آن که وارد جزئیات برنامه درسی شود.
- این تغییر سیاست، موجب برقراری رابطه خوب با دانشکده‌های کتابداری شد. به نحوی که در دهه ۱۹۸۰ براساس توافق با مراکز آموزشی، انجمن مسئولیت تدوین معیارهای اعتباردهی دوره کتابداری را به عهده گرفت، اگرچه برخی از آن‌ها در مورد نقش دوم انجمن دچار تردید بودند. آن‌ها احساس می‌کردند ایجاد هر روند رسمی دیگر برای تایید دوره آموزشی، در واقع

تکرار نقش هیأت کتابداری *CNA* است. بحث‌های زیادی صورت گرفت تا آن که روشن شد اگرچه انجمن وظیفه‌ای مشابه هیأت کتابداری *CNA* را عهده‌دار شده است، ولی *CNA* در راستای آئین نامه‌ها و بخشنامه‌ها عمل می‌کند و انجمن به نقش روزآمد و پیشرو این حرفه توجه دارد. این دو ارگان می‌توانند مکمل یکدیگر باشند و همکاری موثر نمایند.

در دهه ۱۹۸۰ توجه به خدمات اطلاعاتی، به خصوص تاکید بر سیستم‌های خودکار، در بخش خصوصی افزایش یافت. این امر تأثیری اساسی بر انتظارات شغلی دانشجویان، محتوای برنامه درسی و در نهایت ماهیت دانشکده‌های کتابداری و موقعیتشان در دانشگاه‌ها داشت. در این دهه وضعیت ایستای کتابداری از میان رفت و نشانه‌های آینده‌دگرگون ظاهر شد.

در پایان دهه ۱۹۸۰ موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی معیارهای علم اطلاعات را مورد تجدید نظر قرار داد و خط مشی اعتباردهی دوره‌های آموزشی را توسعه داد. در آغاز دهه ۱۹۹۰ این شیوه نزد دانشگاه‌ها پذیرفته شده بود که برای اعتباریابی و اخذ مجوز دوره‌های جداگانه و یا کل برنامه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی، از انجمن کتابداران (*L4*) و مؤسسه متخصصان اطلاع‌رسانی توأماً دعوت بعمل آورند تا این بررسی و تأیید را مشترکاً انجام دهند (۲۲). در حال حاضر علاوه بر دو نهاد مذکور، حداقل دو انجمن تخصصی دیگر نیز رهنمودهایی برای برنامه درسی گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه می‌دهند که از آن جمله‌اند جامعه آرشيوگران^{۱۱} و جامعه مدیریت رکوردها^{۱۱}. از دیگر انجمن‌های تخصصی، باید از انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و کتابداری انگلستان^{۱۲} (*BAILER*) که در سال ۱۹۹۲ هم‌زمان با انجمن آموزش و پژوهش کتابداری و اطلاع‌رسانی اروپا^{۱۳} (*EUCLID*) تاسیس شد نام برد. این انجمن جلسات بحث و تبادل نظر برای مدرسين کتابداری و اطلاع‌رسانی فراهم می‌کرد.

از نیمه دهه ۱۹۸۰ دانشکده‌ها و گروه‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی به تجدیدنظر و بازنگری اساسی در برنامه‌ریزی درسی، خط مشی جذب نیرو و آموزش مهارت‌ها و تخصص‌های حرفه‌ای جدید پرداختند. هم‌زمان با این امر، بسیاری از دانشکده‌ها و گروه‌ها دستخوش بازسازی و سازماندهی مجدد گردیدند. کارکنانی با دانش و مهارت‌های وسیع‌تر استخدام شدند و کارکنان حاضر به گسترش و روزآمد کردن دانش و مهارت‌هایشان ترغیب شدند (۱۳).

بازسازی آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی سبب ادغام برخی گروه‌های این رشته با دیگر گروه‌ها و دانشکده‌ها نیز شد. به عنوان نمونه گروه آموزش اطلاع‌رسانی دانشگاه کوئین

بلفاست^{۱۴} وضعیت مستقل خود را از دست داد و به گروه حسابداری پیوست و تواناً دانشکده جدید مالی و اطلاع‌رسانی^{۱۵} را تشکیل دادند. در مواردی بیش از یک مرحله تغییر و جابه‌جایی صورت گرفت. مثلاً، در سال ۱۹۸۸ دانشکده اطلاع‌رسانی و کتابداری پلی تکنیک لیورپول در دانشکده علوم و تکنولوژی اطلاعات ادغام شد. سپس در سال ۱۹۹۱ در بازسازی بعدی در گروه علوم کامپیوتر، اطلاعات و ریاضی جای داده شد و در سال ۱۹۹۲ به دانشکده تجارت لیورپول^{۱۶} انتقال یافت. ضمن آن‌که در همین سال پلی تکنیک لیورپول مانند دیگر پلی تکنیک‌ها به دانشگاه تبدیل شد و دانشگاه جان مور^{۱۷} نام گرفت (۱۳).

به رغم این تغییرات، بیشتر مدارس کتابداری و اطلاع‌رسانی هویت مستقل خود را حفظ کردند و در سایر دانشکده‌ها ادغام نشدند. بسیاری از گروه‌ها تغییر نام دادند تا نام جدید، نشان دهنده دگرگونی تلقی شان از کتابداری باشد.

گروه‌های آموزشی

دهه ۹۵-۱۹۸۵ را باید دوره تحولات بنیادی گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دانست. ساختار سازمانی، برنامه درسی، سازماندهی دوره‌ها و سیاست جذب دانشجو تغییر کرد. تاثیر مشاغل جدید موجب تزریق مفاهیم تازه و روش‌های جدید در زمینه‌های موضوعی کتابداری سستی شد.

هجوم کارکنان و دانشجویان جدید با مهارت‌های مختلف و ایده‌های خلاق - عموماً بدون سابقه کتابداری سستی - موجب تجدید حیات مراکز آموزشی گردید، گروه‌ها به خوبی در دانشگاه‌ها تثبیت شدند و اساس تحقیقاتی محکم‌تری پیدا کردند (۱۳).

از نیمه دهه ۱۹۸۰ استخدام فارغ‌التحصیلان کتابداری از محدوده کتابخانه‌ها فراتر رفت و حرکت چشمگیری به سوی بازارهای جدید کاری پدید آمد. دیگر حیطه فعالیت متخصصان این رشته به محل خاصی بنام کتابخانه محدود نمی‌شد. مهارت‌های آنها در هر سازمان و موسسه‌ای مورد نیاز بود. عنوان گروه‌ها و مدارس کتابداری به مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی تغییر یافت. سایر رشته‌های دانشگاهی مانند مطالعات رسانه‌ها و ارتباطات، تجارت و حتی کامپیوتر آموزش‌هایی مناسب بازار جدید کار فراهم آوردند و گروه‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی خود را در موقعیت رقابت دیدند (۱۵).

در سال ۱۹۹۲ پلی تکنیک‌های انگلستان به دانشگاه تبدیل شدند و از این سال کلیه گروه‌ها و مدارس کتابداری در موقعیت دانشگاهی قرار گرفتند. در حال حاضر تنوع چشم‌گیری در

محتوای برنامه درسی گروه‌ها دیده می‌شود. این امر بازتاب ساختار دانشکده‌های مختلفی است که گروه‌ها وابسته به آنند. از ۱۶ گروه و مدرسه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۶ گروه مستقل‌اند، ۵ گروه با گروه‌های آموزشی کامپیوتر ترکیب شده‌اند، ۲ گروه در دانشکده‌های تجارت و ۲ گروه در دانشکده‌های مطالعات اجتماعی قرار دارند و یک گروه در گروه مهندسی ادغام گردیده است. این گستره، میزان نامشخص بودن وضعیت فعلی این رشته دانشگاهی و نامعلوم بودن وابستگی آن را به ساختار یک سازمان دانشگاهی را نشان می‌دهد (۱۹).

یکی از گرایش‌های قابل توجه در کار گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تخصصی شدن سازمان و رؤس مطالب درسی آنهاست، تا نیمه دهه ۱۹۷۰ بیشتر سازمان‌ها برنامه‌هایی برای کسب صلاحیت عمومی و کلی ارائه می‌دادند که اغلب آنها متأثر از برنامه درسی انجمن کتابداران (LA) بود. دوره‌های جدید که پس از آن دایر گردیدند تخصصی‌تر شدند و برای دانشجویان میزان ناچیزی از واحدهای اختیاری باقی گذاشتند و آنها را ترغیب نمودند تا در یک مسیر شغلی خاص متمرکز شوند. این گرایش حاصل بعضی عوامل بود. یکی از عوامل مهم، کاهش تعداد کادر آموزشی است. با کاهش تعداد کارکنان، پوشش دامنه وسیعی از موضوع‌ها، آسان نبود. عامل دیگر افزایش سطح تخصص است که کارفرماها انتظار دارند. به تدریج که این رشته فنی‌تر و پیچیده‌تر گردید، این مسئله که هر چیز را متناسب با رؤس مطالب درسی نمائیم و در عین حال عمق مطلب را تامین کنیم مشکل شده است. به علاوه تاثیر بازار کار را نمی‌توان نادیده گرفت. برخی از موسسات آموزشی تلاش دارند که خود را به عنوان عنصری خاص در بازار کار معرفی کنند. به عنوان مثال گروه اطلاع‌رسانی دانشگاه استراث کلاید^{۱۸} در دانشکده تجارت قرار دارد. در نتیجه این گروه بر نیازهای اطلاعات تجاری و تبحر در خدمات اطلاعاتی با استفاده از تکنولوژی پیشرفته تأکید دارد و سعی می‌کند در این حیطه خود را به بخش خصوصی بشناساند. در دانشگاه شمال لندن چون گروه جزئی از دانشکده علوم اجتماعی است، اطلاع‌رسانی اجتماعی آن شهرت یافته است. در آینده شاهد گرایش بیشتر به سمت تخصصی شدن خواهیم بود. موسسات آموزشی به تدریج بوسیله بازارهایی که به آنها خدمات ارائه می‌کنند شناخته می‌شوند و دانشجویان شایستگی‌های تخصصی بیشتری کسب می‌کنند (۱۶).

تمام این پیتشرتها به معنی آن است که گروه‌ها علی‌رغم محدودیت‌های مالی تغییرات سریعی را در برنامه‌های درسی سال‌های گذشته، به منظور تاکید بیشتر بر تکنولوژی اطلاعات و مدیریت اطلاعات تجربه کرده‌اند. در حال حاضر اغلب گروه‌ها آزمایشگاه‌هایی با تعداد کافی کامپیوترهای شخصی که معمولاً شبکه‌ای شده‌اند و نرم‌افزارهای مورد نیاز در اختیار دارند

(۱۵)

در دهه ۱۹۹۰ تمایل به سمت تاکید بر اطلاع‌رسانی شدت یافت. مطالعات اطلاع‌رسانی و کتابداری رایج شد، هر چند که عنوان به تنهایی نمی‌تواند گویای تغییراتی باشد که در محتوا رخ داده است. اکنون در دانشکده‌ها از اساتید انتظار می‌رود رئوس مطالب درسی را براساس آخرین پیشرفت‌ها مورد تجدیدنظر قرار دهند. علاوه بر آن از طریق بازنگری‌های سالانه که به خوبی جا افتاده است، محتوای برنامه درسی و روزآمد بودن کادر آموزشی بررسی می‌شود (۱۱).

مباحث جدیدی، مانند تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، مهارت‌های میان‌فردی و ارتباطی^{۱۹}، مدیریت اطلاعات بهداشتی به برنامه درسی فشرده کتابداری و اطلاع‌رسانی افزوده شده است. گروه‌ها از جهت گستردگی دامنه واحدهای درسی، عمق مطالب، حفظ ارتباط و انسجام یک رشته دانشگاهی، توازن بین قسمت‌های مختلف برنامه درسی، اداره تجارب دانشجویان و غیره تحت فشارهای زیادی قرار گرفته‌اند. با گسترش دوره‌های پاره وقت و ساختار تجمع واحدی^{۲۰}، کادر آموزشی با درصد بالایی از دانشجویان با دانش و تجربه حرفه‌ای روبروست و برای آن‌که بتواند سهمی در پیشرفت دوره داشته باشد باید بتواند به تجارب مختلف پاسخ دهد و نیازهای متفاوت را برآورده کند.

ساختار تجمع واحدی

این ساختار بخشی از تغییرات برنامه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان است. هدف این برنامه ایجاد قابلیت انعطاف کلی بعد از اتمام سال اول تحصیل که هسته اصلی تحصيلات کتابداری و اطلاع‌رسانی و موضوع‌های مرتبط شکل می‌گیرد، می‌باشد. در اغلب دانشکده‌ها تعداد دانشجویانی که به مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی صرف بپردازند کاهش یافته است و حال آن‌که ترکیب موضوع‌هایی مانند اطلاع‌رسانی و کامپیوتر، برای پاسخگویی به نیازهای بازار اشتغال، مورد توجه قرار گرفته است. در ساختار تجمع واحدی کسانی که در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی مشغول به کار هستند برای اخذ شرایط لازم می‌توانند از طریق دوره‌های پاره وقت و یا آموزش از راه دور به کسب واحدهای درسی بپردازند. اغلب گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان برنامه درسی خود را بر مبنای ساختار تجمع واحدی ارائه می‌دهند. این امر به دانشجویان این امکان را می‌دهد که موضوع تحصیلی خود را بر مبنای علائق - انتظارات و توانایی‌های انتخاب کند. ساختار تجمع واحدی، دانشگاه‌های انگلستان را به نظام

آموزشی امریکا که براساس تجمع و نقل و انتقال واحدهاست نزدیک تر کرده است. در این ساختار به دانشجوی این اجازه داده می شود که از یک دوره آموزشی به دوره ای دیگر و از یک موسسه آموزشی به موسسه ای دیگر انتقال یابد. به علاوه این امکان فراهم می آید که موضوع های تازه به آسانی در برنامه درسی گنجانده شود. ضمناً متخصصان شاغل می توانند در دوره های مورد نظرشان شرکت کنند و دانش تخصصی خود را روزآمد نگهدارند.

از دیگر مزایای ساختار تجمع واحدی پیوند بیشتری است که بین گروه ها و موضوع ها ایجاد می شود. اغلب دانشگاه های انگلستان مدرک مشترک با دیگر گروه ها از طریق ساختار تجمع واحدی عرضه می کنند. به عنوان مثال دانشگاه کوئین در بلفاست مدرک مشترک مدیریت اطلاعات با کامپیوتر و زبان فرانسوی یا آلمانی، اسپانیایی یا ایتالیایی و همچنین مدرک مشترک با مهندسی صنایع و زبان فرانسوی اعطا می کند (۱۳).

ساختار تجمع واحدی پیوند با دیگر دانشکده های دانشگاه را تسهیل می کند. به عنوان نمونه، گروه مطالعات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه ویلز می تواند مدرک کارشناسی ارشد مشترک با ۲۲ گروه آموزشی دیگر اعطا کند.

این ساختار البته مشکلاتی نیز به همراه داشته است. ورود مستقیم دانشجوی به درس ها، بدون پیش زمینه کافی، بر جو کلاس و آنچه اساتید احساس می کنند که می توانند و باید تدریس کنند اثر قابل توجهی دارد (۷).

دانشجو

با انعطاف پذیری خط مشی ورود دانشجو و نگرش نونسبت به ضوابط پذیرش دانشجو در سال های اخیر، تعداد دانشجویان دانشگاه های انگلیس افزایش یافته و دامنه سنی وسیع تری پیدا کرده است. دانشجویانی در سنین بالاتر که اغلب خود قادر به تامین هزینه تحصیلشان هستند با دامنه وسیعی از تجربه شغلی به این رشته روی آورده اند. بیشتر آنها تجربه کاری قابل توجهی دارند، ولی سال ها از آموزش رسمی به دور بوده اند. به عنوان نمونه دوره کارشناسی ارشد نظام ها و تکنولوژی اطلاعات دانشگاه سیتی، دانشجویانی با پیشینه شغلی متفاوت مانند معلم، متخصص کامپیوتر، متخصص موضوعی، کتابدار و اطلاع رسان، مدیر، تحلیل گر سیستم و برنامه ریز که مایل بودند دانش تخصصی خود را گسترش دهند پذیرفته است.

در نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ سیاست دولت در مورد افزایش تعداد دانشجو سبب گردید که تعداد دانشجویان داخلی در فاصله سال های ۱۹۸۸/۹ تا ۱۹۹۳/۴ به میزان ۵۳ درصد افزایش یابد.

نسبت دانشجویان زن به مرد توازن بیشتری پیدا کرد. حال آن که در دهه ۱۹۸۰ نسبت دانشجویان زن به مرد در دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی حدود ده به یک بود. دوره‌های جدید تعداد بیشتری از مردان و همینطور درصد بالاتری از اقلیت‌های بومی و دانشجویان خارجی را جذب کرده است. تعداد دانشجویان خارجی به ویژه در رشته‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی، پزشکی و فنی افزایش یافته است. اگر کانادا، آمریکا و کشورهای تابع اتحاد جماهیر شوروی سابق را کنار بگذاریم، دانشجویان از سراسر دنیا برای تحصیل به انگلیس می‌آیند. تعداد متقاضیان از آفریقا، مالزی و جنوب شرقی آسیا، براساس خط مشی و سیاست‌های مالی مربوط به تحصیل دانشجویان در خارج از کشور، نوسان دارد. تعداد دانشجویان از جامعه اروپا افزایش چشمگیری داشته است. تعداد اندکی دانشجویان نیز از استرالیا و آمریکای جنوبی به ویژه برزیل برای تحصیل به انگلستان می‌آیند (۱۳).

تعداد فارغ‌التحصیلانی که هر ساله از ۱۶ گروه کتابداری اطلاع‌رسانی انگلستان در سطوح مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا مدرک می‌گیرند حدود ۸۰۰ نفر است. تعداد دانشجویان دکترا اندک است. بیشترین تعداد دانشجوی نظام تمام وقت تحصیلات تکمیلی را دانشگاه ویلز و پس از آن دانشگاه شفیلد^{۲۱} دارا می‌باشد. در نظام پاره‌وقت دانشگاه تایمز ولی^{۲۲} و بعد از آن دانشگاه سیتی به ترتیب در مرتبه اول و دوم قرار دارند. در ۱۳ دانشگاه، علاوه بر دوره‌های تحصیلات تکمیلی، دوره‌های دیپلم و کارشناسی نیز وجود دارد (۱۷).

شرایط ورود

شرایط عادی ورود به دوره تحصیلات تکمیلی داشتن مدرک کارشناسی با رتبه خوب از یکی از دانشگاه‌های معتبر است. این شرط هم برای دوره کارشناسی ارشد و هم دوره‌های ام‌فیل^{۲۳} و دکترا صادق است. یک سال تجربه کاری در یکی از پست‌های کتابداری یا اطلاع‌رسانی و یا مشاغل وابسته قویاً توصیه می‌شود ولی اغلب الزامی نیست. برای دانشجویان خارجی تسلط به زبان انگلیسی (حداقل نمره ۵۵۰ در آزمون تافل یا ۶ در IELTS) یکی از شروط است.

در مورد افرادی که دارای تجربه کاری قابل توجهی هستند و با استفاده از نظام تجمع واحدی قصد دارند دانش تخصصی خود را افزایش دهند شرایط ورود تفاوت دارد. داشتن مدرک دانشگاهی در مورد این افراد الزامی نیست. از این گونه داوطلبان ممکن است امتحان صلاحیت عمومی به عمل آید.

شرایط ورودی در دانشگاه‌ها و دوره‌های مختلف تفاوت‌هایی دارد. مثلاً دانشگاه کالج لندن دانستن ۲ زبان خارجی (غیر از انگلیسی) را برای دوره مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی و دانستن زبان لاتین در سطح خوب و آشنایی با کامپیوتر را برای دوره آرشیو و مدیریت رکوردها به شرایط ورودی افزوده است. (۲۶). دانشگاه شفیلد شرایط ورود به دوره کارشناسی ارشد مدیریت کتابخانه و اطلاعات را به نحو زیر اعلام می‌کند.

یکی از دو شکل زیر:

الف - ۲ سال تجربه کاری در یکی از زمینه‌های مربوط به کتابداری / اطلاع‌رسانی همراه با - مدرک دانشگاهی و شرایط حرفه‌ای قابل قبول در این رابطه
یا

- مدرک دانشگاهی در زمینه کتابداری / اطلاع‌رسانی
یا

- عضویت در انجمن کتابداران
یا

شرایطی برابر آن

ب - حداقل ۵ سال تجربه کاری در یکی از زمینه‌های مربوط به کتابداری / اطلاع‌رسانی همراه با

- مدرک دانشگاهی
یا

- وابستگی به انجمن کتابداران همراه با شواهدی دال بر مشارکت فرد در امور کتابداری / اطلاع‌رسانی

از داوطلبانی که مدرک دانشگاهی ندارند ممکن است خواسته شود تا در امتحان صلاحیت عمومی شرکت کنند (۲۷).

دانشگاه سیتی شرایط ورود به دوره کارشناسی ارشد خود را این گونه ذکر می‌کند:
داشتن مدرک کارشناسی از یکی از دانشگاه‌های انگلیس در یکی از موضوع‌ها غیر از تکنولوژی اطلاعات یا شرایطی برابر آن، تجربه قبلی اگرچه الزامی نیست ولی حائز اهمیت است. دانستن زبان‌ها و مهارت در تکنولوژی اطلاعات مفید است. دانشجویان تشویق می‌شوند که قبل و در طول دوره این مهارت‌ها را پرورش دهند. دانشجوی دوره‌های پاره وقت باید دارای شغلی با محتوای اطلاعاتی قابل توجه باشد (۲۴).

مدت دوره‌ها

هر فردی می‌تواند به صورت تمام وقت یا پاره وقت در یکی از دوره‌های تحصیلات تکمیلی در رشته‌های مختلف کتابداری اطلاع‌رسانی تحصیل کند، این دو شکل تحصیل قابل تبدیل به یکدیگرند.

در دوره تمام وقت حداقل زمان برای کسب دیپلم تحصیلات تکمیلی ۲۴ ماه، برای کارشناسی ارشد (MA یا MSc^{۲۶}) ۱۲ ماه و برای دکترا (Ph.D) ۲۴ ماه است. ۹ ماه نخست تحصیل صرف گذراندن واحدهای آموزشی می‌شود و دانشجو در این مرحله مدرک دیپلم دریافت می‌دارد. قبل از نام‌نویسی برای واحدهای رساله، هر دانشجو باید کلیه دروس اصلی (اجباری) و تعداد مشخصی از دورس اختیاری را با موفقیت به اتمام برساند. دوره دکترا اساساً بر مبنای پژوهش و ارائه رساله پژوهشی اصیل در سطح قابل انتشار برنامه‌ریزی شده است. انتقال از دوره کارشناسی ارشد به دکترا در هر زمان از سال اول امکان‌پذیر است. حداکثر زمان برای دوره دکترای تمام وقت ۴ سال پیش‌بینی شده است. از دانشجوی تمام وقت انتظار می‌رود دوره دکترا را در ۳ سال به اتمام برساند.

حداقل و حداکثر زمان برای اتمام دوره پاره وقت در دانشگاه‌های مختلف با توجه به ساعات درس در هفته متفاوت است. در این سیستم عموماً برای دیپلم تحصیلات تکمیلی بین ۲ تا ۵ سال، برای کارشناسی ارشد و دکترا بین ۳ تا ۷ سال در نظر گرفته می‌شود (۲۴-۲۷).

ارزشیابی تحصیلی

ارزشیابی دانشجو در دانشگاه‌های مختلف یکسان نیست. ولی عمدتاً بر مبنای ارزیابی گزارش‌ها، نوشته‌ها^{۲۷}، تکالیف درسی و رساله یا پروژه پایانی صورت می‌گیرد. ارزیابی سنتی که همان امتحان به صورت کتاب‌های بسته است سهم کمتری در سنجش دانشجو دارد. در برخی از دوره‌ها یا دانشگاه‌ها، موفقیت در امتحانات شفاهی و یا کتبی سالانه، از جمله معیارهای سنجش دانشجو است. به عنوان نمونه در مدرسه مطالعات کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی دانشگاه کالج لندن تنها در ۲ دوره مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی و مطالعات کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی علاوه بر تکالیف درسی، امتحان شفاهی نیز به عنوان معیار ارزشیابی دانشجو قید گردیده و در ۴ دوره دیگر ذکری از امتحان کتبی یا شفاهی نشده است (۲۶).

گروه مطالعات اطلاع‌رسانی دانشگاه شفیلد انجام تکالیف درسی و تهیه رساله را ملاک ارزشیابی دانشجو در کلیه ۷ دوره کارشناسی ارشد این دانشگاه تعیین کرده و تنها در برخی

دورس دوره کارشناسی ارشد نظام‌های اطلاعاتی علاوه بر سایر شرایط، امتحان رسمی را نیز در نظر گرفته است (۲۷).

در کلیه دوره‌های مدرسه انفورماتیک دانشگاه سیتی موفقیت در انجام تکالیف درسی و امتحان کتبی و همچنین تهیه رساله برای دانشجویان کارشناسی ارشد ملاک ارزشیابی است. حتی از دانشجویانی که واحدهای پروژه (۴۰ واحد) یا رساله (۹۰ واحد) را می‌گذرانند ممکن است خواسته شود که در امتحان شفاهی یا کتبی، در مورد موضوع پروژه یا رساله، شرکت کنند (۲۴).

گروه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه لافبرو^{۲۸} نیز شرایطی مشابه تعیین کرده است. امتحانات معمولاً در پایان سال تحصیلی برگزار می‌شود. برای هر درس پس از ارزشیابی دانشجو گواهی‌نامه‌ای براساس رتبه‌های تعیین شده در "مقررات عمومی مدارک تجمع واحدی تحصیلات تکمیلی"^{۲۹} (GRMPA) اعطا می‌شود. حق درخواست ارزیابی مجدد در کلیه دروس، به استثنای پروژه و رساله، برای دانشجو محفوظ است که این درخواست باید در مدت زمان معین به دانشکده ارائه شود.

ارزیابی دانشجوی دوره دکترای صرفاً بر مبنای رساله انجام می‌شود. رساله باید یک کار پژوهشی اصیل در سطحی قابل انتشار باشد. رساله به وسیله دو نفر از متخصصانی که قبلاً هیچگونه ارتباطی با رساله نداشته‌اند مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد. این افراد یکی از میان کادر آموزشی و دیگری خارج از گروه انتخاب می‌شوند. پروژه یا رساله انجام شده، ممکن است قبول یا رد شود. حداقل سطح قبولی براساس رأی هیات ممتحنین نمره D می‌باشد. دانشجویانی که گزارش پروژه یا رساله آنها برگشت داده شود باید اصلاحات مشخص شده را انجام دهند و تا تاریخ تعیین شده برای هیات ممتحنین ارسال دارند (۲۵).

مدرک تحصیلی

در دوره‌های مختلف مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی^{۳۰} انگلستان - چه در سطح کارشناسی و چه در سطح کارشناسی ارشد - فارغ‌التحصیلان براساس واحدهایی که در طول دوره گذرانده‌اند و موضوع رساله، مدرک رشته‌های علوم و یا علوم انسانی و هنر دریافت می‌دارند (مثلاً برای کارشناسی ارشد MSc یا MA). در اغلب دوره‌های تحصیلات تکمیلی مدرک دیپلم نیز منظور شده است. این مدرک کمی پائین‌تر از کارشناسی ارشد قرار دارد و معمولاً واحدهای درسی غیر از پروژه و رساله را شامل می‌شود.

در دانشگاه‌های مختلف تعداد واحدهای مورد نیاز برای اخذ مدرک متفاوت است. به عنوان نمونه در دانشگاه کالج لندن گذراندن موفقیت‌آمیز ۴۰ واحد برای اخذ گواهی‌نامه^{۳۰}، ۸۰ واحد برای دیپلم تحصیلات تکمیلی و ۱۲۰ واحد برای کارشناسی ارشد کفایت می‌کند (۲۶). حال آن‌که در دانشگاه شفیلد این موارد به ترتیب ۶۰، ۱۲۰ و ۱۸۰ واحد است (۲۷). دانشگاه سیتی اخذ موفقیت‌آمیز ۱۰۵ واحد برای دیپلم و ۱۶۵ واحد برای کارشناسی ارشد را ضروری می‌داند (۲۴).

بر مبنای نظام تجمع واحدهای تحصیلات تکمیلی هر فردی می‌تواند برای یک یا چند درس ثبت نام کند و پس از اتمام موفقیت‌آمیز هر درس، تأییدیه قبولی دریافت دارد. مدرک ام‌فیل که بالاتر از کارشناسی ارشد و پایین‌تر از دکترا قرار دارد، در برنامه بسیاری از دانشگاه‌ها منظور شده است. دوره‌های ام‌فیل و دکترا براساس پژوهش اصیل و تهیه رساله انجام می‌شود. دانشجوی متقاضی باید تقاضای خود را همراه با دو یا سه نسخه از طرح پیشنهادی^{۳۲} به گروه بفرستد. طرح پیشنهادی اهمیت بسیار دارد. گروه بر مبنای آن استاد راهنمای مناسب را معرفی می‌کند. معمولاً دانشجوی در سال اول برای مدرک ام‌فیل ثبت نام می‌کند. در صورت پیشرفت در کار تحقیق، به او اجازه داده می‌شود در سال دوم در دوره دکترا مشغول به تحصیل شود. تحقیق دوره دکترا قاعداً باید در دانشگاه صورت گیرد، ولی چنانچه مشخص گردد که این تحقیق می‌تواند در جای دیگری به شکل بهتری انجام شود و ترتیب لازم برای استاد راهنما و نظارت داده شود، این شرط برداشته می‌شود (۲۵).

بودجه

استفاده از تکنولوژی اطلاعات در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی نیاز به منابع مالی برای سخت‌افزار و نرم‌افزار، نه تنها در سرمایه‌گذاری اولیه بلکه برای پشتیبانی جاری و بهسازی آن دارد. گروه‌هایی که توانسته‌اند به پیشرفت‌های اولیه دست یابند عمدتاً در سازمانهایی قرار دارند که از تسهیلات متمرکز کامپیوتر بهره می‌گیرند. حال آنکه بقیه گروه‌ها تلاش می‌کنند تا سازمانهای خود را قانع کنند که این رشته دیگر یکی از زمینه‌های علوم انسانی کتاب مدار نیست، بلکه نیازمند تکنولوژی بالا و تجهیزات است و طبعاً باید منابع مالی بیشتری در اختیار داشته باشد.

بودجه دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی عمدتاً بوسیله شوراهای تامین بودجه آموزش عالی^{۳۳} (HEFC) و تا حدودی سازمانهای محلی یا دانشجویان (از جمله دانشجویان خارجی)

تامین می‌شود. اگرچه محل تامین بودجه برای شهریه دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی نیز شوراها تامین بودجه آموزش عالی (HEFC) و سازمانها می‌باشند ولی تخصیص بودجه برای آنها به آسانی دوره‌های کارشناسی صورت نمی‌گیرد. وزارت آموزش و اشتغال^{۳۴} تعدادی بورس تحصیلی در بعضی رشته‌ها به دانشجویان داخلی اعطا می‌کند که البته در قیاس با تعداد متقاضیان در دوره تحصیلات تکمیلی زیاد نیست. ممکن است برخی سازمانها راساً افرادی را بورسیه کنند، ولی دانشجویان عمدتاً از قرضه‌های توسعه مشاغل حمایت شده^{۳۵} که از طریق بانک‌ها عرضه می‌شود و قابل پرداخت بعد از اتمام تحصیل است استفاده می‌کنند. شوراها داد و ستد آموزشی^{۳۶} که به صورت محلی اداره می‌شوند نیز حمایت کل و یا بخشی از هزینه‌های تعدادی از دانشجویان داخلی را تا شش ماه بعد از فارغ‌التحصیلی به عهده می‌گیرند (۲).

هیات تحقیقات هنر و علوم انسانی^{۳۷} (AHRB) هر ساله تعدادی بورس تحصیلی برای دانشجویان داخلی واجد شرایط در نظر می‌گیرد که از طریق گروههای آموزشی اعطا می‌شود. ملاک هیات تحقیقات هنر و علوم انسانی در تشخیص واجدین شرایط، در انتشارات این سازمان اعلام می‌گردد. شوراها تحقیقاتی نیز تعدادی بورس تحصیلی برای دانشجویان برجسته دوره‌های ام‌فیل و دکترا تحت عنوان بورس پژوهش اختصاص می‌دهند.

گروهها پیش از آغاز سال تحصیلی شهریه هر دوره را اعلام می‌کنند. دانشگاهها در هر سال به معدودی از دانشجویان ممتاز بورس تحصیلی اعطا می‌کنند. دانشجویان خارجی نیز می‌توانند برای کسب این گونه بورس‌های تحصیلی فعالیت کنند.

دانشجویان خارجی برای دریافت کمک هزینه تحصیلی باید با بریتیش کانسیل^{۳۸} تماس بگیرند.

بازار کار

در نیمه دهه ۱۹۷۰ که تعداد سالیانه فارغ‌التحصیلان دوزه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به ۱۰۰۰ نفر می‌رسید، بازار کار اشیاع شده و تعداد فرصت‌های کاری بسیار اندک بود. در نیمه دهه ۱۹۸۰ عدم اشتغال در بین کتابداران و اطلاع‌رسانان ۱۳٪ بود. در حال حاضر بازده سالیانه گروههای کتابداری و اطلاع‌رسانی به ۸۰۰ نفر تقلیل یافته و عدم اشتغال کمتر از ۵٪ است (۱۶). اثر مهم تکنولوژی اطلاعات که کامپیوترهای شخصی ارزان قیمت را به دنیای خارج متصل کرد، همراه با پیشرفت سیستم‌ها که استفاده کننده غایی را مد نظر قرار داده‌اند، فرصت‌ها و در عین حال چالشهایی برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی به همراه آورده است. با توجه به

آن که گفته می‌شود بیش از ۵۰٪ از نیروی انسانی انگلستان در صنعت اطلاعات - به مفهوم وسیع آن - کار می‌کنند، برنامه‌ریزان دوره‌های آموزشی ترجیح می‌دهند دانشجویان را برای این دنیای وسیع اطلاعات آماده کنند. آنها دوره‌های جدیدی با توجه به بازارهای کاری که به تازگی پدید آمده‌اند - مانند اطلاعات بهداشتی، برای پاسخگویی به توسعه خدمات بهداشتی در سطح ملی - ایجاد می‌کنند. این حرکت تدریجی به سمت آموزش رقابت‌مدار به منظور پاسخگویی به نیازهای بازار، مورد تأیید همهٔ مدرسين نیست. آنها معتقدند باید دانشجویان را با مهارت‌های کلی مجهز کرد تا بتوانند این مهارت‌ها را در بازار کار، از طریق پیشرفت‌های مستمر حرفه‌ای، اعمال کنند. بهر حال در برنامه‌ریزی درسی فعلی قدرت کشش بازار، نیرویی بسیار قوی به حساب می‌آید (۲).

در بازار کار آنچه جلب توجه می‌کند آنست که بین پست‌هایی که فارغ‌التحصیلان اشغال می‌کنند و نوع یا سطح مدرکشان هیچگونه ارتباط قابل تشخیصی وجود ندارد. به نظر می‌رسد در استخدام عواملی مانند تجربه قبلی، اولویت‌ها و ویژگیهای فردی شخص متقاضی، در مقایسه با مدرک دانشگاهی او، نقش بیشتری ایفا می‌کند.

بررسیهای نیروی انسانی در انگلستان و سایر کشورها نشان دهندهٔ تقلیل بازار سنتی و افزایش بازار برای متخصصان اطلاع‌رسانی است. این مسئله ناشی از تاثیر تکنولوژی اطلاعات در ذخیره و انتقال اطلاعات و همچنین توجه به اهمیت اطلاعات به عنوان عامل اقتصادی است. کتابداران بخشی از این بازار کار هستند که مهارت‌های پایه مورد نیاز را دارند، ولی باید این مهارت‌ها را توسعه دهند و تقویت کنند تا بتوانند به نحوی موثر در این دنیای در حال تغییر و تحول کار کنند (۱).

طراحی برنامه درسی

اصطلاح «برنامه درسی»، گروهی از فعالیت‌ها و تجارب فراگیر را شامل می‌شود که به روشنی نیازهای آموزشی را برآورده کنند. «برنامه درسی» بسیار گسترده‌تر از سرفصل دروس و بسیار فراتر از محتوای موضوعی یک دوره است. طراحی برنامه درسی، نه با محتوا، بلکه با بازده مورد نظر شروع می‌شود و بر نیازهای آموزشی تاکید دارد. "سعی ما برای رسیدن به چه هدف‌ها و مقصودهایی است؟" "بازده یادگیری برای دانشجویان چه باید باشد؟" "از دانشجو انتظار داریم چه ایده‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌هایی را بپرواراند؟". وقتی یک رشته تحصیلی حرفه است - مانند مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی - و به عضویت در یک ارگان

حرفه‌ای و همچنین کسب صلاحیت دانشگاهی ختم می‌شود، از برنامه درسی انتظار می‌رود زمینه روشنی برای پاسخگویی به این پرسش‌ها فراهم آورد (۲).

عملاً طراحی برنامه درسی دوره‌های کتابداری براساس نیازهای حرفه‌ای و کار سازمان‌ها صورت گرفته است. در ابتدا کار کتابخانه‌های عمومی و بعدها کتابخانه‌های دانشگاهی مبنا قرار می‌گرفت و اکنون کتابخانه‌های تخصصی مدنظرند. در ۳۰ سال گذشته تغییرات بنیادی در شیوه طراحی برنامه درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی رخ داده است. روند این تغییرات از دوره کاردانی که مدرک آن درازای گذراندن امتحانات انجمن کتابداران (LA) اعطا می‌شد تا دوره‌های تخصصی در سطوح کارشناسی به بالا و مبتنی بر تنوع که به وسیله دانشگاه‌های مستقل عرضه می‌شود، ادامه داشته است.

گسترده‌گی تغییراتی که دوره‌ها با آن مواجه‌اند و نیازهای دنیای سریع‌التغیر اطلاعات که دانشجویان باید برای رویارویی با آن آماده شوند، متخصصان را در مورد مواد برنامه درسی این رشته دچار تردید کرده است. در این مطلب که آیا در حال حاضر یک برنامه درسی مشترک برای مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در بین دوره‌های مشابه وجود دارد، محل تردید است. عوامل عمده‌ای که بر طراحی برنامه درسی فعلی تاثیر می‌گذارد بسیار پیچیده است و موجب تنوع آشکار دوره‌هایی است که عرضه می‌شود. به رغم آن که ارگانهای حرفه‌ای به ایفای نقش موثرشان ادامه می‌دهند، اما دیگر ارگان تصمیم‌گیرنده در طراحی برنامه درسی نیستند و تنها در تحول این حرفه به همراه مدرسین مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی مشارکت دارند.

در بین متخصصان و دانشگاهیان در مورد مطالبی چون "چه گروه از افراد باید جذب و آموزش داده شوند؟"، "ماهیت دقیق مطالبی که باید آموزش داده شود چیست؟"، "نسبت بین آموزش و مهارت‌آموزی در چنین دوره‌هایی در چه حدی باید باشد؟" و "هدف از آموزش دانشجوی چیست؟ آماده کردن فرد برای تصدی شغلی در این زمانه یا تسلط حرفه‌ای ماندگار" اختلاف نظر وجود دارد (۲).

تنها زمانی که بحث در مورد این مطالب اساسی به نتیجه برسد، گروه‌های آموزشی می‌توانند توازن بین موضوع‌ها، دامنه و عمق مطالبی که باید در برنامه درسی گنجانده شود را تعیین کنند. چگونگی ارائه برنامه درسی، نحوه ارزیابی آموخته‌ها، شیوه ارزیابی کل جریان در مقابل هدف‌هایی که در ابتدای طراحی برنامه درسی در نظر گرفته شده است، همه و همه بستگی به روشن شدن مباحث فوق دارد. کشمکش بین آموزش و کار حرفه‌ای یکی از مباحثات مستمر و طولانی در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی است. توافق در برنامه درسی اصلی،

مشترک بین تمام دوره‌ها و حاوی تمام مطالبی که متخصصان این رشته در حرفه‌شان با آن سرو کار دارند، ضرورت دارد. بتدریج که رشته‌ها فنی‌تر و پیچیده‌تر می‌شود، کار مشکلی خواهد بود که هر مورد را متناسب برنامه درسی نمود و در عین حال میزان عمق و کیفیت مورد نیاز را نیز تامین کرد.

ساختار برنامه اغلب دوره‌ها شامل یک تعداد واحد مشترک اجباری و تعدادی از واحدهای اختیاری است. آیا این برنامه درسی مشترک می‌تواند برای تمام دانشجویان در تمام سطوح که نخستین دوره تخصصی دانشگاهی را در این زمینه می‌گذرانند - خواه در سطح کارشناسی خواه بالاتر - یکسان باشد؟ آیا همه دانشجویان باید فهرست نویسی و رده‌بندی را فراگیرند؟ آیا برنامه درسی مشترک، اطلاعات کامل پایه در مورد کتابداری عمومی را شامل می‌شود؟ برنامه درسی سال ۱۹۶۴ انجمن کتابداران (LA) مشتمل بر کتابشناختی، فهرست نویسی و رده‌بندی و مدیریت کتابخانه بود. ویرایش اخیر "معیارهای انجمن کتابداران برای تأیید دوره‌ها" مبنایی برای بحث‌های گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و انجمن خواهد بود. با توجه به دامنه وسیع مهارت‌ها و تخصص‌هایی که در حال حاضر برای تهیه اطلاعات و مدیریت موثر کتابخانه و ارائه خدمات اطلاعاتی لازم است، انجمن کتابداران به دنبال مقید کردن دقیق شرایط دوره نیست، بلکه شناسایی اسکلت یک دانش حرفه‌ای را مد نظر دارد. در پایان این فصل، به منظور آگاهی بیشتر معیارهای ارزیابی دوره‌ها که توسط انجمن کتابداران و موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی بطور جداگانه تهیه و منتشر شده، آمده است. معیارهای انجمن کتابداران در سال ۱۹۹۴ مورد تجدیدنظر قرار گرفت. معیارهای موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی در دست بازنگری است. انجمن‌های تخصصی ضرورت اصلاح و تجدیدنظر مستمر را پذیرفته‌اند.

مسئولیت برنامه‌ریزی درسی و تهیه سرفصل دروس با گروه‌هاست. گروه‌ها از انجمن کتابداران و موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی برای تأیید و اعتباریابی دوره دعوت به عمل می‌آورند. این تأیید و اعتباردهی هر ۵ سال یک بار صورت می‌گیرد. در حال حاضر تمامی دوره‌های ۱۶ نهاد آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان بوسیله انجمن و بعضی توسط موسسه تأیید شده است (۱۶).

تربیت افراد قابل استخدام با دانش‌ها و مهارت‌ها و نگرش‌های صحیح برای کار در جامعه سریع‌التغییر، با تأکید روزافزون بر گسترش مهارت‌های کاری، مهارت‌های ارتباطی^{۳۹}، به ویژه مهارت‌های میان‌فردی، رویکرد تحلیلی و نقادانه نسبت به حل مسائل، توانایی استفاده از تکنولوژی‌های مناسب جدید و انعطاف‌پذیری و اشتیاق به توسعه دانش و مهارت‌های جدید تا

حد لازم، هدف موکد و مشترک تمام دوره‌های آموزشی در هر رشته است (۱). در حال حاضر هدف آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی بدین گونه بیان می‌شود: «بالا بردن سطح نگرش به خدمات که با مهارت‌های متناسب حمایت شود و ارتقاء شناخت از جهان آن گونه که هست.» منظور از بالا بردن سطح نگرش به خدمات آن است که با کاربران، کاربران بالقوه، و نیازهای آن‌ها شروع کنیم و سپس برای برآوردن نیازها به سمت منابع و نظام‌های اطلاعاتی حرکت کنیم و آنها را در ارتباط با نیازهای کاربران نقادانه بررسی، انتخاب، سازماندهی، بازیابی، مدیریت و نگهداری کنیم. مهارت‌های لازم در این فرایند مانند فهرست‌نویسی، انتخاب مواد، ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی هنوز مورد نیازند ولی هدف نیستند. برای این مطلب برداشتی موازی از جهان وسیع‌تری که نظام‌ها در آن عمل می‌کنند و نیروهای که بر پیشرفت جاری نظام‌ها تاثیر می‌گذارند لازم است. تکنولوژی غایت و هدف نیست بلکه مکانیسم توانبخشی است که خدمات اطلاعاتی تقویت شده را به کاربران ارائه می‌دهد. به جای مواد و روش‌های ارائه خدمات، باید کاربر به عنوان مرکز توجه کتابداری و اطلاع‌رسانی پذیرفته شود. این خطر وجود دارد که موج توجه به تکنولوژی اطلاعات، به عنوان وسیله، به آنجا بیانجامد که کاربر نادیده گرفته شود (۲).

به هر حال رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی نیازمند دانش نظری و عملی است. با توجه به این مطلب هر دوره آموزشی باید توأمًا شامل آموزش و مهارت‌آموزی باشد. به علاوه چون زمینه اطلاع‌رسانی به سرعت تغییر می‌کند، هر دوره آموزشی باید انعطاف‌پذیری لازم برای انجام تغییرات مداوم را داشته باشد. برنامه‌ریزی باید توازن بین آموزش و مهارت‌آموزی را، از جنبه نظری و عملی، تامین کند (۱۸).

برنامه درسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی

به دلیل استقلال دانشگاه‌ها، برنامه درسی یک دوره نه تنها در بین دانشگاه‌های مختلف تفاوت دارد، بلکه در چند سال متوالی یک دانشگاه نیز یکسان نمی‌باشد. هر دانشگاه پیش از آغاز سال تحصیلی برنامه درسی آن سال را اعلام می‌کند که در اغلب مواقع از برنامه سال قبل متمایز است.

بر این اساس نمی‌توان یک برنامه درسی را به عنوان برنامه درسی آن دوره خاص ذکر کرد. در زیر از چند دوره دانشگاهی برنامه‌هایی به عنوان نمونه آورده می‌شود، دوره ام.فیل و دکترا براساس پژوهش صورت می‌گیرد. برنامه درسی دوره‌های دیپلم تحصیلات تکمیلی همان

برنامه کارشناسی ارشد است تنها با حذف برخی واحدها مانند رساله یا پروژه.

برنامه درس دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه لافبرو (۲۵):

دروس اجباری

(۱۵ واحد)	منابع اطلاعاتی؛ استفاده و جستجو
(۱۵ واحد)	مدیریت مجموعه و نظام‌های کتابخانه‌ای
(۱۵ واحد)	کار با اطلاعات
(۱۵ واحد)	مدیریت اطلاعات
(۱۵ واحد)	تکنولوژی اطلاعات
(۹۰ واحد)	رساله
	یا
(۴۵ واحد)	پروژه

دروس اختیاری (انتخاب ۱-۲ درس)

(۱۵ واحد)	مدیریت آرشیو
(۱۵ واحد)	اطلاعات تجاری و نیازهای کاربران
(۱۵ واحد)	کودکی و ادبیات کودکان
(۱۵ واحد)	مدیریت اطلاعات برای خدمات مراقبت‌های بهداشتی
(۱۵ واحد)	عوامل انسانی در طراحی نظام‌های اطلاعاتی
(۱۵ واحد)	مطالعات اطلاع‌رسانی بین‌الملل
(۱۵ واحد)	کتابخانه‌های دیجیتال و اینترنتی پیشرفته
(۱۵ واحد)	خدمات و خط مشی‌های کتابخانه‌های عمومی
(۱۵ واحد)	حفاظت مواد و اطلاعات
(۱۵ واحد)	نشر و بازار کتاب
(۱۵ واحد)	تجارت نشر
(۱۵ واحد)	جنسیت و مطالعات اطلاع‌رسانی

برنامه درسی کارشناسی ارشد کتابداری (MA) دانشگاه شفیلد (۲۷):

دروس اصلی (اجباری)

- ذخیره و بازیابی اطلاعات (۱۵ واحد)
- مدیریت I آشنایی با مدیریت (۱۵ واحد)
- مدیریت II مدیریت منابع انسانی (۱۵ واحد)
- کتابخانه‌ها، اطلاعات و جامعه (۱۵ واحد)
- دسترسی به منابع اطلاعاتی (۱۵ واحد)

دروس انتخابی (۴۵ واحد)

(انتخاب ۱۵ واحد از قسمت الف و ۳۰ واحد از قسمت ب)

قسمت الف:

- خدمات بخش عمومی و مردمی (۱۵ واحد)
- کتابخانه‌های دانشگاهی (۱۵ واحد)

قسمت ب:

- اطلاعات تجاری (۱۵ واحد)
- طراحی پایگاه اطلاعاتی (۱۵ واحد)
- نظام‌های اطلاعاتی چند رسانه‌ای (۱۵ واحد)
- پژوهش ذخیره و بازیابی اطلاعات (۱۵ واحد)
- انفورماتیک شیمی (۱۵ واحد)
- مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی I: خدمات بخش عمومی و مردمی (۱۵ واحد)
- مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی II: کتابخانه‌های دانشگاهی (۱۵ واحد)
- منابع اطلاعاتی (علوم انسانی) (۱۵ واحد)
- مهارت‌های مردم در کارهای کتابداری / اطلاع‌رسانی (۱۵ واحد)
- خط مشی و راهبرد اطلاعات (۱۵ واحد)
- اطلاعات مراقبت‌های بهداشتی (۱۵ واحد)
- مدیریت مجموعه (۱۵ واحد)
- نشر الکترونیکی^{۴۰} (۱۵ واحد)
- طراحی رابط کاربر و کنش متقابل انسان و ماشین (۱۵ واحد)

۲۰ / تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی...

(توضیح: مدرک MA یا MSc براساس واحدهایی که دانشجو انتخاب می‌کند به او اعطا می‌شود.)

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد مطالعات کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی مدرسه مطالعات کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی دانشگاه کالج لندن (۲۶):

دروس اصلی (اجباری)

درس بنیادی (۲ هفته آغاز سال تحصیلی)

روش تحقیق و مهارت‌های قابل انتقال

آشنایی با خودکار کردن

نظریه پایگاه‌های اطلاعاتی

نرم‌افزار برای کتابخانه

پروژه تحقیقاتی

دروس اختیاری (انتخاب ۲ درس)

آرشیو

مدیریت نظام‌های اطلاعاتی

مدیریت مجموعه

سازماندهی و بازیابی اطلاعات

خدمات اطلاعاتی ویژه

منابع اطلاعاتی

کتابهای چاپی و خطی

برنامه درسی کارشناسی ارشد اطلاع‌رسانی (MSc) مدرسه انفورماتیک دانشگاه سیتی (۲۴)

دروس اصلی (مشترک)

خط مشی و قوانین اطلاع‌رسانی

مدیریت اطلاعات

منابع و کاربران اطلاعات

نظام‌ها و کاربست‌های بازیابی اطلاعات

اصول سازماندهی و دانش

مهارت‌های پژوهش و ارتباط

دروس اختیاری (انتخاب ۲-۳ واحد)

اطلاعات بهداشتی

اطلاعات علمی و محیطی

اطلاعات تجاری و مالی

اطلاعات حقوقی

اطلاعات رسانه‌ها

استفاده از رایانه در آموزش

در دهه ۱۹۶۰ یعنی زمانی که انفجار اطلاعات در زمینه علوم سبب شد موسسات نمایه و چکیده، مانند CA از کامپیوتر برای ذخیره داده‌ها و پردازش اطلاعات استفاده کنند، کاربرد کامپیوتر در مهارت‌های اطلاع‌رسانی آغاز گردید. از ابتدای دهه ۱۹۸۰ اغلب کتابخانه‌ها کامپیوتر را در فعالیت‌های مختلفی مانند سفارش و تهیه مواد، فهرست‌نویسی و رده‌بندی بکار گرفتند.

در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ بخش تحقیق و توسعه کتابخانه بریتانیا^{۴۱} بودجه تعداد زیادی از طرح‌های گروه‌ها و مدارس انگلستان را تامین می‌کرد و سیاست کتابخانه بریتانیا بر انگیزش درکی عمیق‌تر از استفاده از سیستم‌های جدید تکنولوژی اطلاعات بود. در سال ۱۹۷۴ زمانی که گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی درخواست کردند تا برای گنجاندن مبحث بازیابی ارتباط پیوسته در برنامه درسی دوره‌ها چاره‌جویی شود، گام‌های اولیه به سرعت برداشته شد. کمیته‌ای مشورتی به منظور گفتگو برای اجرای بازیابی ارتباط پیوسته در مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی دایر شد. در اواخر سال ۱۹۷۵ بخش تحقیق و توسعه، دوره مهارت‌آموزی برای آن دسته از مدرسین کتابداری و اطلاع‌رسانی که با مدلاین^{۴۲} سروکار داشتند برگزار کرد. این دوره به بحث‌های بیشتری در مورد هدف‌ها، روش‌ها و مسایلی که تدریس بازیابی ارتباط پیوسته با آن مواجه بود انجامید (۱۳).

رویداد مهم در تاریخ این پیشرفت‌ها، گزارش گروه کار موسوم به TYGLIS^{۴۳} در سال ۱۹۸۶ بود که بر استفاده از کامپیوتر در گروه‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی تاکید می‌کند. در این گزارش آمده است که بودجه گروه‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی برای خرید سخت‌افزار و نرم‌افزار باید مانند گروه‌های آموزشی علوم کامپیوتر تامین شود، نه مانند

گروه‌های علوم اجتماعی، علوم انسانی و هنر، که تا پیش از این انجام می‌شده است. این توصیه موکد سبب شد از سال ۱۹۸۶ بودجه بیشتری برای آزمایشگاه‌های کامپیوترهای کوچک و شبکه‌های محلی (LAN) و نرم‌افزارهای مربوط اختصاص یابد.

تامین بودجه خرید سخت‌افزار وظیفه اصلی هیات کامپیوتر برای دانشگاه‌ها و شوراهای تحقیقاتی^{۴۴} (CBURC) است. در سال ۱۹۸۶ این هیأت با اجرای پروژه کامپیوترها در آموزش ابتکار عمل^{۴۵} (CTI) که هدفش افزایش استفاده از کامپیوتر در تدریس در سطوح مختلف آموزش عالی بود، نیروی محرکه در تدریس تکنولوژی اطلاعات را فراهم آورد. CTI در فاصله سالهای ۱۹۸۶ تا ۱۹۸۹ بودجه ۱۳۹ پروژه توسعه نرم‌افزار جهت ایجاد نرم‌افزارهای جدید برای استفاده در زمینه‌های مختلف آموزش عالی را تامین کرد. در فاصله سالهای ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۲ که برنامه سه ساله دوم CTI اجرا شد این مرکز تاکید خود را بر اشاعه اطلاعات معطوف نمود. ۲۰ مرکز CTI هر یک مستقر در یکی از گروه‌های دانشگاهی، با هدف ارائه خدمات به سراسر انگلستان، دایر گردید. هر کدام از این ۲۰ مرکز، دارای پایگاه اطلاعاتی نرم‌افزارهای مربوط به رشته علمی آن گروه هستند، کارگاه آموزشی دائر می‌کنند و روزنامه و راهنمای نرم‌افزار منتشر می‌نمایند. مرکز CTI در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه لافبرو قرار دارد.

نرم‌افزارهایی که در حال حاضر در گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد استفاده قرار می‌گیرند را می‌توان به ۴ گروه تقسیم کرد:

۱- نرم‌افزارهایی که به طور معمول در سازمان‌ها وجود دارد و عملکرد خاصی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند. مانند کلمه پردازها^{۴۶}، صفحه گسترده‌ها^{۴۷}، سیستم‌های مدیریت پایگاه‌ها، سیستم‌های گرافیکی، نشر رومیزی، سیستم‌های خبره، بسته‌های نرم‌افزاری آماری و فرامتنی^{۴۸}

۲- نرم‌افزارهای عمومی کتابداری و اطلاع‌رسانی که خاص آموزش نیستند. این گروه خود به دودسته کلی تقسیم می‌شوند. الف - سیستم‌های تجاری بازیابی اطلاعات مانند *Dialog link*، *STN Express* ب - سیستم‌های مدیریت و اداره کتابخانه مانند *URICA* و *ISIS*. وجه مشترک این بسته‌های نرم‌افزاری آن است که همگی در کار جاری کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مورد استفاده قرار می‌گیرند. هدف عمده از بکارگیری این نوع بسته‌های نرم‌افزاری در دوره‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی، آشنایی دانشجویان با آنها پیش از استخدام است. به علاوه این گونه نرم‌افزارها در هر حال آموزش اصول کتابداری و اطلاع‌رسانی را در بر دارند.

۳- نرم افزارهای آموزشی: انبوهی از نرم افزارهای آموزشی برای آموزش متوسطه در بازار وجود دارد که برخی از آنها در گروههای کتابداری و اطلاع رسانی مورد استفاده قرار می گیرند. ولی عمدتاً هدف این نرم افزارها دانش آموزان است نه دانشجویان.

۴- بسته های نرم افزاری آموزشی مطالعات کتابداری و اطلاع رسانی: ارزشمندترین این نرم افزارها، آنهایی هستند که خاص آموزش علم کتابداری و اطلاع رسانی در آموزش عالی طراحی شده اند. متأسفانه تعداد آنها اندک است. این گروه را می توان به دو دسته تقسیم کرد. دسته اول بسته های نرم افزاری آموزش و شبیه سازی سیستم های ارتباط پیوسته که بوسیله موسسات مختلف از جمله سازمان های میزبان مانند *Dialog*، *STN* و غیره تهیه شده اند. دسته دوم نرم افزارهای مختلف آموزش کتابداری و اطلاع رسانی که برای تدریس مباحث گوناگونی چون بازیابی اطلاعات، نمایه سازی، فهرست نویسی و سازماندهی کتابخانه آماده شده اند (۱۹).

در این رابطه باید به بسته نرم افزاری و شبکه اطلاعاتی *JANET* اشاره کرد که امکان مشارکت در منابع^{۴۹} آموزش از راه دور و ارتباط بین گروههای آموزشی را فراهم آورده است. گروههای آموزشی کوچک می توانند از طریق *JANET* و به مدد همکارانشان در سایر گروههای آموزشی به فضاهای تخصصی که خود قادر به پوشش آن نیستند دسترسی پیدا کنند. دانشجویان پاره وقت به خصوص آنهایی که ضمن اشتغال دوره را می گذرانند می توانند از طریق *JANET* از مواد آموزشی از راه دور بهره گیرند. از دیگر بسته های نرم افزاری تهیه شده در گروههای کتابداری و اطلاع رسانی *INSTRUCT* را باید نام برد که محصول دانشگاه شفیلد است. هدف این بسته نرم افزاری نمایش اصول مختلفی از بازیابی اطلاعات است که در جستجوهای روزانه در نظر گرفته نمی شوند. این نرم افزار برای کامپیوترهای بزرگ تولید شده است. افراد با استفاده از نرم افزار *JANET* می توانند به پایگاه اطلاعاتی دانشگاه شفیلد دست یابند.

نرم افزار *OST*^{۵۰} - که بیشتر یک برنامه خودآموز اصیل است تا شبیه سازی کامپیوتری - به وسیله گروه آموزشی مطالعات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه ویلز تولید شده است و در مراکز آموزشی این رشته استفاده می شود.

توجه گروههای آموزشی متوجه آنست که از سخنرانی های مرسوم بکاهند و بتدریج از یادگیری به کمک کامپیوتر^{۵۱} (*CAL*) بهره بیشتری بگیرند. فقدان نیروی انسانی متخصص برای تولید نرم افزارها و آموزش افزارهای تخصصی در گروههای آموزشی و همچنین کاهش بودجه، سبب گردید تا گروهها عمدتاً از نرم افزارهای تجاری برای آموزش دانشجویان استفاده کنند.

گرایش‌های جدید

نیاز به انعطاف‌پذیری و سازگاری در آموزش حرفه‌ای، برای پاسخگویی به تحولات جامعه در حال و آینده، سبب گردید مباحث جدیدی به برنامه درسی دوره‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی راه یابند و این برنامه درسی تحت فشار تغییرات و تحولات جدید و بازارهای کار دائماً فشرده‌تر شود. دروس جدیدی چون تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، اطلاعات تجاری، اطلاعات بهداشتی، مهارت‌های ارتباطی، و رفتار کاربران^{۵۲} طی ده سال گذشته مطرح شدند و رواج یافتند. در زیر به اختصار مطالبی در مورد هر یک بیان می‌شود.

تکنولوژی اطلاعات

بیشترین تاثیر بر برنامه درسی آموزش مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در دهه اخیر، ورود تکنولوژی اطلاعات (IT) بود. بر اثر آن، گروه‌ها با کمبود تجهیزات، بودجه و به ویژه کارکنان ماهر مواجه گردیدند. از این رو در کیفیت و دامنه آموزش تکنولوژی اطلاعات بین دانشکده‌های مختلف تفاوت زیادی وجود دارد. کمبود نیروی کاردان فنی، سبب گردیده است تا در زمانی که این مراکز با کاهش کادر دانشگاهی مواجه‌اند، وقت و نیروی کادر موجود به شکل نامناسب صرف شود (۱۳).

انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و کتابداری انگلستان (BAILER) در سال ۱۹۹۲ پرسشنامه‌ای بین گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان توزیع کرد. از ۱۶ دانشگاه، ۱۴ دانشگاه به پرسشنامه پاسخ گفتند. با بررسی پرسشنامه‌ها مشخص گردید مباحثی که در دوره‌های تکنولوژی اطلاعات به صورت دروس اجباری و اختیاری تدریس می‌شدند عبارت بودند از:

بازیابی متن	بازیابی ارتباط پیوسته
اداره کتابخانه	پایگاه‌های اطلاعاتی
آمار	کلمه پردازی
پست الکترونیکی	صفحه گسترده‌ها
داده‌نما ^{۵۳}	نشر الکترونیکی
مدیریت رکورد	فرامتن
نظام‌های تصمیم‌حی ^{۵۴}	سیستم‌های خبره

از بررسی پرسشنامه‌ها در مورد برنامه درسی نکات زیر جلب نظر کرد:

الف - تشابه زیادی بین برنامه تکنولوژی اطلاعات دوره کارشناسی و تحصیلات تکمیلی وجود داشت. تنها دو درس مدیریت رکورد و نظام‌های تصمیم حامی بودند که در دوره کارشناسی تدریس نمی‌شدند. تقریباً تمام دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد دروس بازبایی ارتباط پیوسته، پایگاههای اطلاعاتی، کلمه‌پردازی و صفحه گسترده‌ها را به عنوان دروس اصلی عرضه می‌کردند. نشر الکترونیکی بیشتر در دوره‌های کارشناسی تدریس می‌شد تا کارشناسی ارشد. مباحثی مانند نشر الکترونیکی، فرامتن و نظام‌های خبره جزء واحدهای اختیاری ارائه می‌شدند. مباحثی که کمتر از بقیه تدریس می‌گردید عبارت بودند از داده‌نما، مدیریت رکورد و نظام‌های تصمیم حامی.

ب - براساس پاسخ‌های داده شده در مورد ماهیت تدریس تکنولوژی اطلاعات در گروهها مشخص گردید که جنبه‌های نظری و عملی مباحث توأم تدریس می‌شد به جز مواردی مثل دروس کلمه‌پردازی و پست الکترونیکی، که به جنبه عملی آنها بیشتر توجه می‌شد. در مجموع در بیشتر دوره‌ها جنبه نظری داده نما و سیستم‌های خبره متناقض با جنبه عملی آن تدریس می‌گردید. در مورد نشر الکترونیکی نیز در دوره کارشناسی ارشد به جنبه نظری آن توجه می‌شد.

بررسی پرسشنامه‌ها در مورد سخت‌افزار نشان داد: کلیه گروهها، کامپیوتر برای استفاده دانشجویان در اختیار داشتند به استثنای دانشگاه ابسترث کلاید که در آنجا کامپیوتر به صورت مرکزی اداره می‌شد. تمام گروهها کامپیوترهای سازگار با IBM داشتند که تعداد آمار آنها بین ۸ تا ۵۰ دستگاه بود. کلیه گروهها دارای حداقل یک چاپگر لیزری بودند و مجموع چاپگرهای هر گروه بین ۲ تا ۱۵ دستگاه می‌شد.

براساس پاسخ‌ها، مباحث بازبایی ارتباط پیوسته، پایگاههای اطلاعاتی، کلمه‌پردازی و صفحه گسترده‌ها عناصر اصلی درس تکنولوژی اطلاعات را تشکیل می‌دادند. در مجموع مشخص گردید که گروهها توانسته‌اند نیازهای دشوار حرفه جدید اطلاع‌رسانی را برآورده کنند (۱۷).

فهرستی از بسته‌های نرم‌افزاری که در درس تکنولوژی اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گرفت، در پیوست ۴ آمده است.

مدیریت اطلاعات

مفهوم مدیریت اطلاعات (IM) نخستین بار در دهه ۱۹۷۰ در آمریکا پدیدار شد. کمیته کنگره آمریکا نیازهای اطلاعاتی دولت را که بوسیله افراد حقیقی یا حقوقی تهیه شده بود، مورد بررسی قرار داد. مشخص گردید که سازمانهای مختلف دولتی، اطلاعات یکسانی را طلب کرده‌اند. این امر به دلیل فقدان یک فهرست متمرکز از اطلاعات جمع‌آوری شده بود. این بررسی موجب تصویب قانونی گردید که براساس آن کلیه سازمان‌های دولتی موظف به تهیه فهرستی از موجودی اطلاعاتشان شدند. هدف از این قانون تقلیل هزینه اطلاعات مورد نیاز سازمان‌های وابسته به دولت بود. این بررسی نشان داد که اطلاعات مانند سایر منابع دارای ارزش است و باید مورد سازماندهی و مدیریت قرار گیرد.

در دهه ۱۹۹۰ مدیریت اطلاعات به عنوان مبحث جدیدی در برنامه درسی مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی گسترش یافت. گسترش برنامه‌های مدیریت اطلاعات ناشی از دلایل مختلفی مانند افزایش پذیرش مفهوم مدیریت اطلاعات و شناخت نیازهای بازارکار بود. اجزاء تشکیل دهنده مدیریت اطلاعات عبارتند از: مدیریت، اطلاع‌رسانی و تکنولوژی اطلاعات که باید در برنامه کتابداری سنتی گنجانده شوند، تکنولوژی اطلاعات بیشترین کار عملی را در اموری مانند طراحی سیستم‌های خبره و پایگاه‌های اطلاعاتی داراست. در بین متخصصان در مورد آن که چه چیز و چه مقدار باید تدریس شود اتفاق نظر وجود ندارد. برخی معتقدند مدیریت اطلاعات تنها باید درکی از تکنولوژی اطلاعات داشته باشد، و اگرچه ممکن است در کارهایی مانند طراحی، اجرا و نگهداری سیستم‌ها درگیر شود، ولی این امور را می‌شود به صورت گروهی انجام داد به نحوی که امور فنی به افراد صاحب صلاحیت واگذار شود. به نظر آن‌ها مدیریت اطلاعات باید دانش کافی در مورد پیشرفتهایی که در زمینه تکنولوژی اطلاعات صورت می‌گیرد، کسب کند. گروهی دیگر معتقدند مبحث تکنولوژی اطلاعات که در دوره‌های مدیریت اطلاعات تدریس می‌شود باید در حدی باشد که مهارت‌های کاربردی کافی در مدیران اطلاعات به وجود آورد. به عنوان مثال آن‌ها بتوانند تفاوت ویرایش پنجم با ششم DOS را بیان کنند و یا بتوانند امکانات ویندوز^{۵۵} را ذکر نمایند، ولی نیازی نیست که برنامه بنویسند (۶).

درس برنامه‌نویسی، مبحث مورد اختلاف در برنامه آموزشی مدیریت اطلاعات است. بریتن^{۵۶} معتقد است از مدیران اطلاعات انتظار نمی‌رود برنامه‌نویسی کنند، بلکه باید با مبانی و طراحی نرم‌افزار آشنا باشند. او پیشنهاد می‌کند مباحثی مانند برنامه‌نویسی، سیستم‌های خبره و چندرسانه‌ای‌ها، از دیدگاه تکنولوژی کارا که کاربردهای آن در حال و آینده حائز اهمیت است،

تدریس شود.

به رغم تمام اختلاف نظرها، دروس دوره‌های مدیریت اطلاعات را می‌توان به شرح زیر بیان داشت:

عناصر اصلی (اجباری)

مطالعه سازمان‌ها و مدیریت:

انواع و اشکال سازمان‌ها؛ مدیریت کارکنان؛ مدیریت مالی، بودجه‌بندی، تبلیغ و بازاریابی؛ کارکردهای حسابداری مقدماتی؛ تصمیم‌گیری؛ مدیریت تغییر؛ انگیزش؛ برابری فرصت‌ها؛ نقش‌ها در سازمان‌ها.

اطلاعات در سازمان‌ها:

تصمیم‌گیری؛ مسئولیت‌ها در عملکرد مدیریت اطلاعات؛ جریان اطلاعات بین سازمان‌ها؛ ترسیم جریان اطلاعات؛ مدیریت رکوردها.

مباحث حرفه‌ای:

تعریف مدیریت اطلاعات؛ نقش‌های مدیر اطلاعات،

مطالعات اطلاع‌رسانی:

نمایه‌سازی؛ رده‌بندی؛ کنترل واژگان؛ مدیریت رکوردها

منابع اطلاعاتی:

منابع بیرونی؛ منابع داخلی؛ نظام‌ها و خدمات ارتباط پیوسته

اطلاعات به عنوان یکی از ذخایر:

ارزش اطلاعات: اطلاعات به عنوان یکی از ذخایر؛ نقش اطلاعات در عملکرد یک سازمان؛

تخمین هزینه‌ها و ارزش.

محیط اطلاعاتی:

آزادی اطلاعات: اقتصاد اطلاعات؛ حق مؤلف؛ مالکیت معنوی؛ حفاظت داده‌ها؛ امنیت

داده‌ها تکنولوژی اطلاعات

انتخاب نرم‌افزار؛ سخت‌افزار / نرم‌افزار؛ برنامه‌نویسی؛ ارتباطات راه دور؛ شبکه‌ها؛ ذخیره؛ واقعیت مجازی^{۵۷}؛ چند رسانه‌ای؛ فرامتن؛ بهداشت و ایمنی؛ سیستم‌های خبره؛ سیستم‌های باز؛ پست الکترونیکی؛ پایگاه‌های اطلاعاتی - انواع و طراحی؛ نیازسنجی کاربران؛ مدل‌سازی داده‌ها؛ تحلیل و طراحی نظام‌ها؛ زمینه‌یابی؛ توسعه و کنترل نظام‌ها؛ راهبرد نظام‌ها؛ مدیریت

نظام‌ها.

اطلاعات و کاربران:

مهندسی محیط کار (ارگونومی)؛ اطلاعات و تصمیم‌گیری.

عناصر فرعی (اختیاری)

روش‌شناسی تحقیق؛ روش‌های آماری؛ مهارت‌های میان‌فردی؛ مهارت‌های ارتباطی و ارائه؛ مهارت‌های مربی؛ برنامه‌نویسی؛ بازاریابی.

کاربرد مدیریت اطلاعات در:

حقوق، حسابداری؛ مالیه؛ بازاریابی؛ مراقبت‌های بهداشتی؛ تحقیق و توسعه؛ رسانه‌ها.

منابع اطلاعاتی:

اطلاعات تجاری؛ اطلاعات علمی؛ اطلاعات اروپایی؛ اطلاعات مراقبت‌های بهداشتی؛

اطلاعات شیمی (۵).

به دلیل ماهیت دانشکده‌های مختلفی که گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در آن‌ها رشد یافته‌اند و همچنین به دلیل آن‌که کار اطلاعات در سطح اولیه، رشته‌ای بسیار عملی است، تاکید دانشکده‌ها عمدتاً بر تدریس و توسعه قابلیت‌های فنی است تا ارتقاء توانایی‌های یادگیری. در حرفه اطلاع‌رسانی به دلیل دگرگونی‌های سریع، توانایی یادگیری مستمر ضروری است و تامین شغل تنها از این طریق حاصل می‌شود که فردا با استعدادتر از امروز باشی (۱۱).

روبرت و کلارک^{۵۸} در بررسی‌ای که از نظرگاه گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در مورد آموزش اطلاع‌رسانی در گروه‌های بازرگانی و مدیریت انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که اگرچه در دانشکده‌های مدیریت و بازرگانی علاقه زیادی به جنبه اطلاعاتی مدیریت وجود دارد، ولی فقدان تدریس نظام‌مند مهارت‌های اطلاعاتی، به ویژه مواردی که در ارتباط با تهیه اطلاعات از خارج از سازمان می‌باشد، مشهود است. آنها پیشنهاد کردند که برای بهره‌جویی از بازار کار در حال گسترش، گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی یا باید متخصصان جدید استخدام کنند و یا با مدرسان مدیریت و بازرگانی، از طریق همکاری در برنامه درسی، مرتبط شوند.

همکاری در تدریس مدیریت اطلاعات موکداً توصیه شده است. برتین نیز نظری مشابه ابراز می‌دارد. او معتقد است گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی باید از سایر گروه‌ها، به منظور صرفه‌جویی در منابع و استفاده موثر از تخصص‌های خارج از زمینه‌های متداول کتابداری، استفاده کنند و ارتباط شان را با گروه‌های بازرگانی و مدیریت و کامپیوتر گسترش دهند.

اطلاعات تجاری

یکی دیگر از زمینه‌های مطرح در سال‌های اخیر اطلاعات تجاری است. با توجه به نیازهای رو به رشد بازار، اغلب دانشگاه‌ها واحدهای اختیاری در این زمینه و زمینه‌های وابسته، مانند اطلاعات حقوقی؛ اطلاعات مالی و تجاری؛ اطلاعات بازار و اطلاعات صنعتی ارائه می‌دهند. تنها دانشگاه بیرمنگام دوره مستقل کارشناسی مطالعات اطلاعات تجاری را از سال ۱۹۹۵ دایر کرده است. دروس این دوره عبارتند از: اطلاعات شرکت و شرکت‌ها؛ محصولات و بازار؛ بازارهای جهانی؛ خدمات اطلاعات تجاری؛ اطلاعات محیطی؛ پول و مالیه؛ مدیریت و امنیت اطلاعات؛ اطلاعات رسمی و حقوقی برای تجارت (۴).

برخی از گروه‌ها به دنبال تمرکز بر مباحثی هستند که مناسب جنبه‌ای خاص از بازار حرفه‌ای است. به عنوان نمونه برنامه درسی گروه اطلاع‌رسانی دانشگاه استراث کلاید بر اهمیت خدمات اطلاعاتی و تکنولوژی پیشرفته در بخش تجارت تأکید دارد (۱۳).

دانشگاه سیتی سرفصل درس اختیاری اطلاعات تجاری و مالی را چنین ذکر می‌کند: دید کلی از جهان تجارت و فعالیت‌های اطلاعاتی آن با ارجاع به حرفه‌های تجاری و بخش خدمات مالی در انگلستان، اروپا و در سطح بین‌الملل. آشنایی با موسسات مالی، خدمات مالی، مشاغل بانکداری، بیمه، حسابداری، بازارهای پولی، بازارهای سهام، بازارهای کالا، تجارت و خدمات اطلاعاتی مربوط به آن، متون تجاری و پایگاه‌های ارتباط پیوسته، اطلاعات مالی و ارزیابی و تحلیل آن‌ها، منابع تحقیق بازار، مدیریت اطلاعات و به ویژه منابع قانون.

سرفصل درس اختیاری اطلاعات حقوقی این دانشگاه بدین قرار است: نظری به تاریخچه و تشکیلات قانون در انگلستان و اروپا؛ سازماندهی مواد؛ جستجوی اطلاعات شامل جستجوی ارتباط پیوسته که با کار عملی پشتیبانی می‌شود (در کار عملی نظام‌های حقوقی آزمایش می‌شود و در نهایت به منابع قانون، مستند و کامپیوتری توأم مرتبط می‌گردد)؛ بررسی قوانین نشر الکترونیکی و چاپی، بررسی کامپیوتری شدن به طور کلی و به ویژه توان سیستم‌های خبره حقوقی و سیستم‌های اقامه دعوی؛ تأکید بر قوانین اروپا و ارتباط آن با قوانین انگلستان (۲۴).

اطلاعات بهداشتی

اطلاعات بهداشتی زمینه‌ای در حال توسعه سریع است. طبق تخمین جی.ام. پرتن در سال ۱۹۹۲ حدود ۵۷۰۰ شغل اطلاعاتی برای خدمات ملی بهداشتی در انگلستان و ویلز وجود داشت. تعدادی از دانشگاه‌ها دروسی به منظور تربیت نیروی متخصص در این زمینه در برنامه

در سنی خود منظور نموده‌اند. دانشگاه شفیلد دوره اطلاعات بهداشتی را به عنوان یک تخصص با مدرک کارشناسی ارشد علوم در مدیریت اطلاعات بهداشتی دایر کرده است. دروس این دوره عبارتند از: مدیریت خدمات اطلاعات بهداشتی؛ منابع اطلاعات بهداشتی؛ نظام‌های اطلاعات مراقبت‌های بهداشتی؛^{۵۹} مهارت‌های مردمی برای مدیریت اطلاعات بهداشتی (۲۷).

دانشگاه ویلز مدرک کارشناسی ارشد علوم در نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی در مراقبت‌های بهداشتی ارائه می‌دهد. دانشگاه سیتی علاوه بر واحد اختیاری اطلاعات بهداشتی، دوره دیپلم تحصیلات تکمیلی در مدیریت اطلاعات دارویی دایر کرده است. دروس این دوره عبارتند از: بنیاد اطلاعات دارویی؛ تکنولوژی اطلاعات؛ اطلاعات پزشکی؛ اطلاعات تحقیقات دارویی؛ مهارت‌های حرفه‌ای و مدیریتی؛ اطلاعات تجاری و بازرگانی؛ امور نظارتی؛ ارزشیابی و تحلیل اطلاعات؛ مدیریت اسناد و رکوردها؛ هشپاری دارویی^{۶۰}؛ مدیریت دانش و اطلاعات (۲۴). سرفصل درس اختیاری اطلاعات بهداشتی در دانشگاه سیتی عبارتند از: نظری اجمالی به اصول و کار مدیریت دانش و اطلاعات و تامین خدمات وابسته در رشته مراقبت‌های بهداشتی؛ ماهیت دانش مراقبت‌های بهداشتی؛ نظام‌های رده‌بندی و کدگذاری؛ منابع اطلاعاتی و بازیابی اطلاعات؛ اطلاعات شبکه‌ای؛ خدمات کتابخانه‌ای / اطلاعاتی؛ نیازهای اطلاعاتی تخصص‌های مختلف؛ انفورماتیک بهداشتی؛ مدیریت اطلاعات در خدمات بهداشت ملی (NHS)؛ بازدید و مشاهده خدمات بهداشتی؛ اطلاعات دارویی؛ اطلاعات پژوهشی و پزشکی (۲۴).

دانشگاه‌های لافبرو و منچستر دارای واحدهای اختیاری اطلاع‌رسانی خدمات مراقبت‌های بهداشتی هستند. دانشگاه بیرمنگام (UCE) واحد اختیاری اطلاعات بهداشتی در دوره کارشناسی ارشد ارائه می‌دهد.

مهارت‌های ارتباطی

در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی رابطه موثر از ضروریات است. از این رو نظریه ارتباط، از ارتباط میان‌فردی گرفته تا ارتباط گروهی، باید به دانشجویان آموزش داده شود، تا بتوانند به طور کلامی، دیداری، تکنولوژیکی و تصویری ارتباط برقرار کنند. فارغ‌التحصیلانی که جذب بازارهای جدید می‌شوند معتقدند این مهارت‌ها در حقیقت بسیار مهم‌تر از مهارت‌های کامپیوتری است. مهارت‌های میان‌فردی و ارتباطی نیازمند آن است که در زمان تحصیل پرورانده

و عرضه شود (۱۳).

هم زمان با تبلیغ وسیع در مورد ضرورت تکنولوژی اطلاعات، به عنوان یکی از عناصر مهم تشکیل دهنده برنامه درسی مطالعات کتابداری اطلاع‌رسانی، نسبت به سازماندهی مهارت‌های میانفردی و ارتباطی توجه کمتری شد. حال آن‌که تکنولوژی هدف غایی نیست بلکه مکانیسمی است که امکان بهبود خدمات اطلاعاتی را فراهم می‌سازد. با در نظر گرفتن اهمیت کاربر، فاجعه خواهد بود که توجه از مشتری به سمت تکنولوژی منحرف گردد. در کنار تکنولوژی اطلاعات، باید اهمیت برابر به سایر مهارت‌های جدید مانند بازاریابی، ارتباط و حل مشکل^{۶۱} داده شود (۱).

متأسفانه به این مبحث جدید توجه چندانی نشده است. دانشگاه سیتی جزء معدود دانشگاه‌هایی است که در آن درس مهارت‌های ارتباطی به صورت واحدهای اصلی (اجباری) ارائه می‌شود و سرفصل‌های این درس را بدین گونه ذکر می‌کند: پرورش مهارت‌های ارتباطی چه شفاهی و چه نوشتاری شامل اصول کلی نوشتن موثر - مقصود و مخاطب - ساختار گزارش، برنامه‌ریزی و تدارک. خلاصه کردن، نوشتن دستورالعمل‌ها و دستنامه‌ها، آرایش و طراحی اطلاعات (کاغذ یا صفحه نمایش)، خوانایی و شاخص سبک، پردازش متن، اصول کلی صحبت در مقابل جمع، ارتباط کلامی و غیرکلامی، نشست‌های موثر، مصاحبه، مذاکره، مصاحبه مرجع و استفاده از رسانه‌های دیداری و شنیداری (۲۴).

رفتار کاربر

توجه به کاربر و ارائه خدمات کاربرمدار یکی از مباحثی است که توجه گروه‌های آموزشی را به خود معطوف داشته است. آن‌ها بتدریج آموزش مباحثی چون انواع کاربران، روانشناسی کاربران، اطلاع‌جویی و رفتار کاربران، نیازهای اطلاعاتی، شناخت و تحلیل نیازهای اطلاعاتی کاربران را در برنامه درسی خود گنجانده‌اند.

آموزش از راه دور

آموزش از راه دور^{۶۲} اصطلاحی است که برای یادگیری از راه دور، آموزش از راه دور و مطالعه فرایندهای آن همراه با تولید مواد مناسب یادگیری، آموزش، ارزشیابی و استفاده از آن‌ها به کار می‌رود. در مورد این اصطلاح باید متوجه بود که با یادگیری آزاد^{۶۳} و آموزش مستمر^{۶۴} که هر دو متمایز از آموزش از راه دور هستند، اشتباه نشود (۹).

نخستین تجربه قابل توجه در این زمینه در انگلستان به سال ۱۹۸۵ به وسیله کالج کتابداری ویلز صورت گرفت که براساس آن ۱۵ دانشجو برای دوره سه ساله کارشناسی ارشد مدیریت کتابخانه و خدمات اطلاعاتی پذیرفته شدند. هدف این دوره تربیت افرادی با صلاحیت‌های اولیه برای کار در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نبود، بلکه تجهیز کارکنانی با تجربه و واجد شرایط با مهارت‌های قبلی برای اشتغال پست‌های مدیریت بود. این دوره توجه کتابداران شاغل را که احساس می‌کردند باید مهارت‌هایشان را روزآمد کنند و یا صلاحیت حرفه‌ای‌شان را افزایش دهند، جلب کرد. این استقبال سبب شد که تعداد شرکت‌کنندگان به ۳۵ نفر در سال افزایش پیدا کند، که هنوز هم با همین تعداد ادامه دارد. در این دوره علاوه بر بیش از ۲ سال آموزش از راه دور، حضور اجباری در کلاسهای تايستانی در دو تابستان و ارائه رساله‌ای حدود ۲۰ هزار کلمه در نظر گرفته شد. بسته‌های آموزشی، شامل مواد چاپی و نوارهای ضبط صوت سخنرانیها بود. برای هر دانشجو، یکی از اعضای کادر آموزشی گروه به عنوان مربی تعیین می‌شد تا از طریق مکاتبه یا تلفن تکالیف درسی را کنترل نماید. ارزیابی‌های به عمل آمده بعدی نشان داد که این دوره از جهت کیفیت در حد، و حتی در مواردی بالاتر از، دوره‌های رایج تمام وقت کارشناسی ارشد بود. در سال ۱۹۸۹ کالج کتابداری ویلز با دانشگاه کالج ویلز ادغام شد و گروه کتابداری اطلاع‌رسانی ابريستويت دانشگاه ویلز را تشکیل داد. گروه جدید به گسترش آموزش از راه دور اقدام نمود و گرایش کتابداری آموزشی گاهی و نوجوانان را در کنار دوره قبلی دایر کرد. از سال ۱۹۹۴ گرایش مدیریت مجموعه به آن افزوده می‌شد. این دوره‌ها حتی به خارج از انگلستان صادر شد و سعی گردید این برنامه با همکاری بریتیش کانسیل در هنگ کنگ اجرا شود. بعد از یکسال کشورهای هم جوار هنگ کنگ نیز تحت پوشش قرار گرفتند. از آغاز دهه ۱۹۹۰ گروه کتابداری اطلاع‌رسانی ابريستويت، دوره کارشناسی ارشد نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی برای مراقبت‌های بهداشتی را دایر کرد که در سال ۱۹۹۲ به مدیریت اطلاعات بهداشتی تغییر نام یافت. مقطع دیپلم تحصيلات تکمیلی نیز برای افرادی که به هر دلیلی، مایل نبودند رساله تدوین نمایند، در نظر گرفته شد. دانشجویان این دوره از ۱۱ نفر در آغاز کار به ۳۰ نفر افزایش یافت که هنوز هم با همین تعداد ادامه دارد (۲۰).

در دهه ۱۹۹۰ دانشگاه برایتون آموزش از راه دور دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی را عرضه کرد. دانشگاه نورث آمبریا در نیوکسل^{۶۵} دوره دیپلم تحصيلات تکمیلی مدیریت رکوردها و دانشگاه شفیلد دوره کارشناسی ارشد مدیریت اطلاعات را ایجاد کرد. دانشگاه استراث کلاید برای ارائه دوره‌های موجود خود به صورت آموزش از راه دور

برنامه‌ریزی نمود. استفاده از کامپیوتر و تکنولوژی‌های آن مانند دیسک‌های لیزری، تأمین و توسعه شبکه جهانی و بهره‌گیری از پست الکترونیکی و گروه‌های مباحثه و هم‌اندیشی الکترونیکی سبب بالا رفتن توان آموزش از راه دور گردید.

پایان سخن

در حال حاضر ۱۶ موسسه آموزش عالی دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی برگزار می‌کنند که همگی در دانشگاه‌ها قرار دارند و به عنوان نهادهایی مستقل عمل می‌نمایند. هر ساله بین ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ دانشجوی رشته‌های مختلف کتابداری و اطلاع‌رسانی این دانشگاه‌ها در سطوح مختلف فارغ‌التحصیل می‌شوند. از ویژگی‌های نظام آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان می‌توان نکات زیر را بیان داشت:

۱- تنوع دوره‌ها: در برنامه تحصیلات تکمیلی گروه‌ها، دوره‌هایی با عنوان‌های متفاوت دیده می‌شود از آن جمله است:

کتابداری	تکنولوژی اطلاعات
کتابداری و اطلاع‌رسانی	مدیریت تکنولوژی اطلاعات
اطلاع‌رسانی	نظام‌های اطلاعاتی
آرشیو و مدیریت رکوردها	اطلاعات بهداشتی
کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی	مدیریت اطلاعات بهداشتی
مدیریت کتابخانه و اطلاعات	نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی در مراقبت‌های بهداشتی
مدیریت اطلاعات	مدیریت اطلاعات دارویی

۲- تعدد مقاطع تحصیلی: هر فرد براساس توان، وقت و مقدرات خود می‌تواند از برنامه‌های تحصیلات تکمیلی بهره‌مند شود. این بهره ممکن است در حد گواهینامه، دیپلم تحصیلات تکمیلی، کارشناسی ارشد، کارشناسی ارشد فلسفه علم (Mphil) و یا دکترا باشد.

۳- سهولت و انعطاف‌پذیری آموزش عالی: برای آن که کلیه افرادی که مایل به ادامه تحصیل و یا روزآمد کردن اطلاعاتشان هستند امکان شرکت در دوره‌های آموزش عالی را داشته باشند، دوره‌ها عموماً به دو سیستم تمام وقت و پاره وقت ارائه می‌شود و تغییر از یک سیستم به سیستم دیگر به راحتی صورت می‌گیرد. حتی تغییر از دوره کارشناسی ارشد به دوره دکترا به آسانی انجام می‌شود. دانشجوی دوره کارشناسی در ۱۲ ماه اول دوره می‌تواند برای تبدیل

وضعیت تحصیلی خود به دوره دکترا درخواست نماید.

به علاوه نظام تجمع واحدی این امکان را به کارکنان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی داده است تا با انتخاب درس یا دروس مورد نظرشان، به رفع کاستی‌ها، افزایش دانش تخصصی و بهره‌گیری از مباحث مورد علاقه‌شان بپردازند. برای این گونه افراد، داشتن مدرک تحصیلات دانشگاهی جزء شرایط الزامی ورود نیست. از این داوطلبان ممکن است امتحان صلاحیت عمومی به عمل آید. نظام تجمع واحدی امکان انتخاب دروس از دانشکده‌ها و حتی دانشگاه‌های مختلف و نقل و انتقال دانشجویین دانشگاه‌ها را فراهم آورده است.

از دیگر امکانات این نظام، برگزاری بعضی از دوره‌های تحصیلات تکمیلی به صورت آموزش از راه دور است. تعدادی از دانشگاه‌ها به تخصیص بودجه و امکانات و تهیه مواد آموزشی مناسب آن مبادرت کرده‌اند که از جمله می‌توان دانشگاه ویلز و دانشگاه شفیلد را نام برد. استفاده از تکنولوژی کامپیوتر و توسعه شبکه‌های جهانی اثربخشی آموزش از راه دور را بالا برده است.

از دیگر تسهیلات در نظام آموزش عالی مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان آن است که افراد واجد شرایط، بدون داشتن مدرک تحصیلات دانشگاهی قبلی می‌توانند به دوره‌های تحصیلات تکمیلی راه یابند. ارزیابی صلاحیت متقاضی با دانشگاه است.

۴- روزآمد بودن برنامه درسی: دانشگاه‌ها تلاش می‌کنند خود را با نیازهای روز و بازار کار هماهنگ کنند. لذا برنامه‌های درسی به طور مستمر، ارزیابی و بازنگری می‌شوند. به علاوه هر ۵ سال یکبار بوسیله انجمن کتابداران و موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی مورد بررسی و اعتباریابی قرار می‌گیرند.

۵- استقلال دانشگاه‌ها: بررسی اطلاعات اعلام شده از طرف دانشگاه‌های مختلف - چه در بروشورهای رسمی و چه در سایت کامپیوتری آن‌ها - گوناگونی شرایط پذیرش دانشجوی، ارزشیابی تحصیلی، برنامه‌های درسی و مدت دوره‌ها را نشان می‌دهد. این مطلب مبین آن است که دانشگاه‌ها در اتخاذ تصمیمات و تعیین ملاک‌ها و ضوابط تحصیلی، مستقل عمل می‌کنند.

۶- تاکید بر پژوهش: در برنامه آموزشی دانشگاه‌ها به امر پژوهش توجه کافی شده است به طوری که ارزشیابی دانشجوی عمدتاً براساس نوشته‌ها و پروژه‌های طول دوره صورت می‌گیرد. در سطح ام.فیل و دکترا اساس ارزیابی دانشجوی و اخذ مدرک بر پژوهش اصیل قرار دارد.

از نکاتی که اشاره به آن ضرورت دارد تاثیر انجمن‌های تخصصی است. چندین انجمن

تخصصی معتبر در زمینه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و آرشیو در انگلستان فعالیت دارند، که از آن جمله می‌توان انجمن کتابداران (LA)، انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و کتابداری انگلستان (BAILER)، انجمن کتابخانه‌های تخصصی و دفاتر اطلاع‌رسانی (Aslib)، موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS)، جامعه آرشیوگران و جامعه مدیریت رکوردها را نام برد. اگرچه برنامه‌های درسی دوره‌های آموزشی به وسیله این انجمن‌ها طراحی یا تعیین نمی‌شود، ولی در تحول آن‌ها نقش بسزایی دارند. پذیرفته شدن دانش‌آموختگان در این انجمن‌ها، امتیازی حرفه‌ای محسوب می‌شود.

تا دهه ۱۹۷۰ انجمن کتابداران با تعیین برنامه‌درسی و برگزاری امتحانات در سطح ملی به حفظ یکپارچگی این رشته اقدام می‌کرد. ولی در حال حاضر این امر منتفی است. برنامه‌های آموزشی با تغییرات و گسترش‌هایی که سازمان‌های مختلف به آن داده‌اند، دگرگون شده است. انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و کتابداری انگلستان موجب تقویت رویکرد متفاوتی نسبت به پیشرفت دوره‌ها و برنامه‌های درسی شده است.

به هر حال دیگر به آسانی نمی‌توان زمینه موضوعی کتابداری و اطلاع‌رسانی را تعریف کرد زیرا دیگر یک رشته تحصیلی ثابت نیست. برخی معتقدند عدم وجود تعریف مشخصی از مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی ناشی از تاکید بیش از حد بر پیشرفت‌های تکنولوژی و از دست دادن معنی خدمات به عنوان رکن اساسی این تخصص است. ساختار فعلی آموزش مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان، بیشتر حاصل ابتکارات محلی است تا یک طرح منسجم ملی. با نگاهی به فهرست گروههای آموزشی (پیوست ۱) و محل قرارگرفتن آن‌ها در دانشکده‌های مختلف میزان نامشخص بودن وضعیت فعلی این رشته دانشگاهی و نامعلوم بودن وابستگی آن در درون ساختار سازمان دانشگاهی آشکار می‌شود. مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان با وضعیتی مشابه آمریکا مواجه بوده است. گروههای آموزشی آشوبی مشابه را در مورد تغییر نام، تجدید ساختار، ادغام گروهها و بحران استخدام تجربه کرده‌اند.

اکنون بیشتر گروههای آموزش مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در عین حفظ هویت فردیشان، ارتباطشان را با سایر گروهها توسعه می‌دهند. این ارتباط شامل تدریس واحدهایی در سایر گروهها، حضور دانشجو از دیگر گروهها برای گذراندن واحدهایی در گروههای مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی، دعوت از کادر دیگر گروهها برای تدریس بعضی دروس، انجام پروژه‌های مشترک و کار در کمیته‌های دانشگاه است.

پیوست ۱

اسامی دانشگاه‌های انگلستان که گروه/های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی آن‌ها دوره‌های تحصیلات تکمیلی ارائه می‌دهند.

آبردین	دانشگاه روبرت گوردن، دانشکده مدیریت
ابریستویت	دانشگاه ویلز، ابریستویت، دانشکده مطالعات اقتصادی و اجتماعی
برایتون	دانشگاه برایتون، دانشکده تکنولوژی اطلاعات
بلفاست	دانشگاه کوئین (ملکه) بلفاست، مدرسه مالیه و اطلاعات
بیرمنگام	دانشگاه سانترال (مرکزی) انگلستان، دانشکده‌های مطالعات کامپیوتر و اطلاع‌رسانی
دوبلین	دانشگاه کالج دوبلین، دانشکده هنرها
شفیلد	دانشگاه شفیلد، دانشکده علوم و علوم اجتماعی
گلاسکو	دانشگاه استراث کلاید، دانشکده تجارت
لافبرو	دانشگاه لافبرو، مدرسه علوم تربیتی و علوم انسانی
لندن	دانشگاه سیتی (شهر لندن)، مدرسه انفورماتیک
لندن	دانشگاه تایمز ولی (دره تایمز)، دانشکده مطالعات تکنولوژی و اطلاعات
لندن	دانشگاه نورث لندن (لندن شمالی)، دانشکده مطالعات محیطی و اجتماعی
لیورپول	دانشگاه جان مورز، مدرسه تجارت لیورپول
منچستر	دانشگاه متروپولیتن منچستر، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی
نیوکاسل	دانشگاه نورث آمبریا، دانشکده هنرها و طراحی

پیوست ۲

معیارهای انجمن کتابداران (LA) برای تائید دوره‌های آموزشی

بدنه دانش حرفه‌ای

اگرچه هیچ فهرست معینی از موضوع‌ها وجود ندارد که در فرایند اعتباردهی دوره‌ها منظور شود، انجمن بدنه دانش حرفه‌ای را مشخص کرده است. دوره‌ها باید شامل مطالعاتی باشد که برای دانشجو کسب دانش و مهارت‌هایی که با کار حرفه‌ای فعلی و آتی او مرتبط می‌شود به بار آورد. پنج پیامد مهم یادگیری که در مورد کلیه رشته‌هایی که تقاضای تائید و اعتباریابی دارند مورد کنکاش و بررسی قرار می‌گیرد - حتی اگر در هدف‌های بیان شده یادگیری نقش برجسته‌ای به آن‌ها داده نشده باشد - در زیر آمده است. در ساختار دوره باید برای دانشجو عهده‌دار شدن یک کار کلاسی برجسته ممکن گردد تا بتواند این دانش را در متن خدمات اطلاعاتی و کتابخانه‌ای اعمال کند.

نمونه‌های تحت هر سرفصل به دو قسمت تقسیم می‌شود. انجمن انتظار دارد مطالبی که به عنوان عناصر اصلی نشان داده شده است به عنوان واحدهای اجباری هر دوره تائید شده منظور شود. عناصر اختیاری نمونه‌هایی از موضوع‌هایی هستند که انجمن انتظار دارد برای تحصیل وجود داشته باشند ولی نه الزاماً جزء عناصر اصلی.

در سر فصل ۵ تحت عنوان توانایی مهارت‌های عملی، پژوهش‌های میدانی فهرست شده است. انجمن این موارد را که برای دانشجو امکان استفاده از تجربه عملی کار کتابداری و اطلاع‌رسانی - خواه از طریق کاریابی یا سایر راه‌های مناسب - فراهم می‌آورد به عنوان عناصر هر دوره حائز اهمیت می‌داند.

۱- توسعه مهارت‌های تحلیلی و مدیریتی که می‌تواند در امور تهیه و آماده‌سازی منابع و بهبود خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی یک سازمان اعمال شود.

نمونه‌هایی از عناصر اصلی:

الگوهای سازمانی

تجزیه و تحلیل و حل مسئله

رفتار و تحرک انسانی

تجزیه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی
حرفه‌گرایی، ضوابط اخلاقی و رفتار حرفه‌ای
مدیریت مالی و بودجه‌بندی
نمونه‌هایی از عناصر اختیاری:

مدیریت کارکنان
بازاریابی و تبلیغ
برنامه‌ریزی توسعه
تصمیم‌گیری

۲- درک نیازهای اطلاعاتی جامعه
نمونه‌هایی از عناصر اصلی:

آزادی اطلاعات و سانسور
چندگانگی فرهنگی
برابری فرصت‌ها و کارهای غیرتوان‌فرسا
دامنه اقتصاد اطلاعات

حق مؤلف و مالکیت معنوی

نمونه‌هایی از عناصر اختیاری:

نیازهای اطلاعاتی گروه‌های مختلف جامعه
اطلاعات به عنوان کالا

دسترسی به اطلاعات در کشورهای در حال توسعه

۳- معرفت به نقش‌ها، عملکردها و ارزشهای کتابخانه و خدمات اطلاعاتی
نمونه‌هایی از عناصر اصلی:

طرح‌های اطلاعاتی ملی و بین‌المللی
مقررات و تاثیر آن

نمونه‌هایی از عناصر اختیاری:

مطالعه گسترده در مورد خدمات برای گروه‌های خاص
هنرها و سرگرمی‌های اوقات فراغت
متون تخصصی

ایجاد هماهنگی و تعاون در خدمات

۴- شناخت تهیه؛ تولید، سازماندهی و توزیع اطلاعات

نمونه‌هایی از عناصر اصلی:

منابع کتاب شناختی و کنترل آن‌ها
انتخاب، مدیریت، حفظ و نگهداری مواد
کاربرد تکنولوژی اطلاعات
نظام‌ها و خدمات ارتباط پیوسته
نمایه‌سازی، رده‌بندی و فهرست‌نویسی
ارزیابی و بسته‌بندی مجدد اطلاعات
طراحی و ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی
انتخاب نظام‌ها و خدمات مناسب

نمونه‌هایی از عناصر اختیاری:

نشر و تولید کتاب
نظام‌های اطلاعاتی پیشرفته، فرامتن و غیره.
۵- شناخت ارتباط و توانایی در مهارت‌های عملی
نمونه‌هایی از عناصر اصلی:

روش‌شناسی تحقیق
مهارت‌های ارتباط
روشهای آماری
توابع حسابداری مقدماتی
کلمه‌پرداز و صفحه گسترده
پژوهش میدانی

نمونه‌هایی از عناصر اختیاری:

زبان‌های اروپایی و غیر آن
ایجاد بسته‌های نرم‌افزاری چند رسانه‌ای

برای آن که دوره شایستگی تأیید و اعتباریابی را داشته باشد نباید محتوای آن محدود به همین ۵ قسمت باشد. هیأت اعتباردهی امکان دارد تأییدیه بدهد به:
دوره‌هایی در سطح کارشناسی و یا تحصیلات تکمیلی که در ارتباط با مطالعه بدنه دانش حرفه‌ای که در بالا ذکر شد، باشند.

ارزیابی برنامه تحصیلی مجزا برای آن دسته از داوطلبانی که از طریق جمع‌آوری و انتقال واحدها به اخذ مدرک مبادرت می‌نمایند، براساس معیارهای بالا صورت می‌گیرد. واحد / ساعت‌های مورد پذیرش انجمن باید در طول دوره کسب شود. در جاهایی که واحدهای سطوح دانشگاهی مختلف وجود دارد، بخشی که در سطوح بالاتر تحصیلی قرار دارد باید به طور معمول مانند محتوای تصویب شده انجمن برای کسب مدرک باشد.

علاوه بر بدنه دانش حرفه‌ای، هیأت اعتباردهی انجمن به موارد زیر توجه دارد:

- ارتباط دوره با حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی

- مشارکت و تعهد کادر آموزشی به این حرفه

- رابطه با سازمان مادر

- تخصص کادر آموزشی

- گستره و کیفیت دوره

- توانایی دانشجویان، که این امر بوسیله ارزیابی‌ها و استخدام پس از آن، نشان داده می‌شود.

- کیفیت تدریس

انجمن کتابداران (LA) ژانویه ۱۹۹۵ (۵)

پیوست ۳

معیارهای اعتبارسنجی دوره‌های اطلاع‌رسانی و عضویت جمعی در موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS)

مقدمه

اطلاع‌رسانی به اصول و امور تولید، سازماندهی و تدارک اطلاعات می‌پردازد و برای این منظور، مطالعه اطلاعات از تولید تا بهره‌برداری و انتقال در قالب‌های گوناگون از طریق شبکه‌های مختلف را در بر دارد.

موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS) که در سال ۱۹۵۸ تاسیس شد ارگان عمده در معرفی و ارتباط بین کسانی است که به اطلاع‌رسانی مربوط می‌شوند. زمینه‌های وسیعی از دانش به این موضوع مربوط می‌شوند که برای آن‌ها برنامه‌های گوناگون مطالعاتی و امتحانی در نظر گرفته شده است، موسسه به عنوان سازمانی ذی‌علاقه به شناخت گستره و ژرفای این دانش، و تجربه و صلاحیت حرفه‌ای که از اعضایش انتظار دارد، اطلاع‌رسانی را بر حسب معیارهای زیر تشریح کرده است... ۶۶

معیارهای دوره‌های اطلاع‌رسانی بخش ۱- زمینه‌های اصلی اطلاع‌رسانی

نظریه و کار تولید، تهیه، ارزیابی و ارزش‌گذاری، سازماندهی، ذخیره، انتقال، بازیابی و اشاعه اطلاعات.

۱- اطلاعات: ویژگی‌های آن، تهیه‌کنندگان و استفاده‌کنندگان

ماهیت، خواص و ویژگی‌های دانش و جریان اطلاعات. تولید، انتقال و استفاده از اطلاعات. اجزاء در زنجیره اطلاعات. صنعت اطلاعات و تاریخچه آن. نیازهای اطلاعاتی، اطلاع‌جویی و رفتار کاربران. نظریه، طراحی و ارزشیابی نظام‌های ارتباطی. ارتباط انسانی و ارتباط محیط سازمانی. انواع کاربران، شناخت و تحلیل نیازهای کاربران. مالکیت معنوی و حق مؤلف. نقش بخش خصوصی و عمومی.

۲- منابع اطلاعاتی

منابع اطلاعاتی ضبط شده (شامل مواد متنی، فایل‌های کامپیوتری، بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی ماشین خوان ارتباط پیوسته. رکوردهای دیداری شنیداری و مانند آن) و محتوای اطلاعاتی آن‌ها. افراد و سازمان‌هایی (محلی، ملی و بین‌المللی) که اطلاعات را گردآوری و استخراج می‌کنند و یا اشاعه می‌دهند (مانند کارگزاران و مشاوران اطلاعات، افراد خبره، کتابداران، مراکز اطلاعات و مراکز مستندسازی). منابع اطلاعاتی به طور کلی و زمینه‌های تخصصی موضوعی. خدمات اطلاعاتی عمده. منابع اطلاعاتی ردیف دوم (مانند چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها، فایل‌های کامپیوتری در دسترس همگان، فهرست‌های کتابخانه‌ها)

۳- ذخیره و بازیابی اطلاعات

رسانه‌های ذخیره اطلاعات، انتخاب و سازماندهی این رسانه‌ها برای انواع مختلف اطلاعات (مانند تمام متن، چکیده، داده‌های عددی و فهرست‌وار و مواد دیداری شنیداری و ترکیبی از اینها). نظریه رده‌بندی و نمایه‌سازی محتوای اطلاعاتی. ساختار اصطلاحنامه. راهبردهای جستجو برای بازیابی مآخذ، داده‌ها، تمام متنی‌ها و یا ترکیبی از آنها. مصاحبه در خدمات مرجع. استفاده از نظام‌های دستی، خودکار و ترکیبی (مانند فایل‌های کاغذی، نمایه‌های کارتی، نظام‌های میکروفیلمی، کلمه‌پردازی، سیستم‌های کامپیوتری). استفاده از شبکه‌های انسانی و فنی برای بازیابی. نظام‌های خبره. نظام‌ها، خدمات و شبکه‌های درونی و بیرونی. درون داد، نمایه‌سازی و برون داد برای بازیابی موفق. ارزیابی نظام‌های بازیابی و منابع اطلاعاتی ردیف دوم.

۴- تحلیل اطلاعات

استفاده از منابع اطلاعاتی مناسب برای جمع‌آوری منظم و نظام‌مند اطلاعات. ارزشیابی، تفسیر و ارزش‌گذاری این اطلاعات شامل تهیه چکیده. ایجاد فایل‌های تخصصی برای ذخیره و بازیابی اطلاعات ارزیابی شده. تحلیل کمی و کیفی به قصد یافتن تازگی‌ها، گرایش‌ها، الگوها و مانند اینها به منظور فرضیه‌سازی، پیش‌بینی روند، تخمین و غیره. تهیه گزارش‌ها، بررسی‌ها، برداشت‌های کلی و سناریوها از وضعیت کنونی.

۵- اشاعه اطلاعات

تهیه کتابنامه‌ها و گزارش‌های اطلاعات ارزشیابی شده. ارائه اثر بخش اطلاعات شامل مهارت‌های ارائه گفتاری و نوشتاری. نمونه‌خوانی، ویرایش و عرضه. صنعت تکثیر و چاپ شامل نشر کامپیوتری. اشاعه اطلاعات گزینشی و دیگر روش‌های آگاهی‌رسانی جاری.

۶- نظریه اطلاع‌رسانی

مطالعه نظری اطلاعات: ماهیت، تعریف، محتوا و اهمیت اطلاعات. توسعه الگوهای نظری نظام‌ها و فرایندهای اطلاعاتی. تحقیق در علم اطلاعات.

بخش ۲- مدیریت اطلاعات

مدیریت تمامی ذخایر اطلاعاتی سازمان‌ها

۱- برنامه‌ریزی

نیازهای سازمان به اطلاعات، تحلیل درخواست‌های اطلاعاتی. تاثیر اطلاعات بر عملکرد سازمان، ساختار و عملکرد سازمان. آحاد اطلاعاتی در دل سازمان. یکی کردن نظام اطلاعاتی یا استراتژی جمعی، تشکیلات و روش‌ها. فنون کار سنجی. تحقیق عملیاتی. تاثیر تکنولوژی‌های کامپیوتر و ارتباطات.

۲- ارتباطات

نظریه‌ها و الگوهای ارتباط و کاربرد آن‌ها در نظام‌های اطلاعاتی. ارزیابی مالی ارتباطات، جریان اطلاعات، شبکه‌های ارزش افزوده، ارتباط میان‌فردی، ارتباط میان گروهی، ارتباط صدایی، ارتباطات داده‌ای. کنش متقابل انسان و ماشین.

۳- مدیریت اطلاعات و سیستم‌های کنترل

فرایند تصمیم‌گیری و نقش مدیریت اطلاعات. گردآوری و تحلیل اطلاعات. تحلیل، طراحی و ویژگی‌های نظام‌ها. کاربردهای کامپیوتر از جمله خودکار کردن امور دفتری. مدیریت مستندسازی. تامین اطلاعات برای کنترل مدیریت و تحلیل تجاری. کاربرد طراحی سیستم در سازمان آحاد مدیریت از طریق تحلیل جریان داده‌ها. سیستم‌های خبره.

۴- مدیریت منابع انسانی

تحلیل، طراحی و شرح شغل، ارزشیابی شغل، جذب نیرو، گزینش، سنجش، مهارت‌آموزی، روابط صنعتی، مدیریت کارکنان، انگیزش و روابط میان‌فردی.

۵- مدیریت مالی

حسابداری. تحلیل و کنترل هزینه، تصمیم حامی. برنامه‌نویسی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی، شامل تخمین مخارج، سنجش عملکرد-اهداف، تحلیل اثربخشی و سوددهی هزینه. پیش‌بینی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مالی.

بهره‌برداری غیرمجاز^{۷۰}، سری سازی^{۷۱} و مانند آنها.

بخش ۴- مهارت‌های جنبی

نمونه‌هایی از مهمترین مهارت‌های جنبی در زیر آمده است. قصد آن نداشتیم که فهرست جامعی در این قسمت ارائه شود.

۱- روش‌های پژوهش

طرح تحقیق، زمینه‌یابی، گردآوری داده‌ها و نمونه‌گیری. تحلیل اعتبار آماری، ارزشیابی نتایج. گزارش نویسی.

۲- زبان‌شناسی

زبان‌های طبیعی و رسمی، طبقه‌بندی زبانی، معناشناختی، نحو، کاربردشناسی زبان، رابطه‌های معناشناختی و روان‌شناسی، زبان‌شناسی، منطق و فلسفه.

۳- زبان‌های خارجی

استفاده از منابع اطلاعاتی زبان خارجی. ترجمه و چکیده از زبان‌های خارجی.

موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS) سپتامبر ۱۹۸۸ (۵)

پیوست ۴

فهرست بسته‌های نرم‌افزاری رایج در تدریس تکنولوژی اطلاعات (۱۷)

<i>Online IR</i>	<i>Dialog</i> (۷)	<i>Datastar</i> (۵)
<i>Databases</i>	<i>Dbase IV</i> (۱۱)	<i>oracle</i> (۳)
<i>Word processing</i>	<i>wordperfect</i> (۶)	<i>wordstar</i> (۴)
<i>Spread sheets</i>	<i>Lotus 123</i> (۳)	<i>Excel</i> (۲)
<i>Desk-Top publishing</i>	<i>Page Maker</i> (۸)	<i>ventura</i> (۲)
<i>Hypertext</i>	<i>Guide</i> (۶)	<i>Hypercard</i> (۶)
<i>Expert systems</i>	<i>Crystal</i> (۹)	<i>Leonardo</i> (۳)
<i>Text retrieval</i>	<i>cardbox</i> (۴)	<i>status / Inmagic CDS</i> (۳)
<i>Library House keeping</i>	<i>TinLib</i> (۳)	<i>Liberatas/ Datatrek</i> (۲)
<i>Statintics</i>	<i>Minitab</i> (۵)	<i>spss</i> (۴)
<i>E-mail</i>	<i>Elm</i> (۲)	<i>VaxMail</i> (۲)
<i>Viewdata</i>	<i>communitel</i> (۳)	<i>Prestel</i> (۲)
<i>Records management</i>	<i>Modes</i> (۱)	
<i>Decisium support systems</i>	<i>Oracel</i> (۱)	

توضیح: شماره کنار هر نرم‌افزار نشان دهنده تعداد گروه‌های مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی است که از آن استفاده می‌کنند.

1. The library Association (LA)
2. London School of Economics
3. University College, London
4. Association of Special Libraries and Information Bureax (Aslib)
5. Institute of Information Scientists (IIS)
6. Northampton College of Advanced Technology.
7. City University, London
8. Council for National Academic Awards (CNAA)
9. Lorna Paulin
10. Society of Archivists
11. Records Management Society
12. British Association for Information and Library Education and Research (BAILER)
13. European Assoication for Library and Information Education and Research (EUCLID)
14. Queen's University of Belfast
15. School of Finance & Information
16. Liverpool Buniness School
17. John Moores University
18. University of Strathclyde
19. Interpersonal and communication skills
20. Modular structure
21. University of sheffield
22. Thames Valley University
23. Master of pholosophy (Mphi)
24. Postgarduate Diploma (PGD)

25. Master of Arts
26. Master of Sciences
27. Essays
28. Loughborough University
29. General Regulation for Modular Postgraduate Awards
30. Library and Information Studies (LIS)
31. Certificate
32. Proposal
33. Higher Education Funding Council (HEFC)
34. Department for Education and Employment.
35. Supported Career Development Loans
36. Training Enterprise Councils
37. Arts and Humanities Research Board (AHRB)
38. British Council
39. Communication skills
40. Desktop publishing
41. British Library Research and Development Department (BLR&DD)
42. Medline
43. Transbinary working group on library and information studies
44. Computer Board for the Universities and Research Councils (CBURC)
45. Computers in Teaching Initiative
46. Word processors
47. Spreadsheets
48. Hypertext
49. Resource sharing
50. Online Research Tutor
51. Computer Assisted Learning
52. Users behaviour

53. Viewdata
54. Decision - support systems
55. Windows
56. J.M. Brittain . Implication for education and training. In : J.M. Brittain, ed. Curriculum Developement in Information Science (London: British Library , 1989)
57. Virtual reality
58. N. Robert and D. Clarks. Information Education in Business and Management Schools : a review of the perspective of schools of librarianship and information studies. (sheefield: University of Sheefield Department of Information Studies, 1987)
59. Health care information systems
60. Pharmacovigilance
61. Problem solving
62. Distance education
63. Free learning
64. Continuing education
65. University of Northumbria at Newcastle

۶۶- موسسه متخصصان اطلاع رسانی در حال بازنگری این معیارهاست.

67. Local Area Network (LAN)
68. Wide Area Network (WAN)
69. Computer output microfilm
70. Piracy
71. Encryption

منابع فصل اول

1. Day, Joan. 1989. Are they switched on? IT and the education of librarians. *Education Libraries Journals* 32, No. 3: 25-34.
2. Day, Joan. 1997. Curriculum development. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 31-52. London: Massell.
3. Dudley, E. and R. Raddon. 1995. Professional education in the UK: yesterday and today. *Journal of Librarianship and Information Science* 27, no. 3: 127-130.
4. Elkin, Judith. 1997. Specialist provision in library and information studies education. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 53-82. London: Mansell.
5. Elkin, Judith and Tom Wilson, eds. 1997. *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*. London, England: Mansell.
6. Ellis, David, Helen Gindley and Stephanie Reeves. 1997. Information management and the library and information studies curriculum. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 117-142, London: Mansell.
7. Ferguson, Stuart. 1996. Educating for information management; some UK responses. *Education for Library and Information Services* (Aug 1996): 3-16.
8. Forgionne, Guiseppe A. 1991. The college of information science : a mechanism to consolidate information science education . *Education for Information* 9: 285-304.
9. Haythornthwaite , J. 1990. Distance education and the information scientist. *Aslib Proceedings* 42, no.1 : 31-39.
10. Jespersen, Sherry . 1993. The education and training of information and library

- staff in the UK. *Aslib Proceedings* 45, no. 2: 47-51.
11. Johnson , Ian M. 1998. Peering into the mist and struggling through it - the education and training of the future information professional. *Educaation for Information* 16: 1-8.
 12. Lowrie, Jean E. 1990. International library education. *Journal of Education for Library and Information Science*. 30, no. 3: 238-241.
 13. MacDougall, Jennifer and J. Michael Brittain. 1993. Library and information science education in the United kingdom. *Annual Reveiw of Information Science and Technology*. 28: 361-390.
 14. McGrath, Paul and Paul Burton. 1997. Information technology in the library and information studies education. *In: Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*. ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 83-116. London: Mansell.
 15. Meadows 'Jack and Fytton Rowland. 1992. Computers in the teaching of library and information sutdies in the United Kingdom. *Computers Education* 19, no. 1/2 : 125-130.
 16. Moore , Nick . 1990. Library and information education in Britain : the scope and European cooperation. *Libri*. 40, no. 2: 153-157.
 17. Morris , Anne . 1993. Teachning of IT in departments of information and library studies in the UK. *Journal of Information Science* 19, no 3: 211-223.
 18. Owen, Ian, Frances wood and Tom Wilson. 1990. Training information service specialists in the less-favoured regions of the European Union (trais - Iss): The diploma / MSc program at the University of Sheffield. *Educaation for Information* 15: 17-25.
 19. Rowland, Fytton and Gwyneth M. Tseng. 1990. Computer methods in the teaching of libarary and information sutdies. *Education for Information* 9: 47-54.

20. Stoker, David. 1990. Distance and open learning courses in library and information studies. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 175-183. London: Mansell.
21. Wallis , Elizabe. 1993 . Indexing training and accreditation in UK. In: *Indexing, Providing Access to Information: Looking back, looking ahead. Proceedings of the 25 the Annual of American Society of Indexers*, port Alexandria, Va. May 1993. 111-114. Port Alexandria, Va : American society of Indexers.
22. Wood, kate . 1997. Professional education : Historical review. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdoms*. ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 1-30. London : Mansell.
23. Webb, Sylvia p. 1992. Information UK 2000; education and training. *Aslib Proceedings* 44, no 6: 257-259.
24. City University . School of Informatics . The Department of Information Science. URL [http: //www. is . city . ac. uk](http://www.is.city.ac.uk).
25. Loughborough University . Department of Information and Librry Studies. URL [http: //www. Iboro.ac.uk/ departments / dis /index. htm](http://www.Iboro.ac.uk/departments/dis/index.htm)
26. University College London. School of Library, Archive and Information Studies. URL [http: //www. UCL. ac.uk/SLAIS/slais. htm](http://www.UCL.ac.uk/SLAIS/slais.htm)
27. University of Sheffield. Department of Information Studies . URL [http: //www. shef. ac. uk/ is / home. html](http://www.shef.ac.uk/is/home.html)

فصل دوم

آمریکا

پیشینه

پیدایش آموزش نظام‌مند کتابداری در آمریکا مرهون مساعی ملویل دیویی^۱ است که سبب گردید تا کتابخانه‌های جدید متفاوت از دنیای قدیم باشند. او دریافت زندانبانان سستی کتاب هرگز معنای کتابخانه‌های عمومی جدید به عنوان دانشگاه مردم را درنخواهند یافت. دیویی در سال ۱۸۷۹ نوشت: پزشکان، وکلا، کشیش‌ها، حتی آشپزهای ما مدرسه‌ای خاص برای آموزش خاص دارند، ولی کتابداران که حرفه‌شان تا این حد مورد تحسین بوده است باید کارشان را از روی تجربه و آزمایش فرا بگیرند.^۲

اگرچه او تاسیس فوری مدرسه کتابداری را پیشنهاد نکرد، ولی به عنوان نخستین گام طرح آموزش و کارآموزی نظام‌مند در ارتباط با بعضی از بهترین کتابخانه‌ها و تحت نظارت مبتکرترین کتابداران را ارائه کرد. طرح پیشنهادی دیویی بی‌جواب ماند. او تاسیس مدرسه را مسوولیت شخصی خود پنداشت و در سال ۱۸۸۳ پست کتابدار کالج کلمبیا را، پس از آن‌که از حمایت کالج در ایجاد مدرسه کتابداری مطمئن شد، به عنوان نخستین گام پذیرفت. در کنفرانس بوفالو که در سال ۱۸۸۳ برگزار شد، دیویی تلاش کرد موافقت انجمن کتابداران آمریکا^۴ (ALA) را برای آموزش رسمی کتابداری جلب نماید. طرح پیشنهادی دیویی با انتقاد شدید برخی از اعضا مواجه شد. دیویی طرح خود را به هیأت امنای کالج کلمبیا ارائه کرد. تاسیس مدرسه کتابداری مورد موافقت قرار گرفت و در ۵ ژانویه ۱۸۸۷ با ثبت نام ۲۰ شرکت‌کننده (۱۷ زن و ۳ مرد) رسماً افتتاح شد. دروس تماماً عملی بودند. مدت آموزش و مطالعه ۳ سال بود که با ۲ سال تجربه عملی در کارهای مختلف کتابخانه و یک دوره ۳ ماهه دیگر برای مرور مطالب همراه بود. مدرسه از ابتدا در شرف تعطیلی قرار گرفت، زیرا که دیویی برخلاف نظر هیأت مدیره کلمبیا در پذیرش زنان اصرار داشت. این نزاع با محروم کردن دیویی از مدرسه در سال ۱۸۸۸ خاتمه

یافت. دیویی در سال بعد ماهرانه مدرسه را به کتابخانه ایالتی نیویورک در آلبانی^۵ انتقال داد. مدرسه با همان الگوی پیشین با ۱۳ دانشجو که بخش آموزش کلاسی را در کلمبیا گذرانده بودند تشکیل شد. بعدها دو تغییر در برنامه داده شد. ۱- آزمون ورودی برای هماهنگی با سایر رشته‌های دانشگاهی تعیین گردید. ۲- مدرک کارشناسی کتابداری به کسانی که دوره ۲ ساله و مدرک کارشناسی ارشد به کسانی که برنامه ۳ ساله را به پایان می‌رساندند، داده می‌شد. برنامه آموزشی آلبانی فنی بود و یا به بیان خود دیویی کارآموزی نظام‌مند بود. بدون شک این آموزش نتایج سریعی به بار آورد و موجب دگرگونی‌هایی در محیط کتابداری امریکا شد. پس از آن که مدرسه آلبانی ارزش خود را به اثبات رساند، مدارس دیگر کتابداری دایر گردیدند (۱۴).

موسسه پرات^۶ دومین مدرسه کتابداری امریکا بود که در سال ۱۸۹۰ به سرپرستی مری پلامر^۷ از شاگردان دیویی تأسیس شد. کتابخانه عمومی لوس آنجلس در برگزاری کلاس‌های مهارت‌آموزی در سال ۱۸۹۱ پیشقدم شد. مدت کلاسها که فقط به زنان اختصاص داشت یک سال بود و برنامه آن مشابه برنامه موسسه پرات بود. این دوره از سال ۱۹۱۴ به مدرسه حرفه‌ای تبدیل شد. در سال ۱۸۹۲ موسسه‌های فنی درکسل^۸ در فیلادلفیا و آرمور^۹ در شیکاگو روش موسسه پرات را در ایجاد یک برنامه مهارت‌آموزی دنبال کردند. هر دو دوره یکساله بودند. موسسه آرمور یک دوره پیشرفته یکساله نیز ارائه می‌داد و از سال ۱۸۹۷ که به دانشگاه ایلینویز انتقال یافت مدرک کارشناسی کتابداری به کسانی که کل دوره آموزشی ۴ ساله را به پایان می‌رساندند اعطا می‌کرد. از آن پس مدارس کتابداری متعددی تأسیس شدند، به طوری که در سال ۱۹۲۶ چهارده مدرسه کتابداری معتبر فعالیت داشتند.

انجمن کتابداران آمریکا (ALA) که در حال حاضر مهم‌ترین ارگان رسمی تایید و اعتباردهی دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی است در طول تاریخ آموزش این رشته نقش موثری داشته است. اگرچه اولین تلاش برای تشکیل انجمن کتابداران به گردهمایی سال ۱۸۵۳ نیویورک که ۸۲ نفر از نمایندگان کتابخانه‌های کشور شرکت داشتند، باز می‌گردد، ولی عملاً تأسیس انجمن با صدور قطعنامه کنفرانس ۱۸۷۶ کتابداران در فیلادلفیا صورت گرفت (۴). در کنفرانس ۱۸۸۳ انجمن، کمیته‌ای به منظور بررسی کلیه طرح‌ها و برنامه‌های آموزش کتابداری و ارائه گزارش مبسوطی در گردهمایی بعدی تعیین گردید. در سال ۱۹۰۰ کمیته سه نفره مدارس کتابداری و دوره‌های آموزشی به سرپرستی جان کاتون دانا^{۱۰} پیشنهاد کرد که انجمن موضع قوی‌تری در قبال آموزش کتابداری اتخاذ کند و به مدارس در بهبود معیارهایشان کمک نماید، به کمیته این امکان داده شود تا از مدارس و دوره‌های آموزشی حمایت کند، بازدیدهای منظمی از مدارس

داشته باشد و گزارش دوره‌های آموزشی را به انجمن ارائه دهد. این نخستین پیشنهاد در مورد نقش تأیید و اعتباردهی انجمن کتابداران آمریکا بود. پیشنهادات کمیته مورد قبول واقع شد و به دنبال آن کمیته هر ساله گزارش پیشرفت کار مدارس را به انجمن ارائه کرد.

در سال ۱۹۱۵ انجمن مدارس کتابداری آمریکا^{۱۱} (AALS) با ده عضو رسمی که برنامه آموزشی آنها توسط ALA تأیید شده بود تشکیل گردید و از طرف ALA به رسمیت شناخته شد. اهداف انجمن در اساسنامه بعدی که در سال ۱۹۴۷ تهیه شد اعلام گردید که همانا توسعه آموزش کتابداری، بالا بردن سطح استانداردهای آموزشی و حفظ آنها بود (۱۵).

گزارش دکتر چارلز ویلیامسون^{۱۲}، که با حمایت مالی موسسه کارنگی^{۱۳} از سال ۱۹۱۹ به بررسی وضعیت آموزش کتابداری در آمریکا پرداخته بود، در سال ۱۹۲۱ آماده و در سال ۱۹۲۳ منتشر شد. گزارش ویلیامسون تأثیر مهمی بر حرفه کتابداری داشت و نقطه عطفی در تاریخ آموزش کتابداری آمریکا محسوب می‌شود. از این گزارش به عنوان تحلیل جسورانه‌ای که حرفه را تعریف، محدودیت‌های آن را تشریح و امکانات بهسازی را خاطر نشان نموده و دوره‌های آموزشی ممکن برای پیشرفت را ترسیم کرده، یاد شده است. گزارش ویلیامسون به طور گسترده مورد بحث و پذیرش قرار گرفت و در نتیجه آن هیات آموزش کتابداری^{۱۴} ALA به منظور آزمایش و تأیید و اعتباردهی مدارس کتابداری براساس حداقل استانداردهای سال ۱۹۲۵ ALA تشکیل گردید. در سال‌های بعد هیات آموزش کتابداری به مدارس خدمات مشورتی ارائه نمود، کتاب درسی تهیه و منتشر کرد و در تخصیص کمک‌های مالی موسسه کارنگی به مدارس کتابداری فعالیت نمود. توصیه‌های ویلیامسون و هیات آموزش کتابداری با کمک‌های سخاوتمندانه برنامه دهساله خدمات کتابداری موسسه کارنگی به اجرا درآمد. موسسه از تاسیس مدارس جدید و تامین بورس‌های تحصیلی حمایت مالی کرد و در سال ۱۹۲۶ اعتبار تاسیس مدرسه تحصیلات تکمیلی شیکاگو را تامین کرد و آن را بنیاد نهاد. (۱۴)

در این زمان دروس اصلی مدارس کتابداری عبارت بودند از کتابشناختی، مرجع، انتخاب و تهیه کتاب، فهرست‌نویسی و رده‌بندی و مدیریت. تاسیس مدرسه تحصیلات تکمیلی شیکاگو یکی از پیشرفت‌های مهم در تاریخ آموزش کتابداری آمریکا بود. ترکیب اولیه کادر آموزشی این مدرسه (از جمله مدیر آن) که از رشته‌های علمی غیر از کتابداری انتخاب شده بودند بحث‌هایی را موجب شد و سبب گردید که مدرسه تا سال ۱۹۳۳ که هیات آموزش کتابداری ALA استانداردها را از کمی به کیفی تغییر داد و برای مدارس انعطاف‌پذیری بیشتری برای هدف‌های خاص در نظر گرفت، درخواست اعتباریابی نکند. مدرسه تحصیلات تکمیلی

شیکاگو زمینه‌های مختلفی از دانش (مانند آموزش و پرورش، جامعه‌شناسی، روانشناسی و تاریخ) را در برنامه درسی کتابداری وارد کرد و با این تجربه موجب غنای برنامه درسی گردید. ارزش دیگر این مدرسه در تشویق تجربه کردن، نوشتن، نشر و مباحثات دانشگاهی بود. مهمترین نقش مدرسه شیکاگو را باید در توسعه فلسفه کتابداری و معرفی برنامه دکترا در سال ۱۹۲۸ که الگویی برای سایر مدارس شد، ذکر کرد.

بعد از جنگ جهانی دوم، احساس عدم رضایت از مدارس کتابداری به جهت آن که دانشجویان را چنانچه باید برای فرصت‌های شغلی کتابداری جدید آماده نمی‌کنند بالا گرفت. به دنبال آن در کنفرانس نیمه زمستان ۱۹۴۸ انجمن کتابداران آمریکا، به مدارس توصیه شد:

- ۱- مدرک کارشناسی ارشد نخستین مدرک حرفه‌ای در این رشته باشد.
- ۲- آموزش حرفه‌ای کتابداری باید از دوره‌های تحصیلات تکمیلی آغاز شود و کمک کارشناسان کتابداری در موسسات دیگر آموزش ببینند.
- ۳- مطالعات پیشرفته که به دکترا بیانجامد در نظر گرفته شود.
- ۴- برنامه درسی باید گسترده و کلی باشد.
- ۵- تخصص ضرورت دارد.

پیدایش اطلاع‌رسانی در برنامه درسی کتابداری با درس مستندسازی^{۱۵} که توسط هلن فوک^{۱۶} در دانشگاه وسترن ریزرو^{۱۷} به سال ۱۹۵۰ تدریس شد آغاز گردید. بدنبال آن در سال ۱۹۵۱ مورتیمرتاب^{۱۸} درس مستندسازی را در دانشگاه کلمبیا تدریس نمود. از آن پس درس مستندسازی راه خود در برنامه درسی دانشگاهها باز کرد. اولین درس بازبانی اطلاعات با عنوان "جستجوی متون توسط ماشین" به وسیله آلن کنت^{۱۹} و جیمز پری^{۲۰} در دانشگاه وسترن ریزرو در سال ۱۹۵۵ طراحی و تدریس شد (۱۲).

رویدادهای مهم دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که مستقیماً سبب توسعه اطلاع‌رسانی گردیدند عبارت بودند از: تاسیس نخستین مرکز تحقیقات دانشگاهی در دانشگاه وسترن ریزرو (۱۹۵۶)، تاسیس دفتر خدمات اطلاعات علمی در بنیاد ملی علوم^{۲۱} (۱۹۵۷)، کنفرانس آموزش متخصصان اطلاع‌رسانی در موسسه تکنولوژی جورجیا^{۲۲} (۱۹۶۲)، سمپوزیوم آموزشی موسسه مستندسازی آمریکا^{۲۳} (۱۹۶۴) و کنفرانس فدراسیون بین‌المللی مستندسازی^{۲۴} (۱۹۶۵) (۵).

کنفرانس آموزشی موسسه جورجیا تلاش کرد تمایز بین متخصصان اطلاعات علمی و متخصصان علم اطلاعات مشخص گردد و همپوشانی بین برنامه‌های تکنولوژی اطلاعات و علم

اطلاعات محدود شود. از نتایج این کنفرانس‌ها تأسیس دو برنامه دانشگاهی یکی در موسسه تکنولوژی جورجیا و دیگری در مرکز اطلاع‌رسانی لی‌های^{۲۵} پنسیلوانیا بود. برنامه درسی این مرکز در سال ۱۹۶۷ عبارت بود از: تحلیل نظام اطلاعاتی، بوم‌شناسی نظام‌های اطلاعاتی، رسانه اطلاعاتی، سازماندهی اطلاعات و واسط انسان و سیستم^{۲۶}

مطالب کنفرانس‌ها و برنامه‌های آموزشی که تا نیمه دهه ۱۹۶۰ برگزار شدند عمدتاً در حیطه اطلاعات رشته‌های علوم بود. کنفرانسی که در سال ۱۹۶۵ توسط موسسه مستندسازی آمریکا برگزار شد و مشکلات اطلاع‌رسانی را مورد بررسی قرار داد، نقطه عطفی در این زمینه محسوب می‌شود.

در سال ۱۹۷۰ جامعه اطلاع‌رسانی آمریکا (ASIS) حمایت مالی از مطالعه گسترده در مورد دامنه برنامه‌های آموزشی اطلاع‌رسانی در آمریکا و کانادا را بعهده گرفت. در سال ۱۹۷۳ بنیاد ملی علوم (NSF) پشتیبانی مالی مطالعه تکمیلی آن را تقبل کرد. این مطالعه ۱۳۸ برنامه آموزشی در زمینه اطلاع‌رسانی را شناسایی کرد و از میان ۵۶۶ شرح درس، عنوان‌های زیر از بسامدی بیشتری برخوردار بودند:

آشنایی با اطلاع‌رسانی؛ تحلیل، طراحی و ارزیابی نظام‌ها؛ ذخیره و بازیابی اطلاعات؛ پردازش اطلاعات؛ برنامه نویسی کامپیوتری؛ نظریه‌های رده‌بندی؛ نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی؛ ارتباطات؛ خودکار کردن کتابخانه‌ها؛ ریاضیات؛ روش‌های تحقیق در اطلاع‌رسانی؛ ساختار داده‌ها (سازماندهی فایل)؛ نظام‌ها و شبکه‌ای تعاملی؛ زبان‌ها و زبان‌شناسی (۱۲).

تحقیقی که دبونز و همکارانش^{۲۸} در آغاز دهه ۱۹۸۰ بعمل آوردند نشان داد که آموزش اطلاع‌رسانی در بین مدارس و گروه‌های دانشگاهی کتابداری، کامپیوتر، تجارت، مدیریت، اطلاع‌رسانی، ارتباطات و مهندسی برق و صنایع پراکنده است. موضوع اطلاع‌رسانی همچنین مورد توجه گروه‌های علوم تربیتی، ریاضیات و فلسفه می‌باشد. گروه‌های کتابداری از نخستین گروه‌هایی بودند که اطلاع‌رسانی را در برنامه درسی خود گنجانند. در سال ۱۹۸۳ از ۶۹ مدرسه معتبر کتابداری آمریکا و کانادا، واژه اطلاع‌رسانی در عنوان ۳۹ مدرسه قید شده بود.

از آغاز دهه ۱۹۸۰ مدارس کتابداری با بحران مواجه شدند. این بحران تا اوایل دهه ۱۹۹۰ بطول انجامید و سبب بسته شدن ۱۳ مدرسه کتابداری از جمله مدرسه کتابداری کلمبیا که توسط ملویل دیویی در سال ۱۸۸۷ بنا نهاده شده بود گردید. امروزه، مدارس علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (SLIS) آمریکا از موقعیت تثبیت شده دانشگاهی و حیثیت حرفه‌ای برخوردارند.

انجمن‌های متعددی در سطوح ملی و منطقه‌ای، در زمینه‌های مختلف موضوعی و تخصصی فعالیت دارند که موجب تقویت این حرفه و برنامه‌های آموزشی می‌شوند.

گروه‌های آموزشی

بحران‌هایی که گروه‌های کتابداری انگلستان در نیمه دهه ۱۹۸۰ با آن مواجه گردیدند، در آمریکا زودتر آغاز شده بود. رواج تکنولوژی و علم اطلاعات - این دانش بین رشته‌ای - که هنوز جایگاه آن در نظام آموزشی تثبیت نشده بود، مشکلاتی را برای گروه‌های آموزشی به همراه آورد. لازم بود ساختار سازمانی، برنامه درسی، سازماندهی دوره‌ها، مواد و تجهیزات آموزشی و حتی کادر آموزشی بازنگری شود و بنا به ضرورت زمان متحول گردد. در این زمان دانشگاه‌ها با بحران اقتصادی مواجه بودند. در سال ۱۹۷۸ که مدرسه کتابداری اورگون^{۲۹} بسته شد، ۱۲ مدرسه کتابداری از جهت اقتصادی یا در وضعیت بدی قرار داشتند و یا پایان کار آن‌ها اعلام شده بود. به دنبال دانشگاه اورگون، مدارس کتابداری دانشگاه میشیگان غربی (۱۹۸۲)، دانشگاه می‌سی‌سی‌پی (۱۹۸۴)، دانشگاه مینه‌سوتا (۱۹۸۵)، دانشگاه دنور (۱۹۸۵)^{۳۰}، دانشگاه کیس وسترن ریزرو^{۳۱} (۱۹۸۶)، دانشگاه کالیفرنیا جنوبی (۱۹۸۶)، دانشگاه شیکاگو (۱۹۹۰) و دانشگاه کلمبیا (۱۹۹۲) تعطیل شدند. بررسی‌های انجام شده مبین آن بود که علاوه بر بحران اقتصادی، عدم توانایی مدرسین آنها در ارائه تعریف قانع‌کننده‌ای از این رشته دانشگاهی و انزوای اجتماعی و علمی این مدارس از عواملی بودند که تعطیلی آن‌ها را موجب شدند (۸).

مدارس کتابداری برای حفظ حیثیتشان و هماهنگی با زمان تغییراتی را پذیرا شدند. برخی نامشان را تغییر دادند و "اطلاع‌رسانی" را در عنوان مدرسه گنجانند. به طوری که در سال ۱۹۸۳ از ۶۹ مدرسه معتبر آمریکا و کانادا، ۳۹ مدرسه اصطلاح اطلاع‌رسانی را در عنوانشان وارد کرده بودند (۱۲). بعضی با سایر واحدهای دانشگاهی مانند علوم ارتباطات، کامپیوتر، مدیریت اطلاعات ادغام شدند. تعدادی نیز به ارائه مدرک مشترک با این واحدها روی آوردند. در حال حاضر از ۴۹ نهاد تحصیلات تکمیلی علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا که مورد تأیید ALA، ارگان رسمی تأیید و اعتباردهی آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی، قرار دارند، ۳۰ نهاد با عنوان مدرسه، ۴ نهاد با نام کالج، ۳ نهاد به اسم گروه، یک نهاد با عنوان بخش و یکی با نام برنامه در ۴۶ دانشگاه، ۳ کالج و یک موسسه فعالیت دارند (پیوست ۱). دوره دکترا در ۲۴ مدرسه دایر است. ۳۳ مدرسه علاوه بر برنامه‌های آموزشی رسمی، دوره‌های

آموزش از راه دور نیز ارائه می‌کنند (۲۳). مجموع کادر آموزشی این مدارس حدود ۵۵۰ نفر تمام وقت و ۴۴۰ نفر پاره وقت است (۲۲). اغلب گروه‌ها دوره‌های کارشناسی ارشد مشترک کتابداری و اطلاع‌رسانی با دیگر رشته‌های موضوعی دایر کرده‌اند (۲۳).

از آنجا که محل پیدایش و نشو و نمای کتابداری جدید و علم و تکنولوژی اطلاعات سرزمین آمریکاست، دانشجویان زیادی از سراسر دنیا برای تحصیل در این رشته به این کشور می‌آیند، به طوری که طبق آمار $\frac{۱}{۴}$ کل دانشجویان تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا، دانشجویان خارجی هستند. این دانشجویان از کادر آموزشی انتظار دارند که نه تنها به دانش و مهارت‌های روز مجهز باشد، بلکه بتواند برای مشکلات خاص منطقه‌ای پاسخ مناسبی ارائه دهد. ناخشنودی دانشجویان خارجی از بی‌اطلاعی کادر آموزشی از کتابداری و اطلاع‌رسانی جهان، توجه صاحب‌نظران را جلب کرده است و در پی چاره‌جویی برآمده‌اند. پیشنهاد سفر به کشورهای جهان سوم و تدریس در دانشگاه‌های آن‌ها، حضور در هم‌اندیشی‌های بین‌المللی، ایجاد تربیون‌هایی در دانشگاه‌های آمریکا برای سخنرانی محققان و دانشجویان کشورهای در حال توسعه و مشارکت کادر آموزشی در فعالیت‌های جهانی از جمله مواردی است که برای رفع این مشکل ارائه کرده‌اند (۱۹).

در حال حاضر عمده‌ترین مشکلی که گروه‌های آموزشی با آن مواجه‌اند پاسخگویی به انتظارات حرفه‌ای از یک سو و انتظارات جامعه دانشگاهی از سوی دیگر است. گروه چنانچه پاسخگویی انتظارات بازار کار باشد، در بین جامعه دانشگاهی شکست می‌خورد. بر عکس چنانچه انتظارات جامعه دانشگاهی را برآورده کند، در محیط‌های حرفه‌ای با شکست مواجه می‌شود. دانشگاهیون انتظار دارند فارغ‌التحصیلان کتابداری محققینی شوند که از تعهد حرفه‌ای اجتناب نکنند. حال آن که جامعه حرفه‌ای کتابداری از فارغ‌التحصیلان می‌خواهد یک حرفه‌ای تمام عیار برای تمام عمر باقی بمانند. الگوی دانشگاهی بر تحقیق و در مرحله دوم تدریس تاکید دارد. حال آن که الگوی حرفه‌ای نخست بر مهارت‌آموزی و سپس بر خدمات پافشاری می‌کند. ایجاد توازن بین این دو جنبه از آموزش معضلی است که گروه‌های آموزشی با آن مواجه‌اند (۱). معضل دیگر آن است که هنوز در مورد معیارهای آموزش اطلاع‌رسانی توافق کلی وجود ندارد. ماهیت بسیار بین رشته‌ای آن سبب گردیده است تا دانشکده‌های مختلفی مانند علوم کامپیوتر، ارتباطات و مدیریت تجاری بعضی مباحث آن را در برنامه درسی خود وارد کنند.

شرایط پذیرش

شرط اساسی برای پذیرش در مدارس معتبر تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا، داشتن مدرک کارشناسی با معدل حداقل B (۳ از ۴) است که توسط آن می‌توان برای دوره کارشناسی ارشد و یا دکترای نام کرد و در صورت نداشتن مدرک کارشناسی ارشد تعداد واحدهای بیشتری را در دوره دکترای گذرانند. برای آن دسته از دانشجویان خارجی که انگلیسی زبان رسمی آن‌ها نیست موفقیت در آزمون تافل از شروط مشترک دانشگاه‌هاست. حداقل نمره قبولی آزمون تافل بین ۵۷۵ (۲۸) تا ۶۲۰ (۲۷)، آزمون میثیگان ۲ و آزمون کامپیوتری تافل ۲۳۰ تا ۲۶۰ است. موفقیت در آزمون استعداد GRE ^{۳۲} از مواردی است که اغلب دانشگاه‌ها طلب می‌کنند، که این شرط در مورد متقاضیان خارج از کشور و یا فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های معتبر با معدل خوب قابل مذاکره و حذف است. اغلب دانشگاه‌ها داشتن ۳ معرف از جامعه دانشگاهی یا حرفه‌ای را جزء شرایط پذیرش ذکر می‌کنند. به علاوه متقاضی باید یک یا ۲ متن بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ کلمه در شرح فعالیت‌ها، تجربه‌ها، مشاغل، موقعیت‌های کاری و آموزشی، کارهای تحقیقاتی (با ارائه حداقل یک نمونه) و اهداف و انتظاراتش از دانشگاه تهیه کند و همراه با مدارک مورد نیاز ارسال دارد.

دانشگاه ایندیانا یکی از شرایط پذیرش را داشتن تجربه قابل قبول در کتابخانه، مرکز اطلاعات، صنعت اطلاعات، تدریس، دنیای نشر و یا زمینه‌های مشابه قید می‌کند و از متقاضی انتظار دارد سواد کامپیوتری داشته باشد و یا آن را با گرفتن واحد پیش نیاز در ترم اول بدست آورد.

دانشگاه پیتسبورگ برای ورود به دوره دکترای کارشناسی ارشد با حداقل میانگین نمرات ۳/۵ طلب می‌کند (۲۸). برای شرکت در دوره کارشناسی ارشد علوم اطلاع‌رسانی و ارتباطات راه دور دانشگاه پیتسبورگ علاوه بر شروط عمومی، داشتن مهارت‌های زیر - در حد گذراندن دوره‌های دانشگاهی - ضروری است: ۱- آشنایی با یک زبان برنامه‌نویسی ساخت یافته مانند C یا $C++$ و یا دوزبان فورتن و پاسکال تواماً ۲- آمار ۳- ریاضی. دانشجویی که واجد سایر شرایط لازم باشد در صورت پذیرفته شدن می‌تواند این دروس را در ترم اول ورود بگذراند (۲۸).

در دانشگاه ایلینویز از دانشجوی جدید انتظار می‌رود مهارت‌های زیر را در کار با کامپیوتر داشته باشد. در صورتی که فاقد این مهارت‌ها باشد می‌تواند آن‌ها را به طور رایگان در ۲ هفته قبل از شروع ترم پائیز در دانشگاه کسب کند. این مهارت‌ها عبارتند از: ۱- برنامه استاندارد

کلمه پردازی، دانش اولیه کار با سیستم عامل کامپیوتر مانند پیدا کردن فایل ها، ایجاد دایرکتوری، تهیه کپی، ذخیره اطلاعات و مانند آن ها، مهارت بازیابی اطلاعات، مهارت استفاده از پست الکترونیکی و تابلو اعلانات، رمزگذاری *html* دانستن برخی دستورات *unix* به منظور استفاده از سیستم *Alexia* برای انجام تکالیف درسی در منزل (۲۷).

مدت دوره ها

حداقل مدت دوره کارشناسی ارشد یک سال کامل است. دانشجوی می تواند واحدهای این دوره را که بین ۳۶ تا ۴۲ واحد است طی ترم های پاییز، بهار و تابستان پایان برساند، حداکثر زمان برای دانشجوی تمام وقت ۵ سال در نظر گرفته شده است. دانشجوی پاره وقت می تواند واحدهای دوره کارشناسی را در مدت ۴ سال به اتمام برساند.

در دوره مطالعات پیشرفته^{۳۳} یا تخصص در علوم کتابداری و اطلاع رسانی^{۳۴}، که شرط ورود به آن داشتن مدرک کارشناسی ارشد است، دانشجو باید ۳۰ واحد درسی را حداکثر در مدت ۵ سال به پایان برساند.

حداکثر مدت دوره دکترا در دانشگاه های مختلف متفاوت است. تعداد واحدهای این دوره بین ۵۶ تا ۶۰ واحد است. در دانشگاه ایندیانا دانشجو باید ظرف ۶ سال از زمان ثبت نام، دوره را پایان برساند. در شرایط خاص دانشجو می تواند به منظور تمدید مدت یا مرخصی از برنامه دکترا، درخواست رسمی بنماید (۲۵). در دانشگاه زنان تگزاس حداکثر مدت دوره دکترا ۱۰ سال متوالی در نظر گرفته شده است (۳۱). در دانشگاه ایلینویز دانشجویان به طور معمول در طول ۴ تا ۵ سال برنامه دکترا را به اتمام می رسانند. حداکثر مدت تعیین شده برای دارندگان کارشناسی ارشد ۶ سال و برای آنهایی که با مدرک کارشناسی پذیرش شده اند ۷ سال است. دانشجو به طور معمول در دو سال اول واحدها و سمینارهای تعیین شده را می گذراند. در پایان سال دوم خود را برای امتحان اصلی (هسته) آماده می کند. در سال سوم برای واحد رساله ثبت نام می کند و امتحان تخصص را پشت سر می گذارد. پس از موفقیت در این مرحله به تهیه طرح پیشنهادی رساله می پردازد و در جلسه دفاع از طرح پیشنهادی شرکت می کند. در سال چهارم عموماً بر روی رساله کار می کند و در کلاس های عملی پژوهش شرکت می کند. در پایان چهار سال در امتحان نهایی دفاع از رساله حضور پیدا می کند (۲۷).

در فاصله سال های ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۰ تحقیقی توسط وایت بک^{۳۵} در مورد فارغ التحصیلان دوره دکترا ۱۶ مدرسه معتبر تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی آمریکا

صورت گرفت. تحقیق او نشان داد که از ۴۳۱ فارغ‌التحصیل سال‌های ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۷، ۱۳۰ نفر (بیشترین تعداد) در طول ۲ تا ۴ سال و ۶ نفر (کمترین تعداد) در کوتاه‌تر از ۲ سال دوره دکتر را پایان رساندند. ارقام بعدی عبارت بود از: ۱۱۶ نفر ۴ تا ۶ سال، ۸۱ نفر ۶ تا ۸ سال، ۶۵ نفر ۸ تا ۱۰ سال، ۱۱ نفر ۱۰ تا ۱۲ سال و ۱۷ نفر بیش از ۱۲ سال کسب مدرک دکترایشان بطول انجامید. عمده‌ترین مشکل این دانشجویان عدم وجود حمایت مالی ابراز شده بود (۲۱).

ارزشیابی تحصیلی

ارزشیابی دانشجو در دانشگاه‌های مختلف تا حدودی متفاوت است. در دانشگاه ایلینوین ارزشیابی دانشجوی دوره دکتر بدین ترتیب است که دانشجو پس از گذراندن موفقیت‌آمیز واحدهای درسی، باید در امتحان اصلی (هسته) شرکت کند. پس از موفقیت در این مرحله، برای شرکت در امتحان تخصصی اعلام آمادگی می‌کند. موضوع امتحان تخصصی معمولاً به طرح پیشنهادی دانشجو برای رساله ختم می‌شود. پس از گذراندن این مرحله، باید در جلسه دفاع طرح پیشنهادی شرکت کند. پس از آن به او اجازه داده می‌شود که نوشتن پایان‌نامه را آغاز نماید. جلسه دفاع از پایان‌نامه، آخرین مرحله ارزشیابی دانشجوی دوره دکتر است (۲۷).

در دانشگاه ایندیانا از دانشجوی دوره دکترای کتابداری پس از اتمام ۲۴ واحد درسی امتحانی به منظور ارزیابی دامنه دانش تخصصی و پیشرفت تحصیلی در طول یک سال گذشته و توان انجام تحقیق مستقل بعمل می‌آید. امتحان جامع پس از گذراندن موفقیت‌آمیز ۳۶ واحد درسی صورت می‌گیرد. سپس دانشجو باید در دفاع از طرح پیشنهادی موفق شود و اجازه شروع پایان‌نامه را دریافت دارد (۲۵).

نمره *B* حداقل نمره قبولی است و چنانچه دانشجو در هر یک از دروس موفق به کسب *B* نشود باید برای آن درس مجدداً ثبت نام کند. هر درس فقط یک بار قابل تکرار است. نمره اولیه در پرونده دانشجو باقی می‌ماند و برای محاسبه میانگین کل نمرات دوره معدل نمره اولیه و نمره درس تکراری منظور می‌شود. برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد میانگین *B* یا *C* لازم است.

در ارزشیابی دانشجو معمولاً ۱۰ درصد به مشارکت کلاسی، ۲۰ تا ۳۰ درصد به تکالیف درسی و حدود ۳۰ درصد به امتحانات هفتگی یا انجام پروژه و حدود ۳۰ درصد به امتحانات پایان ترم اختصاص داده می‌شود (۲۸).

هزینه تحصیل و تسهیلات مالی

هزینه تحصیل برای دانشجویان غیربومی سنگین است. به عنوان مثال شهریه هر ترم دوره کارشناسی ارشد دانشگاه ایلینویز همراه با وسیله ایاب و ذهاب در سال تحصیلی ۱۹۹۹-۲۰۰۰ عبارتند از ۱۴۶۲ دلار برای ساکنین ایالت ایلینویز و برای سایر متقاضیان ۳۷۵۳ دلار. شهریه ترم تابستان ۲۰۰۰ به همین ترتیب ۱۰۹۶ دلار و ۲۸۱۵ دلار تعیین گردیده است. در کنار شهریه، هزینه ثبت نام، مواد درسی و نرم افزاری و خدمات اینترنت نیز باید در نظر گرفته شود (۲۷).

شهریه مدرسه علوم اطلاع رسانی دانشگاه پیتسبورگ در سال تحصیلی ۱۹۹۹-۲۰۰۰ در هر ترم به صورت تمام وقت (۹ تا ۱۵ واحد درسی) برای ساکنان ایالت پنسیلوانیا ۴۳۸۴ دلار و برای سایر متقاضیان ۹۰۲۷ دلار است. شهریه هر واحد برای دانشجویان پاره وقت (۱ تا ۸ واحد درسی) که ساکن ایالت پنسیلوانیا باشند ۳۶۱ دلار و برای سایرین ۷۴۸ دلار تعیین گردیده است. هزینه های جنبی مانند خدمات کامپیوتری و شبکه ها، خدمات بهداشتی، ایمنی، ایاب و ذهاب و فعالیت های دانشجویی نیز وجود دارد که به ترتیب برای دانشجوی تمام وقت ۱۱۰، ۶۵، ۵۵ و ۱۰ دلار برای دانشجوی پاره وقت ۳۰، ۵۵ و ۵ دلار است. هزینه تقاضا برای دانشجویان بومی ۳۰ دلار و برای غیربومی ۴۰ دلار است (۲۸).

دانشجویان غیربومی که متقاضی شرکت در دوره ها هستند باید ثابت کنند که امکان تأمین هزینه های تحصیل، اقامت و غیره را در طی یک سال اول دارا هستند تا دانشگاه برای ویزای ورود به آمریکا مدارک لازم را ارسال دارد.

هر دانشجوی تمام وقت پس از اشتغال به تحصیل می تواند برای انواع کمک های مالی که در ازای دستیاری پژوهش یا آموزش یا نمرات بالا، با عنوان های مختلف *fellowship* *internship*، *scholarship* *assistsnhip* و *studendship* ارائه می شود درخواست کند. *fellowship* و *scholarship* فقط خاص شهروندان آمریکایی است. مبلغ *scholarship* بین ۱۰۰۰ تا ۳۰۰۰ دلار در هر ترم است. *fellowship* کمک نقدی است که شهریه تعدادی از واحدها را در هر ترم شامل می شود. برای دانشجویانی که لیاقت و شایستگی بیشتری دارند امکان *fellowship* وجود دارد. *internship* کارآموزی همراه با دستمزد است. در هر سال یک یا دو پست دستیاری پژوهش وجود دارد که دانشجوی متقاضی باید بین ۱۲ تا ۱۵ ساعت در هفته در کار پژوهشی یکی از دانشکده ها کمک کند. انتخاب دانشجوی برای این پست ها براساس پیشینه و عملکرد او صورت می گیرد. دستمزد دستیاری پژوهش برابر هزینه ثبت نام ۹ واحد درسی در هر ترم است همراه با

اضافه دستمزد ساعتی. به علاوه پست‌های تدریس نیز به دانشجویان دوره دکترا که واجد شرایط باشند واگذار می‌شود. عملکرد دانشجویانی که از کمک هزینه‌ها استفاده می‌کنند در هر سال مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس تجدید می‌شود. این تجدید تا ۳ سال پیش‌بینی شده پاست (۲۸).

در هر دانشگاه دفتری جهت امور کاربایی دانشجویان وجود دارد که برای دانشجویان کارهای حرفه‌ای پاره‌وقت تدارک می‌بیند.

مدرک تحصیلی

علاوه بر مدرک دکترا *DLIS / PhD* و کارشناسی ارشد *MIS/MLIS/MA/MSc* دانشگاهها مدارک دیگری در سطوح بالاتر از کارشناسی ارشد ارائه می‌دهند. این مدارک با عنوان‌هایی چون گواهی مطالعات پیشرفته که به ادونس^{۳۶} معروف است، گواهی فوق کارشناسی ارشد^{۳۷} و تخصص در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی داده می‌شود. دانشجویان کارشناسی ارشد علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی براساس نوع واحدهایی که انتخاب می‌کنند مدرک کارشناسی ارشد علوم (*MSc*) و یا علوم انسانی (*MA*) دریافت می‌دارند.

گفته می‌شود برنامه‌های *PhD* به قصد تربیت نیروی متخصص برای پست‌های پژوهشی و آموزشی، برنامه‌ریزی شده است و برنامه‌های *DLIS* دانشجویان را برای اشغال پست‌های مدیریتی در بازار کار و حرفه آماده می‌کند.

از دهه ۱۹۹۰، ۲۹ مدرک کارشناسی ارشد توام یا دوگانه^{۳۸} کتابداری / اطلاع‌رسانی با یکی از زمینه‌های موضوعی مانند شیمی، تاریخ، فلسفه علوم، روزنامه‌نگاری، امور اجتماعی، موسیقی، ادبیات تطبیقی، مطالعات روسیه و اروپای شرقی متداول شد و به تدریج گسترش یافت؛ به طوری که در حال حاضر به عنوان نمونه مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایندیانا با همکاری سایر گروه‌ها و دانشکده‌ها، در ۱۳ رشته دانشگاهی مدرک کارشناسی ارشد توام یا دوگانه ارائه می‌دهد (۲۵).

برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی آموزشی برای رشته‌های حرفه‌ای مانند کتابداری و اطلاع‌رسانی آسان نیست. مهمترین مشکل این برنامه ایجاد توازن بین مباحث علمی و نظریه‌ها با قابلیت‌های عملی و

مهارت آموزی حرفه‌ای است. گستردگی تغییراتی که دوره‌ها با آن‌ها مواجه‌اند و نیازهای دنیای سریع‌التغیر اطلاعات، متخصصان را در برنامه‌ریزی درسی با مشکل روبرو می‌کند. چگونه باید توازن بین موضوع‌ها، دامنه و عمق مطالبی که باید در برنامه درسی گنجانده شود را حفظ کرد؟ چگونه می‌توان به نحوی عمل کرد که مدارس کتابداری و اطلاع‌رسانی هم در بازار کار و هم در محیط‌های دانشگاهی از اعتبار لازم برخوردار باشند؟ (۱).

گستردگی مطالب سبب گردیده است که دوره‌های آموزشی به سمت تخصص‌گرایی پیدا کند. دانشجویان پس از گذراندن تعدادی واحد اصلی (اجباری)، در جهت تخصص مورد علاقه خود هدایت می‌شوند. تعداد دروس اصلی مشترک در بین دوره‌های کارشناسی ارشد و یا دکترا اندک است. مدرک کارشناسی ارشد توأم یا دوگانه که ترکیبی از برخی از واحدهای کتابداری و اطلاع‌رسانی با یکی از رشته‌های موضوعی است، در اغلب دانشگاه‌ها ارائه می‌شود. برنامه آموزشی تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی که در واقع تنها سطح مورد پذیرش انجمن کتابداران امریکا است، چنان طراحی شده است که دانشجویان را برای قبول مسوولیت‌ها در بازار کار امریکا آماده می‌کند و آموزش اختصاص یافته به امریکا است که طبعاً بر مواد درسی و بحث‌های کلاسی تأثیر می‌گذارد. فشردگی برنامه چنان است که جایی برای بررسی و کنکاش در نیازهای سایر جوامع باقی نمی‌گذارد. هنگامی که از دانشجویانی که از دیگر نقاط جهان برای تحصیل در دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی به امریکا آمده بودند سوال شد این برنامه چه چیز برای شما فراهم کرد که برنامه آموزشی کشور خودتان نمی‌توانست فراهم کند، عمدتاً به این موارد اشاره کردند؛ تکنولوژی کامپیوتر، کتاب و منابع درسی، جامعیت و تجربه پژوهشی. برنامه آموزشی امریکا مبتنی بر میراث غربی است و با نیازهای جهانی هماهنگی ندارد. هدف آموزش عالی آماده کردن دانشجویان برای حل مسائل و مشکلات از طریق تجهیز آن‌ها به سابقه و ابزار معنوی و مهارت‌هایی است که بعداً در فعالیت‌های حرفه‌ای‌شان بکار می‌برند. اگر به دانشجویان نیاموخته باشیم که چگونه نظریه‌ها را با واقعیت وفق دهند، چگونه می‌توان از آن‌ها انتظار داشت توان تبدیل از یک محیط متفاوت و بسیار پیشرفته اطلاعاتی به یک محیط اطلاعات توسعه نیافته را داشته باشند (۱۹).

دکتر مری بیگز^{۳۹} از متخصصان با تجربه در آموزش و پژوهش کتابداری و اطلاع‌رسانی معتقد است که برنامه‌ریزی دوره دکترا باید از بنیاد دوباره طراحی شود یعنی از ریشه‌کننده و دوباره کاشته شود. او معتقد است که اصولاً مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی یک زمینه بین رشته‌ای و فاقد زیربنای نظری مستقل است. لذا در پژوهش‌های خود باید، بنا به زمینه مورد

پژوهش، از روش‌های تحقیق آن رشته استفاده کند. به عنوان مثال دانشجوی دوره دکترا که در زمینه جامعه‌شناسی کتابخانه‌های عمومی تحقیق می‌کند، باید بیشتر وقت خود را در کلاس‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی علوم اجتماعی صرف کند و یا حداقل، استاد راهنمای او یک جامعه‌شناس باشد. این دانشجو باید به همان اندازه دانشجوی دوره دکترای جامعه‌شناسی در مورد نظریه‌ها و داده‌های جامعه‌شناسی اطلاع داشته باشد. مری‌یگر پیشنهاد می‌کند که برنامه دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاهها، توسط دفتر یا مرکز تحقیقات بین رشته‌ای اداره شود و دانشجویی که مثلاً در زمینه اقتصاد اطلاعات تحقیق می‌کند به جز چند درس و سمینار که در گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌گذرانند. بقیه وقت خود را با یک اقتصاددان که به عنوان استاد راهنما تعیین می‌شود بگذارند و در نظریه‌ها و روش‌شناسی اقتصاد مطالعه کند (۳).

برنامه درسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی

به رغم آن که انجمن کتابداران آمریکا مرجع رسمی تأیید و اعتباردهی دوره‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است، دانشگاهها به دلیل استقلال خود برنامه‌های متنوعی ارائه می‌دهند که نه تنها با یکدیگر متفاوت است بلکه در یک دانشگاه در دو سال متوالی نیز یکسان نمی‌باشد. به عنوان مثال مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایلینویز فهرستی در یازده صفحه حاوی شماره و عنوان دروسها، شرح مختصر درس و پیش نیازهای هر درس دارد که با کمک علائم مشخص می‌کند هر درس چند بار در سال ارائه می‌شوند. دانشجو براساس ضرورت، علاقه و یا برنامه‌ریزی شغلی خود نسبت به ثبت نام در هر درس اقدام می‌کند.

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم اطلاع‌رسانی دانشگاه ایندیانا (۲۵)

هدف دوره: دانشجو پس از فارغ التحصیلی بتواند

- نیازهای اطلاعاتی سازمانهای تجاری، دولتی، علمی و غیرانتفاعی را تحلیل کرده و برای آنها نظام‌های تحویل / دستیابی طراحی و برنامه‌ریزی کند.
- ماهیت و نقش صنعت اطلاعات را دریابد.
- تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات را در پشتیبانی فعالیت‌های سازمانی و قابلیت‌های انسانی درک کند و بکار برد.
- راهبردها و سیاست‌های مناسب سازمان‌ها را در مدیریت اطلاعات توسعه دهد.

تعداد کل واحدهای این دوره ۴۲ واحد است که ۳۶ واحد آن الزاماً باید از برنامه گروه باشد. دانشجو می‌تواند ۶ واحد دیگر را با نظر استاد مشاور و مجوز دانشکده در سایر گروه‌ها بگذارند. علاوه بر ۳ درس اصلی و مشترک، ۴ درس اصلی نیز خاص دوره MIS منظور شده است که دانشجو باید از بین ۶ درس اصلی انتخاب کند. به علاوه برای آن که دانشجو دقیقاً در مسیر شغلی مورد نظر خود قرار گیرد، باید با راهنمایی استاد مشاور ۷ درس اختیاری را از برنامه خوشه‌ای دروس که به منظور آمادگی افراد برای مشاغلی چون خدمات اینترنت و شبکه‌ها؛ تحلیل نظام‌ها، سازماندهی و مدیریت اطلاعات؛ طراحی / معماری اطلاعات؛ و بازیابی اطلاعات طراحی شده است انتخاب کند. این دروس عبارتند از:

معیارهای تکنولوژی اطلاعات

صنعت اطلاعات : تجارت الکترونیکی

بازیابی پیوسته اطلاعات

شبکه‌سازی اطلاعات

ارتباطات در محیط‌های الکترونیکی

کتابخانه‌های دیجیتال

مباحثی در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی: کامپیوتری شدن در اجتماع

کنش متقابل انسان و کامپیوتر

حسابداری اطلاعات

طراحی و تحلیل نظام‌ها

طراحی پایگاه اطلاعاتی کاربر مدار

هوش استراتژیک

منبع اطلاعات سازمانی

مقررات، اقتصاد و سیاست اطلاعاتی

اطلاعات دولتی

منابع اطلاعات تجاری

ارزشیابی نظام‌های اطلاعاتی

طراحی ارتباط کاربر در نظام‌های اطلاعاتی

مصرف اطلاعات و شناخت مصنوع^{۴۰}

نظریه و کار نمایه‌سازی

نظریه ذخیره و بازیابی اطلاعات

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری (MLS) دانشگاه ایندیانا (۲۵)
هدف دوره: شناخت تولید و اشاعه اطلاعات و نقش کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در روند ارتباط

توسعه و سازماندهی مجموعه‌های اطلاعاتی به منظور رفع نیازهای گوناگون کاربران در استفاده از این مجموعه‌ها

نشان دادن مهارت‌های مدیریتی و تجربه‌های فنی لازم در حمایت از اجرای خط‌مشی‌ها و برنامه‌های اطلاعاتی

هر دانشجوی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ملزم است ۳۶ واحد درسی را از برنامه گروه انتخاب کند و فقط مجاز است حداکثر ۶ واحد خارج از برنامه تأیید شده *ALA*، با مجوز رئیس دانشکده از سایر گروه‌ها انتخاب کند. نمرات این ۶ واحد نباید کمتر از *B* باشد و باید در طول مدت ۵ سال مجاز برای اتمام دوره انجام شود. دانشجوی خواه داوطلب دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری (*MLS*) باشد خواه کارشناسی ارشد علوم اطلاع‌رسانی (*MIS*) باید حداقل ۳ درس از دروس اصلی و مشترک این دو دوره را بگذارند این دروس عبارتند از:

دروس اصلی و مشترک *MLS* و *MIS*

نیازها و رفتار کاربران در نظر و عمل

سازماندهی و عرضه دانش و اطلاعات

مدیریت محیط‌های اطلاعاتی

آشنایی با تحقیق و آمار

دروس اصلی *MLS*

(انتخاب ۳ درس با نظر استاد مشاور)

دسترسی و نظارت بر کتابشناسی

دیدگاه‌هایی در ارتباط با کتابداری، سواد، ارتباط و خواندن

منابع و خدمات اطلاعاتی

خود کار کردن کتابخانه

توسعه مجموعه و مدیریت آن

علاوه بر ۶ درس (۱۸ واحد) که از دروس اصلی و اصلی مشترک انتخاب می‌شود، دانشجوی باید ۶ درس (۱۸ واحد) از برنامه گروه با نظر استاد مشاور انتخاب کند. توجه به پیش نیازها الزامی است. انتخاب بیش از ۶ واحد از دروس کارگاهی مجاز نیست.

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی (MLIS)
دانشگاه پیتسبورگ (۲۸)

مجموعاً ۳۶ واحد شامل ۴ درس اجباری و ۸ درس اختیاری

دروس اصلی (اجباری)

- ۱- شناخت اطلاعات ۳ واحد
 - ۲- سازماندهی اطلاعات ۳ واحد
 - ۳- بازیابی اطلاعات ۳ واحد
 - ۴- مدیریت اطلاعات (انتخاب یکی از دروس زیر) ۳ واحد
 - مدیریت کتابخانه‌ها، نظام‌های اطلاعاتی و خدمات
 - مدیریت کتابخانه دانشگاهی
 - مدیریت کتابخانه عمومی
 - مدیریت کتابخانه تخصصی
 - مدیریت مرکز رسانه کتابخانه آموزشی
 - مدیریت حفاظت
 - مدیریت رکوردها و منابع اطلاعاتی
 - مدیریت آرشیو و نسخ خطی
 - تغییر مدیریت در محیط‌های اطلاعاتی
- دروس اختیاری: عمومی
- تحقیق عملیات: روشها و کاربردها ۳ واحد
 - مباحث حقوقی و کار با اطلاعات ۳ واحد
 - اخلاقیات اطلاعات ۳ واحد

دروس اختیاری: تخصصی

(انتخاب ۸ درس در یکی از زمینه‌های تخصصی)

دروس در زمینه دنیای کتاب، حفاظت و آرشیو شامل:

- حفاظت آرشیو و کتابخانه ۳ واحد
- مدیریت حفاظت ۳ واحد
- تاریخ شفاهی / سنت شفاهی ۳ واحد

- مدیریت رکوردها و منابع اطلاعاتی ۳ واحد
- مدیریت آرشیو و نسخ خطی ۳ واحد
- برآورد آرشیو ۳ واحد
- دستیابی و حمایت از آرشیو ۳ واحد
- بازنمایی آرشیو ۳ واحد
- تاریخچه کتاب، چاپ و نشر ۳ واحد
- آشنایی با کتابشناسی ۳ واحد

دروس در زمینه منابع و خدمات برای گروههای خاص شامل:

- منابع برای کودکان ۳ واحد
- منابع برای نوجوانان ۳ واحد
- تاریخچه ادبیات کودکان ۳ واحد
- منابع برنامه درسی و خدمات در مرکز رسانه کتابخانه آموزشی ۳ واحد
- قصه‌گویی ۳ واحد
- خدمات کتابخانه برای کودکان و نوجوانان ۳ واحد
- منابع و خدمات برای بزرگسالان ۳ واحد
- منابع و خدمات و جمعیت‌های خاص ۳ واحد

دروس در زمینه سازماندهی اطلاعات

- فهرست‌نویسی توصیفی ۳ واحد
- تحلیل موضوع ۳ واحد
- نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی ۳ واحد

دروس در زمینه منابع و خدمات موضوعی

- منابع مرجع و خدمات مرجع ۳ واحد
- منابع و خدمات اطلاعات دولتی ۳ واحد
- منابع و خدمات علوم انسانی ۳ واحد
- منابع و خدمات علوم اجتماعی ۲ واحد
- منابع و خدمات علوم و تکنولوژی ۳ واحد
- منابع و خدمات تجاری و اقتصادی ۳ واحد

منابع و خدمات حقوقی
 منابع و خدمات چند فرهنگی
 منابع و خدمات علوم بهداشتی
 آشنایی با انفورماتیک پزشکی
 دروس زمینه تکنولوژی اطلاعات

کاربرد نرم افزار کامپیوترهای کوچک
 مدیریت کامپیوتر مدار مجموعه مجازی
 خودکار کردن نظام و خدمات کتابخانه
 مباحث جدید در ذخیره و بازیابی اطلاعات
 تکنولوژی برای مدیریت اطلاعات
 همکاری کتابخانه‌ای و شبکه سازی
 کتابخانه‌های دیجیتالی

دروس در زمینه مدیریت

مدیریت کتابخانه و نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی
 مباحث مربوط به کارکنان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی
 مدیریت کتابخانه دانشگاهی
 مدیریت کتابخانه عمومی
 مدیریت کتابخانه تخصصی و مرکز اطلاع‌رسانی
 مدیریت مرکز رسانه - کتابخانه آموزشی

دروس در زمینه رفتار سازمانی

- دیدگاه‌های رفتاری
 - تغییر مدیریت در محیط‌های اطلاعاتی
 - بازاریابی و روابط عمومی برای کتابخانه
 - برنامه‌های امدادی و اشتراکی
 - کار گروهی برای کتابداران
 - رفتار سازمانی و تحول
 - کاربردهای مشاوره در محیط‌های اطلاعاتی

واحدهای اختیاری

۳-۱ واحد	تحقیق فردی (۱)
۳-۱ واحد	تحقیق فردی (۲)
۳ واحد	تجربه میدانی
۳ واحد	- کلاس عملی در برنامه‌های مرکز رسانه کتابخانه آموزشی
۳ واحد	- آموزش مستمر
۳ واحد	- روزآمد کردن متخصصان رسانه‌ای کتابخانه آموزشی
۳ واحد	- روزانه کردن اطلاعات بهداشتی و زیست‌پزشکی
۳ واحد	- مباحث خاص
۳ واحد	سمینار سخنران مدعو

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه ایلینویز (۲۷)

در این برنامه دانشجو باید ۱۰ Unit^{۴۱} را بگذرانند که ۷ Unit آن باید از برنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایلینویز باشد. ۳ Unit دیگر را می‌تواند از سایر دانشکده‌های دانشگاه ایلینویز و یا دیگر دانشگاه‌ها که برنامه‌شان مورد تأیید ALA باشد انتخاب کند. در این برنامه تنها دو درس به عنوان دروس اصلی و اجباری قید شده است.

دروس اصلی (اجباری)

۳۸۰- سازماندهی و دستیابی اطلاعات	۳ ساعت / یک unit
۳۹۰- کتابخانه‌ها، اطلاعات و جامعه	۲ ساعت / $\frac{1}{4}$ unit

دروس اختیاری

۴۰۴- منابع و خدمات اطلاعاتی	یک unit
۴۰۵- اداره و مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی	یک unit
۴۰۶- کتابداری خدمات جوانان: مبانی و کارهای کتابخانه‌های مدارس و عمومی	یک unit
۴۰۷- فهرست‌نویسی و رده‌بندی I	یک unit
۴۰۸- فهرست‌نویسی و رده‌بندی II	یک unit

(پیش‌نیاز ۴۰۷ یا موافقت مدرس)

۴۰۹- نقش‌های ارتباط و مسوولیت‌های کتابخانه‌ها $\frac{1}{4}$ یا یک unit

۴۱۰- خدمات عمومی برای بزرگسالان یک unit

۴۱۲- منابع و خدمات اطلاعاتی در علوم $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۴ یا موافقت مدرس)

۴۱۳- منابع و خدمات اطلاعاتی در علوم اجتماعی $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۴ یا موافقت مدرس)

۴۱۴- منابع و خدمات اطلاعاتی در هنر و علوم انسانی $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۴ یا موافقت مدرس)

۴۱۶- خودکار کردن نظام‌های اطلاعاتی پیشرفته $\frac{1}{4}$ یا یک unit

۴۲۴- انتشارات دولتی $\frac{1}{4}$ یک یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۴ یا موافقت مدرس)

۴۲۸- ساختمان کتابخانه $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۵ یا موافقت مدرس)

۴۲۹- اجرای ذخیره و بازیابی اطلاعات یک unit

(پیش نیاز ۳۱۷ یا تبحر در هر یک از زبانهای برنامه‌نویسی یا موافقت مدرس، درس‌های ۳۷۰ و

۳۲۹ هم زمان یا قبل از این درس توصیه می‌شود)

۴۳۱- نظام‌های اطلاعاتی ارتباط پیوسته $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۰۴ یا موافقت مدرس)

۴۳۲- تاریخ کتابخانه‌ها $\frac{1}{4}$ یا یک unit

(پیش نیاز ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴ یا موافقت مدرس) (قابل تکرار تا ۲ unit)

بخش ۱- کتابشناسی موسیقی ($\frac{1}{4}$ unit)

بخش ۲- متون پزشکی و کار مرجع ($\frac{1}{4}$ unit)

بخش ۳- کتابشناختی اسلاو ($\frac{1}{4}$ unit)

بخش ۴- اطلاعات تجاری (یک unit)

بخش ۵- منابع حقوقی ($\frac{1}{4}$ unit)

بخش ۶- نقشه‌ها ($\frac{1}{4}$ unit)

بخش ۷- منابع آرشیوی (یک unit)

بخش ۸- کتابشناختی آفریقا ($\frac{1}{4}$ unit)

- ۴۳۴- همکاری کتابخانه‌ای و شبکه‌ها
یک unit
(پیش‌نیاز ۴۰۵ یا موافقت مدرس)
- ۴۳۶- کاربرد و کاربر اطلاعات
 $\frac{1}{4}$ یا یک unit
- ۴۳۷- عملکردهای خدمات فنی
یک unit
- (پیش‌نیاز ۴۰۷ یا موافقت مدرس. ثبت نام همزمان ۴۰۷ با موافقت مدرس نیز قابل قبول است)
- ۴۳۸- اداره و استفاده از مواد آرشیوی
یک unit
- ۴۴۱- تاریخ ادبیات کودکان
یک unit
- ۴۴۳- نشر کتاب در دوره معاصر
 $\frac{1}{4}$ یا یک unit
- ۴۴۴- سنجش و ارزشیابی خدمات کتابخانه‌ای و اطلاعاتی
یک unit
- ۴۴۷- حفاظت منابع کتابخانه‌ای
 $\frac{1}{4}$ یا یک unit
- ۴۴۹- اقتصاد اطلاعات
یک unit
- ۴۵۰- مسایل پیشرفته در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
 $\frac{1}{4}$ تا ۲ unit
- بخش ۱- کتاب‌های اطلاعاتی برای کودکان ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۲- توسعه مجموعه (یک unit)
- بخش ۳- نظام‌های اطلاعاتی جامعه (یک unit)
- بخش ۴- کتابخانه‌های مشترک (یک unit)
- بخش ۵- آماده‌سازی مدارک (یک unit)
- بخش ۶- اجرای اطلاعات توزیع شده (یک unit)
- (پیش‌نیاز ۳۱۷، ۳۵۳ یا موافقت مدرس و تبحر در UNIX)
- بخش ۷- نشر الکترونیکی ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۸- علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی: تصویر جنسیت (یک unit)
- بخش ۹- نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی (یک unit)
- بخش ۱۰- مشاوره اطلاعاتی ($\frac{1}{4}$ یا یک واحد unit)
- بخش ۱۱- تصویر جهانی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۱۲- سیاست اطلاعاتی ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۱۳- بازاریابی خدمات اطلاعاتی
- بخش ۱۴- مدیریت منابع اطلاعاتی
- بخش ۱۵- متون مورد پسند بزرگسالان ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)

- بخش ۱۶- سمینار امور جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی
- بخش ۱۷- کتابدار به عنوان مدرس (یک unit)
- بخش ۱۸- اطلاعات در حل مسائل سازمانی ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۱۹- انتشارات دولتی پیشرفته ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۲۰- سازماندهی و عرضه منابع اطلاعاتی ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۲۱- مدیریت منابع انسانی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی (یک unit)
- بخش ۲۲- بررسی روش‌های تحقیق (یک unit)
- بخش ۲۳- ساختار اصطلاحنامه ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۲۴- کتاب‌های تخیلی کودکان ($\frac{1}{4}$ یا یک unit)
- بخش ۲۵- مباحث مدیریت حفاظت ($\frac{1}{4}$ unit)
- ۴۵۱- مطالعه مستقل $\frac{1}{4}$ یا یک unit
- دروس پیش‌نیاز برخی درس‌های اختیاری
- ۳۱۷- اساس داده‌پردازی در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی یک unit
- ۳۲۹- ذخیره و بازیابی اطلاعات ۳ ساعت / یک unit
- ۳۵۳- بهره‌گیری از نظام‌های اطلاعات شبکه‌ای ۴ ساعت / $\frac{1}{4}$ یا یک unit
- (پیش‌نیاز ۳۷۰ یا موافقت مدرس)
- ۳۷۰- تحلیل و مدیریت نظام‌ها ۳ ساعت / یک unit

برنامه درسی دانشگاه ایالتی فلوریدا برای دوره‌های تخصصی و کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (۲۴)

(درس‌هایی که با علامت * مشخص شده‌اند مورد نیاز برای کسب مدرک مطالعات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، آن‌هایی که علامت + دارند مورد نیاز برای اخذ مدرک مطالعات کتابداری و آن‌هایی که علامت # مشخص شده‌اند مورد نیاز برای دریافت مدرک مطالعات اطلاع‌رسانی می‌باشند).

۶ واحد	* مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی
۳ واحد	سمینار در مورد خط مشی اطلاع‌رسانی
۳ واحد	خدمات اطلاعاتی بین‌المللی و تطبیقی
۳ واحد	اطلاع‌رسانی

کاربرد کامپیوتر در خدمات اطلاعاتی	۳ واحد
# نظریه بازیابی اطلاعات	۳ واحد
* روش‌های تحقیق در مطالعات اطلاع‌رسانی	۳ واحد
سنجش نیازهای اطلاعاتی	۳ واحد
تحلیل قابلیت استفاده	۳ واحد
طراحی و تولید منابع رسانه‌ای	۳ واحد
طراحی و تولید چندرسانه‌ای‌های شبکه	۳ واحد
اطلاعات آثار گرافیکی	۳ واحد
طراحی نظام‌های بازیابی اطلاعات	۳ واحد
کاربرد پیشرفته شبکه‌های جهان‌گستر	۳ واحد
زوند اجتماعی - سیاسی در مطالعات اطلاع‌رسانی	۳ واحد
نقش آموزشی متخصص اطلاع‌رسانی	۳ واحد
مدیریت رسانه آموزشی	۳ واحد
* مدیریت سازمانهای اطلاع‌رسانی	۳ واحد
برنامه‌ریزی، ارزشیابی و مدیریت مالی	۳ واحد
مدیریت شبکه‌ها و ارتباطات از راه دور	۳ واحد
مدیریت منابع انسانی	۳ واحد
مدیریت نظام‌های اطلاعاتی	۳ واحد
اداره شبکه	۳ واحد
مدیریت مجموعه‌های اطلاعاتی	۳ واحد
نیازهای اطلاعاتی نوجوانان	۳ واحد
نیازهای اطلاعاتی بزرگسالان	۳ واحد
نیازهای اطلاعاتی کودکان	۳ واحد
آشنایی با خدمات اطلاعاتی	۳ واحد
خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌ها	۳ واحد
نیازها و خدمات اطلاعاتی در علوم انسانی	۳ واحد
نیازها و خدمات اطلاعاتی در علوم اجتماعی	۳ واحد
نیازها و خدمات اطلاعات در تجارت	۳ واحد

نیازها و خدمات اطلاعاتی برای علوم و تکنولوژی	۳ واحد
نیازها و خدمات اطلاعاتی برای منابع دولتی	۳ واحد
سازماندهی اطلاعات	۳ واحد
فهرست‌نویسی و رده‌بندی پیشرفته	۳ واحد
نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی	۳ واحد
تحلیل موضوعی	۳ واحد
حفاظت مواد اطلاعاتی	۳ واحد
مدیریت رکوردها	۳ واحد
منابع و خدمات اطلاعات الکترونیکی	۳ واحد
خدمات پیشرفته اطلاعات الکترونیکی	۳ واحد
نظام‌های مدیریت پایگاه‌های اطلاعاتی	۳ واحد
مطالعه فردی هدایت شده	۳-۱ واحد
مباحثی در مطالعات اطلاع‌رسانی	۳-۱ واحد
کارآموزی در مطالعات اطلاع‌رسانی	۶-۱ واحد
پایان‌نامه	۶-۳ واحد
امتحان جامع کارشناسی ارشد	
دفاع پایان‌نامه کارشناسی ارشد	

دوره کارشناسی ارشد علم اطلاعات دانشگاه میشیگان (۳۰)

کلیه دانشجویان باید ۴ درس پایه ۳ واحدی که دانشجویان را با اصول علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، علم کامپیوتر، روانشناسی و اقتصاد آشنا می‌کند، بگذرانند. این دروس عبارتند از:

کاربرد اطلاعات

انتخاب و فراگیری

جستجو و بازیابی

مجموعه‌ها و نظام‌های اجتماعی

دروس انتخابی زیر برای دانشجویانی که با برنامه‌ریزی کامپیوتر و سنایر مهارت‌های عمده تکنولوژیکی آشنا نیستند توصیه می‌شود.

تکنولوژی در طراحی: روش‌ها و وسایل

هر دانشجو علاوه بر دروس پایه، باید ۱۸ واحد ساعتی از دروس پیشرفته را بگذرانند و معادل ۶ تا ۱۵ امتیاز از فعالیت‌های کار عملی به دست آورد. امتیازهای فعالیت‌های کار عملی از طریق کارورزی تاپستانی، کار عملی در کارگاه‌های آموزشی یا کار کلاسی بدست می‌آید. مدرسه اطلاعات با همکاری سایر گروه‌های دانشگاه میشیگان مدارک توام یا دوگانه کارشناسی ارشد علم اطلاعات و مدیریت تجاری (MBA/MSI)، کارشناسی ارشد علم اطلاعات و سیاست عمومی (MPP/MSI) و همچنین مدرک کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دکترای حقوق (JD/MSI) ارائه می‌دهد.

واحدهای ارائه شده در پائیز ۲۰۰۰ عبارت بودند از:

۳ واحد	- تکنولوژی در طراحی: روش‌ها و وسایل
۳ واحد	- کاربرد اطلاعات
۳ واحد	مجموعه‌ها و نظام‌های اجتماعی
۲ واحد	تاریخچه کامپیوترها و شبکه‌ها
۳ واحد	شناخت شبکه‌های کامپیوتری
۱ واحد	سمینار گروه اطلاعات اجتماعی
۳ واحد	شناخت سوابق و آرشیوها
۳ واحد	کتابشناسی موسیقی
۱ تا ۳ واحد	کارگاه کار عملی: امداد میراث فرهنگی
۳ واحد	کارگاه کار عملی: کتابداری دیجیتال
۳ واحد	موضوع‌های خاص: مدیریت و سازماندهی تکنولوژی اطلاعات
۳ واحد	موضوع‌های خاص: کتابخانه‌های دیجیتال
۳ واحد	آرشیوها، مستندسازی و موسسات حافظه اجتماع
۳ واحد	رسانه‌ها برای کودکان و نوجوانان
۳ واحد	اقتصاد خرد برای متخصصان اطلاعات
۳ واحد	نظام‌های دستیابی به مواد آرشیوی
۳ واحد	تاریخچه کتاب و چاپ
۳ واحد	مشکلات مدیریت آرشیوها
۳ واحد	سمینار تولید رسانه منسجم

منابع دیجیتالی برای معرفی و یادگیری در محیط‌های K-12

۳ واحد	منابع و خدمات اطلاعاتی
۳ واحد	فرهنگ اطلاعاتی: تاریخچه روش‌های مطالعات اجتماعی در تکنولوژی اطلاعات
۳ واحد	برنامه‌نویسی ۲
۳ واحد	معماری اطلاعات: طراحی جستجو و اطلاع‌یابی نظام‌ها برای منابع الکترونیکی
۳ واحد	اطلاع‌رسانی پزشکی
۳ واحد	سازماندهی و ارائه اطلاعات منابع چند رسانه‌ای
۳ واحد	جستجوی پیوسته و پایگاه‌های اطلاعاتی
۳ واحد	مباحثی از کتابخانه‌های عمومی
۳ واحد	سمینار سیاست اطلاعاتی
۳ واحد	تجارت الکترونیک جهانی: سیاست و راهبردهای اطلاعاتی
۳ واحد	تمرکز موضوعی بر منابع و خدمات اطلاعاتی
۳ واحد	طراحی میانجی کاربر
۳ واحد	کار تعاونی کامپیوترها حامی
۱ تا ۳ واحد	تجربه میدانی هدایت شده
۱ تا ۳ واحد	کارورزی / مطالعه مستقل
۱ واحد	کارگاه کار عملی: امداد میراث فرهنگی
۱ تا ۳ واحد	کارگاه کار عملی: کتابداری دیجیتالی پیشرفته
۱-۴ واحد	موضوع‌های خاص: سمینار مطالعات سازمانی
۳ واحد	زبان و اطلاعات
۳ واحد	کار تعاونی کامپیوتر حامی
۱-۳ واحد	مطالعه مستقل
۳ واحد	روش تحقیق

دوره کارشناسی ارشد مدیریت اطلاعات و نظام‌های اطلاعاتی

دانشگاه برکلی (۲۹)

این دوره دو ساله تمام وقت و متشکل از ۴۲ Unit است که دانشجو برای مهارت‌های لازم جهت موفقیت در تخصص‌های اطلاعاتی آماده می‌کند. سال اول اختصاص به برنامه درسی

اصلی همراه با کار کلاسی در زمینه‌های سازماندهی اطلاعات و طراحی پایگاه اطلاعات، تحلیل رفتار اطلاع‌یابی، جنبه‌های فنی و اجتماعی و زیرساخت‌های ارتباطات، طراحی و مدیریت پروژه دارد.

در سال دوم مطالعات بیشتر در زمینه اصلی همراه با گذراندن دروس انتخابی که از میان ۲۰۰ درسی که دانشکده ارائه می‌دهد و یا برنامه درسی سایر گروه‌ها انتخاب می‌شود، صورت می‌گیرد. در طی تابستان، بین سال اول و دوم دانشجوی در برنامه کارورزی شرکت می‌کند تا دانش و مهارت‌های کسب کرده را در دنیای واقعی بکار برد. در ترم آخر سال دوم دانشجوی پروژه گروهی به منظور طراحی، ساخت و ارزیابی یکی از نظام‌های اطلاعاتی به عهده می‌گیرد. واحدهای اصلی (اجباری) عبارتند از:

سازماندهی اطلاعات و بازیابی

جامعه و کاربران اطلاعات

زیرساخت و کاربردهای کامپیوتر توزیع شده

تحلیل سازمانها و نظام‌های اطلاعاتی

دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترای اطلاع‌رسانی و ارتباطات راه دور دانشگاه پیتسبورگ (۲۸)

پیش‌نیازها:

- مهارت برنامه‌نویسی کامپیوتری در یکی از زبان‌های برنامه‌نویسی علمی

- احتمالات (یک دوره ۳ واحدی)

- حساب دیفرانسیل و انتگرال (یک دوره ۳ واحدی)

دانشجویانی که این شرایط را ندارند می‌توانند پیش‌نیازها را در همان ترم اول بگذرانند. برای ورود به دوره دکترای این رشته مدرک کارشناسی ارشد ارتباطات یا یکی از رشته‌های نزدیک به آن مانند اطلاع‌رسانی، مهندسی الکترونیک و مانند آن‌ها و معدل ۳/۳ (از ۴) دوره کارشناسی لازم است.

درس‌های ارائه شده در ترم پاییز ۱۹۹۹ عبارت بودند از:

ساختار داده‌ها و روش برنامه‌نویسی

طراحی برنامه‌نویسی و ابزار نرم‌افزاری

کنش متقابل انسان و ماشین

مقدمه‌ای بر هوش مصنوعی

بنیاد ریاضی اطلاع‌رسانی

مقدمات ارتباطات راه دور

پردازش اطلاعات انسانی

روش‌ها و ابزار نرم‌افزاری

مقدمه‌ای بر پردازش توزیعی موازی

ابزار برنامه‌نویسی هوش مصنوعی

نظام‌های تعاملی

طراحی شبکه

تحلیل و طراحی پایگاه‌های اطلاعاتی

گرافیک تعاملی

مقدمه‌ای بر انفورماتیک پزشکی

سمینار دکترا

دروس ارائه شده در ترم بهار ۲۰۰۰ عبارت بودند از:

ذخیره و بازیابی اطلاعات

طراحی برنامه‌نویسی و ابزار نرم‌افزاری

برنامه‌نویسی سمبولیک و LISP

مقدمه‌ای بر اطلاع‌رسانی

طراحی تحقیق

نظریه درجه‌بندی^{۴۳}

طراحی شبکه

نظریه صف^{۴۴}

تحلیل تصمیم و نظام‌های تصمیم‌حاملی

طراحی نظام تعاملی

تحلیل، طراحی و ارزشیابی نظام اطلاعاتی

نظام‌های Client-Server و ایستگاه‌های کاری

مدیریت پایگاه‌های اطلاعاتی

پردازش مدارک

سمینار دکترا

برنامه دوره دکترای کتابداری دانشگاه پیتسبورگ (۲۸)

شامل ۳۶ واحد درسی و ۱۸ واحد رساله

- آشنایی با مطالعات دوره دکترا

- سمینار در مورد مباحث حرفه‌ای

- سمینار در مورد دنیای کتاب، حفاظت و آرشیوها

- سمینار در مورد منابع و خدمات برای اجتماعات خاص

- سمینار در مورد سازماندهی اطلاعات

- سمینار در مورد منابع و خدمات در زمینه‌های موضوعی

- سمینار در مورد نظام‌های تکنولوژی اطلاعات

- سمینار در مورد نظریه‌ها و کاربردهای مدیریت

- سمینار در مورد مباحث رفتاری و خدمات

- تحقیق فردی (۱)

- تحقیق فردی (۲)

- کار عملی

- سمینار: موضوع خاص

- رساله (حداکثر ۹ واحد در هر ترم)

- رساله (مطالعه تمام وقت)

برنامه دوره دکترای اطلاع‌رسانی دانشگاه ایندیانا (۲۵)

برنامه دوره دکترای اطلاع‌رسانی این دانشگاه پژوهش مدار است و برگسترش دانش جدید متمرکز است. این برنامه بین رشته‌ای با دانش اطلاع‌رسانی و علوم رفتاری مرتبط و با روش‌شناسی مناسب تحقیق همراه است.

با توجه به دیدگاه بین رشته‌ای، دانشجوی ۷ درس را در دانشکده و ۴ درس را در دانشکده‌های دیگر می‌گذرانند و بقیه وقت خود را به تحقیق مستقل، مشارکت در طرح‌های تحقیقاتی و تهیه رساله اختصاص می‌دهد.

تاکید برنامه بر مباحث زیر است:

اطلاعات و شناخت

کنش متقابل انسان و ماشین و طراحی نظام‌ها

بازیابی و تصفیه اطلاعات
اطلاعات و تکنولوژی در سازمان‌ها
تجسم اطلاعات
اطلاعات و نظام‌های ارتباطات در جامعه
انفورماتیک کاربردی (مانند کتابخانه دیجیتالی و حمایت گروهی)

برنامه دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایلینویز (۲۷)

برای اخذ مدرک *Ph.D* دانشجویان با مدرک کارشناسی ارشد باید ۱۲ *unit* کلاسی و ۸ *unit* رساله و دانشجویان بدون مدرک کارشناسی ارشد باید ۲۰ *unit* کلاسی و ۸ *unit* رساله را با موفقیت بگذرانند. میزان متوسط برنامه درسی برای هر دانشجو ۳ درس در هر ترم است. (در دانشگاه ایلینویز هر *unit* معادل ۳ تا ۴ ساعت در هر هفته در طول هر ترم است). پس از اتمام کار درسی، از دانشجو ۲ امتحان شایستگی به عمل می‌آید. امتحان اول به نام "امتحان اصلی (هسته) است که قاعده‌تاً بعد از اتمام واحدهای درسی صورت می‌گیرد. از موضوع امتحان دوم با عنوان "امتحان تخصصی" انتظار می‌رود که به طرح پیشنهادی رساله هدایت شود. پس از اتمام موفقیت‌آمیز امتحانات شایستگی، دانشجو طرح پیشنهادی رساله‌اش را برای دفاع عرضه می‌کند. پس از موفقیت در این مرحله دانشجو به تهیه رساله می‌پردازد. دفاع از پایان‌نامه مرحله امتحان نهایی دانشجو است.

برنامه دوره دکترای دانشجویان با مدرک کارشناسی ارشد:

پیش‌سمینار دکترای کلاس پژوهش عملی	بدون <i>unit</i> - حضور اجباری برای ۲ سال
گروه مطالعه	۲ <i>unit</i> اجباری در ۲ ترم پایانی
روش‌های تحقیق	۲ <i>unit</i>
دروس انتخابی	۸ <i>unit</i>
رساله	۸ <i>unit</i>
جمعاً	۲۰ <i>unit</i>

برای دانشجویانی که بدون مدرک کارشناسی ارشد وارد می‌شوند، دروس فوق بعلاوه:

دروس انتخابی	۸ <i>units</i>
جمعاً	۲۸ <i>units</i>

دانشجو مجاز است نیمی از دروس انتخابی را "مطالعه مستقل" انتخاب کند و زیر نظر یکی

از اعضای کادر آموزشی (از مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی یا خارج از آن) کار کند. استاد مشاور اصلی و رئیس دانشکده باید موضوع مورد مطالعه را تأیید کنند.

علاوه بر دروس و واحدهای معین شده، درس "کار عملی تدریس" که ارزش آن برابر $\frac{1}{4}$ unit است ولی در ۲۰ یا ۲۸ واحد دوره دکترا به حساب نمی‌آید، به عنوان سابقه تدریس توصیه می‌شود.

دوره دکترای مدرسه مدیریت اطلاعات و نظام‌ها دانشگاه برکلی (۲۹)

در سال اول این برنامه، دانشجوی دانش گسترده‌ای از مدیریت اطلاعات و نظام‌ها کسب می‌کند. سپس درک عمیقی از یک موضوع تخصصی اصلی و دو موضوع تخصصی فرعی و یا زمینه‌های پژوهش به دست می‌آورد و گزارش پروژه مقدماتی را تکمیل می‌کند. هر دانشجوی برای رسیدن به این مرحله باید ۴ درس اصلی دوره کارشناسی ارشد بگذراند، واحد سمینار دکترا را - حداقل یک بار گذرانده باشد، در یکی از سمینارهای مستمر تحقیقاتی که نزدیک به زمینه‌های تحقیقاتی مورد علاقه‌اش است شرکت کند و با کمیته مشورتی در انتخاب دروس پیشرفته که براساس علائق فرد از برنامه مدرسه مدیریت اطلاعات و نظام‌ها و یا سایر گروه‌های دانشگاه تعیین می‌شود همکاری نماید.

دانشجو تا حد لازم آماده می‌شود تا بتواند در امتحانات کتبی و شفاهی موفق شود و تحقیق اصلی را به اتمام برساند که به نگارش رساله منجر شود. زمینه‌های امتحان صلاحیت دکترا عبارتند از:

- ۱- جامعه و کاربران اطلاعات
- ۲- سازماندهی و ارائه اطلاعات
- ۳- مدیریت سازمان‌ها و خدمات اطلاعاتی
- ۴- اقتصاد اطلاعات
- ۵- بازیابی اطلاعات
- ۶- تکنولوژی اطلاعات
- ۷- تحلیل، طراحی و اجرای سیستم‌ها
- ۸- سیاست اطلاعاتی
- ۹- قانون و مدیریت اطلاعات

برنامه درسی دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه زنان تگزاس (۳۱)۴۵

۱ واحد	سمینار در مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
۳ واحد	نظریه ارتباط
۳ واحد	آموزش کتابداری
۳ واحد	مشاغل علمی
۳ واحد	ساختمان و تجهیزات کتابخانه
۳ واحد	گرایش‌ها و مباحث در مدیریت کتابخانه‌ها
۳ واحد	عرضه مقالات حرفه‌ای
۳ واحد	اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها
۳ واحد	تاریخچه ادبیات کودکان
۳ واحد	مواد و خدمات برای کودکان
۳ واحد	مواد غیر داستانی برای کودکان و نوجوانان
۳ واحد	روش‌های تحقیق
۳ واحد	تحقیق مباحث خاص (قابل تکرار برای ۳ تا ۹ واحد دیگر)
۱ واحد	مطالعه فردی
۳ واحد	مطالعه فردی (قابل تکرار برای ۳ تا ۹ واحد دیگر)
	امتحان جامع (کتبی و شفاهی)
۳ واحد	رساله (قابل تکرار برای ۳ تا ۹ واحد دیگر)
۳ واحد	رساله (قابل تکرار برای ۳ تا ۹ واحد دیگر)
	دفاع رساله

دوره دکترای علم اطلاعات دانشگاه میشیگان (۳۰)

حداقل مدت این دوره ۳ سال و حداکثر آن ۷ سال از زمان نخستین ثبت نام است. دانشجویان بطور معمول این دوره را در ۴ تا ۵ سال به اتمام می‌رسانند.

شرایط اخذ مدرک این دوره عبارتند از:

- پرداخت شهریه و سایر هزینه‌ها

- اتمام موفقیت‌آمیز پروژه تحقیق در سال نخست

- گذراندن کلیه واحدهائی که دانشکده اخذ مدرک دکتر را مشروط به قبولی آنها تعیین

نموده است.

- موفقیت در امتحان مقدماتی

- انجام کلیه شرایط تحصیلی دانشکده

- دفاع موفقیت‌آمیز از طرح پیشنهادی رساله

- کسب تایید رساله از کمیته رساله‌ها، دفاع موفقیت‌آمیز از رساله

گرایش‌های جدید

مباحثی مانند تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، اطلاعات تجاری، اطلاعات بهداشتی و مانند این‌ها که زمانی گرایش‌های جدید در دوره‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا محسوب می‌شدند، اکنون دروس رایج دوره‌ها هستند. مسایلی که در ارتباط با کاربرد کامپیوتر و تکنولوژی اطلاعات در جامعه پدیدار شدند مانند اقتصاد اطلاعات، حسابداری اطلاعات، سیاست اطلاعاتی، قوانین و مقررات اطلاعات، ارزشیابی نظام‌های اطلاعاتی، نیازها و رفتار کاربران و سنجش نیازهای اطلاعاتی اکنون به عنوان مباحث جدید در برنامه‌های درسی ظاهر شده‌اند.

از طرف دیگر توجه به کاربرد مهارت‌ها و تخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی در زمینه‌های موضوعی مختلف، سبب گردید تا با همکاری سایر گروه‌ها و دانشکده‌ها برای مدرک کارشناسی ارشد دوگانه کتابداری / اطلاع‌رسانی با رشته‌هایی مانند هنر، موسیقی، حقوق، تاریخ، روزنامه‌نگاری، شیمی و ... برنامه‌ریزی شود.

بعضی از متخصصان معتقدند رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی اصولاً زمینه‌ای بین رشته‌ای و حرفه‌ای است و باید برای تحقیق در هر زمینه از کار خود، از نظام علمی و روش‌شناسی تحقیق آن رشته استفاده کند. دانشجوی دوره دکتر چنانچه در یکی از جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی،

سیاسی و ... زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی تحقیق می‌کند، باید بیشتر وقت خود را در گروه‌ها و دانشکده‌های تحصیلات تکمیلی همان رشته صرف کند و یا حداقل استاد راهنمای او از این رشته‌ها انتخاب شود (۳).

دانشجو

سالانه حدود ۳۸۰۰ نفر از دوره‌های مختلف کارشناسی ارشد، پیشرفته، تخصص و دکترای علوم مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا فارغ‌التحصیل می‌شوند. هر ساله بر تعداد دانشجویان خارجی این مدارس افزوده می‌شود. در پائیز ۱۹۸۷ تعداد ۶۳۴ دانشجو از ۸۸ کشور جهان در ۵۶ دوره^{۴۶} کارشناسی ارشد معتبر کتابداری و اطلاع‌رسانی ثبت نام کردند. سال بعد این تعداد به ۷۳۶ نفر از ۸۲ کشور افزایش یافت که بیشترین تعداد به ترتیب از تایوان، چین، کره، هند، عربستان و هنگ‌کنگ بودند. در پائیز ۱۹۸۹ از ۳۷۳۷ دانشجوی دوره کارشناسی ارشد معتبر کتابداری و اطلاع‌رسانی تعداد ۹۳۵ نفر یعنی رقمی حدود ۲۵٪ را دانشجویان خارجی تشکیل می‌دادند (۱۸). در همان زمان ۵۰ درصد از دانشجویان دانشگاه ایلینویز و ۳۸ درصد از دانشجویان دانشگاه تورنتو در دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشجویانی بودند که از سراسر دنیا برای تحصیل به آمریکا آمده بودند (۲۱). تحقیق انجام شده در پایان دهه ۸۰ نشان دهنده نارضایتی دانشجویان خارجی از بی‌اطلاعی کادر آموزشی در مورد مسایل و مباحث کتابداری جهانی بود. کادر آموزشی توانسته بود به نیازهای اطلاعاتی متفاوت دانشجویانی که از سراسر دنیا به آمریکا می‌آیند پاسخ دهد. بیشترین میزان بی‌اطلاعی کادر آموزشی مربوط به جهان سوم بود. این تحقیق نشان داد که هنوز زبان بزرگترین مانع و عمده‌ترین مشکل در سازگاری تعداد قابل توجهی از دانشجویان خارجی است. دومین مشکل آموزشی دانشجویان بحث‌ها و مطالب درسی آمریکا مدار است که طبعاً دانشجویانی که در محیط کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا تجربه کمی دارند و یا اصلاً بی‌تجربه‌اند نمی‌توانند در این بحث‌ها شرکت کنند (۱۹).

هم‌زمان با تحقیق تالمن^{۴۷}، تحقیق دیگری توسط وایت‌بک^{۴۸} در مورد دانشجویان دوره دکترای دانشگاه‌های معتبر آمریکا در پایان دهه ۱۹۸۰ صورت گرفت. براساس این تحقیق دانشگاه پیتسبورگ در سال تحصیلی ۱۹۸۹-۹۰ بیشترین تعداد فارغ‌التحصیل دوره دکترای را داشته است. بیشترین تعداد دانشجوی پاره وقت دکترای به ترتیب از آن دانشگاه ایندیانا، دانشگاه پیتسبورگ و در مرتبه سوم دانشگاه کلمبیا و دانشگاه زنان تگزاس بود. دانشگاه‌های ایندیانا،

روتگرز^{۴۹} و تورنتو بیشترین تعداد دانشجوی تمام وقت را دارا بودند. عمده‌ترین مشکل این دانشجویان عبارت بود از عدم وجود حمایت مالی و کمی تعداد کادر آموزشی به نسبت تعداد دانشجو (۲۱).

کاربرد کامپیوتر در آموزش

کلیه مدارس معتبر علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی دارای آزمایشگاه کامپیوتری مجهز به انواع تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و ارتباطات شبکه‌ای هستند. در دانشگاه ایلینویز دانشجویان قابلیت‌های لازم برای کار با کامپیوتر شخصی، مکتبتاش^{۵۰}، یونیکس^{۵۱} و شبکه‌ها را پیدا می‌کند. گروه مطالعات اطلاع‌رسانی دانشگاه کالیفرنیا در لوس‌آنجلس مجهز به آزمایشگاه و تجهیزات کامپیوتری با بهره‌گیری از چند رسانه‌ای‌ها و ارتباطات پیوسته است. مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ایلینویز شبکه محلی کامپیوتری برای استفاده دانشجویان و کادر آموزشی دایر کرده است. دستگاهها مجهز به گرداننده دیسک‌های فشرده هستند. امکان جستجوی پیوسته از خدماتی مانند دیالوگ و OCLC فراهم است. در دانشگاه ایندیانا علاوه بر این که کلیه اعضای کادر آموزشی کامپیوتر در اختیار دارند، آزمایشگاه کامپیوتری برای دانشجویان نیز دایر است تا از طریق پایانه‌ها به دیسک‌های فشرده، تجهیزات تکنولوژی آموزشی و بازنگاری^{۵۲}، شبکه‌های محلی و شبکه‌های اطلاعاتی دسترسی داشته باشند.

به علاوه ضرورت ایجاد می‌کند هر دانشجو در منزل دارای کامپیوتر باشد تا علاوه بر انجام تکالیف درسی، از طریق شبکه‌ها با دانشکده و اساتید و دنیای تخصصی و حرفه‌ای در ارتباط باشد.

در هر دانشگاه سواد کامپیوتری و یا مهارت‌های کامپیوتری پیش از شروع تحصیل به دانشجویان آموزش داده می‌شود.

آموزش از راه دور و آموزش مستمر

آموزش از راه دور در واقع تازه‌ترین تلاش‌های متخصصان برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی کسانی است که شایستگی استفاده از تحصیلات عالی را دارند ولی تحت فشار موانعی چون وقت، مسافت، معلولیت جسمی و یا مسوولیت‌های شخصی و حرفه‌ای، که دانشجویان آموزش رایج با آن مواجه نیستند، قرار گرفته‌اند. آموزش از راه دور در سطوح مختلف مقدماتی،

قبل از خدمت، ضمن خدمت، مستمر و تحصیلات تکمیلی ارائه می‌شود. در حال حاضر از ۴۹ مدرسه / گروه معتبر تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا، ۳۳ مدرسه برنامه آموزش از راه دور ارائه می‌کنند (۲۳).

آموزش مکاتبه‌ای از انواع اولیه آموزش از راه دور است. متخصصان آن را روشی نه به عنوان جانشین روشهای رایج، بلکه به عنوان ضمیمه‌ای ضروری و منطقی برای سایر روشهای آموزشی به حساب می‌آورند. در سال ۱۹۲۳ مدرسه مکاتبه‌ای کتابداری آمریکا^{۵۳} تاسیس شد و در سال ۱۹۲۸ با تمام متعلقات خود به دانشگاه کلمبیا انتقال یافت. برنامه مدرسه مکاتبه‌ای تا سال ۱۹۳۶ که دانشگاه کلمبیا کلیه آموزش‌های مکاتبه‌ای خود را تعطیل کرد خوش درخشید و مورد توجه عموم قرار گرفت. ALA نظر مثبتی نسبت به آموزش مکاتبه‌ای ندارد و هشدار داده است که این دوره‌ها در برنامه آموزش عالی که به اخذ مدرک منجر می‌گردد منظور نمی‌شود. مدرسین امریکایی کوشیدند بهترین استفاده را از رادیو از دهه ۱۹۲۰ و از تلویزیون از دهه ۱۹۳۰ بعمل آورند، ولی کاربرد گسترده آن‌ها در دهه ۱۹۶۰ صورت گرفت. نخستین استفاده از کنفرانس ویدیویی برای آموزش مستمر در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی با دور کنفرانس ماهواره‌ای ALA در زمینه حق مولف^{۵۴} در تاریخ ۷ فوریه ۱۹۷۸ آغاز شد و با ویدئو کنفرانس ALA در زمینه MARC و AACR2 که با همکاری کنسرسیوم خدمات عمومی ماهواره‌ای برنامه‌ریزی شده بود، ادامه یافت.

دانشگاه ایندیانا استفاده عملی از تلویزیون در آموزش از راه دور کتابداری و اطلاع‌رسانی را در اوائل دهه ۱۹۷۰ آغاز کرد. مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه ویسکانسین در مدیسون در استفاده از کنفرانس راه دور شنیداری (مانند تلفن) پیشقدم شد و از پیشرفته‌ترین سیستم‌های کنفرانس شنیداری جهان استفاده کرد. شبکه دور کنفرانس آموزشی^{۵۵} (ETN) پیوند بیش از ۱۷۰ سایت را در ایالت برقرار می‌کرد (۲).

از موارد قابل ذکر در آموزش از راه دور که به اخذ مدرک می‌انجامد، دوره‌های دکترای اطلاع‌رسانی دانشگاه نوا و مدرسه بین‌المللی مدیریت اطلاعات^{۵۶} است. دوره دانشگاه نوا مورد تأیید انجمن کالج‌ها و مدارس جنوب^{۵۷} است و با استفاده از کامپیوتر و تکنولوژی ارتباطات راه دور و از طریق ارتباط پیوسته، به آموزش و ارتباط بین دانشجویان و مدرسین مبادرت می‌کند و پیوند دانشجویان در سمینارها و گردهمایی‌های کامپیوتری در نقاط مختلف کشور را برقرار می‌نماید. دوره دانشگاهی نوا عمدتاً به علوم و خدمات کتابداری می‌پردازد و کمتر به جنبه‌های اطلاع‌رسانی توجه دارد. مدرسه بین‌المللی مدیریت اطلاعات، علاوه بر

برنامه‌های آموزش مستمر و پیشرفت فردی در بخش صنعت و تجارت، برنامه‌کارشناسی ارشد مدیریت منابع اطلاعاتی را نیز ارائه می‌دهد، و از کامپیوتر و ارتباطات راه دور برای شرکت در کلاسهای ارتباط پیوسته و ارتباطات پست الکترونیکی استفاده گسترده به عمل می‌آورد. در پایان دوره به هر دانشجوی یک نسخه از آنچه در طی دوره و مباحثات بین دانشجویان و اساتید مطرح شده داده می‌شود.

بسیاری از متخصصان معتقدند آموزش از راه دور نباید جایگزین آموزش رسمی شود بلکه باید به عنوان یکی از روش‌های عملی و موثر در کنار آموزش رسمی، به حساب آید. دوره‌های تابستانی، برنامه‌های آخر هفته، دوره‌های فشرده و کلاسهای شبانه و مانند آنها برای پوشش دادن افرادی که در طول روز کار می‌کنند و یا از برنامه‌های آموزش رسمی فاصله دارند، طراحی و برنامه‌ریزی شده است.

یکی از پیشرفت‌هایی که در آغاز دهه ۱۹۹۰ در زمینه آموزش از راه دور کتابداری و اطلاع‌رسانی صورت گرفت، تشکیل کنسرسیوم آموزش از راه دور علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی^{۵۸} بود. در ۲۱ ژوئن ۱۹۹۰ بعد از ۲ سال برنامه‌ریزی، نمایندگان ۱۵ مدرسه معتبر علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی، نمایندگان ALA، انجمن آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (ALISE)، انجمن کتابداری پزشکی، و چند دفتر و نهاد دیگر هم‌اندیشی کنسرسیوم آموزش از راه دور علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را در شیکاگو برگزار کردند. هدف این کنسرسیوم تامین جایگزین‌هایی بود که از طریق آنها هم دانشجویان سنتی و هم غیرسنتی به آموزش کیفی کتابداری و اطلاع‌رسانی دسترسی داشته باشند. کنسرسیوم با استفاده از نظام‌های شکل گرفته و موجود آموزشی و تجربه کردن آنها و با جمع‌آوری و اشاعه اطلاعات به تامین پیشرفت کارکنان در بهره‌گیری از آنها می‌پردازد. بسیاری از این نظام‌ها اساساً الکترونیکی هستند و تعدادی از تکنولوژی‌های همگرا مانند ماهواره، تلویزیون کابلی، صفحه و نوار ویدیویی و پست الکترونیکی را شامل می‌شوند (۲).

یکی دیگر از مراکز عمده در این زمینه مرکز ملی یادگیری از راه دور^{۵۹} (NDLC) است که به عنوان مرکز گردآوری و پخش اطلاعات مربوط به یادگیری از راه دور عمل می‌کند و دارای ۱۴ هزار فهرست کامپیوتری است که اطلاعات برنامه‌های مختلف آموزشی را شامل می‌شود و در هر هفته حدود ۵۰ تا ۱۰۰ مورد به آن افزوده می‌شود. بزرگترین سایت آن در سال ۱۹۹۷ مربوط به دانشگاه تگزاس در آستین بود که فهرست بین‌المللی آن علاوه بر آن که حاوی اطلاعات زیادی است قابلیت بازبانی موضوعی دارد و می‌توان تحت موضوع کتابداری و اطلاع‌رسانی به

اطلاعات مربوط به آموزش‌های این رشته دست یافت (۷).

از آن جا که شتاب تغییر و تحول در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی چشم‌گیر است، دانشگاه‌ها به منظور روزآمد نگاه داشتن دانش و مهارت‌های فارغ‌التحصیلان و استفاده بهتر از نیروهای متخصص موجود، توجه خاصی نسبت به آموزش مستمر معطوف داشته‌اند. در اغلب دانشگاه‌ها برنامه‌های مختلفی به منظور آموزش و مهارت‌آموزی شاغلین دایر است و بخشی از وقت کادر آموزشی به این گونه برنامه‌ها اختصاص دارد. افراد بنا به وقت و موقعیت شغلی خود از برنامه‌ها / کارگاه‌های آموزشی تابستانی، شبانه، پایان هفته و آموزش از راه دور بهره می‌گیرند.

پایان سخن

از زمانی که ملویل دیویی آموزش کتابداری جدید را در دانشگاه کلمبیا بنا نهاد حدود ۱۲۰ سال می‌گذرد. در این مدت مدارس کتابداری آمریکا فرازها و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشتند، ولی همواره پیشگام این رشته بودند. پس از رواج کامپیوتر و پیدایش و گسترش مباحث اطلاع‌رسانی در برنامه درسی کتابداری، که موجب تغییرات بنیادی در ساختار سازمانی مدارس، برنامه درسی، مواد و تجهیزات آموزشی گردید، توجه جهان به پیشرفت‌ها و تجارب آموزشی آمریکا بیشتر شد و حتی الگوی بسیاری از کشورها قرار گرفت. به تدریج بر تعداد دانشجویان خارجی در مدارس کتابداری آمریکا افزوده شد، به طوری که در پایان دهه ۱۹۸۰ یک چهارم کل دانشجویان مدارس معتبر کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا را تشکیل دادند.

اکنون ۴۹ مدرسه تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی معتبر در سراسر آمریکا فعالیت دارند که در ۲۴ مدرسه دوره یا دوره‌های دکترا برگزار می‌شود و هر ساله حدود ۳۸۰۰ نفر از دوره‌های تحصیلات تکمیلی فارغ‌التحصیل می‌شوند. تعداد کادر آموزشی این مدارس را رقمی حدود ۵۵۰ نفر تمام وقت و ۴۴۰ نفر پاره وقت تشکیل می‌دهد. برنامه‌های آموزش از راه دور در ۳۳ مدرسه دایر است. ویژگی‌های برنامه‌های آموزشی تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا را شاید بتوان چنین ذکر کرد:

۱- بهره‌گیری از تکنولوژی پیشرفته: یکی از ویژگی‌های بارز نظام آموزشی آمریکا استفاده موثر و گسترده از تکنولوژی آموزشی و تکنولوژی کامپیوتر است. این امر از عوامل موثر یادگیری به ویژه در رشته‌های حرفه‌ای محسوب می‌شود.

۲- آموزش آمریکا مدار: هدف دوره‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا آماده کردن دانشجو برای پذیرش مسئولیت در محیط‌های حرفه‌ای و دانشگاهی آمریکا

است. لذا پاسخگوی نیازهای گسترده جوامع مختلف به ویژه کشورهای در حال توسعه نیست.

۳- تاکید بر پژوهش و کار عملی: از دیگر نکات مثبت آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا تاکید بر پژوهش، حل مسئله و مهارت‌آموزی است.

۴- توجه به آموزش مستمر: از آن جا که تغییر و تحول در علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار سریع صورت می‌گیرد، دانشگاه‌ها به منظور روزآمد کردن دانش و مهارت‌های دانش‌آموختگان و شاغلین و استفاده موثرتر جامعه از نیروهای موجود، برنامه‌های منظم و متنوع آموزش مستمر ارائه می‌دهند که به صورت‌های آموزش از راه دور، دوره‌های تابستانی، شبانه و پایان هفته و در سطوح مختلف برنامه‌ریزی شده است.

۵- فعالیت گسترده انجمن‌های تخصصی و حرفه‌ای: انواع انجمن‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطوح ملی و منطقه‌ای، در زمینه‌های موضوعی (مانند پزشکی، حقوق، موسیقی، الهیات)، و در زمینه‌های اختصاصی (اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌های تخصصی، تحقیقاتی، آموزشگاهی...) فعالیت دارند و بعضی از آنها مانند انجمن کتابخانه‌های تخصصی (SLA)، جامعه اطلاع‌رسانی آمریکا (ASIS)، انجمن مدارس کتابداری آمریکا (AALS) و انجمن کتابداران آمریکا (ALA) از اعتبار علمی و حرفه‌ای برخوردارند.

۶- استقلال دانشگاه‌ها: به رغم آن که انجمن کتابداران آمریکا (ALA) ارگان رسمی تأیید و اعتباردهی دوره‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکاست، دانشگاه‌ها در مورد آئین‌نامه‌ها و مقررات، برنامه‌ریزی آموزشی و غیره مستقل عمل می‌کنند و تا زمانی که از استانداردهای ALA تنزل نکرده باشند معتبر و تأیید شده محسوب می‌شوند.

۷- تخصصی شدن رشته‌های تحصیلی و گرایش به سمت زمینه‌های موضوعی: پس از پیدایش تخصص‌هایی مانند تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، تحلیل نظام‌ها، اطلاعات بهداشتی، اطلاعات تجاری و ... که زمینه‌های علم و تکنولوژی اطلاعات محسوب می‌شوند، در سال‌های اخیر کارشناسی ارشد توأم یا دوگانه کتابداری و اطلاع‌رسانی با یکی از رشته‌های موضوعی مانند ادبیات، موسیقی، هنر، تاریخ، شیمی و غیره رواج یافته و مدارس کتابداری با همکاری دیگر گروه‌ها و دانشکده‌ها به برنامه‌ریزی و ارائه این گونه برنامه‌ها پرداخته‌اند.

۸- توانمندی مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی: کلیه اطلاعات از نخستین گام و درخواست پذیرش تا آخرین مرحله و دریافت مدرک و کارایی از طریق دانشگاه، به صورت مبسوط و با ذکر جزئیات مشخص شده است. حتی فهرستی از پرسش‌هایی که عموماً برای متقاضیان مطرح می‌شود و پاسخ‌های آن‌ها ارائه می‌گردد. دانشجوی کاملاً در جریان مقررات و آئین‌نامه‌های آموزشی قرار می‌گیرد و می‌تواند هر قدم را هشیارانه و حساب شده بردارد.

پیوست ۱

اسامی دانشگاهها و کالج‌های معتبر تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا (۲۳)

مدرسه علوم کتابداری و منابع اطلاعاتی	دانشگاه آریزونا	آریزونا
مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه آلاباما	آلاباما
مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه آیوا	آیوا
مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه اوکلاهاما	اوکلاهاما
مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه ایالتی کنت ۶۰	اوهايو
مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه ایلینویز	ایلینویز
مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه دومینکن	ایلینویز
مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه ایندیانا	ایندیانا
مدرسه علوم اطلاع‌رسانی	دانشگاه پیتسبورگ	پنسیلوانیا
دانشکده علوم و تکنولوژی اطلاعات	دانشگاه درکسل	پنسیلوانیا
گروه علوم کتابداری	دانشگاه کلاریون پنسیلوانیا ۶۱	پنسیلوانیا
مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه تگزاس در آستین	تگزاس
مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه شمال تگزاس	تگزاس
مدرسه علوم اطلاع‌رسانی	دانشگاه تنسی	تنسی
مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه کلاریک آتلانتا ۶۲	جورجیا
مدرسه تحصیلات تکمیلی مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه رودآیلند ۶۳	رودآیلند
مدرسه مطالعات اطلاع‌رسانی	دانشگاه ایالتی فلوریدا	فلوریدا
مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	دانشگاه جنوب فلوریدا	فلوریدا

کارولینای جنوبی	دانشگاه کارولینای جنوبی	دانشکده علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کارولینای شمالی	دانشگاه مرکزی کارولینای شمالی	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کارولینای شمالی	دانشگاه کارولینای شمالی در چپل هیل ۶۴	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کارولینای شمالی	دانشگاه کارولینای شمالی در گینزبور ۶۵	گروه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
کالیفرنیا	دانشگاه ایالتی سن جوز	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کالیفرنیا	دانشگاه کالیفرنیا، لوس آنجلس	گروه مطالعات اطلاع‌رسانی
کانزاس	دانشگاه ایالتی امپوریا ۶۶	مدرسه مدیریت کتابخانه و اطلاع‌رسانی
کانکتیکوت	دانشگاه ایالتی کانکتیکوت جنوبی	مدرسه علوم ارتباطات، اطلاع‌رسانی و کتابداری
کلمبیا، واشنگتن	دانشگاه کانولیک آمریکا	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
کنتاکی	دانشگاه کنتاکی	دانشکده مطالعات ارتباطات و اطلاعات
لویزیانا	دانشگاه ایالتی لویزیانا	دانشکده علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
ماساچوست	کالج سیمونز ۶۷	مدرسه تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
میسوری	دانشگاه ایالتی میسوری کلمبیا	مدرسه علوم اطلاع‌رسانی و فن‌آوری یادگیری
می‌سی‌سی‌پی	دانشگاه می‌سی‌سی‌پی جنوبی	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
میشیگان	دانشگاه میشیگان	مدرسه اطلاع‌رسانی
میشیگان	دانشگاه ایالتی وین ۶۸	برنامه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
مریلند	دانشگاه مریلند	دانشکده خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی
نیوجرسی	دانشگاه روتگرز	مدرسه مطالعات ارتباطات، اطلاع‌رسانی و کتابداری
نیویورک	دانشگاه آلبانی - دانشگاه ایالتی نیویورک	مدرسه علوم و سیاست اطلاعاتی
نیویورک	دانشگاه بوفالو - دانشگاه ایالتی نیویورک	گروه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
نیویورک	دانشگاه سن جان	گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
نیویورک	دانشگاه سیراکوز ۶۹	مدرسه مطالعات اطلاع‌رسانی
نیویورک	دانشگاه لانگ آیلند ۷۰	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پالمر
نیویورک	کالج کوئینز	مدرسه تحصیلات تکمیلی مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
نیویورک	موسسه پرات	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

واشنگتن	دانشگاه واشنگتن	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
ویسکانسین	دانشگاه ویسکانسین دز مدیسون ^{۷۱}	مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
ویسکانسین	دانشگاه ویسکانسین در میل‌واکی ^{۷۲}	مدرسه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
هاوایی	دانشگاه هاوایی	برنامه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

پیوست ۲

فهرست منابع درسی اصلی

دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه ایلینویز (۲۷)

1. History of Libraries and Information Science

Classic Works

- Bush, Vannevar, "As We May Think" (1945). Reprinted in: Nyce, James M.; Kahn, Paul, eds. *From Memex to Hypertext: Vannevar Bush and the Mind's Machine*. Boston: Academic Press, 1991. (LSX 004.19 F925), pp85-107.
- Dury John. *The Reformed School and the Reformed Library Keeper*, 1651. Menston, Yorks.: Scolar Press, 1972. pp. 15-31.
- Licklider, J.C.R. *Libraries of the Future*. Cambridge, MA: MIT Press, 1965. 010.78 L6181 (LSX, STX, UGX) pp169.
Introduction, pp. 1-10
Part 1 "Man's Interaction with Recorded Knowledge" pp. 11-45.
- Shera, J. and Cleveland, D., "The history and foundations of information science," *Annual Review of Information Science and Technology* 12 (1977) 249-275.
- Wells, H.G., *World Brain*. London: Methuen, 1938. (Ch. 2, "The Brain Organization of the Modern World")

Library History And Historie Du Livre

- Blasamo, Luigi. *Bibliography: history of a tradition*, translated from the Italian by William A. Pettas. Berkeley, Calif.: B.M. Rosenthal, Inc., 1990.

Ch I, "Bibliography Yesterday and Today," pp. 1-6.

Ch VIII "Towards New Developments," pp 177-182.

Bibliographic Note Ch 1, pp. 183-187

- Chartier, Roger. *The Order of: Readers, Authors, and Libraries in Europe Between the Fourteenth and Eighteenth Centuries*. Translated by Lydia G. Cochrane. Stanford: Stanford University Press, 1994.
Ch. 3, "Libraries Without Walls", pp. 61-88.
"Epilogue" pp. 89-91.
- Jenkins, Christine, "Women of ALA Youth Services and Professional Jurisdiction: of Nightingales, Newberies, Realism, and Right Books, 1937-1945, *Library Trends* 44 (Spring, 1996): 813-839.
- Malone, Cheryl Knott, Autonomy and Accommodation: Houston's Colored Carnegie Library, 1907-1922," *Libraries & Culture* 34 (1999) (In press).
- Manguel, Alberto, *A History of Reading*. Viking Press, 1996.
"The Book of memory" pp 55-65
"Being Read to" pp 109-124
"The Shape of the Book," pp 125-148
"Private Reading," 149-162

History Of Information Science

- Bowker, Geoffrey, "The History of information infrastructure: the case of the International Classification of Diseases, *Information Processing and Management*, 32(1996): 49-61.
- Burke, Colin "a rough road to the information highway, project INTREX: a view from the CLR archives, *IPM* 32(1996): 19-32.
- Rayward, W. Boyd. "Some Schemes For Restructuring and Mobilising Information In Documents: A Historical Perspective; "Information

Processing and Management 30(1994): 163-175.

- Richards, Pamela Spence, "Scientific Information for Stalin's Laboratories, 1945-1953, *Information Processing and Management*, 32(1996): 77-88.
- Yates, JoAnne, 'Co-evolution of Information-Processing Technology and Use: Interaction between the Life Insurance and Tabulating Industries, *Business History Review*, 67, Spring 1993, 1-51.

Disciplinary Issues

- Abbott, Andrew. *The System of Professions*. Chicago: University of Chicago Press, 1998.
 - Ch 1. Introduction, pp. 1-32
 - Ch 8. The Information Professions, pp. 215-246
- Klein, Julie Thompson. (1993). "blurring, Cracking, and Crossin: Permeation and the Fracturing of Discipline. "In *Knowledges: Historical and Critical Studies in Disciplinarity*, edited by Ellen Messer-Davidow, David R. Shumway, and David J. Sylvan. Charlottesville and London: University Press of Virginia. pp. 185-211.

II. Intersection of Technology and the Social Informatics

Social Informatics

- Bowker, Geoffrey C. and Susan Leigh Star, "Knowledge and Infrastructure in International Information Management: Problems of Classification and Coding" pp. 187-216 in Lisa Bud-Frierman (ed), *Information Acumen*, London: Routledge, 1994.
- Jewett, Tom, and Rob Kling, "The Dynamics of Computerization in a Social Science Research Team: A Case Study of Infrastructure,

- Strategies, and Skills, *"Social Science Computer Review* 9(1991): 246-275.
 - Karamuftuoglu, Murat, "Collaborative Information Retrieval: Toward a Social Informatics View of IR Interaction, *"JASIS* 49(1998: 1070-1080).
 - Orlikowski, W.J. and JoAnn Yates; "Genre Repertoire: The Structuring of Communicative Practices in Organizations, *"Administrative Science Quarterly* 39(1994) 541-574.
 - Star, Susan Leigh and James Griesemer, "Institutional Ecology, 'Translations,' and Coherence: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-1937, *"Social Studies of Science*, 19: 387-420 (1989).
 - Star, Susan Leigh and Karen Ruhleder, "Steps Toward an Ecology of Infrastructure: Design and Access for Large Infomation Spaces, *"Information Systems Research*, Volume 7:1 (1996), 111-134.
 - Suchman, Lucy A. (1987). Plans and Situated Actions: *The problems of human-machine communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Preface, vii-x
 - Introduction, pp. 1-4
 - Ch. 2 Interactive Artifacts, pp. 5-26
 - Ch. 4. Situated Actions, pp. 49-67

Computer Supported Cooperative Work

- Galegher, J., Kräut, R.E., & Egido, C. *Intellectual Teamwork: Social and Technological Foundatioins of Cooperative Work*. 1990: Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ch. 1. Galegher, J., and Kraut, R.E., "Technology for Intellectual Teamwork: Perspectives on Research Design,"
- Grudin, J. (1989). Why groupware applications fail: Problems in design and evaluation. Office: *Technology and People*, 4(3), 245-264.

- Nardi, B.A. & Miller, J.R. (1991). Twinkling lights and nested loops: Distributed problem solving and spreadsheet development. *International Journal of Man-Machine Studies*, 34(2), 161-184.
- Nardi, B.A., Kuchinsky, A., Whittaker, S., Leichner, R., & Schwarz, H. (1996). Video-as-data: Technical and social aspects of a collaborative multimedia application. *Computer Supported Cooperative Work*, 4 (1996): 73-100.
- Schmidt, Kjeld and Carla Simone (1996): Coordination Mechanisms: Towards a Conceptual Foundation of CSCW Systems Design, *Computer Supported Cooperative Work*, vol. 5, pp. 155-200.
- Schmidt, Kjeld & Bannon, Liam (1992). Taking CSCW seriously: Supporting articulation work. *Computer Supported Cooperative Work*, 1(1-2), 7-40.
- Shneiderman, Ben. *Designing the User Interface: Strategies for Effective Human-Computer Interaction*. Addison-Wesley Publishing Co., Reding, MA, third edition, 1997.
 Ch. 2. Theories, Principles ad Guidelines, pp. 52-95
 Ch. 12 Printed Manuals, Online Help and Tutorials, pp. 440-469
- Twidale, M.B., Nichols, D.M. & Paice, C.D. (1997). Browsing is a collaborative process. *Information Processing and Management*, 33(6), 761-783.

Computer Mediated Communication

- Kiesler, Sara (Ed.)(1997). *Culture of the Internet*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
 Chapter 8: Mickelson, K.D. Seeking social support: Parents in electronic support groups.
 Chapter 14: Constant, D., Kiesler, S.B., & Sproull, L.S. The kindness

of strangers: The usefulness of electronic weak ties for technical advice.

Chapter 18: Walsh, J.P. & Bayma, T. Computer networks and scientific work.

- Jones, Steven G. (Ed.)(1995). *CyberSociety: Computer-Mediated Communication and Community*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Chapter 1: Jones, Steven G. (Ed.)(1995). Understanding community in the information age.

Chapter 7: Baym, N. The emergence of community in computer-mediated communication

Chapter 8: Reid, K. Virtual worlds: Culture and imagination.

- Daft, R.L. & Lengel, R.H. (1986). Organizational information requirements, media richness and structural design. *Management Science*, 32(5), 554-571.

- Fulk, J. & Steinfield, C. (1990)(Eds). *Organizations and Communication Technology*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Poole, M.S. & DeSanctis, G., Understanding the use of group decision support systems: The theory of adaptive structuration.(p. 173-193).

Markus, M.L., *Toward a "critical mass" theory of interactive media* (p.194-218).

III. Communication of Information and User Communities

- Braam, Rober R. *Mapping of science: Foci of intellectual interest in scientific literature*/Robert R. Braam. Leiden, Netherlands: DSWO Press, University of Leiden, 1991.

Introduction, pp. 3-19.

- Crane, Diana, *Invisible colleges: diffusion of knowledge in scientific*

communities. Chicago, University of Chicago Press, 1972

Ch. 1 Introduction, pp. 1-21

Ch. 2 Scientific Communities and The Growth of Knowledge, pp. 22-40

Ch. 3 The Social Organisation of the Research Area, pp. 42-62.

- Chatman, Elfreda A. 1996. The Impoverished life-world of outsiders *JASIS*, 47(3): 193-206.

- Crawford, S.Y., Hurd, J.M. and Welled, A.C., *From Print to Electronic: the Transformation of Scientific Communication*. Medford, NJ: Information Today for ASIS, 1996.

Ch. 1 Scientific Communication and the Growth of Big Science, pp. 1-8

Ch. 2 Models of Scientific Communication Systems, pp. 9-33.

- Dervin, B. and Nilan, M. 1986. Information needs and uses. *Annual Review of Information Science and Technology*, volume 21, pp. 3-33.

- Galegher, J., Kraut, R.E., & Edigo, C. (Eds.)(1990). *Intellectual Teamwork: Social and Technological Foundations of Cooperative Work*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Ch. 6 Patterns of Contact and Communication in Scientific Research Collaborations pp. 149-172.

- Garvey, William D., *Communication: the Essence of Science*. Oxford: Pergmon Press, 1979.

Ch. 1 Role of Scientific Communication in the Conduct of Research.

Ch. 2 The prepublication Dissemination of the Main Content of Journal Articles

Ch. 3 The Scientific Journal Article

Ch. 4 Postpublication Processing of Scientific Information

- Haythornthwaite, C. (1996). Social network analysis: An approach and

technique for the study of information exchange. *Library and Information Science Research*, 18(4), 323-342.

- Kuhlthau, Carol, *Seeking Meaning: a Process approach to library and information services*. Norwood, NJ: Ablex, 1993. (LSX 025.520973K9557)
 Introduction, pp. xvii-xxvi
 Ch. 1, pp. 1-13
 Ch. 2, pp. 14-32
 Ch. 7, pp. 108-127
- Latour, Bruno. *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987
 (306.45 L35ls)
 Introduction, pp. 1-17
 Ch. 1 Literature, pp. 21-61
 Ch. 2 Laboratories, pp. 63-100
- Marchionini, G. (1995). *Information Seeking in Electronic Environments*. NY: Cambridge U. Press.
 Ch. 2 Information Seekers and Electronic Environments, pp. 11-26
 Ch. 8 The Continuing Evolution of Information seeking, pp. 162-184.
- Palmer, Carole, "Structures and Strategies of Interdisciplinary Science," *JASIS*, May 1998, (in press)
- Swanson, Don-R. "Undiscovered Public Knowledge." *Library Quarterly* 56 (April 1986): 103-18.
- Taylor, Robert S. (1991). "Information Use Environments." *Progress in Communication Sciences*, pp. 217-255. (001.5P94; LSX reserve)

Reading, Children and Youth Literature and Services

- Bettelheim, Bruno. *The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales* (N.Y.: Random House, 1975).

Intro. pp. 3-19

Part 1: 23-156

- Zipes, Jack. *Breaking the Magic Spell: Redical Theories of Folk and Fairy Tales* (N.Y.: Methuen, 1975).

Ch. 6 pp. 160-182.

- Fiske, John. "The Jeaning of America." Chapter in Fiske's *Understanding Popular Culture*. Boston: Oxford University Press, 1989.
- Freire, Paulo. "The Adult Literacy Process as Cultural Action for Freedom." *Harvard Educational Review* 40 (May 1970): 205-225.
- *Only Connect: Readings on Children's Literature*. 3rd ed.: Toronto: Oxford University Press, 1996.

articles by:

Peter Hunt pp. 2-27

Joyce homas pp. 122-129

Margaret Mahy pp. 135-153

Chet Raymo pp. 184-193

Terry Pratchett pp. 201-205

margaret Atwood pp. 350-352

Marina Warner pp. 278-287

- Radway, Janice A., "Reading is Not Eating: Mass-Produced Literature and the Theoretical, Methodological, and Political Consequences of a Metaphor." *Book Research Quarterly* 2 (Fall 1986): 7-29.
- Rosenblatt, Louise, "The Transactional Theory of Reading and Writing" in *Theoretical Models and Processes of Reading*, 4th ed. Robert B. Ruddell, Martha Rapp Ruddell, and Harry singer, eds. Newark, DE: International Reading Association, 1994. 1057-1092.
- Hearne, Betsy. "Magaret K. McElderry and the Professional Matriarchy of Children's Books," In Karen Patricia Smith, ed. *Imagination and*

Scholarship: the Contribution of Women to American Youth Services and Literature. *Library Trends* 44 (Spring) 1996, pp 755-775.

IV. Information Organization and Access

Representation and Classification

- Bishop, Ann. "Digital Libraries and Knowledge Disaggregation: the Use of Journal Article Components, " *Digital Libraries* 98 Third ACM Conference on Digital Libraries, June 23-26, 1998, Pittsburgh. NY: ACM, 1998, pp. 29-39.
- Classification Research Group, "The Need for a Faceted Classification as the Basis of all Methods of Information Retrieval, " *Proceedings of the International Study Conference on Classification for Information Retrieval, Dorking, 13-17 May 1957*. London, ASLIB 1957, Appendix 2.
- Huber, Jeffery T. and Mary L. Gillaspay, "Social Constructs and Disease: Implications for a Controlled Vocabulary for HIV/AIDS," *Library Trends* (in press).
- Gregory H. Leazer, "A Conceptual Schema for the Control of Bibliographic Works," *Navigating the Networks: Proceedings of the ASIS Mid-Year Meeting, Portland Oregon, May 21-25, 1994*, edited by D.L. Andersen, T.J. Galvin, and M.D. Giguere. Medford, N.J.: ASIS, 1994, pp. 115-35.
- Lubetzky, Seymour, *Principles of Cataloging*, Los Angeles: UCLA Institute of Library, 1969. (Phase 1, Descriptive cataloging, of final report to U.S.O.E.)

"The Author-and-title catalog in the library," pp. 1-17

"Principle of authorship, "pp. 23-32

"Bibliographic dimensions in information control, "pp. 97-113

- Olson, Hope A. "Mapping Beyond Dewey's Boundaries: Constructing Classificatory Space for Marginalized Knowledge Domains, "Library Trends (in press)
- Ranganathan, S.R., "*Classification, Condensing, and Machinery for Search*,". Paris: UNESCO, 1950.

Information Storage and Retrieval

- Dubin, David. "The Search for Structure and the Search for Meaning" in *Proceedings of the 6th ASIS SIG/CR Classification Research Workshop, 1995*. pp. 13-20
- Ellis, David. *Progress and Problems in Information Retrieval*. London: Library Association 1996.

Ch. 1 Introduction: The Origins of Information Retrieval Research

Ch. 8 Progress and Problems in Information Retrieval Research

- Heidorn, P. Bryan. (1998). Shapes from Natural Language in Verbal Image. In P. Olivier & K-P. Gapp (Eds.), *Representation and Processing of Spatial Expressions*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. pp. 119-132.
- Korfhage, Robert R. *Information Storage and Retrieval* (Wiley, 1997)
 - Ch.2 Document and Query Forms, pp. 17-49
 - Ch.3 Query Structures, pp. 51-77
 - Ch.4 The Matching Process, 79-104
 - Ch.5 Text Analysis, pp. 105-143
 - Ch.8 Retrieval Effectiveness Measures, pp. 191-218
- Jacobs, Paul S. and Rau, Lisa F., "Innovations in text interpretation," *Artificial Intelligence*, 63 (1993): 143-191. Also appears in *Natural Language Processing* edited by Fernando C.N. Pereira and Barbara J.

Grosz. Cambridge , Mass. MIT/Elsevier, 1994.

- Schamber, Linda, Eisenberg, Michael B., Nilan, Michael. "A reexamination of relevance: toward a dynamic, situational definition." *Information Processing & Management*. 26 no. 6 (1990): 755-76.
- Swanson, Don, "Information Retrieval as a Trial - and - Error Process," *Library Quarterly* 47 (1977): 128-48.
- Swanson, Don R. "Historical Note: Information Retrieval and the Future of an Illusion", *JASIS* 39 (1988): 92-98.

Classic Works

- Maron, M.E. and Kuhns, J.L., "On Relevance, Probablistic Indexing and Information Retrieval." *JACM* 7 (1960): 216-244.
- Saracevic, Tefko, Paul Kantor, Alice Y. Chamis and Donna Trivison, "A Study of Information Seeking and Retrieving . 1. Background and Methodology" *JASIS* 39 (1988): 161-176.
- Saracevic, Tefko. "Relevance: A Review of and Framework for Thinking on the Notion in Information Science" *JASIS* Nov.-Dec., 1975, pp. 321-343.
- Salton, G. and M.J. McGill, "The SMART and SIRE Experimental Retrieval Systems, " *Introduction to Modern Information Retrieval Systems*. New York: McGraw-Hill, 1993. pp. 118-155.

Information Policy

- Overman, E. Sam and Cahill, Anthony G. "Information policy: A study of values in the policy process." *Policy Studies Review* 9 (1990): 803-818
- Wilson, Patrick. *Public Knowledge, private ignorance: toward a library and information policy*. Westport, Conn. : Greenwood Press, 1977

Intellectual Freedom and Privacy

- ALA. "Freedom to Read Statement." *Intellectual Freedom Manual*. 5th ed. Chicago: ALA, 1996. 127-132.
- ALA. "Library Bill of Rights." *Intellectual Freedom Manual*. 5th ed. Chicago. ALA, 1996. 3-4.
- Asheim, Lester. "Not Censorship But Selection." *Wilson Library Bulletin* 28 (Sep. 1953): 63-67.
- Asheim, Lester. "Selection and Censorship: A Reappraisal." *Wilson Library Bulletin* 58 (1993): 180-184.
- Dyson, Esther. "Privacy Protection: Time to Think and Act Locally and Globally," *First Monday*, 1998
<http://www.firstmonday.dk/issues/issue3-6/dyson/index.html>
- Lessig, Larry. "What Things Regulate Speech" Harvard University, Harvard Law School <http://papers.ssrn.com/paper.qry?abstract-id=33067>
- Mill, John Stuart. "On the Liberty of Thought and Discussion." in Mill, J.S. *On Liberty* (1859). [ch. 2] [various sources]
- Milton, John. *Areopagitica* (1644). [various sources]
- Minow, Mary, "Filters and the Public Library: A Legal and Policy Analysis," *First Monday*, 1997
<http://www.firstmonday.dk/issues/issue2-12/minow/index.htm1#d>
- Warren, Samuel D., and Brandeis, Louis D. "The right to privacy" (1890). In Deborah G. Johnson and John W. Snapper, eds *Ethical issues in the use of computers*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 1985. [AB]

Intellectual Property / Copyright

- Cohen, Julie E. A Right to Read Anonymously: A Closer Look at "Copyright Management" In *Cyberspace*
<http://papers.ssrn.com/papers.qry?abstract-id=17990>

- Samuelson, Pamela, "On Authors' Rights in Cyberspace: Questioning the Need for New International Rules on Authors' Rights in *Cyberspace*," *First Monday* 1996
http://WWW.firstmonday.dk/issues/issue4/samuelson/
- Zamparelli, Robert, "Copyright and Global Libraries: Going with the flow of technology," *First Monday* 1997
http://WWW.firstmonday.dk/issues/issue2 - 11 / zamparelli/

Universal Access

- Civile, Richard. "The Internet and the poor." In Kahin, B. And Kella, J., eds. *Public access to the internet*. Cambridge, MA: MIT Press, 1995. 175-207.
- Cross, Harold. The people's right to know: *Legal access to public records and proceedings*. Morningside Heights, NY: Columbia University Press, 1953.
Introduction, pp. 30-13.
Proceedings and Records Classified, pp. 14-18.
The General Scene: By Way of Background, pp. 19-37.
- Mueller, Milton and Jorge Reina Schement, "Universal Service from the Bottom Up; a Study of Telephone Penetration in Camden, New Jersey," *The Information Society*, 12(1996): 273-292.
- Beachboard, John C., McClure, Charles R., and Bertot, John Carlo. "A Critique of Federal Telecommunications Policy Initiative Relating to Universal Service and Open Access to the National Information Infrastructure." *Government Information Quarterly* 14 (1997): 11-26.

Annual Review Articles

- There are a number of good articles in the various volumes of the

Annual *Review of Information Science and Technology* (ARIST) on many of the areas covered in this list. For example note:

- Bishop Ann and Susan Leigh Star, "Social Informatics of Digital Library Use and Infrastructure, " *ARIST* 31 (1996): 301-402.
- Harter, Stephen P. and Carol A. Hert, "Evaluation of Information Retrieval Systems: Approaches, Issues and Methods, " *ARIST* 32 (1997): 3-94.
- Twidale, Michael, and David M. Nichols, "Computer Supported Cooperative Work in Information Search and Retrieval," *ARIST* 33 (1998): 259-319.

1. Melvil Dewey
2. M.Dewey. Apprenticeship of librarians , *Library Journal*. 4, 147 (May 1879).
3. Buffalo Conference
4. American Library Association (ALA)
5. Albany
6. Pratt Institute of Library Science
7. Mary Plummer
8. Drexel
9. Armour
10. John Cotton Dana
11. Association of American Library Schools
12. Charles Williamson
13. Carnegie Corporation
14. Board of Education of Librarianship
15. Documentation
16. Helen Focke
17. Western Reserve University
18. Mortimer Taub
19. Alen Kent
20. James Pery
21. National Science Foundation
22. Georgia Institute of Technology
23. American Documentation Institute (ADI)
24. International Federation of Documentation
25. Lehigh
26. Man-system interface
27. American Society of Information Science

28. A. Debons and others . 1981. the Information Professional : Survey of an Emerging Field. New York : Dekker.
29. Oregon
30. Univ. of Denver
31. Case Western Reserve Univ.
32. Graduate Record Examination (GRE)
33. Certificate of Advanced Study
34. Specialist in LIS
35. Whitebeck.
36. Advanced
37. Post Master Certificate
38. Dual Master
39. Mary Biggs
40. Cognitive artifact
۴۱. دانشگاه ایلینویز در توضیح برنامه کارشناسی ارشد خود، هر Unit را معادل ۴ ساعت قید می‌کند. حال آن‌که در شرح درس، اغلب دروس ۳ ساعته معادل یک Unit در نظر گرفته شده است.
42. Parallel distributed processing
43. Scaling theory
44. Queuing theory
45. Texas Woman's University
۴۶. در فاصله سال‌های ۱۹۸۲ تا ۱۹۹۲ دوازده مدرسه کتابداری و اطلاع‌رسانی امریکا تعطیل شدند.
47. Julie Tallman
48. Whitebeck
49. Rutgers University
50. Macintosh
51. UNIX

52. Reprography
53. American Correspondence School of Librarianship
54. Satellite Teleconference on Copyright
55. Education Teleconference Network
56. International School of Information Management
57. Southern Association of Colleges and Schools
58. The Library and Information Science Distance Education Consortium
59. National Center for Distance Learning (NDLC)
60. Kent State University
61. Clarion University of Pennsylvania
62. Clark Atlanta University
63. University of Rhode Island
64. University of North Carolina at Chapel Hill
65. University of North Carolina at Greensboro
66. Emporia State University
67. Simons College
68. Wayne State Univ.
69. Syracuse Univ.
70. Long Island Univ.
71. University of Wisconsin - Madison
72. University of Wisconsin - Milwaukee

منابع فصل دوم

1. Auld, Lawrence W.S. 1990. Seven imperetives in library education. *Library Journal*. (May, 1990): 55-59.
2. Barron, Daniel D. 1990. The use of distance education in United States library and information science: history and current perspectives. *Education for Information*. 8(1990): 325-339
3. Biggs , Mary. 1991. A perspective on library science doctoral programs . *Journal of Education for Library and Information Science*. 32, no. 3/4 (Fall/ Winter , 1991): 188-193.
4. Davis, Donald Go. 1977. ALA Office for Library Education. In: *Encyclopedia of Library and Information Science*. eds. Allen Kent, Harold Lancour and Joy E. Daily. Vol 20: 332-335- New York : London: Marcel Dekker.
5. Debons, Anthony. 1972. Education in library and information science. In: *Ecylopedia of Library and Information Science*. eds. Allen Kent & Harold Lancour. Vol 7: 417-474. New York: London: Marcel Dekker.
6. Forginne, Guisseppi. 1991. The College of information science : a mechanism to consolidate information science education. *Education for Information*. 9 (1991): 285-304.
7. Hamilton, Feona J. 1997. IT, distance learning and professional development: Australia, Canda and the USA. *Information Management Report* . (Jan 1997): 16-20
8. Hyman, Richard. 1991. Library schools in crisis: stemming the tide . *Wilson Library Bulletin*. (Jan 1991): 46-49.
9. Irvine , Betty J. 1994. Dual masters degree in art librarianship, Indiana University , USA. *Art Libraries Journal*. 19, no 2 (1994): 9-11.

10. Liu, Zimi Co. 1992. A comparative study of library and information science education; China and the United States. *International Information & Library Review* . 24 (1992): 107-118.
11. McCrossan, John. 1989. Schools of library and information science in the United States and the United Kingdom: a comparasion. *Journal of Educational Media & Library Sciences*. 26, no. 4: 314-324.
12. Miski, Abdelhamid. 1986. Education for information science . In: *Encyclopedia of Library and Information Science*. ed Allen Kent, Vol. 41: 47-65. New York: London: Marcel Dekkers.
13. Moran Barbara B. 1991. Evaluation of faculty in schools of library and information science; an element in educational excelence. *Journal of Education for Library and Information Science*. 32, no 3/4 (fall/ winter 1991): 207-215.
14. Nasri, William, 1972. Education of Library and information science. In: *Ecylopedia of Library and Information Science* . eds . Allen Kent & Harold Lancour. Vol 7: 414-465. New York: London: Marcel Dekker.
15. Shove, Raymond H. 1969. Association of American Library Schools. In : *Encyclopedia of Library and Inofrmation Science*. eds. Allen Kent & Harold Lancour . vol 2: 1-26, NewYork: London: Macel Dekker.
16. Sprink, Amanda , 1990. Current Trends in the education of information professionals in the United States : implications for Australian . *The Australian Library Journal* (Aug 1990): 223-228.
17. Tallman, Julie I. 1990. International students in United States library and information science schools. In : *Translating an International Education to a National Environment*. 13-22. Metuche, N.J. Scarecrow Press.
18. Tallman, Julie I. 1991. International student perception of their faculty in U.S. library and information science programs. *Journal of Education for Library and*

Information Science. 32, no 1/2 (Summer / Fall 1991): 47-60

19. Tallman , Julie I. 1991. Library and information science programs in the United States: international student perceptions of their academic adaption process. *International Library Review*, 23 (1991): 271-285.
20. Weech, Terry L. 1994. The teaching of economics of information in schools of library and information science in the U.S. a preliminary analysis. In : *Proceedings of the 57th Annual Meetings of the American Societly of Information Science , Alexandria , Virginia , 17-20 Oct 1994. ed.* Bruce Maxian 70-75. Medford, N.J.: Learned Information Inc.
21. Whitbeck, George, 1991. Doctoral program in library and information science: an Update. *Journal of Education for Library and Information Science* . 32, no 3/4 (Fall / Winter 1991): 179-187.
22. *World Guide to Library , Archive and Information Science Education* ed. Josephine Riss Fang. 469-543. 2nd ed. Muchen: London: K.G. Saur, 1995.
23. American Library Association. <http://www.ala.org/alaorg/oa/uslis.html>
24. Florida State University . School of Library and Information Studies.
<http://www.fsu.edu/~lis/>
25. Indiana University School of Library and Information Science.
<http://www.slis.indiana.edu/>
26. Special Library Association. File: [///El/slahistory . htm](http://El/slahistory.htm)
<http://www.sla.org/assoc/>
27. University of Illinois, Urbana - Champaign. Graduate School of Library and Information Science. <http://alexia.lis.uiuc.edu/gslis>
28. University of Pittsburgh. School of Library and Information Science.
<http://www.sis.pitt.edu/~lsdept/>
<http://www.tele.pitt.edu/>

29. University of Berkeley. school of Information management and systems

[http://www. Sims.berkele](http://www.Sims.berkele)

30. University of Michigan. School of Information.

<http://intel.si.umich.edu/>

31. Texas Woman's University School of Library and Information Studies.

[http: //www 7. twu. edu/slisl/program](http://www.7.twu.edu/slisl/program)

فصل سوم

هند

پیشینه

کتاب و کتابداری در هند، به مانند تمامی کشورهای که دارای تمدن و فرهنگ دیرینه‌اند، سابقه طولانی دارد. اما آموزش کتابداری جدید با قرن بیستم آغاز شد. بعضی اسناد، اولین دوره‌های آموزش کتابداری را مربوط به سال‌های ۱۹۰۱ تا ۱۹۰۶ زمانی که جان مک‌فارلین^۱ کتابدار کتابخانه سلطنتی کلکته دوره‌هایی به منظور آموزش کارکنان کتابخانه تشکیل داد ذکر می‌کنند، این دوره‌ها آموزش دیگر افراد از سایر نقاط هند را به دنبال داشت. ولی آموزش کتابداری جدید در این کشور از سال ۱۹۱۱ و به وسیله ویلیام آلتسون باردن^۲ آمریکایی، از شاگردان ملویل دیویی^۳ و تعلیم یافته چارلز کاتر^۴، طی یک دوره یک ساله به منظور تربیت کتابدار برای کتابخانه ایالتی بارودا^۵ آغاز شد. در سال بعد، مدت این دوره آموزشی به ۵ ماه تقلیل یافت و مدرسان آن را فارغ‌التحصیلان دوره اول تشکیل دادند. این دوره‌ها تا سال ۱۹۲۴ ادامه داشت (۲۰)

دومین دوره آموزش کتابداری جدید را آسا دان دیکسون^۶ آمریکایی، از شاگردان ملویل دیویی، که به عنوان کتابدار دانشگاه پنجاب در لاهور استخدام شده بود، دایر کرد. شرکت کنندگان این دوره را ۳۰ نفر از کتابداران کتابخانه‌های دانشکده‌ای و دانشگاهی، با سابقه تحصیلی متفاوت، تشکیل می‌دادند. مواد درسی شامل فهرست‌نویسی و رده‌بندی، کتابشناختی و انتخاب کتاب و مدیریت کتابخانه بود. به نظر می‌رسد دیکسون اولین کسی بود که اصطلاح علوم کتابداری (*Library Science*) را که امروزه در هند رایج است به جای اصطلاح کتابداری (*Librarianship*) به کار برد (۱). دوره آموزشی دانشگاه پنجاب به تدریج گسترش یافت و از

سال ۱۹۲۸ تنها فارغ التحصیلان می توانستند در این دوره ها شرکت کنند و در پایان دوره مدرک دیپلم دریافت دارند. این آموزش تا سال ۱۹۴۷، زمان جدایی پاکستان از هند، تداوم داشت (۲۰).

در سال ۱۹۲۵ اس. آر. رانگاناتان^۷، که پس از طی دوره آموزشی کتابداری در انگلستان، برای تصدی پست کتابدار دانشگاه مدرس^۸ به هند برگشته بود، اقدامات گسترده ای را در جهت شناساندن کتابداری علمی در این کشور آغاز کرد. سخنرانیهای رانگاناتان در اتحادیه معلمان جنوب هند^۹، که بیش از ۱۰۰۰ نفر در آن شرکت کردند، منجر به تشکیل انجمن کتابداران مدرس^{۱۰} در سال ۱۹۲۸ و آغاز دوره های آموزش تابستانی انجمن در سال ۱۹۲۹ گردید. کلاس های انجمن عصرها تشکیل می شد و رانگاناتان خود بخش عمده آموزش را به عهده داشت. از سال ۱۹۳۱ محل برگزاری دوره ها به دانشگاه مدرس تغییر یافت. در سال ۱۹۳۷، بر اثر مساعی رانگاناتان، نخستین دوره تمام وقت دانشگاهی در رشته کتابداری که به اخذ مدرک دیپلم تحصیلات تکمیلی منجر می شد، در دانشگاه مدرس ایجاد گردید. شرکت کنندگان این دوره ها را فقط کتابداران شاغل و یا افرادی که قرار بود در کتابخانه ها مشغول به کار شوند، تشکیل می دادند (۱۲). دوره های دانشگاه مدرس تا سال ۱۹۶۰ ادامه داشت و از آن پس به دوره یک ساله کارشناسی کتابداری تبدیل گردید.^{۱۱} هم زمان با این تغییر، دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری نیز در دانشگاه مدرس دایر گردید (۲۰).

از سال ۱۹۳۵، آموزش کتابداری در دانشگاه کلکته به همت خان بهادر اسدالله^{۱۲} کتابدار کتابخانه سلطنتی (کتابخانه ملی فعلی) که دوره دانشگاه پنجاب را گذرانده بود، آغاز شد. برنامه آموزشی این دوره مشابه دوره های دانشگاه پنجاب بود. در پایان دوره به فارغ التحصیلان مدرک دیپلم داده می شد. بین دانشگاه کلکته و دانشگاه پنجاب همکاری نزدیکی در برگزاری دوره ها وجود داشت. دوره دیپلم دانشگاه کلکته تا سال ۱۹۴۷ ادامه داشت. دوره کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع رسانی این دانشگاه ۳۰ سال بعد در سال ۱۹۷۷ گشایش یافت.

در سال ۱۹۴۷، زمان استقلال هند و جدایی پاکستان از این کشور، دوره های دیپلم کتابداری در ۵ دانشگاه مدرس، اندرا^{۱۳}، بنارس، بمبئی و کلکته دایر بود (۱۷). پس از استقلال به دلیل درصد بالای بی سواد (حدود ۸۵ درصد)، دولت سرمایه هنگفتی برای تولید کتاب های درسی ارزان قیمت تخصیص داد. سه دهه پس از استقلال هزینه آموزش به ۴۰ برابر و تعداد

باسوادان به بیش از ۲ برابر رسیده بود. پیشرفت‌های آموزشی و افزایش و توسعه موسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی و صنعتی موجب گسترش انواع کتابخانه‌ها و بازار کار برای افراد آموزش دیده گردید (۲۳).

دانشگاه دهلی از دکتر رانگاناتان برای تشکیل گروه کتابداری این دانشگاه دعوت بعمل آورد. او در سال ۱۹۴۷ دوره دیپلم تحصيلات تکمیلی، در سال ۱۹۴۸ نخستین دوره کارشناسی ارشد و در سال ۱۹۵۰ اولین دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند را در دانشگاه دهلی بنیاد نهاد. اولین فارغ‌التحصیل دوره دکترای در سال ۱۹۵۸ مدرک خود را دریافت کرد (۱۲). مرکز ملی مدارک علمی هند^{۱۴} (اینزداک) به کوشش دکتر رانگاناتان و کمک‌های مالی یونسکو در سپتامبر ۱۹۵۱ تاسیس شد. یکی از فعالیت‌های اینزداک آموزش و مهارت آموزی در زمینه مستندسازی^{۱۵} و اطلاع‌رسانی به کتابداران شاغل است. این مرکز در سال ۱۹۵۶ با حمایت مالی یونسکو، یک دوره ۶ هفته‌ای مهارت آموزی را برای کتابداران و اطلاع‌رسانان جنوب آسیا برگزار کرد. پس از آن اینزداک دوره‌های مختلف آموزشی و مهارت آموزی را برنامه‌ریزی و اجرا کرد. از سال ۱۹۶۴ دوره معادل کارشناسی ارشد^{۱۶} در رشته مستندسازی و تکثیر^{۱۷} که بعداً به اطلاع‌رسانی تغییر یافت دایر نمود.

از سال ۱۹۵۶، کمیسیون اعتبارات دانشگاهی^{۱۸} (UGC) به عنوان مسوول تصویب مقررات تحصيلات دانشگاهی و تعیین استانداردهای آموزشی و تحقیقاتی شروع به کار کرد. این کمیسیون در جهت بهبود این مقررات و نظارت بر رعایت آنها عمل می‌کند (۲۳). در سال ۱۹۶۱، UGC به منظور ارزیابی و پیشنهاد معیارهایی برای بهبود استانداردهای آموزش کتابداری در هند، کمیته بررسی علوم کتابداری را به ریاست دکتر رانگاناتان تشکیل داد. در سال ۱۹۶۵، گزارش کمیته که حاوی بررسی وضع موجود آموزش عالی کتابداری هند و توصیه‌هایی در مورد سطح و محتوای دوره‌ها و استانداردهای لازم بود، تقدیم کمیسیون شد. این گزارش تحت عنوان «علم کتابداری در دانشگاه‌های هند» جامع‌ترین مدرک در این زمینه تا آن تاریخ بود و تا دو دهه بعد نیز مورد استناد و استفاده برنامه‌ریزان قرار می‌گرفت.

موسسه آمار هند^{۱۹} از دکتر رانگاناتان دعوت بعمل آورد تا برای ایجاد یک مرکز آموزش مستندسازی اقدام نماید. این دعوت بالاخره در سال ۱۹۶۱ پذیرفته شد و دکتر رانگاناتان مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی^{۲۰} (DRTC) هند را در ژانویه ۱۹۶۲ در بنگلور تاسیس کرد و

برنامه‌ریزی اولیه، تدریس، پژوهش و مدیریت آن را تا سه سال بعد بعهدہ گرفت. وی پس از آن فعالیت‌های خود را به هدایت امور پژوهشی محدود کرد (۲۰). اکنون DRTC، که وابسته به موسسه آمار هند است، علاوه بر ارائه خدمات مشاوره به کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در بخش‌های صنعت، بازرگانی و علوم و فنون، به تربیت نیروی متخصص اطلاع‌رسانی طی برنامه‌های دو ساله می‌پردازد. شرکت کنندگان در پایان دوره مدرک معادل کارشناسی ارشد دریافت می‌دارند (۲۳).

نقش دکتر رانگاناتان، به عنوان یک محقق فاضل و مدیر قابل در کتابداری هند چشمگیر است. او سهم بسزائی در توسعه کتابداری علمی دارد. تحقیقات او منجر به شناخت کتابداری به عنوان یک رشته دانشگاهی گردید. رانگاناتان در مقام کتابدار کتابخانه‌های دانشگاهی، استاد رشته کتابداری و رئیس کمیته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به بهبود وضعیت کتابخانه‌ها، آموزش کتابداری و حرفه کتابداری در هند همت گماشت (۱). تا پیش از دهه ۱۹۷۰، تنها سه دانشگاه دهلی (۱۹۴۸)، بنارس (۱۹۶۶) و بمبئی (۱۹۶۷) دارای دوره کارشناسی ارشد بودند. در آغاز این دهه چهار دانشگاه علی‌گړه^{۲۱}، میسور^{۲۲}، کارناتاک^{۲۳} و ویکرام^{۲۴} دوره‌های کارشناسی ارشد خود را افتتاح کردند. پس از آن این روند سرعت گرفت، به نحوی که در سال ۱۹۹۲، تعداد ۳۸ دانشگاه و در سال ۱۹۹۷، ۶۷ دانشگاه دارای دوره کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی شدند.

دومین دوره دکترای این رشته در سال ۱۹۸۰، یعنی ۲۲ سال پس از دوره دانشگاه دهلی، در دانشگاه کارناتاک دایر شد. پس از آن دانشگاه‌های مختلف در تاسیس این دوره برهم پیشی گرفتند. آخرین آمار نشانگر وجود این دوره در ۳۲ دانشگاه هند است. نخستین دوره ام.فیل^{۲۵} در سال ۱۹۷۸ در دانشگاه دهلی برنامه‌ریزی شد، اکنون ۲۱ دانشگاه هند مدرک ام.فیل اعطا می‌کنند (۵).

رشد سریع و بی‌رویه دوره‌های آموزش عالی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند سبب بروز نگرانی‌هایی در میان متخصصان این رشته گردید. در سال ۱۹۷۷، سمینار آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی برگزار شد و پس از بحث و بررسی جنبه‌های مختلف این امر پیشنهادهایی ارائه کرد. انجمن کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع‌رسانی هند^{۲۶} در کنفرانس ۱۹۷۹ خود تذوین سیاست ملی را مورد تاکید قرار داد. به دنبال آن در سال ۱۹۸۳، انجمن مدرسان علوم کتابداری

و اطلاع‌رسانی هند^{۲۷} سمینار ملی سیاست آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را تشکیل داد و نتایج آن را به صورت توصیه‌هایی ارائه کرد. انجمن کتابداران هند^{۲۸} (ILA) تدوین سیاست ملی را مورد بررسی قرار داد و در سال ۱۹۸۵ پیش‌نویس سیاست ملی را تقدیم دولت کرد. تاکیدها و پافشاری‌ها سبب گردید دولت کمیته‌ای را مامور تحقیق در این زمینه نماید. در سال ۱۹۸۶، گزارش کمیته آماده شد. در سال ۱۹۸۸، گروه کاری بین دفاتر UGC^{۲۹} گزارش خود را تحت عنوان "توسعه شبکه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی"^{۳۰} (INFLIBNET) تدوین نمود. این گزارش نیروی متخصص مورد نیاز شبکه‌سازی و خودکار کردن کتابخانه‌ها را مورد بررسی قرار می‌داد و راهکارهایی در مورد آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه می‌کرد. به دنبال آن UGC کمیته برنامه درسی را به منظور تهیه برنامه درسی دوره‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تعیین نمود. گزارش این کمیته که در سال ۱۹۹۲ تهیه شد، حاوی توصیه‌های مهمی در این رابطه بود (۱۵). در نوامبر ۱۹۹۷ انجمن مدرسان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند با همکاری دانشگاه میسور سمیناری در محل دانشگاه برگزار کرد. در این سمینار برای تجدید ساختار برنامه درسی به منظور ادغام دروس اصلی و جنبی به شیوه‌ای متعادل تصمیم گرفته شد. به علاوه، تدوین معیارها و استانداردهایی برای ارزیابی و بهسازی برنامه‌های آموزشی این رشته توصیه گردید (۲).

همان‌طور که مشهود است انجمن‌های متعدد کتابداری و اطلاع‌رسانی هند در ارتقاء این حرفه و آموزش علمی آن موثر بوده و هستند. در سراسر این کشور شماری از انجمن‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ملی، منطقه‌ای، ایالتی فعالیت دارند. در سطح ملی حداقل ۱۳ انجمن و در مجموع بیش از ۶۰ انجمن در این زمینه وجود دارد. انجمن کتابداران هند (ILA) که در سال ۱۹۳۳ تاسیس گردید و دبیرخانه آن در دهلی قرار دارد، بزرگترین و یکی از قدیمی‌ترین انجمن‌های کتابداری هند است. فصلنامه انجمن از سال ۱۹۶۵ منتشر می‌شود. برگزاری گردهمایی کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های مهارت‌آموزی و انتشار منابع کتابداری از جمله فعالیت‌های ILA است. از دیگر انجمن‌های ملی باید از انجمن کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع‌رسانی (IASLIC) هند که در سال ۱۹۴۶ به عنوان بخشی از انجمن کتابداران هند (ILA) تشکیل شد و سپس در سال ۱۹۵۵ مستقلاً با عنوان فعلی فعالیت خود را آغاز کرد، نام برد. IASLIC قدیمی‌ترین و بزرگترین انجمن کتابخانه‌های تخصصی هند است. بولتن فصلی انجمن

که حاوی مقالات تخصصی است، از سال ۱۹۵۰ منتشر می‌شود. IASLIC علاوه بر انتشار تک نگاشتها، کتابشناسی‌ها و مجموعه مقالات سمینارها، از سال ۱۹۶۷ چکیده نامه علوم کتابداری هند را به صورت فصلی منتشر می‌کند. از دیگر فعالیت‌های این انجمن برپایی هم اندیشی‌ها و دوره‌های آموزشی پاره وقت است.

یکی از انجمن‌های حائز اهمیت، انجمن مدرسین علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند است که در سال ۱۹۶۷ تشکیل شد و هدف آن برقراری ارتباط و تبادل نظر بین مدرسین علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و ارتقاء سطح آموزش و پژوهش این رشته می‌باشد. انجمن علاوه بر انتشار منابع تخصصی و برقراری هم اندیشی‌ها، خدمات مشاوره نیز به اعضاء ارائه می‌دهد (۲۴).

گروههای آموزشی

در حال حاضر حدود ۶۷ دانشگاه دوره کارشناسی ارشد، ۱۱ دانشگاه دوره ام.فیل و ۳۲ دانشگاه دوره دکترا دایر کرده‌اند. قابل ذکر است که هند در مجموع دارای ۲۳۰ دانشگاه و ۸۰۰۰ کالج است. دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطوح مختلف، از مدرک گواهینامه تا دکترا، در ۱۱۵ دانشگاه تشکیل می‌شود (۵). برای ایجاد دوره کارشناسی ارشد وجود حداقل یک استاد، دو استادیار / دانشیار و ۵ مربی لازمست (۱۷). کمیته بررسی UGC در گزارش سال ۱۹۶۵ خود و همینطور میزگرد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی سال ۱۹۸۳، در مورد بهره‌گیری از کادر آموزشی تمام وقت به جای مدرسین پاره وقت بحث و تاکید کرد. تعداد کادر آموزشی تمام وقت علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند در مجموع ۲۵۰ نفر است که از این تعداد حدود ۱۵۰ نفر در مرتبه مربی، ۸۰ نفر در مرتبه استادیاری - دانشیاری^{۳۱} و ۲۰ نفر در مرتبه استادی قرار دارند. حدود ۹۰ درصد از گروههای آموزشی مدیر تمام وقت دارند، و مابقی از کتابداران دانشگاه برای این سمت استفاده می‌کنند که علاوه بر مسوولیت‌های خود، مدیریت گروه را نیز به عهده دارند. گروههای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند، عمدتاً در دانشکده‌های هنر و علوم انسانی قرار دارند. کمیته بررسی UGC نسبت استاد به دانشجو برای دوره‌های کارشناسی ارشد را یک به پنج توصیه کرده است (۱۸).

در سال‌های اخیر گروههای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند به سرعت زیاد شدند. این

مسئله با توجه به کمبود کادر آموزشی مجرب، مشکلاتی در امر کیفیت آموزش به وجود آورد. به دنبال آن به تدریج انتقاداتی نسبت به برنامه آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند آغاز شد که موجب نگرانی افرادی گردید که به شدت علاقمند به رشد مناسب این رشته‌اند. آنان یکی از راه‌حل‌ها را، تدوین و پذیرش سیاست ملی در آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانسته‌اند (۱۱).

افزایش ناگهانی تعداد گروه‌های کتابداری در دهه ۱۹۸۰ سبب شد تمامی گروه‌ها در یافتن مدرس کارآمد و با صلاحیت کتابداری و اطلاع‌رسانی با مشکل مواجه شوند. این امر موجب فشار کاری زیاد بر اساتید موجود گردید. آموزش در دوره‌های حرفه‌ای، علاوه بر دانش تخصصی و هنر تدریس، نیازمند تجربه کاری کافی در آن زمینه است. کسی که مسایل کتابداری و اطلاع‌رسانی را از نزدیک تجربه نکرده است نمی‌تواند آن را به دانشجو منتقل کند. حتی اساتیدی که دارای تجربه کاری قبلی هستند، چنانچه این فرصت را نیابند که در کنار تدریس به کسب تجربه در محیط کتابخانه بپردازند به تدریج با مسائل جاری محیط‌های کاری بیگانه می‌شوند (۴).

نظام آموزشی

دانشگاه‌ها در برنامه‌ریزی درسی، شرایط پذیرش و تعداد دانشجو، نحوه ارزشیابی تحصیلی و دیگر امور مستقل عمل می‌کنند. کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) که مسوول تامین و برقراری استانداردهای علمی مناسب برای آموزش عالی هند است، نقش توصیه‌کننده دارد. هر دانشگاه نظام خاص خود را دارد و مدرکی هم تراز مدارک دیگر دانشگاهی اعطا می‌کند. هیچ ارگان اعتباردهی ملی وجود ندارد (۱۸).

اگرچه گروه‌های آموزشی از برنامه پیشنهادی سال ۱۹۶۵ گروه بررسی UGC استقبال کردند، ولی در رابطه با سایر توصیه‌های این نهاد، شرایط کادر آموزشی، تجهیزات مورد نیاز و ایجاد کتابخانه مستقل در گروه، پیروی چندانی نداشته‌اند. هیچ نهادی برای تأیید و اعتباردهی دوره‌ها وجود ندارد. گزارش سال ۱۹۸۶ کمیته سیاست ملی نظام کتابداری و اطلاع‌رسانی ضرورت ایجاد چنین ارگانی را مورد تأکید قرار داد. بعضی از دست‌اندرکاران این حرفه، ترکیب چنین ارگانی را متشکل از نمایندگان UGC، انجمن دانشگاه‌های هند^{۳۲} (AIU) و انجمن‌های

کتابداری می‌دانند. ولی این مطلب که چنین ارگانی تا چه حد در اعمال استانداردها و بالا بردن کیفیت نظام آموزشی هند موفق خواهد شد، جای سوال است (۱).

پذیرش دانشجو

برای ورود به دوره دکترا و ام‌فیل داشتن مدرک کارشناسی ارشد در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و یا علوم کتابداری الزامی است. شرط ورود به دوره کارشناسی ارشد دارا بودن مدرک کارشناسی این رشته است. یعنی افراد با مدارکی غیر از کتابداری و اطلاع‌رسانی عموماً نمی‌توانند در دوره‌های کارشناسی ارشد، ام‌فیل و دکترا پذیرش شوند. لازمه ورود به دوره یک ساله کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، داشتن حداقل مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم و یا علوم انسانی و هنری می‌باشد (۲۲).

برای پذیرش در دوره‌های تحصیلات تکمیلی، دانستن زبان انگلیسی، قبولی در آزمون ورودی و مصاحبه، داشتن تجربه کاری، دارا بودن معدل خوب و داشتن مدرک کارشناسی ارشد در رشته‌های دیگر، از جمله شروطی است که برخی دانشگاهها، علاوه بر شرط دارا بودن مدرک رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تعیین می‌کنند. تصمیم‌گیری در مورد این شروط در حیطه اختیارات گروهها و کمیته‌های دانشگاهی است (۱).

شرایط ورود به دوره معادل کارشناسی ارشد اطلاع‌رسانی اینزداک (INSDOC) داشتن مدرک کارشناسی ارشد یا کارشناسی در یکی از رشته‌های مهندسی و دانستن زبان انگلیسی است. داوطلبانی که دارای تجربه کاری باشند ارجحیت دارند. شرط سنی نیز در نظر گرفته شده است.

برای پذیرش در دوره معادل کارشناسی ارشد مستندسازی و اطلاع‌رسانی مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) داشتن مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم، علوم انسانی و هنر و یا تجارت همراه با مدرک کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و یا معادل آن و دانستن زبان انگلیسی الزامی است (۲۲).

متخصصان معتقدند بسیاری از داوطلبان ورود به این رشته شرایط لازم یک کتابدار، مانند استعداد کار در کتابخانه، علاقه به کتاب، زمینه علمی قوی، علاقه به خدمت به دیگران و شخصیت مناسب که لازمه این حرفه است را، ندارند. اینان به دلایل مختلف جذب این حرفه

می‌شوند. تعیین مصاحبه بعد از آزمون ورودی به منظور انتخاب دانشجویانی بهتر، از پیشنهادات این متخصصان است. به علاوه چون اغلب دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را فارغ‌التحصیلان رشته‌های علوم انسانی و هنر تشکیل می‌دهند، متخصصان برای جذب فارغ‌التحصیلان سایر رشته‌ها، تخصیص کمک هزینه تحصیلی بورس‌های تحصیلی را توصیه می‌کنند (۱۸).

مدت دوره‌ها

در تحصیلات تکمیلی هند، مدت دوره کارشناسی ارشد، دیپلم و ام‌فیل به طور معمول یک سال و دکترا ۲ تا ۳ سال است. البته چون دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی هند مستقل عمل می‌کنند، طول دوره‌ها در بعضی دانشگاه‌ها تفاوت دارد. به عنوان نمونه دوره کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های میسور و کلکته حداقل ۲ سال است. دوره دکترا نیز که صرفاً پژوهشی است در مواردی تا ۴ سال به طول می‌انجامد.

مدت دوره‌های معادل کارشناسی ارشد اطلاع‌رسانی مرکز ملی مدارک علمی هند (INSDOC) و مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) ۲ سال در نظر گرفته شده که شامل ۵۰ درصد آموزش و ۵۰ درصد کار تحقیقاتی و عملی است (۲۲).

مدت دوره‌های آموزشی هند مشابه انگلستان است، غیر از دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی که مدت آن در انگلستان ۳ سال و در هند یک سال است و پس از اتمام دوره کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم، علوم انسانی و هنر آغاز می‌شود. بعضی از متخصصان بومی بر این عقیده‌اند که بهتر و منطقی‌تر این است که دوره کارشناسی حذف شود و به جای آن برای دوره کارشناسی ارشد دو سال آموزش و یک سال تحقیق برنامه‌ریزی شود (۱۴).

شهریه

شهریه در دانشگاه‌های مختلف و مراکز آموزشی متفاوت است. براساس اطلاعات منتشره در سال ۱۹۹۵ شهریه دوره کارشناسی ارشد در دانشگاه علیگره در هر سال ۱۶۵ روپیه، در دانشگاه پنجاب ۳۰۰ روپیه، در دانشگاه کارناتاک در هر ترم ۱۸۰ روپیه، در دانشگاه اندرا برای هر ترم ۲۵۰ روپیه و در برخی دانشگاه‌های رایگان است. در مورد سایر دوره‌ها نیز وضع به همین

نحو است. شهریه دوره‌های معادل کارشناسی ارشد در اینتراک ۳۰۰۰ روپیه برای طول دوره و در مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) رایگان است.

ارزشیابی تحصیلی

ارزشیابی تحصیلی در دوره‌های کارشناسی ارشد، دیپلم و معادل کارشناسی ارشد عمدتاً بر مبنای امتحان پایان ترم انجام می‌شود. در دورس مختلف بین ۱۰ تا ۲۵ نمره از ۱۰۰ نمره، اختصاص به کارهای عملی و پژوهشی طول ترم دارد. در واحدهای عملی، بخش عمده نمره از کارهای عملی طول ترم کسب می‌شود. اغلب گروه‌ها بعد از مرحله آموزش، تهیه گزارش طرح تحقیق / پایان‌نامه / رساله را پیش‌بینی کرده‌اند که بین ۶۰ تا ۱۰۰ نمره دارد. در دوره‌های معادل کارشناسی ارشد به کارهای عملی و تحقیقاتی توجه بیشتری می‌شود.

دوره‌های ام.فیل و دکترا به صورت پژوهشی برنامه‌ریزی شده است و ارزشیابی دانشجویان براساس رساله و امتحان جامع که به صورت شفاهی، کتبی و یا توأم انجام می‌شود، صورت می‌گیرد. چون دانشگاه‌های هند مستقل عمل می‌کنند این فرآیند در برخی دانشگاه‌ها متفاوت است. به عنوان نمونه در دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های کارناتاک و بورردوان دانشجویان باید پیش از شروع رساله واحدهایی را که عنوان‌هایی مشابه واحدهای دوره کارشناسی ارشد دارند، بگذرانند (۲۲).

مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی مقاطع مختلف این رشته (از کارشناسی تا دکترا) عمدتاً با عنوان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی اعطا می‌شود. مدارکی مانند دیپلم تحصیلات تکمیلی در خودکارسازی کتابخانه (دانشگاه میسور)، معادل کارشناسی ارشد اطلاع‌رسانی (اینزداک)، معادل کارشناسی ارشد مستندسازی و اطلاع‌رسانی (DRTC) استثناء هستند. تعدادی اندک از دانشگاه‌ها مدرک دوره کارشناسی را بدون ذکر اطلاع‌رسانی و با عنوان علوم کتابداری^{۳۳} ارائه می‌دهند (۲۲).

برنامه درسی

برنامه‌های درسی گروه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد. دسته اول گروه‌هایی هستند که عمدتاً از برنامه‌ی قراردادی کتابداری پیروی می‌کنند. این برنامه شامل دروس سازماندهی کتابخانه، مدیریت کتابخانه، کتابشناختی، انتخاب کتاب، خدمات مرجع، رده‌بندی و فهرست نویسی است. این گروه‌ها در اکثریت‌اند. دسته دوم گروه‌های پیشرو هستند که دانشجویان را با دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی تجهیز می‌کنند، مانند دانشگاه‌های دهلی، میسور، کرالا، مدرس، عثمانیا. این گروه‌ها نیازهای متغیر بازار کار را در نظر می‌گیرند. دسته سوم مراکزی هستند که دوره‌های کاربردی اطلاع‌رسانی و مستندسازی ارائه می‌کنند. مانند اینترداک و مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (۱۷).

طی دهه‌ی ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ به تدریج دانشگاه‌ها در برنامه‌ی پیشنهادی کمیته بررسی کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) اصلاحاتی به عمل آوردند و زمینه‌های جدیدی مانند تحلیل سیستم‌ها، روش‌های آماری، کاربرد کامپیوتر در کتابخانه و خدمات اطلاعاتی، شبکه‌های کتابخانه‌ای، روش‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات، روش تحقیق، اطلاع‌رسانی، و برنامه‌ها و نظام‌های اطلاعاتی را به صورت دروس اجباری و یا اختیاری به برنامه درسی پیشین افزودند (۱۸).

مانگالا معتقد است چون اکثر کتابخانه‌های هند مجهز به تکنولوژی جدید نیستند، در نتیجه دانشجویانی که در مباحث اطلاع‌رسانی و مستندسازی آموزش دیده‌اند، عمدتاً می‌توانند در مراکز مدارک و اطلاعات و کتابخانه‌های تحقیقاتی و تخصصی کار کنند. برای رفع نیازهای گسترده نیروی انسانی در هند، ترکیب مناسبی از آموزش در زمینه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی لازم است (۱۷).

اگر اوال^{۳۴} در این مورد می‌نویسد: نباید فراموش کنیم که هند کشوری روستایی با اقتصاد کشاورزی است. زمان دزازی می‌خواهد تا بهره‌گیری گسترده از تکنولوژی پیچیده - به جز در مراکز تخصصی - جامه عمل بپوشد. روش‌های مرسوم عمل‌آوری اطلاعات تا مدت‌ها همچنان مورد استفاده قرار خواهند گرفت. ضروری است توازن بین نیازهای بومی و معرفی پیشرفت‌های تکنولوژیکی تازه را، حفظ کنیم. هدف نهایی آموزش برآوردن نیازهای جامعه است. آموزش باید در فراگیران این حرفه، توان رهبری پویا را بوجود آورد تا بوسیله آن نیاز

جامعه استفاده کننده و از دیباچه روش های مبتکرانه برای تامین خدمات، مانند اقل منابع مالی و مواد، بیابند و در ضمن آن مشارکت مردم را در گسترش تحرک کتابخانه ای تدارک بینند (۱).

نسل جدید این حرفه، گرایش و تمایل زیادی به سمت مباحث تکنولوژی اطلاعات دارد و نسبت به فناوری آموزشی موجود در این زمینه به ویژه کمبود وسایل و تجهیزات مورد نیاز مهارت آموزی در تکنولوژی اطلاعات معترض است؛ کارشناسی ارشد در علوم کتابداری دوره های فعلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی با سناریوی در حال تغییر اطلاعات هماهنگی ندارد. مهارت در زمینه های سنتی دیگر با تنوع نیازهای نیست و به مهارت بیشتر در تکنولوژی اطلاعات نیاز است. اینترنت تأثیر شگرفی بر حرفه کتابداری و اطلاع رسانی داشته است و ما نمی توانیم نسبت به آن بی اعتنا باشیم (۵) رسانی، داشتن حداقل مدرک کارشناسی در یکی از به نظر می رسد کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) نقش فعالی در قادر سازی گروه های آموزشی علوم کتابداری و اطلاع رسانی به تدریس تکنولوژی اطلاعات در عصر جامعه اطلاعاتی، ایفا نمی کند. این کمیسیون نه زیر بنا را فراهم کرده و نه تخصص ها را انتقال داده است. البته برخی اگر ویژگی آموزشی از این قاعده مستثنی هستند اکنون زمان آن است که UGC دست به اقدام و عمل بزند و هنوز از بسیاری از گروه های آموزشی حدود ۵۰ درصد فشار آموزشی بر مباحث فهرست نویسی و رده بندی کمتر است. حال آن که این مباحث دیگر اهمیت اولیه خود را به عنوان روش های بازتابی اطلاعات از دست داده اند. در حال حاضر UGC از طریق برنامه INFLIBNET در کتابخانه های دانشگاهی کمک های کارشناسی و مالی ارائه می دهد، ولی متأسفانه این برنامه، گروه های آموزشی کتابداری و اطلاع رسانی را شامل نمی شود. در نتیجه هیچگونه هماهنگی در دانش و عمل بین کتابخانه های دانشگاهی و گروه های آموزشی وجود ندارد (۳). دوره معادل کارشناسی ارشد معادل سازی و اطلاع رسانی در سطح منطقه و امر متأسفانه تفاوت زیادی در محتوای دوره های دانشگاهی مختلف وجود دارد. به رغم توصیه های UGC و الگوی برنامه درسی و سرفصل دروس این کمیسیون، به نظر نمی رسد هیچکدام از گروه های این توصیه ها را به طور کامل پذیرفته باشند. تنها برخی از دروس اصلی، بین گروه ها مشترک است. بعضی از گروه ها به مباحث سنتی جسیده اند و حاضر نیستند مباحث جدید مانند تحلیل نظام ها، آمار، کاربرد کامپیوتر و مانند آن ها را که اکنون برای اداره کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی ضروری است، در برنامه درسی بگنجانند. مایه شگفتی است که در با وجود

آن که در عنوان دوره‌های بعضی از گروه‌ها اصطلاح "اطلاع‌رسانی" مشخصاً ذکر شده است ولی در محتوای برنامه‌ها جای اندکی دارد. به ندرت دانشجویان این امکان را می‌یابند که در طول دوره با مسایل واقعی که در حیات شغلیشان با آن مواجه خواهند شد، آشنا شوند، زیرا که هیچ کارآموزی بعد از دوره یا مهارت‌آموزی اجباری برای دانشجویان، پیش از آن که مدرکشان را دریافت کنند، وجود ندارد. این در حالی است که قبلاً کارورزی در طول دوره در بعضی از دانشگاه‌ها وجود داشت، ولی به تدریج با قطع رابطه گروه‌ها با کتابخانه‌های دانشگاهی، کنار گذاشته شد. بسیاری از مشکلات ناشی از عدم وجود یک ارگان ملی برای تأیید و اعتباردهی در آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است. کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) که براساس قانون سال ۱۹۵۶ مسوولیت تدوین استانداردهای آموزشی را به عهده دارد، می‌تواند معیارهایی برای جلوگیری از افزایش بی‌رویه گروه‌های کتابداری با کیفیت نازل فراهم آورد (۴). در کنار آموزش رسمی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند که به صورت گوناگون در دانشگاه‌ها ارائه و اجرا می‌شود، نظام آموزش از راه دور نیز در تعدادی از دانشگاه دایر است. آموزش از راه دور یا آموزش مکاتبه‌ای آغاز شد و اکنون با استفاده از وسایل دیداری شنیداری، ماهواره‌های مخابراتی و تکنولوژی شبکه‌ها گسترش بیشتری یافته است. در این زمینه باید از دانشگاه آزاد ملی ایندراگانندی^{۳۵} نام برد که با بهره‌گیری از رسانه‌ها به آموزش افراد علاقمند در سراسر هند می‌پردازد. دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی این دانشگاه در سال ۱۹۹۴ و دوره دکترا در سال ۱۹۹۹ تاسیس شد. این دانشگاه دارای ۱۹ مرکز منطقه‌ای و ۳۱۵ مرکز مطالعه در سراسر کشور است، و با استفاده از منابع خودآموز چاپی، نوارهای دیداری شنیداری، پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، کنفرانس‌های ویدیویی و جلسات مشاوره در مراکز مطالعه، فراگیران را آموزش می‌دهد (۸).

نمونه‌هایی از برنامه درسی علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری دانشگاه‌های مختلف هند:

چون در نظام آموزشی هند برای ورود به دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی داشتن مدرک کارشناسی ارشد و یا ام.فیل همین رشته الزامی است و از سوی دیگر ورود به دوره کارشناسی ارشد این رشته مستلزم داشتن مدرک کارشناسی در علوم کتابداری و یا علوم

کتابداری و اطلاع‌رسانی است (۲۲)، لذا برنامه دوره کارشناسی دو دانشگاه معتبر هند به منظور آگاهی از چگونگی آن‌ها و ارتباط یا عدم ارتباطشان با مقاطع بالاتر آورده می‌شود. سپس نمونه‌هایی از برنامه‌های آموزشی دوره‌های کارشناسی ارشد، دیپلم تحصیلات تکمیلی و معادل کارشناسی ارشد و ام.فیل ارائه می‌گردد.

دوره کارشناسی علوم کتابداری دانشگاه دهلی (BLS) (۲۲)

رده‌بندی (نظری و عملی)

فهرست‌نویسی (نظری و عملی)

منابع مرجع و اطلاعاتی

خدمات مرجع و اطلاعاتی

کتابخانه و جامعه

مدیریت و اداره کتابخانه

برنامه درسی دوره کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

دانشگاه میسور (BLISc) (۱)

دروس اصلی (اجباری)

۱۰۰ نمره	۱- کتابخانه و جامعه
۱۰۰ نمره	۲- مدیریت کتابخانه
۵۰ + ۵۰ نمره	۳- رده‌بندی (نظری و عملی)
۵۰ + ۵۰ نمره	۴- فهرست‌نویسی (نظری و عملی)
۱۰۰ نمره	۵- منابع اطلاعاتی
۱۰۰ نمره	۶- فنون و خدمات مستندسازی

دروس تخصصی

۱۰۰ نمره	۷- یکی از دروس زیر:
	الف- کتابخانه کودکان

ب - کتابخانه های عمومی

ج - کتابخانه های دانشگاهی

د - کتابخانه های تخصصی

ه - مواد کتابخانه

۸- کار تحقیقاتی شامل: ۱۰۰ نمره

الف - گزارشهای کلاسی ۵۰ نمره

ب - خدمات مرجع ۵۰ نمره

۹- ارزشیابی داخلی شامل دو قسمت: ۱۰۰ نمره

الف - گزارش گردش آموزشی ۵۰ نمره

ب - کارهای عملی

I- رده بندی ۲۰ نمره

II- فهرستنویسی ۲۰ نمره

III- خدمات مرجع ۱۰ نمره

جمع کل ۹۰۰ نمره

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه

میسور (MLIS) (۱)

دروس اصلی (اجباری)

۱- اطلاعات و ارتباطات ۱۰۰ نمره

۲- مطالعات تطبیقی در کتابداری ۱۰۰ نمره

۳- روش تحقیق ۱۰۰ نمره

۴- برنامه ریزی ملی و بین المللی نظام های اطلاعاتی ۱۰۰ نمره

۵- پردازش و بازیابی اطلاعات (نظری) ۱۰۰ نمره

۶- کار عملی ۱۰۰ نمره

دروس تخصصی

۷- یکی از دروس زیر: ۱۰۰ نمره

- الف - نظام‌ها و خدمات اطلاعات صنعتی
- ب - نظام‌ها و خدمات اطلاعات علوم بهداشتی
- ج - نظام‌ها و خدمات اطلاعات علوم اجتماعی
- د - نظام‌ها و خدمات اطلاعات کشاورزی

۸- یکی از دروس زیر: ۱۰۰ نمره

- الف - تحلیل سیستم‌ها
- ب - آموزش کتابداری
- ج - اطلاعات و زبان‌شناسی
- د - کاربردهای کامپیوتر در کتابخانه‌ها
- هـ - بازاریابی

۹- رساله ۱۰۰ نمره

۱۰- ارزیابی داخلی شامل ۱۰۰ نمره

تکالیف درسی ۵۰ نمره

سمینار ۵۰ نمره

جمع کل ۱۰۰۰ نمره

دوره دیپلم تحصیلات تکمیلی خودکارسازی کتابخانه دانشگاه میسور

شرط ورود به این دوره که از سال ۱۹۹۴ دایر گردیده، داشتن مدرک کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است (۱).

برنامه درسی

کتابخانه و تکنولوژی اطلاعات

نظام پایگاه‌های اطلاعاتی

زبان‌های برنامه‌نویسی

خودکار کردن کتابخانه

نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات

تحلیل سیستم‌ها و طراحی نظام‌های اطلاعاتی

برنامه‌نویسی کامپیوتری (عملی)
بازرایی اطلاعات و اشاعه اطلاعات گزینشی (عملی)
گزارش تحقیق

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه دهلی (۱)
دورس اصلی اجباری

جهان دانش

رده‌بندی ژرف (نظری و عملی)

تحلیل نظام کتابخانه‌ای و مبانی روش‌های آماری
کتابشناختی و متون در هر یک از رشته‌های علوم انسانی، علوم طبیعی، علوم اجتماعی، علوم پزشکی، علوم کشاورزی، مهندسی و تکنولوژی.

بررسی متون و بررسی‌های میدانی

فهرست‌نویسی و رده‌بندی پیشرفته (عملی)

مسایل جاری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

دورس اختیاری

الف - یکی از دروس زیر:

نظام ذخیره و بازرایی اطلاعات

بازنگاری

کاربرد کامپیوتر در کتابخانه

ب - یکی از دروس زیر:

نظام کتابخانه‌های عمومی

نظام کتابخانه‌های دانشگاهی

نظام کتابخانه‌های تحقیقاتی و فنی

نظام کتابخانه‌های پزشکی

نظام کتابخانه‌های کشاورزی

نظام کتابخانه‌های مهندسی و تکنولوژیکی

گزارش تحقیق

دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه مدرّس (۱)

دروس اجباری

کاربرد تکنولوژی اطلاعات

انتقال و اشاعه اطلاعات

سازماندهی مواد اطلاعاتی

برنامه‌ریزی و مدیریت

روش‌شناسی تحقیق

دروس اختیاری

یکی از دروس زیر:

نظام اطلاعاتی علوم بهداشتی

انتشارات دولتی

نظام کتابخانه‌های عمومی

نظام کتابخانه‌های دانشگاهی و دانشکده‌ای

نظام اطلاعات علوم اجتماعی

نظام اطلاعات صنعتی

گزارش تحقیق

دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پنجاب در

چند یگر ۳۶ (۲۲ و ۲۴)

دروس اصلی (اجباری)

جهان دانش

روش‌های تحقیق

ذخیره و بازیابی اطلاعات

مدیریت نظام‌های اطلاعاتی

مدیریت کتابخانه

فهرست‌نویسی و رده‌بندی (پیشرفته)

کتابشناختی

خدمات مرجع و اطلاعاتی

دروس اختیاری

الف کاربرد کامپیوتر در کتابخانه

یا

تحلیل سیستم‌ها

ب - روش‌های تحقیق آماری

یا

آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی

دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه کلکته (۱)

دروس اجباری

رده‌بندی

فهرست‌نویسی

کتابشناختی

خدمات مرجع

مستندسازی و بازیابی اطلاعات

کتاب: بازار، پخش، انتشار و بازار کتاب

برنامه‌ریزی کتابخانه (معماری و تجهیزات)

متون علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم و تکنولوژی

دروس اختیاری

(یکی از دروس)

نظام کتابخانه‌های عمومی

نظام کتابخانه‌های دانشگاهی

کتابخانه‌های تحقیقاتی و تخصصی

خدمات کتابخانه برای کودکان

ادبیات کودکان

نسخ خطی و کتابخانه‌های آرشیوی

دوره دوساله معادل کارشناسی ارشد (Associateship) علوم اطلاع‌رسانی

مرکز ملی اطلاعات علمی هند (اینزداک)

این دوره شامل یک سال آموزش تمام وقت و یک سال کار تحقیقی و تهیه رساله می‌باشد. مواد

درسی عبارتند از (۲۲):

- اطلاعات، ارتباطات و جامعه

- گزارش نویسی فنی و تحلیل اطلاعات

- منابع اطلاعاتی و رسانه‌ها

- پردازش و سازماندهی اطلاعات

- نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی

- تکنولوژی اطلاعات I: مفاهیم، نظریه‌ها، نظام‌ها و کاربردها

- تکنولوژی اطلاعات II: تکنولوژی ارتباط از راه دور، ضبط و نمایش و کاربرد تکنولوژی

اطلاعات

- مدیریت نظام‌های اطلاعاتی

کار تحقیقاتی در یکی از زمینه‌های زیر:

- نظام اطلاعاتی برای برنامه‌ریزی

- نظام اطلاعاتی برای صنعت

- نظام اطلاعاتی پزشکی زیستی

- نظام اطلاعاتی انرژی

- نظام اطلاعاتی علوم زیستی

- نظام اطلاعاتی علوم کشاورزی

- رساله

دروس پشتیبانی در این دوره عبارتند از:

- روشناسی تحقیق

- ریاضیات

- روش‌های آماری

- تحقیق عملیاتی

- نظریه سیستم‌ها

- زبان‌شناسی اطلاعات

- مطالعات رفتاری

و غیره

دوره دو ساله معادل کارشناسی ارشد (*Associateship*) مستندسازی و اطلاع‌رسانی

مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (*DRTC*) مرکز آمار هند

این دوره شامل ۵۰ درصد آموزش و ۵۰ درصد کار عملی است. (۱ و ۲۲)

فلسفه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

کتابسنجی

روش‌های تحقیق

خدمات مرجع و اطلاعاتی

منابع اطلاعاتی

سازماندهی اطلاعات

اشاعه اطلاعات

انتقال اطلاعات

طراحی نظام اطلاعاتی

مدیریت اطلاعات

مطالعه کاربر

مطالعات بین‌المللی و تطبیقی

مدیریت رکوردها

کار تحقیقاتی

دروس پشتیبانی عبارتند از:

ریاضیات

آمار و تحقیق عملیاتی

روش‌شناسی تحقیق

گزارش‌نویسی فنی

ارتباطات

زبان‌شناسی

تجهیزات کتابخانه‌ای و آزمایشگاهی

متأسفانه گروه‌ها از جهت ساختمان در وضع بدی قرار دارند. به زحمت می‌توان گروه آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی‌ای پیدا کرد که ساختمان مستقلی در اختیار داشته باشد. در بسیاری از گروه‌های آموزشی، اساتید دفتر مجزا ندارند و حتی کلاس‌های درس آنها مشترک با سایر گروه‌هاست که به نوبت از آن استفاده می‌کنند. اگرچه بعضی از گروه‌ها مجموعه‌ای از منابع در اختیار دارند، ولی عموماً فاقد کتابخانه مجزا با کتابدار تمام وقت هستند. در این مورد گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه دهلی یک استثناء است. از جهت تجهیزات آزمایشگاهی نیز گروه‌ها در وضعیت خوبی قرار ندارند. بعضی از گروه‌ها دارای این گونه وسایل هستند، ولی به ندرت از آنها استفاده می‌کنند. دلیل این مسئله، کمبود مواد مورد نیاز و نارسایی خدمات پشتیبانی است. (۱۲)

آنچه از مقالات ارائه شده متخصصان در پیش‌کنگره FID در جی‌پور مشهود است، گروه‌های آموزشی از جهت تجهیزات کتابخانه‌ای و آزمایشگاهی وضعیت مناسبی ندارند. آنها بسیاری از مباحث تکنولوژی اطلاعات را در برنامه درسی گنجانده‌اند بدون آن که تجهیزات لازم را در اختیار داشته باشند. حتی برخی از آنها فاقد منابع کافی مورد نیاز آموزش و تمرین دانشجویان می‌باشند. (۵)

بسیاری از گروه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به صورت وحشتناکی فاقد امکانات از جهت منابع مالی، فضا، کادر آموزشی و سایر امکانات مانند کتابخانه، کارگاه آموزشی و وسایل کمک آموزشی هستند. حتی حداقل امکانات در برخی از گروه‌ها وجود ندارد. دوره‌ها تنها براساس مدرسین پاره وقت که از فضایی مشترک با سایر گروه‌ها استفاده می‌کنند اداره می‌شود. در چنین شرایطی صحبت از نسبت ایده‌آل دانشجوی به استاد یا روش‌های جدید تدریس رویایی بیش نیست (۴).

فارغ‌التحصیلان و بازار کار

آمار دقیقی از تعداد فارغ‌التحصیلان دوره‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی هند در دست نیست. مانگالا تعداد سالیانه فارغ‌التحصیلان دوره‌های کارشناسی را ۴۵۰۰ نفر، کارشناس ارشد را ۴۵۰ نفر و دوره‌های معادل کارشناسی ارشد را ۳۵ نفر ذکر می‌کند (۱۸).

اگر اوال میانگین تعداد فارغ‌التحصیلان هر یک از دوره‌های کارشناسی ارشد را ۱۰ نفر و فارغ‌التحصیلان معادل کارشناسی ارشد را ۱۰ تا ۱۵ نفر در نظر می‌گیرد (۱). با توجه به وجود ۶۷ دوره کارشناسی ارشد و ۲ دوره معادل کارشناسی ارشد در هند، می‌توان تخمین زد که هر ساله حدود ۶۷۰ نفر مدرک کارشناسی ارشد و ۳۵ نفر مدرک معادل کارشناسی ارشد دریافت می‌کنند. بازده هر یک از دوره‌های ام‌فیل و دکترا حدود ۲ تا ۳ نفر در سال است (۲۲).

براین اساس تعداد تخمینی فارغ‌التحصیلان ۳۲ دوره دکترا، رقمی حدود ۸۰ نفر و فارغ‌التحصیلان ۱۱ دوره ام‌فیل حدود ۲۵ نفر خواهد بود. می‌توان تعداد تخمینی کل فارغ‌التحصیلان دوره‌های مختلف تحصیلات تکمیلی هند را حدود ۸۰۰ تا ۸۵۰ نفر در سال در نظر گرفت. این تعداد بسیار بیش از نیاز بازار کار این رشته می‌باشد و موجب عدم اشتغال و یا اشتغال ناقص برای متخصصان این حرفه گردیده است.

بعضی از دانشگاه‌ها با شتابی بی‌مورد، نسبت به تأسیس گروه آموزشی و یا تشکیل دوره‌های بالاتر و یا افزایش ثبت نام‌ها اقدام کرده‌اند، بدون آن که به توسعه لازم و کافی امور زیربنایی این رشته بپردازند. تضعیف دوره‌ها اثر چاره‌ناپذیری بر استازدارها و معیارها گذاشته است. از دانشجویانی که این دوره‌ها را بدون امکانات زیربنایی به پایان می‌رسانند، نمی‌توان انتظار داشت از همان شایستگی برخوردار باشند که دانشجویان فارغ‌التحصیل از دانشگاه‌هایی با امکانات بهتر دارا هستند، اگرچه مدرک هر دو دسته مشابه است. طبعاً دانشجویانی که از آموزش بهتر برخوردار بوده‌اند در انتخاب شغل و همچنین در میدان عمل، وضع بهتری خواهند

داشت. این در حالی است که گروه اول بدون آن که خود مرتکب قصوری شده باشند در عذابند. این مسئله بر حیثیت دوزه‌ها و در ابعادی وسیع‌تر، بر حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی تأثیر می‌گذارد. تعداد کل فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های هند در این رشته، ۴ برابر میزان مورد نیاز بازار کار است. در نتیجه بسیار عادی است اگر بینیم شخصی با مدرک کارشناسی ارشد در پستی بسیار پائین‌تر از سطح خود مشغول به کار شود. این مسئله سبب سوء استفاده برخی از کارفرمایان شده است. آن‌ها برای پست‌های خالی خود افرادی با مهارت و با صلاحیت‌هایی بسیار بالاتر از آنچه نیاز است گزینش می‌کنند. این امر موجب تحقیر شاغلین این حرفه می‌گردد (۴).

وجود یک سیاست ملی برای تعیین لزوم یا عدم لزوم تاسیس و یا گسترش گروه‌های آموزشی براساس شناخت نیازهای متفاوت بازار کار، ضرورت دارد و می‌تواند از رشد بی‌رویه دوزه‌های آموزشی این حرفه جلوگیری کند.

پایان سخن

همانطور که گفته شد ۶۷ دوره کارشناسی ارشد، ۱۱ دوره ام.فیل و ۳۲ دوره دکترا در دانشگاه‌های هند دایر است. به علاوه مرکز ملی مدارک علمی هند (اینزداک) و مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) دارای دوره‌های معادل کارشناسی ارشد در اطلاع‌رسانی و مستندسازی هستند. هر ساله حدود ۸۰۰ تا ۸۵۰ نفر از سطوح مختلف تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی فارغ‌التحصیل می‌شوند. ۶۰ تا ۷۰ درصد این تعداد را زنان تشکیل می‌دهند.

حدود ۲۰ نشریه ادواری که اغلب به زبان انگلیسی هستند در زمینه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود. در بین آن‌ها نشریات دانشگاه دهلی، اینزداک و مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) از ارزش بیشتری برخوردارند. تعداد منابع درسی با ارزش که بوسیله هندیها نوشته شده باشد اندک است. دانشجویان بیشتر از منابع درسی که در انگلستان و امریکا تهیه شده است استفاده می‌کنند (۱۸).

با آن که اغلب گروه‌ها از مدرسان تمام وقت بهره می‌گیرند ولی هنوز هستند گروه‌هایی که به طور موقت و یا دائمی از کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی برای اداره دوره، و یا تدریس استفاده می‌کنند (۱۲).

اغلب گروه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی وابسته به دانشکده هنر هستند و از جهت

تجهیزات، منابع و ساختمان وضع مناسبی ندارند. دوره‌های آموزش از راه دور در چندین دانشگاه ارائه می‌شود. مهمترین مرکز آموزش از راه دور هند، دانشگاه آزاد ملی ایندراگانیدی است.

افزایش سریع تعداد گروه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی تاثیر معکوس بر کیفیت آموزش داشته است. بسیاری از دست‌اندرکاران معتقدند بهتر است به جای دوره‌های یک ساله کارشناسی ارشد و کارشناسی، دوره‌ای به مدت ۲ تا ۳ سال در سطح کارشناسی ارشد به نحوی طراحی و برنامه‌ریزی شود که در طی آن فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف به خوبی برای بازار کار آماده شوند (۱).

یکی از مشکلات عمده آموزش عالی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند، عدم وجود یک ارگان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در سطح ملی است. این معضل در هم‌اندیشی‌های مختلف به کرات ابراز و بر آن تاکید شده است. برای هدایت درست آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند نیاز ضروری به سیاستی واقع‌گرا و موثر برای توسعه نیروی انسانی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی احساس می‌شود. برای این منظور لازم است بررسی جامعی از زیربنای توسعه آموزش نیروی کتابداری و اطلاع‌رسانی، تعداد افرادی که در هر سطح هر ساله فارغ‌التحصیل می‌شوند، تعداد پست‌های خالی موجود، تعداد پست‌هایی که هر ساله ایجاد می‌شوند و میزان تخصصی شدن مورد نیاز سازمانها، به عمل آید (۴).

آموزش عالی کتابداری و اطلاع‌رسانی هند با مشکلات و مسایل زیادی مواجه است که برای رفع آن‌ها پیشنهادات زیر بوسیله یکی از متخصصان این کشور ارائه گردیده است:

- تحول کامل برنامه درسی و در نظر گرفتن گرایش‌ها و تکنولوژی‌های جدید.
- توسعه گروه‌های کتابداری به عنوان مراکز آموزشی و تحقیقاتی همپای سایر رشته‌های دانشگاهی

- تقویت کادر آموزشی و ایجاد پست‌های تخصصی

- تجهیز گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی با وسایل کمک آموزشی و آموزش استفاده از آن‌ها

- تشویق پژوهش از طریق صندوق‌های مالی و تهیه تجهیزات لازم

- محدود کردن تعداد ثبت‌نام‌های جدید و انتخاب داوطلبان مناسب

- ایجاد امکان آموزش مستمر و کسب تجارب آموزشی از طریق آموزش از راه دور

- ایجاد دفتر مرکزی تأیید و اعتباردهی دوره‌ها

- ایجاد موسسه ملی آموزش و تحقیقات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (۱۲)

ویژگی‌های آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند

۱- استقلال دانشگاهها: دانشگاهها در فعالیت‌های مختلف مانند پذیرش دانشجو، انتخاب استاد، تهیه برنامه درسی، نحوه ارزشیابی تحصیلی و غیره مستقل عمل می‌کنند و سازمان‌هایی مانند کمسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) تنها نقش پیشنهاد دهنده دارند.

۲- اختلاف سطح آموزش و امکانات گروهها: اگرچه اغلب گروههای آموزشی از جهت کادر آموزشی، منابع مالی، تجهیزات، کتابخانه تخصصی و ساختمان در وضع نامناسبی قرار دارند، معدودی از دانشگاهها از موقعیت بهتری برخوردارند و دانشجویان این دانشگاهها بهتر جذب بازار کار می‌شوند.

۳- عدم وجود مرکز ملی تأیید و اعتباردهی: اگرچه کمیته بررسی کمسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) معیارها و استانداردهای آموزشی را تعیین می‌کند و برنامه پیشنهادی ارائه می‌دهد، ولی هیچ ارگان ملی‌ای نظارت بر اجرای آنها را عهده‌دار نیست و هیچگونه مکانیسم کنترلی وجود ندارد.

۴- رشد بی‌رویه: در دهه گذشته دانشگاههای هند در ایجاد و گسترش دوره‌های آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی شتاب بی‌موردی به خرج دادند و بدون آن که زیربنای لازم را فراهم آورند نسبت به تشکیل دوره‌های جدید و یا افزایش دانشجو اقدام کردند، به طوریکه تعداد دوره‌های کارشناسی ارشد در طی این دهه از ۳۸ به ۶۷ افزایش یافت.

۵- فقدان سیاست ملی: یکی از مشکلات آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند، عدم وجود ارگانی جهت برآورد نیروی متخصص مورد نیاز بازار کار در سطوح مختلف و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در آموزش این رشته است. در نتیجه تعداد فارغ‌التحصیلان این رشته بسیار بیش از نیازهای بازار کار است و این امر سبب عدم اشتغال و یا اشتغال در سطوح پایین‌تر فارغ‌التحصیلان این رشته می‌باشد.

پیوست

اسامی تعدادی از دانشگاهها و مراکز آموزشی دوره‌های تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند

ایالت اندرا پرادش	دانشگاه آندرا
بنگال غربی	دانشگاه بوردوان
بمبئی	دانشگاه بمبئی
چندیگر	دانشگاه پنجاب
پاتیاالا	دانشگاه پنجابی
جامو	دانشگاه جامو
دهلی نو	دانشگاه دهلی
جی پور	دانشگاه راجستان
ایالت گجرات	دانشگاه سوراstra
کلهاپور	دانشگاه شی واجی
حیدرآباد	دانشگاه عثمانیه
دهاروار	دانشگاه کارناتاكا
تری واندروم	دانشگاه کراالا
کشمیر	دانشگاه کشمیر
کلکته	دانشگاه کلکته
حیدرآباد	دانشگاه گجرات
گلبرگا	دانشگاه گلبرگا
گائوهاتی	دانشگاه گائوهاتی
مدرس	دانشگاه مدرس
علیگره	دانشگاه مسلمان علیگره
ایمفالا	دانشگاه مانی پور
میسور	دانشگاه میسور

دانشگاه نگپور

دانشگاه هندوی بنارس

مرکز ملی مدارک علمی هند (اینزداک)

مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی

(DRTC)

نگپور

وازاناسی

دهلی

بنگلور

پی‌نوشت

1. John Macfarlane
2. William Alanson Borden
3. Melvil Dewey
4. Charles Ammi Cutter
5. Baroda State Library
6. Asa Don Dickenson
7. S.R. Ranganathan
8. Madras University
9. South Indian Teacher Union
10. Madras Library Association

۱۱- مدت دوره کارشناسی کتابداری در هند یک سال است که شرط ورود به آن داشتن مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم و یا علوم انسانی و هنر است.

12. Khan Bahadur Asadullah
13. Andhra

14. Indian National Scientific Documentation Centre (INSDOC)

هند دارای چهار کتابخانه ملی است: کتابخانه سلطنتی کلکته که از سال ۱۹۴۸ به عنوان کتابخانه ملی هند شناخته شد، کتابخانه ملی پزشکی، کتابخانه موسسه تحقیقات کشاورزی هند و کتابخانه ملی علوم که بخشی از اینزداک است.

15. Documentation
16. Associationship
17. Reprography
18. University Grants Commission (UGC)
19. Indian Statistical Institute
20. Documentation Research and Training Center (DRTC)
21. Aligarh
22. Mysore
23. Karnatak

24. Vikram
25. Master of Philosophy (Mphil)
26. Indian Association of Special Libraries & Information Centers (IASLIC)
27. Indian Association of Teachers in Library and Information Science
28. Indian Library Association (ILA)
29. U.G.C Inter-Agency Working Group
30. INFLIBNET
- یک شبکه کامپیوتری است که تبادل اطلاعات میان کتابخانه‌های دانشگاهی، مراکز تحقیقاتی و کتابخانه‌های تخصصی را تسهیل کرده است.
31. Reader
- مرتبه‌ای بین مربی و استاد و جایگزین استادیاری و دانشیاری سایر کشورها.
32. Association of Indian Universities
- این اصطلاح از سال‌ها پیش جایگزین اصلاح Librarianship شده است.
33. Library science
34. S.P. Agrawal
35. Indira Gandhi National Open University (IGNOU)
36. Punjab University , Chandigarh

منابع فصل سوم

1. Agrawal, S.P. 1996. *Directory of LIS Education in India: all-in-one compendium on library and information science study and teaching in India (updated 1994), approach , basic bibliography, syllabous and prospectus of all LIS schools*. New Delhi: Reliance Pub. House.
2. Agrawal, U.K. 1998. Factors complexes to review LIS curricula in India. In : *Education and training in the context of Evolving New Information Society*, 6-15. 49, th FID conference and congress . pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.
3. Buragohain, Alaka. 1998. Develoment of knowledge and skills: a challenge to modern information professionals in India. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society*, 95-101. 49, th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.
4. Chatterjee, Amitabha. 1992. Library and information science education in India : achievement, problems and prospects. In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G Kumar and C.P. Vashishth, 50-59. New Delhi: Sterling Publishers.
5. *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society*. 49th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur , India.
6. Goel, Preeti and puramjit kaur walis , 1998. Library and information science curricula: a vision of the future. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society* , 27-31. 49, th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur , India.
7. Gulati, Anjali. 1998. Educational scenario for information studies: challenges for the 21st century with a special emphasis on India. In: *proceedings of 49, th FID*

- Conference and congress, 11-17 Oct. 1998, Jaipur and New Delhi. 1-76-78.
8. Kanjilal, Uma. 1998. Innovations in education and training LIS distance learners: multichannel delivery modes at IGNOU. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society*, 38-43. 49th FID conference and congress, preconference seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.
9. Kiani Khoozestani, Hassan. 1999. *Growth and Development of Library and Information Education in Islamic Republic of Iran and India : a comparative study*. PhD diss. Punjab University.
10. Kaula, P.N. 1992. Hundred years of library and information science education : evaluation and trend. In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth. 13-16. New Delhi: Sterling Publishers.
11. Kumar , Krishna, 1992. A proposal for national policy for library and information science education. In: *Library and Information Science in India*, ed . P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth. 135-141. New Delhi. Sterling Pub.
12. Kumar , P.S.G. 1992. Education for librarianship in India : perspective, Performance and projection . In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth. 17-28. New Delhi: Sterling Pub.
13. Kumar, P.S.G and C.P. Vashishth, ed: 1992. *Library and Information Science in India* , New Delhi: Sterling Pub.
14. Jena, Pushpanjali. 1994. Restructuring of library and information science education. In: *Restructuring Library and Information Science Curriculum*, ed. A. Tejomurty. 51-56, New Delhi: Concept publishing.
15. Laxman Rao. N. and C.R. Karisiddappa. 1993. Library and information science education policy in India. *Lucknow Librarian* 25, no. 1,2: 32-39.
16. laxman Rao, N. 1994. Practical training in library and information science education : need for an all-India policy. In : *Restructuring of Library and*

Information Science Curriculum, ed. A. Tejomurty. 75-80. New Delhi: Concept Publishing.

17. Mangla, p.b. 1990. Library and information science education in India: trends and issues . *Granthana*. 1, no. 2, (July 90): 85-103.
18. Mangla, p.b. 1994. Library and information science education in south Asia: India, Pakistan, Bangladesh and Sri Lanka. *Education for Information* 12 (1994); 399-427.
19. Navalani, K. 1992. Library and information science education at master's level in India. In : *Library and Information Science in India* , ed. P.S.G. Kumar and C.P. vashishth . 73-85. New Delhi: sterling Pub.
20. Neelameghan, A. 1975. Education for librarians and documentalists in India. In: *Encyclopedia of Library and Information Science*, ed . A. Kent, H. Lancaster and J.E. Daily. Vol. 12: 314-349. New York: Marcel Deker.
21. Tejomurty, A., ed. 1994. *Restructuring of library and Information Science Curriculum*. New Delhi, Concept Publishing.
22. *World Guide to Library , Archive and Information Science Education*, ed. Josephine Riss Fang, Robert D. Stueart and Kulthida Tuamsuk. Muchen: London: K.G. Saur , 1995. (IFLA Publications: 72/73)
- ۲۳- باقری، معصومه. ۱۳۷۸ ، نگاهی به یک قرن کتابداری در هند، فصلنامه کتاب. (بهار ۷۸) : ۶۱-۴۸.
- ۲۴- باقری، معصومه. ۱۳۷۸. آموزش کتابداری در هند (دستنویس)

فصل چهارم

ایران

پیشینه

اگرچه در فرهنگ و تمدن ایرانی کتاب و کتابخانه همواره از اهمیت و توجه خاصی برخوردار بوده است، اما آموزش کتابداری سابقه چندانی ندارد. تلاش‌های اولیه در سال ۱۳۱۶ و هنگامی که وزارت فرهنگ آن زمان یک دوره آموزشی به منظور آشنایی کارکنان کتابخانه‌ها تشکیل داد، صورت گرفت. دکتر بیانی و ۷ نفر از اهل کتاب مباحثی مانند نسخ خطی، تاریخچه کتاب و کتابخانه، خطاطی و فهرست‌نویسی را تدریس کردند. آموزش کتابداری جدید از سال ۱۳۳۱ آغاز شد. برای نخستین بار در ایران از جوزف اشتوم فل^۱ کارشناس اتریشی یونسکو و مدیر کتابخانه ملی اتریش و خانم مری گیور^۲ مدرس آمریکایی دعوت شد تا برای برگزاری یک دوره ۶ ماهه به ایران بیایند. این دوره با حمایت مالی یونسکو و در محل دانشکده ادبیات دانشگاه تهران برگزار شد و از آبان ۱۳۳۱ تا پایان فروردین ۱۳۳۲ به طول انجامید (۲). سخنرانها به زبان‌های فرانسوی، انگلیسی و آلمانی بود و توسط مترجم ایرانی جمله به جمله به فارسی برگردانده می‌شد (۳۱). در طی دوره، مقدمات کتابداری با تاکید بر فهرست‌نویسی تدریس گردید. ۲۰۰ نفر از کارکنان کتابخانه‌های تهران در این دوره شرکت کردند که در آخر تنها ۸۱ نفر امتحان پایانی دوزه را گذراندند. ناصر شریفی معاون کتابخانه مجلس شورای ملی و فرنگیس امید از کارکنان کتابخانه ملی جزء این عده بودند که هر دو بعدها به تحصیلاتشان در این رشته در آمریکا ادامه دادند. (۳۳)

در فاصله سال‌های ۱۳۳۱ تا ۱۳۴۴ دوره‌های کوتاه مدت و کارگاههای آموزشی متعدد با همکاری متخصصان خارجی برگزار شد. در سال ۱۳۴۴ مارگرت هاپکینز^۳ متخصص آمریکایی رشته کتابداری به عنوان مشاور کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران به ایران آمد. این فرد به همراه کتابدارانی که در خارج ایران تحصیل کرده بودند برای ایجاد دانشکده کتابداری هم

رای شدند. مارگرت هاپکینز گزارش خود را در ۹ صفحه تقدیم دکتر صالح رئیس وقت دانشگاه کرد. در این گزارش اعزام حداقل سه استاد تمام وقت رشته کتابداری به ایران، از طریق کمیسیون مبادلات فرهنگی ایران و آمریکا^۴، تقبل شده بود. دکتر افضل رئیس وقت دانشکده علوم تربیتی علاقمند بود گنجاندن برنامه دوره فوق‌لیسانس کتابداری در برنامه دانشکده علوم تربیتی مورد بررسی قرار گیرد. این طرح مورد موافقت قرار گرفت و نخستین دوره دانشگاهی کتابداری در ایران در سال ۱۳۴۵ در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران تأسیس گردید. در تابستان همین سال بنا به درخواست مارگرت هاپکینز، از طریق سنتو^۵ مبلغ ۲۰ هزار دلار برای خرید مجموعه پایه در رشته کتابداری در اختیار کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران قرار گرفت. این کمک در سال بعد نیز تکرار شد. آلیس لورر^۶ که ۲۵ سال سابقه تدریس در گروه کتابداری دانشگاه ایلینویز^۷ را داشت از بین داوطلبان تدریس در ایران، انتخاب شد. تنظیم و سرپرستی برنامه امتحانی توسط او صورت گرفت. حدود صد درخواست شرکت در آزمون ورودی دریافت شد که از بین آن‌ها ۳۵ نفر واجد شرایط بودند و به عنوان نخستین نامزدهای دوره فوق‌لیسانس کتابداری پذیرفته شدند. مدیریت گروه به آلیس لوور واگذار شد. برنامه‌ریزی اولیه به این صورت بود که مدرسین خارجی به مدت ۲ سال دوره را هدایت کنند، سپس آن را به کتابداران با کفایت ایرانی واگذارند (۳۰).

در سال ۱۳۴۶ دکتر جان اف. هاروی^۸ مدیر گروه شد و برای نخستین بار در ایران درس اطلاع‌رسانی توسط او تدریس گردید. گروه کتابداری دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۷ برنامه کهاد کتابداری را شروع کرد که براساس آن دانشجوی دوره کارشناسی علوم تربیتی و یا هر رشته دیگری می‌توانست ۳۰ واحد از دروس کتابداری را، به جای واحدهای انتخابی رشته خود بگذارند. در مدرک فارغ‌التحصیلی این دانشجویان عبارت کهاد کتابداری قید می‌شد. هدف این برنامه تربیت کتابدار برای کتابخانه‌های آموزشی و عمومی بود (۳۱).

در سال ۱۳۴۶ بنا به درخواست مروین اسمیت^۹ دبیر علمی سنتو که لزوم ایجاد مرکز مدارک در سطح ملی را برای کشورهای عضو سنتو^{۱۰} احساس می‌کرد، دکتر جان هاروی طرح ایجاد مرکز مدارک علمی ایران^{۱۱} و مرکز آماده‌سازی کتاب تهران^{۱۲} را تقدیم دکتر مجید رهنما وزیر وقت علوم و آموزش عالی^{۱۳} کرد که به گرمی پذیرفته شد. این دو مرکز هم‌زمان در شهریور ۱۳۴۷ در یک ساختمان دایر گردیدند و با تأسیس موسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، به عنوان ۲ مرکز از مراکز چهارگانه موسسه درآمدند (۳۶). این مراکز هر کدام در چارچوب اهداف و وظایف و امکانات خود تلاش کردند تا با معرفی روشهای جدید کتابداری،

آموزش کارکنان کتابخانه‌ها و بازسازی کتابخانه‌های کشور، نقش خود را در توسعه کتابداری جدید ایفا کنند. این مراکز به عنوان کانون‌های عمده جذب نیروی‌های آموزش دیده و همچنین کارگاه‌های آموزشی برای دانشجویان کتابداری درآمدند.

دومین دوره آموزش عالی کتابداری، در دانشگاه تبریز به سال ۱۳۴۷ و در مقطع کارشناسی ارشد ایجاد شد. برنامه این دوره توسط مرکز خدمات کتابداری طراحی شد و به وسیله پراموند مانگالا از هند سازماندهی و اجرا شد (۳۲)، ولی به دلیل نارسائی‌ها، پس از برگزاری یک دوره به کارشناسی تغییر کرد. در سال ۱۳۴۸ مدرسه عالی ایران زمین مبادرت به تشکیل دوره کاردانی کتابداری نمود. این دوره در سال ۱۳۵۰ به کارشناسی تبدیل گردید. در همین سال دکتر ابرامی پس از بررسی کتابخانه‌های استان فارس، طرح ایجاد یک دوره کارشناسی ارشد کتابداری را تهیه و به مسئولان دانشگاه شیراز ارائه کرد (۳۱). این دوره در سال ۱۳۵۳ دایر شد. چون دانشگاه شیراز در سطح مناسبی قرار داشت، کتابخانه‌های آن دارای سیستم و بودجه خوبی بودند و درس‌ها به زبان انگلیسی ارائه می‌شد، در نتیجه گروه در شرایط مناسبی شروع به کار کرد. این گروه از وجود مدرسین خارجی استفاده کرد و از سال ۱۳۵۶ دانشجویان دوره کاردانی را نیز پذیرفت (۳۲).

در سال ۱۳۵۵ دانشگاه علوم پزشکی ایران قراردادی با دانشکده تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری دانشگاه ایلینویز منعقد کرد که براساس آن دانشکده مدیریت، اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی^{۱۵} تاسیس گردید و دانشگاه ایلینویز سازماندهی، اداره و اجرای برنامه آموزشی آن را برای ۴ سال نخست به عهده گرفت. این دانشکده به عنوان کانون منطقه‌ای طرح سازمان بهداشت جهانی در نظر گرفته شد، و براساس آن دانشجویان از کتابخانه‌های منطقه با استفاده از بورس تحصیلی سازمان بهداشت جهانی می‌توانستند در برنامه آموزشی که به زبان انگلیسی ارائه می‌شد شرکت کنند و دانشگاه علوم پزشکی ایران نیز فعالانه از پایانه مدلاز^{۱۶} استفاده نماید. تا آنجا که مشخص است این نخستین دوره کتابداری در سراسر دنیا بود که در یکی از دانشگاه‌های علوم بهداشتی دایر گردید و تاکید بر تدارک کتابداز برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی خدمات بهداشتی داشت (۳۲).

علاوه بر دانشگاه شیراز و دانشگاه علوم پزشکی ایران، در فاصله سال‌های ۵۷-۱۳۵۳، ۲ دانشگاه دیگر اقدام به تاسیس دوره کارشناسی ارشد کتابداری نمودند. گروه کتابداری دانشگاه اهواز (جندی شاپور سابق و شهید چمران فعلی) کار خود را با پذیرش دانشجو برای سال تحصیلی ۵۷-۱۳۵۶ آغاز کرد. یک زوج آمریکایی از جمله مدرسین این دوره بودند. دوره

کارشناسی ارشد دانشگاه الزهرا (دانشگاه فرح آن زمان) در پاییز ۱۳۵۷ با همکاری دکتر هاروی آغاز شد (۳۲).

هم زمان با انقلاب اسلامی، مدرسین آمریکایی ایران را ترک کردند. گروه‌های کتابداری در امر آموزش با مشکل روبرو شدند. دوره‌های کارشناسی ارشد دانشگاه‌های شیراز، اهواز و الزهرا تعطیل شد. جو سیاسی سال‌های ۱۳۵۸ و ۱۳۵۹ و نیاز به انقلاب فرهنگی سبب تعطیلی دانشگاه‌ها در خرداد ۱۳۵۹ گردید. در طول انقلاب فرهنگی که حدود ۳ سال به طول انجامید، مدارس عالی و دانشگاه‌ها تعطیل بودند. بعد از بازگشایی دانشگاه‌ها نظارت و کنترل دولت بر آن‌ها افزایش یافت و در جهت اسلامی شدن دانشگاه‌ها اقدام شد (۳۳).

در سال ۱۳۶۱ کمیته کتابداری شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شد. این کمیته متشکل از تعدادی از اعضای آموزشی دانشگاه‌های کشور بود. برای بازگشایی رشته کتابداری دانشگاه‌ها، لازم بود برای دانشجویان کلاس‌هایی به منظور تکمیل دوره‌شان گذاشته شود. از آنجا که شورای عالی انقلاب فرهنگی با ارائه اغلب دروسی که پیش از انقلاب تدریس می‌شد بدون تجدیدنظر جدی موافق نبود، بازگشایی دوره‌های کتابداری موقوف به بررسی و تجدیدنظر در برنامه‌های قبلی و تدوین برنامه درسی جدید گردید (۳۳). دانشگاه‌ها که پیش از این از استقلال نسبی برخوردار بودند، تابع تصمیمات شورای عالی انقلاب فرهنگی گردیدند. در سال ۱۳۶۳ کمیته کتابداری برنامه درسی موقت برای دانشجویانی که با تعطیلی دانشگاه‌ها دچار وقفه تحصیلی شده بودند تهیه کرد. از ۱۲۰ دانشجوی سال اول و دوم کارشناسی ارشد دانشگاه‌های کشور، تعداد ۶۵ نفر برای سال تحصیلی ۶۵-۱۳۶۴ ثبت نام کردند. دانشگاه‌های شیراز، اهواز و الزهرا که بعضی از مدرسین مهم خود را از دست داده بودند قادر به بازگشایی دوره کارشناسی ارشد نشدند. آموزش دانشجویان آنها به گروه کتابداری دانشگاه تهران محول گردید. دانشکده مدیریت، اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی که کادر آموزشی آمریکایی خود را از دست داده بود به زودی توانست فعالیت خود را مجدداً دنبال کند. این امر شاید به دلیل نیاز کشور به نیروهای انسانی شاغل در رشته‌های پزشکی بود (۳۳).

دانشگاه شیراز تا سال ۱۳۷۲، دانشگاه اهواز تا سال ۱۳۷۵ و دانشگاه الزهرا تاکنون موفق به تشکیل مجدد دوره کارشناسی ارشد کتابداری نشدند. تحصیلات تکمیلی کتابداری ایران تا پایان جنگ ایران و عراق در سال ۱۳۶۷، در انحصار دانشگاه تهران و دانشگاه علوم پزشکی ایران بود.

در اسفند ۱۳۶۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی، مسوولیت برنامه‌ریزی آموزش عالی را به

شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی واگذار نمود. این شورا نخستین برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد کتابداری را در سال ۱۳۶۵ تصویب کرد.

از سال ۱۳۶۴ کلیه دانشکده‌های پزشکی و رشته‌های وابسته - از جمله دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی فعلی - از وزارت فرهنگ و آموزش عالی جدا و به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که جایگزین وزارت بهداشت شده بود، پیوستند. توجه به دوره‌های تحصیلات تکمیلی از سال ۱۳۶۷ گسترش یافت. دانشگاه‌های کشور با اعزام تعدادی از کادر آموزشی خود به منظور ادامه تحصیل در مقطع دکترا، به تقویت گروه‌ها و جبران نیروهای گذشته پرداختند. دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس در سال ۱۳۶۷، دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۱۳۶۹ و دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۷۶ تأسیس شد. دانشگاه شیراز در سال ۱۳۷۲ و دانشگاه شهید چمران اهواز در سال ۱۳۷۵ رسماً از وزارت فرهنگ و آموزش عالی اجازه بازگشایی دوره کارشناسی ارشد دریافت کردند. نخستین دوره دکترا در سال ۱۳۶۹ در دانشگاه آزاد اسلامی دایر گردید. ۸ سال پس از آن، دانشگاه علوم پزشکی ایران دوره دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی و به دنبال آن در سال ۱۳۷۸ دانشگاه شیراز دوره دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تأسیس کردند.

در خاتمه این مبحث اشاره‌ای به انجمن‌های کتابداری ایران ضروری است. تا پیش از سال ۱۳۴۰ هیچگونه انجمن حرفه‌ای در این رشته فعالیت نداشت. در این سال نخستین تلاش برای تشکیل اولین انجمن کتابداری ایران صورت گرفت. اعضای این انجمن اولیه، که بیش از یکسال و نیم دوام نیاورد، ۲۱ نفر بودند.

پس از آن در سال ۱۳۴۴، عده‌ای از کتابداران ایرانی با همفکری مدرسین آمریکایی و کتابدار انجمن ایران و انگلیس در صدد تأسیس انجمن برآمدند. اساسنامه در ۲۸ بهمن ۱۳۴۴ به تصویب هیأت امناء که در آن زمان ۸ نفر بودند رسید و ظرف ۲ هفته تأسیس انجمن کتابداران ایران به ثبت رسانده شد. تا پایان سال ۱۳۵۴، که ۱۰ سال از شروع فعالیت انجمن می‌گذشت، ۱۲۳۸ نفر به عضویت انجمن درآمده بودند. علاوه بر این عده که اعضای اصلی بودند، انجمن سه عضو افتخاری (مارگارت هاپکینز، آلیس لورر و جان هاروی)، تعدادی اعضای عادی (غیرکتابدار) و برخی موسسات عضو داشت (۱۶). دفتر انجمن در ساختمان موسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی وزارت علوم و آموزش عالی قرار داشت و دارای چندین کمیته بود که عمده آن‌ها کمیته‌های عضویت، روابط عمومی، حقوقی، انتشارات و آموزش بودند. کمیته آموزش جواترین کمیته انجمن محسوب می‌شد که فعالیت خود را در سال ۱۳۵۲ شروع

کرده و توانسته بود در طی سه سال ۶ دوره آموزشی در استان‌های کرمانشاهان، کرمان، خراسان، خوزستان، آذربایجان شرقی و اصفهان برگزار کند. مجموعاً تعداد ۳۱۲ نفر در این دوره‌ها شرکت کردند (۴). خبرنامه و نامه انجمن کتابداران به طور مرتب منتشر می‌شدند و به ترتیب نشریات خبری و علمی انجمن بودند.

جو سیاسی سال‌های نخست بعد از انقلاب بر انجمن کتابداران نیز موثر افتاد. انجمن دچار تعارضات داخلی گردید، نقش حرفه‌ای آن کم رنگ شد و ادامه فعالیت آن ممکن نگردید. در سال ۱۳۶۰ انجمن بدون هیچگونه اعلام رسمی تعطیل شد. تلاش‌های بعدی برای تشکیل مجدد آن بی‌نتیجه ماند. انجمن اگرچه نقش تعیین‌کننده‌ای در آموزش دانشگاهی این رشته نداشت، ولی در ارتقاء این حرفه و بالا بردن دانش تخصصی کتابداران موثر بود.

انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی که به همت و پشتکار کتابداران پزشکی در سال ۱۳۷۴ اعلام موجودیت کرد، اکنون تنها انجمن حرفه‌ای در این رشته است. دبیرخانه انجمن در محل دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی قرار دارد و بودجه آن از حق عضویت اعضا تأمین می‌شود.

نظام آموزشی

پس از انقلاب فرهنگی، آموزش عالی ایران به صورت متمرکز درآمد. گزینش دانشجو، برنامه‌ریزی درسی، تعیین سرفصل و منابع هر درس، گزینش استاد، تعیین ضوابط و معیارهای آموزشی همه و همه به وزارت فرهنگ و آموزش عالی واگذار شد. دانشگاه آزاد اسلامی که بتدریج در کنار نظام دولتی آموزش عالی رشد کرد و مستحکم شد نیز مشابه دانشگاههای سراسری عمل می‌کند. گزینش دانشجو به روش متمرکز است. برنامه درسی، سرفصل و منابع دروس تابع مصوبات شورای عالی برنامه‌ریزی است. دانشگاه آزاد معیارها و ضوابط وزارت فرهنگ و آموزش عالی در اموری مانند مدت دوره، ارزشیابی دانشجو و غیره را در چارچوب آئین‌نامه‌های خود اعمال می‌کند.

تا سال ۱۳۷۹ دانشگاه‌ها تنها در گزینش دانشجو و منابع درسی دوره دکترا اختیاراتی داشتند. نظام متمرکز مورد انتقاد بسیاری از اساتید و متخصصان این رشته است که در قسمت‌های بعد به آن خواهیم پرداخت. در بهار ۱۳۷۹، پس از تغییرات وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، به گروه‌های آموزشی اجازه داده شد که خود برنامه‌ریزی درسی را عهده‌دار شوند.

گروههای آموزشی

اکنون دوره‌های تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی^{۱۸} در ۷ دانشگاه عرضه می‌شود. نخستین دوره در دانشگاه تهران به سال ۱۳۴۵ و آخرین دوره کارشناسی ارشد (تا این زمان) در دانشگاه فردوس مشهد در سال ۱۳۷۶ تشکیل شد (پیوست ۱). شورای عالی برنامه‌ریزی دایر کردن دوره کارشناسی ارشد را منوط به داشتن شرایط زیر اعلام کرده است: ۱- سرپرست گروه حداقل با مرتبه استادیاری ۲- استادیار تمام وقت به ازای هر ۶ دانشجوی یک نفر ۳- کتابخانه مجهز و منابع ضروری آموزشی در حد کارشناسی ارشد. ۴- آزمایشگاه مجهز کتابداری و وسایل کمک آموزشی در حد کارشناسی ارشد ۵- امکان استفاده از کتابخانه‌های مجهز با کادر ذیصلاح برای گذراندن دوره کارورزی.

دوره دکترا، اولین بار در دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۱۳۶۹ گشایش یافت. تعداد فارغ‌التحصیل سالانه آن ۳ تا ۴ نفر است. اخیراً در دو دانشگاه سراسری کشور دوره دکترا دایر گردید. این دوره‌ها عبارتند از: دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی مشترک دانشگاه‌های شیراز و فردوسی مشهد و دوره دکترا مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی در دانشگاه علوم پزشکی ایران.

کلیه گروه‌ها به استثنای گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در دانشکده‌های ادبیات و علوم انسانی قرار دارند. در مورد جایگاه سازمانی گروههای کتابداری و اطلاع‌رسانی نظرات انتقادی زیادی ابراز شده است که در زیر تعدادی از آن‌ها نقل می‌شود.

«نظر به این که در آغاز تاسیس رشته کتابداری در ایران، جایگاه تشکیلاتی آن براساس مصلحت و اقتضا تعیین شد، گروههای کتابداری زیر چترهای تشکیلاتی متفاوتی قرار گرفتند که شاید هیچ کدام چندان مناسبی با این رشته نداشته‌اند. تشکیل دو تا سه دانشکده که به طور جامع همه شاخه‌ها و مقاطع این رشته را دربرگیرد مناسبترین ساختار تشکیلاتی به نظر می‌رسد. البته منظور دانشکده‌هایی است که هر کدام با کادر مستقل و مجزای خود به آموزش بپردازند و امکان تربیت متخصصان توانا و رقابت سالم علمی را با سایر دانشکده‌ها فراهم آورند. (۹)

"با توجه به این که کتابداری و اطلاع‌رسانی از علوم مادر است و به کلیه علوم ارتباط پیدا می‌کند در بسیاری از دانشکده‌ها می‌تواند قرار گیرد. ولی باید بپذیریم که به هیچ کدام تعلق کامل نخواهد داشت. در واقع تا کتابداری و اطلاع‌رسانی به صورت دانشکده یا واحد آموزشی مستقل در نیاید، هر کجا که باشد با همین مشکل روبرو خواهد بود. در عین آن که تعصبی نسبت

به وابستگی این گونه گروه‌ها به علوم تربیتی ندارم، هیچ نوع جابه‌جایی بدون مطالعه را به صلاح هیچ یک از گروه‌های آموزشی نمی‌دانم" (۵).

«به نظر می‌رسد که چه جزء دانشکده علوم تربیتی باشد چه در شمار گروه‌های دانشکده دیگری باشد زمان آن رسیده که این گروه آموزشی در دانشگاه تبدیل به دانشکده‌ای شده و گروه‌های مختلف آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی به وجود آید. در چنین صورتی حل مشکلات، تصمیم‌گیری‌ها و توسعه‌گرایش‌ها و گنجاندن دروس ضروری و مناسب سهل‌تر و امکان‌پذیرتر خواهد بود. (۶)

"یک گروه آموزشی نمی‌تواند بدون وابستگی به یک نهاد مادر، به حیات علمی خود ادامه دهد. برای کسب استقلال باید تبدیل به دانشکده شود، که البته با توجه به ابعاد گسترده‌ای که کتابداری و علوم وابسته پیدا کرده، قابلیت تبدیل شدن به یک دانشکده را دارد مشروط بر آن که شرایط علمی دانشکده شدن را احراز نماید. در شرایط فعلی شخصاً فکر می‌کنم که گروه‌های کتابداری با رشته‌های علوم ارتباطات اجتماعی ارتباط نزدیکتری داشته باشند تا با سایر رشته‌هایی که ذکر شد" (۱۷).

"جایگاه یک رشته علمی در دانشگاه در قیاس با سایر رشته‌ها و میزان وابستگی آن‌ها به یکدیگر تعیین می‌گردد. رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پیوسته به رشته ارتباطات نزدیکتر می‌شود؛ در واقع، باید گفت رابطه‌اش با ارتباطات بیشتر کشف و روشن می‌شود (چون علی‌الاصول این نزدیکی پیوسته وجود داشته است). پیشنهاد مشخص بنده این است که دانشکده‌هایی با نام دانشکده علوم اطلاع‌رسانی و ارتباطات تاسیس شود، و این دو حوزه در چارچوب همکاری جدی و دوستانه علمی، برای ارتقاء و تقویت بنیه علمی خود بکوشند" (۷).

مطالب بیان شده نشان می‌دهد وابستگی تشکیلاتی گروه‌های کتابداری نیازمند بررسی مجدد است. توجه به این نکته ضرورت دارد که علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به رغم بهره‌گیری از کلیه رشته‌های علمی از جمله علوم تربیتی، روانشناسی، جامعه‌شناسی، کامپیوتر، ارتباطات و اصطلاح‌شناسی و رابطه با آن‌ها، دانش و حرفه‌ای مستقل است که وابستگی آن به هر یک از دانشکده‌ها - که طبعاً گروه در حاشیه گروه‌های مرکزی و اصلی آن دانشکده قرار خواهد گرفت - سبب می‌شود گروه کتابداری در کسب امکانات و تجهیزات، جذب نیروی انسانی مجرب و تحول در برنامه درسی موفقیت چندانی نداشته باشد. طبیعی است چنانچه مدیریت دانشکده از میان متخصصان علاقمند و کارآزموده کتابداری و اطلاع‌رسانی انتخاب شود، چاره‌جویی مشکلات موجود و انجام تغییرات اساسی و لازم، آسان‌تر صورت می‌گیرد.

بررسی انجام شده نشان می‌دهد که تعداد کادر آموزشی تمام وقت این ۷ گروه حدود ۵۵ نفر است که عموماً رسمی‌اند. از آنجا که اعضای گروه‌های آموزشی به تدریس در مقاطع مختلف اشتغال دارند و یا هم زمان با دانشگاه آزاد اسلامی همکاری می‌کنند، نمی‌توان تعداد کادر آموزشی تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران را دقیقاً مشخص کرد. به‌رحال از این تعداد حدود ۶۴٪ دارای مدرک تحصیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند و ۳۶٪ بقیه متخصصان رشته‌های مختلف‌اند که تدریس دروسی مانند آمار، داده‌پردازی، نسخه‌شناسی، مرجع‌شناسی اختصاصی، تکنولوژی اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی، روش تحقیق، رساله و مانند آن‌ها را به عهده دارند. در مجموع دو گروه، نسبت بین دارندگان مدارک کارشناسی ارشد و دکترا تقریباً برابر است (۲۹). البته این نسبت در بین مدرسانی که مدرکشان در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است حدود ۱ به ۳ است که اولاً فی‌نفسه نمی‌تواند مبین هیچ‌گونه ارزش‌گذاری باشد، ثانیاً با توجه به تعداد دانشجویان دوره کارشناسی و حتی کاردانی در گروه‌های آموزشی، این نسبت غیرمنطقی به نظر نمی‌رسد. مهم‌تر آن‌که به رغم کم‌توجهی سازمان‌ها به ارتقاء سطح دانش نیروهای مجرب و کارآمد موجود، و نبود دوره دکترا در دانشگاه‌های سراسری کشور، نباید انتظار آماری جز این داشته باشیم، مگر آن‌که بخواهیم مجدداً استفاده از مدرسین خارجی را بیازمائیم.

اظهارنظر در مورد کیفیت آموزش را با نقل نظرات تعدادی از مدرسان با سابقه این رشته آغاز می‌کنیم:

"به نظرم کیفیت تدریس در هیچ یک از گروه‌های آموزشی به طور یک دست در سطح مطلوب نیست. مشکل بیش از آن‌که از مدرس باشد از نظام آموزشی است. باید این سوال مطرح شود که نظام آموزشی برای اعتلای دانش مدرسان چه کرده است؟ آیا منابع اطلاعاتی به مقدار لازم تهیه شده است؟ آیا مدرسان از امکان شرکت در مجامع بین‌المللی، ادامه تحصیل، فرصت‌های مطالعاتی، دوره‌های بازآموزی و غیره بهره به حق و کافی برده‌اند؟ آیا کوشش‌های ویژه مورد توجه و تشویق قرار می‌گیرد؟ نقش مدیران گروه در توجه به عملکرد یکایک مدرسان و بررسی مستمر عملکرد کلی گروه‌ها می‌تواند در اعتلای کیفی کار هر مدرس و مجموع گروه موثر باشد" (۵).

"مدرسان این رشته نیز، نظیر سایر رشته‌های دانشگاهی، یکدست نیستند. جمعی علاقمند، جدی و مسئولیت‌پذیرند، گروهی توخالی ولی مدعی و تعدادی بی‌تفاوت و بلغمی. بدیهی است سنگینی بار آموزش بر دوش گروه اول است. ولی گرهای دوم و سوم بابت آن خصلت‌های

خود از امتیازی محروم نیستند، بماند، گاه از مزایای بیشتری برخوردارند. هرگاه نظام ارزش‌گذاری درستی به کار مدرسان حاکم نباشد، کمترین تاثیر چنین آمیزه ناهمگونی آن است که برخی افراد گزوه اول را نیز به انفعال بکشد" (۷).

"برای بنده که خود حدود دو دهه در کسوت معلمی خدمت کرده‌ام بسیار دشوار است که به این حقیقت تلخ اعتراف کنم که به جز موارد استثنایی، حوزه آموزش کتابداری را از داشتن مدرسانی توانمند و فرهیخته و صاحب رای بی بهره می‌بینم... در شرایط کنونی مدرک تحصیلی جای توان معلمی را گرفته است. با سایر رشته‌ها کاری ندارم، چرا که هر رشته شرایط خاصی دارد، ولی به خصوص در رشته کتابداری کم نیستند کتابداران فرهیخته و توانمند و با فرهنگی که می‌توانند با اتکا به تجربه و وسیعی که در میدان عمل کسب کرده‌اند به کار تدریس حیثیت بخشند. ولی به دلیل جو مدرک زده خود را از کار تدریس کنار کشیده‌اند... از طرف دیگر تاکید بیش از اندازه بر کمیت، بدون در نظر گرفتن کیفیت سبب شده افراد به راحتی به تدریس درسهای گوناگون روی بیاورند، در این شرایط مدرس فرصت عمیق شدن را به دست نمی‌آورد و همه چیز در سطح باقی خواهد ماند. در حد اطلاع به نظرم می‌رسد تعداد مدرسانی که دائماً در حال نو کردن معلومات و روشهای تدریس خود هستند اندک است، جو غالب، دنباله روی از سبک و سیاق پیش کسوتان است بی هیچ نوآوری و ابتکار عمل" (۱۷).

"در گزینش مدرس و استاد برای گروههای کتابداری، دانشگاهها باید این حق مسلم را به این گروهها مجدداً تفویض نمایند که در انتخاب همکاران جدید خود از استقلال رای و عمل برخوردار باشند تا امکان جذب لایق‌ترین و صالح‌ترین افراد این گروهها فراهم آید. هم چنین به منظور آشنایی اعضای این گروهها با آخرین پیشرفت‌ها و تحولات کتابداری باید امکانات لازم جهت برخورداری آنان از فرصت‌های مطالعاتی فراهم آید. امکان شرکت آنان در مناجام بین‌المللی نیز یکی از عوامل موثر در اعتلای آموزش کتابداری محسوب می‌شود" (۱۰).

"در زمینه معلمان کتابداری باید قبول کرد که دانشگاهها از این نظر سخت در مضیقه هستند: عده زیادی از معلمان فعلی رشته‌های کتابداری به فرض آن که خوب تحصیل کرده باشند فاقد تجربه‌های عملی در کار کتابداری هستند یا تجربه بسیار کمی دارند و یا حتی تجربه اندک آنها در کتابخانه‌های خارجی بوده است. یک معلم خوب کتابداری باید دائماً در جریان کارهای عملی کتابخانه‌ها باشد" (۱۴).

"فقر نیروی انسانی مجرب در نظام آموزش عالی ایران و به تبع آن رشته کتابداری از مهمترین مسائل و معضلات موجود در این زمینه به شمار می‌آید. کمبود مدرسان کتابداری با

تجربه و آگاه به دانش روز از یک طرف و رویارویی همین تعداد اندک نیز با مسائل و مشکلات فراوان از طرف دیگر سبب شده است تا قسمتی از توان علمی و عملی این دسته از مدرسان گهگاه صرف امور غیرآموزشی گشته و فرصت پرداختن کافی به خلاء موجود در این زمینه از جمله تحقیقات، تالیفات و نیز ایجاد ارتباط علمی با دنیای خارج را نداشته باشند... بررسی تعداد مدرسان گروههای آموزشی کتابداری با درجه دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و مقایسه نسبت موجود (حدود ۱۵٪) با مدرسان این رشته که دارای فوق‌لیسانس می‌باشند (حدود ۸۵٪) نمایانگر نیاز جدی به ایجاد امکانات و تسهیلات لازم جهت ادامه تحصیل آن عده از مدرسان فوق‌لیسانس علاقمند و واجد شرایط می‌باشد" (۱۹).

همانطور که از گفته‌ها برمی‌آید شیوه‌گزینش استاد، کم توجهی به برنامه‌های آموزشی مستمر و روزآمد کردن آموخته‌ها از طریق فرصت‌های مطالعاتی، شرکت در مجامع بین‌المللی و دوره‌های بازآموزی، کم توجهی به استفاده از بورس‌های تحصیلی و روش‌های تشویقی درست و از طرفی کمبود تجهیزات آزمایشگاهی و کتابخانه‌ای سبب گردیده تا از توان علمی و تخصص نیروهای موجود استفاده موثر نشود و گروههای آموزشی نتوانند پاسخگوی نیازهای جامعه و بازار کار در حال تحول باشند.

گزینش دانشجو

گزینش^{۱۹} دانشجوی کارشناسی ارشد به صورت متمرکز و بوسیله وزارت علوم، تحقیقات و فناوری صورت می‌گیرد. شورای عالی برنامه‌ریزی این وزارتخانه شرایط ورود به دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را چنین اعلام کرده است (۲۷):

۱- داشتن مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های تحصیلی از دانشگاههای معتبر داخل یا خارج کشور

۲- تسلط به یک زبان خارجی در حد استفاده از متون علمی

۳- داشتن معلومات عمومی پایه

۴- گذراندن آزمون ورودی کارشناسی ارشد (نایب‌سته) کتابداری و اطلاع‌رسانی

حداقل نمره قبولی زبان خارجی ۷۵ از صد است. به منظور جلب فارغ‌التحصیلان رشته‌های غیرعلوم انسانی، با توجه به نیاز کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اسناد و مدارک، حداقل نمره قبولی زبان برای این گونه داوطلبان ۶۰ از صد منظور می‌شود. این فارغ‌التحصیلان در صورت قبولی باید موفق به گذراندن ۶ واحد زبان در سال اول تحصیلی شوند.

اگرچه شورای عالی برنامه ریزی معیارهای دیگری نظیر معدل کل داوطلب در دوره کارشناسی، مصاحبه، آزمون شفاهی، سوابق کار کتابداری و اطلاع رسانی و همچنین توصیه نامه های علمی از استادان را نیز در امر پذیرش دانشجو دخیل می داند، ولی گزینش دانشجو عمدتاً براساس قبولی آزمون ورودی صورت می گیرد.

در مقطع دکترا، اگرچه شرایط ورود از طرف شورای عالی برنامه ریزی تعیین گردیده، گروهها در گزینش دانشجو اختیارات بیشتری دارند. شرایط ورود عبارتند از (۲۸):

- داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی
- داشتن دانشنامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی از یکی از دانشگاههای معتبر داخل یا خارج کشور
- داشتن حداقل سه سال سابقه کار کتابداری در زمینه آموزش یا پژوهش یا کار عملی
- موفقیت در امتحان یکی از زبان های خارجی به تعیین شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه
- قبولی در امتحانات اختصاصی ورود به دوره دکترا
- داشتن حداقل ۲ معرفی نامه مبنی بر صلاحیت تحصیل در دوره دکترا، از استادان قبلی داوطلب.

- مواد امتحان تخصصی ورودی:

زبان خارجی تخصصی

دانش کتابداری و اطلاع رسانی

پس از قبولی در امتحان تخصصی از داوطلب برای شرکت در مصاحبه دعوت می شود. موفقیت در مصاحبه تخصصی آخرین مرحله پذیرش است. با توجه به این که اغلب منابع کتابداری و اطلاع رسانی به زبان انگلیسی است، تسلط به این زبان برای داوطلب ورود به دوره دکترای کتابداری و اطلاع رسانی الزامی است. از سوی دیگر، به خاطر امکان استفاده از نوشته های زبان های دیگر، آشنایی با حداقل یک زبان خارجی دیگر ضروری است که در برنامه به عنوان دروس جبرانی پیش بینی شده است.

در مورد دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی شرایط ورود این گونه ذکر شده است

(۲۶):

۱- داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی

۲- علاوه بر شرایط عمومی ورود به دانشگاه براساس آئین نامه های آموزشی، داوطلبان ورود به دوره دکترا باید حداقل دارای مدرک کارشناسی ارشد در یکی از رشته های آموزش

مدارک پزشکی، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، و مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی از دانشگاه‌های معتبر داخل یا خارج از کشور که مورد تأیید وزارت فرهنگ و آموزش عالی یا وزارت بهداشت و درمان باشد. این داوطلبان باید آزمون ورودی دوره دکترا را با موفقیت بگذرانند.

۳- موفقیت در امتحان یکی از زبان‌های خارجی

۴- قبولی در امتحانات اختصاصی ورود به دوره دکترا

۵- داشتن حداقل ۲ معرفی‌نامه مبنی بر صلاحیت تحصیل در دوره دکترا از استادان قبلی داوطلب.

مواد امتحانی و ضرایب دروس:

زبان انگلیسی تخصصی	ضریب ۳
مدارک پزشکی	ضریب ۲
مدیریت اطلاعات بهداشتی درمانی	ضریب ۲
اطلاع‌رسانی پزشکی	ضریب ۲
اصطلاحات پزشکی	ضریب ۱
تئوری‌های مدیریت	ضریب ۳

شیوه فعلی گزینش دانشجو در دوره‌های کارشناسی ارشد و پائین‌تر از آن مورد ایراد بسیاری از گروه‌های آموزشی و متخصصان این رشته است و آن را یکی از عوامل منفی در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران می‌دانند. در زیر به نقل برخی از این نظرات می‌پردازیم:

«مشکل گزینش دانشجو را نمی‌توان تنها مربوط به این رشته دانست. مشکل، مشکل عمومی است. علاقه داوطلبان به رشته و داشتن توانایی علمی برای تحصیل از شرط‌های اساسی است که در شیوه گزینش فعلی کلاً ندیده گرفته می‌شود. تجربه کنکور سراسری در سال‌های اخیر نشان دهنده این مساله است که اکثریت دانشجویانی که برای تحصیل به گروه کتابداری می‌آیند فاقد علاقه و شناخت کافی از رشته هستند. در مواردی هم توان علمی لازم را برای حضور موفق در برنامه ندارند و تعدادی از آن‌ها می‌مانند، علاقمند می‌شوند و کتابداران خوبی هم می‌شوند. ولی بیشتر آن‌ها با بی‌علاقگی و از سر ناچاری تا پایان برنامه می‌مانند. جایی را اشغال می‌کنند. باری به هر جهت درس می‌خوانند و با نمره‌های ضعیف بی آن که بدانند که خواهند بود و چه خواهند شد گروه را ترک می‌کنند... در کارشناسی ارشد هم کم و بیش وضع به همین منوال است. گزینش متمرکز سبب شده است کسانی به وادی کتابداری پا بگذارند که نه شناخت و

علاقه‌ای به رشته دارند و نه حتی می‌خواهند پس از فارغ‌التحصیل شدن به این کار پردازند. فقط به مدرک چشم دوخته‌اند، می‌آیند، جای را اشغال می‌کنند، برای تربیت آن‌ها نیرو و بودجه صرف می‌شود. ولی پس از فارغ‌التحصیل شدن به سرکارهای قبلی خود بر می‌گردند، بی‌آن‌که تاثیری بر روند کتابداری ایران بر جای بگذارند. این در حالی است که علاقه‌مندان بسیاری که شاغل در کتابخانه‌ها هستند یا در مدارج پائین‌تر در رشته کتابداری درس خوانده‌اند پشت در می‌مانند" (۱۷).

"یکی از گرفتاریهای این رشته در طول عمرش، سرگردانی در گزینش دانشجو بوده است. هنوز تعریفی روشن از حداقل شرایط معلومات پیشین برای ورود به مقاطع تحصیلی این رشته ارائه نشده است. زمینه‌هایی که به عنوان حداقل شرایط عنوان می‌شود به هیچ وجه با دروسی که دانشجو باید پس از قبولی و تحصیل در رشته، بگذراند تناسب ندارد. بیشتر افرادی که وارد مقاطع تحصیلی این رشته می‌شوند قدم در تاریکی می‌گذارند. در واقع پشک می‌اندازند. بازتاب این بیگانگی را در کلیه مقاطع می‌توان یافت" (۷).

"محدود کردن رشته کتابداری به رشته علوم انسانی نادرست و دور از واقع‌بینی است ... گزینش دانشجو باید براساس آزمون اختصاصی با نظر گروه‌های آموزشی انجام شود. در مورد دوره کارشناسی ارشد، هر گروه باید در انتخاب دانشجو استقلال کامل داشته باشد. شیوه گزینش فعلی به نظرم مطلوب نیست" (۵).

"در شرایطی که اشتغال به حرفه کتابداری، علاقه‌مندی، توانایی و صفات خاصی را طلب می‌نماید، پذیرش دانشجو با شیوه موجود یکی از نقاط ضعف عمده است که در نظام آموزشی این رشته وجود دارد، ساده‌انگاری کار در کتابخانه‌ها، جایگاه ضعیف خدمات کتابداری در اذهان عامه مردم و عدم شناخت صحیح از این رشته در بین سایر رشته‌های دانشگاهی سبب پیدایش یک نیروی گریز از آن در بین جوانان با استعداد برای تحصیلات عالی شده است... عدم انتخاب صحیح دانشجو در مقطع کارشناسی ارشد سبب اتلاف بیشتر سرمایه ملی و عدم بهره‌وری لازم از فارغ‌التحصیلان گشته است و در شرایطی که لیسانس‌های کتابداری عمدتاً قادر به ورود در این مقطع نیستند، شاهد هستیم که سالانه تعدادی از لیسانس‌های سایر رشته‌ها به ویژه زبان انگلیسی که در پاره‌ای موارد هیچگونه علاقه و شناخت واقعی به این رشته ندارند از طریق گزینش متمرکز وارد شده پس از اتمام تحصیلات نیز به کار کتابداری نمی‌پردازند. بلکه با گرفتن مدرک بالاتر به سرکار اصلی و یا قبلی خود بر می‌گردند، بدون این‌که تاثیر مثبتی در روند کمی یا کیفی کتابداری ایران بر جا بگذارند و این در حالی است که تعداد

زیادی از کتابداران شاغل و لیسانسیه‌های سایر رشته‌ها و نیز فارغ‌التحصیلان دوره کارشناسی از ورود به مقاطع بالاتر محروم می‌مانند (۱۹).

مدت دوره

شورای عالی برنامه‌ریزی مدت دوره کارشناسی ارشد را این‌گونه اعلام می‌کند (۲۷):
 "متوسط طول دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی شامل ۴ نیمسال تحصیلی (۲ سال) بوده و حداکثر آن طبق ضوابط پیشنهادی شده در آئین‌نامه‌های مصوب وزارت فرهنگ و آموزش عالی خواهد بود."

طول هر ترم ۱۶ (۲۰) هفته و معادل یک نیمسال تحصیلی است. مدت هر واحد درسی از نوع نظری ۱۷ ساعت، از نوع عملی ۳۴ ساعت و از نوع کارورزی و کارآموزی حداقل ۶۸ ساعت در طول ترم می‌باشد.

تعداد واحدهای درسی این دوره ۳۴ واحد تعیین شده است که شامل ۲ واحد عمومی، ۴ واحد دروس اختصاصی مشترک، ۱۲ واحد دروس اختصاصی اجباری، ۸ واحد دروس اختصاصی اختیاری، ۲ واحد سمینار تحقیق، ۲ واحد کارورزی و ۴ واحد پایان‌نامه است. کارشناسان رشته‌های غیرکتابداری باید ۷ واحد پیش‌نیاز مشتمل بر ۸۵ ساعت نظری و ۶۸ ساعت عملی را الزاماً بگذرانند.

در مورد دوره دکترا، شورای عالی برنامه‌ریزی حداکثر مدت مجاز تحصیل را ۴/۵ سال تعیین کرده است که به دو مرحله آموزشی و پژوهشی تقسیم می‌گردد. مرحله آموزش پس از پذیرفته شدن داوطلب آغاز می‌شود. دانشجوی در طول این مرحله می‌باید توانایی لازم را جهت شروع کارهای پژوهشی به دست آورد. مرحله آموزش با قبولی دانشجو در امتحان جامع پایان می‌پذیرد.

مرحله پژوهش رسماً پس از اتمام مرحله آموزش شروع می‌شود. در این مرحله دانشجو به سرپرستی یکی از استادان تحت نظر کمیته تحصیلات تکمیلی در یکی از زمینه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به انجام پژوهش می‌پردازد.

تعداد واحدهای دروس اصلی دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی ۴۴ تا ۴۵ واحد در نظر گرفته شده است. از این تعداد ۱۴ واحد دروس تخصصی اجباری، ۱۰-۱۱ واحد دروس تخصصی اختیاری و ۲۰ واحد پایان‌نامه است. بعلاوه دانشجویانی که بر حسب تشخیص کمیته تحصیلات تکمیلی، در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد هر یک از دورس جبرانی را

نگذرانده‌اند، موظف‌اند آن دروس را پیش از آغاز دوره به عنوان کمبود بگذرانند (۲۸). در دوره دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی تعداد ۵۰ واحد درسی متشکل از ۲۵ واحد درسی، ۳ واحد کارورزی و ۲۲ واحد رساله علاوه بر دروس جبرانی در نظر گرفته شده است. دانشجو می‌باید مرحله آموزش را در فاصله ۲ تا ۵ نیمسال تحصیلی به اتمام برساند. حداکثر تعداد واحدهای جبرانی ۱۵ واحد می‌باشد که با تشخیص گروه آموزشی مربوطه ارائه می‌شود. طول مدت گذراندن واحدهای کمبود یا جبرانی نباید از یک سال تجاوز کند و این مدت جزء سنوات محسوب نمی‌شود. دانشجو پس از گذراندن کلیه دروس، مجاز به گذراندن امتحان جامع خواهد بود (۲۶).

ارزیابی تحصیلی

ارزیابی دانشجو در هر درس عمدتاً بر مبنای امتحان پایان ترم صورت می‌گیرد. حداقل نمره قبولی ۱۲ از ۲۰ است. کار کلاسی مانند تحقیق و تهیه گزارش سهم کمی در این ارزیابی دارد. دانشجو به دلیل نداشتن دسترسی به کتابخانه‌های غنی با منابع روزآمد و عدم شناخت ابزار و روش‌های تحقیق، تمایل چندانی به صرف وقت و نیرو در این زمینه ندارد. کادر آموزشی نیز به دلایل مختلف نمی‌تواند برای بررسی، ارزیابی و هدایت کارهای پژوهشی دانشجویان نیرو و وقت زیادی صرف کند.

در ارزیابی دانشجوی دوره دکترا، علاوه بر نمرات پایان ترم، امتحان جامع و تدوین رساله نیز نقش مهمی ایفا می‌کند. حداقل نمره قبولی در هر درس ۱۴ از ۲۰ است مشروط به آن که نمرات امتحان جامع، رساله و معدل کل از ۱۵ کمتر نباشد.

مدرک تحصیلی

در نظام آموزش عالی ایران برای تحصیلات تکمیلی تنها ۲ مقطع کارشناسی ارشد و دکترا پیش‌بینی شده است و مرحله پائین‌تر از کارشناسی ارشد، که با عنوان دیپلم تحصیلات تکمیلی در برخی کشورهای غربی شناخته شده، و مرحله بالاتر که بین کارشناسی ارشد و دکترا قرار دارد و در انگلستان و هند به نام ام‌فیل و در آمریکا با عنوان آدونس^{۲۱} یا پیشرفته شناخته شده، وجود ندارد. در سال ۱۳۷۵ طرحی از طرف وزارت فرهنگ و آموزش عالی با عنوان "طرح دانشوری" به منظور ارتقاء سطح علمی مربیان شاغل در دانشگاه و موسسات پژوهشی ارائه شد که براساس ضوابطی به تعدادی از مربیانی که بیش از ۵ سال سابقه داشتند این امکان داده شد تا

در مرحله دکترا به تحصیل مشغول شوند و واحدهای آموزشی (بدون اخذ رساله) را بگذارند. شاید بتوان دانشجویی را معادل ام.فیل دانست. متأسفانه به دلیل عدم وجود دوره دکترای کتابداری در دانشگاههای سراسر کشور، این طرح شامل حال مریبان این رشته نشد و در مجموع نیز تداوم پیدا نکرد.

برنامه درسی

برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی

مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۸

شامل ۳۴ واحد به شرح زیر است (۲۷):

دروس عمومی: معارف اسلامی ۲ واحد

دروس اختصاصی پایه:

مبانی کتابداری ۲ واحد

روش تحقیق ۲ واحد

دروس اختصاصی اجباری ۱۲ واحد

دروس اختصاصی اختیاری ۸ واحد

سمینار تحقیق ۲ واحد

کارورزی ۲ واحد

رساله ۴ واحد

داوطلبان با مدرک کارشناسی از رشته‌های غیر کتابداری باید ۷ واحد را به عنوان واحدهای پیش‌نیاز در مقطع کارشناسی ارشد بگذرانند. این واحدها عبارتند از: سازماندهی مواد (مقدماتی) ۳ واحد، مجموعه‌سازی ۲ واحد و مرجع‌شناسی عمومی (فارسی و غیرفارسی) ۲ واحد.

دروس اختصاصی (اجباری و اختیاری) در ۴ گرایش ارائه می‌شود. این ۴ گرایش عبارتند از: کتابخانه‌های دانشگاهی، کتابخانه‌های آموزشگاهی، کتابخانه‌های عمومی و اطلاع‌رسانی. گرایش کتابخانه‌های دانشگاهی:

واحدهای اجباری (۱۲ واحد)

سازمان و اداره کتابخانه‌های دانشگاهی ۲ واحد

مرجع‌شناسی اختصاصی ۳ واحد

تکنولوژی اطلاعات و سیستم های اطلاعاتی	۲ واحد
سازماندهی مواد (پیشرفته)	۳ واحد
نشریات ادواری	۲ واحد

واحدهای اختیاری (حداقل ۸ واحد)

مواد سمعی و بصری	۲ واحد
آمار	۳ واحد
نظریه و روشهای خدمات مرجع	۲ واحد
مدیریت آرشیو	۲ واحد
نسخه شناسی	۳ واحد
کتابداری تطبیقی	۲ واحد
نظام های همکاری بین کتابخانه ای	۲ واحد
مطالعه مستقل	۲ واحد

گرایش کتابخانه های آموزشگاهی:

واحدهای اجباری (۱۲ واحد)

سازمان و اداره کتابخانه های آموزشگاهی	۲ واحد
ادبیات کودکان و نوجوانان	۳ واحد
مبانی آموزش و پرورش	۳ واحد
مواد سمعی و بصری	۲ واحد
مدیریت و سازماندهی مراکز منابع آموزشی	۲ واحد

واحدهای اختیاری (حداقل ۸ واحد)

روانشناسی کودکان و نوجوانان	۲ واحد
سازمان های ملی و بین المللی انتشاراتی ادبیات کودکان و نوجوانان	۲ واحد
سازماندهی مواد (پیشرفته)	۳ واحد
نظام آموزش و پرورش ایران؛ قوانین و مقررات	۲ واحد
مقدمه ای بر علوم رفتاری و ارتباطی	۲ واحد
مطالعه مستقل	۲ واحد

گرایش کتابخانه‌های عمومی:

واحدهای اجباری (۱۲ واحد)

۲ واحد	سازمان و اداره کتابخانه‌های عمومی
۲ واحد	کتابخانه‌های عمومی و جامعه
۳ واحد	خدمات کتابخانه‌های عمومی برای گروه‌های مختلف سنی
۳ واحد	ادبیات کودکان و نوجوانان
۲ واحد	نظام‌های همکاری بین کتابخانه‌ای

واحدهای اختیاری (حداقل ۸ واحد)

۳ واحد	مرجع‌شناسی اختصاصی
۲ واحد	مواد سمعی و بصری
۳ واحد	سازماندهی مواد پیشرفته
۲ واحد	کتابداری تطبیقی
۳ واحد	نسخه‌شناسی
۲ واحد	مطالعه مستقل

گرایش اطلاع‌رسانی:

واحدهای اجباری (۱۲ واحد)

۳ واحد	ذخیره و بازیابی اطلاعاتی
۳ واحد	مرجع‌شناسی اختصاصی
۲ واحد	تکنولوژی اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی
۲ واحد	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی
۲ واحد	داده‌پردازی

واحدهای اختیاری (حداقل ۸ واحد)

۲ واحد	سازمان و اداره مراکز مدارک و کتابخانه‌های تخصصی
۲ واحد	نظریه و روش‌های خدمات مرجع
۲ واحد	مراکز اطلاع‌رسانی ملی و بین‌المللی

آمار	۳ واحد
مدیریت آرشیو	۳ واحد
نشریات ادواری	۲ واحد
مطالعه مستقل	۲ واحد

هر دانشجوی، در صورت نیاز و صلاح‌دید استاد راهنما، می‌تواند حداکثر ۲ درس از میان دروس اختصاصی (اجباری و یا اختیاری) سایر گرایش‌ها، به جای دروس اختیاری گرایش خود، انتخاب کند.

برنامه مصوب دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز همین برنامه است که با انجام تغییراتی مانند اختصاص درس اصطلاح‌شناسی پزشکی به عنوان پیش‌نیاز، گنجاندن رده‌بندی NLM^{22} علاوه بر رده‌بندی‌های کنگره و دیویی در درس فهرست‌نویسی، تاکید اساسی بر منابع و اطلاعات پزشکی در دروس مرجع‌شناسی اختصاصی، مجموعه‌سازی، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و ذخیره و بازیابی اطلاعات اجرا می‌شود.

نظری به برنامه درسی مصوب شورای برنامه‌ریزی و مقایسه آن با معیارهای ارزشیابی دوره‌های آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی که برخی انجمن‌های تخصصی مانند LA و IIS تعیین کرده‌اند، نمایانگر نارسایی این برنامه، هم از نظر دروس اجباری و اختیاری و هم گرایش‌هاست. تعمق در ساختار برنامه درسی فعلی به منظور مشخص نمودن اشکالات، نارسائیها و کاستیهای آن و پیشنهاد برنامه‌ای مناسب با نیازهای جامعه مطلبی نیست که در این محدوده بگنجد، و همفکری و تبادل‌آرای گروههای آموزشی و متخصصان کارآمد را می‌طلبد. تنها به نقل نظرات تعدادی از اساتید این رشته و نتایج بررسی‌های انجام شده توسط تنی چند از فارغ‌التحصیلان بسنده می‌کنیم:

۱- "به طور کلی مسایل این برنامه‌ها را می‌توان چنین خلاصه کرد: ۱- نیاز و اهداف کتابخانه‌ها، به ویژه کتابخانه‌های تخصصی، کانون برنامه‌ریزی‌ها نبوده و برنامه آموزشی منحصرأ به تربیت کتابدار در سطح کلی و عمومی پرداخته است. ۲- تاکید برنامه‌ها بیشتر بر خدمات فنی و فهرست‌نویسی بوده و توازن در میزان آموزش و ساعات تدریس دروس پایه و اصلی وجود نداشته است. ۳- هماهنگی لازم بین آموزش، احتیاجات شغلی و نیازهای متغیر آموزشی وجود نداشته و آموزش تامین‌کننده قابلیت‌های لازم در کتابداران کتابخانه‌های تخصصی نبوده است. ۴- برنامه‌های آموزشی با تحولات جهانی و پیشرفتهای کتابداری و اطلاع‌رسانی و نیازهای

ناشی از این تحولات همگام نبوده و در نتیجه، مباحث مهم و کلیدی کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد غفلت قرار گرفته است. ۵- بین برنامه‌ها و اهداف مقاطع مختلف آموزش کتابداری ارتباطی وجود نداشته است. ۶- توان برنامه‌های آموزشی از نظر نیروی انسانی، منابع، و تجهیزات برای تربیت کتابداران متخصص، به ویژه کتابخانه‌های تخصصی، بسیار کم و ناچیز بوده است. ۷- هیچ‌گونه ارزشیابی که بتواند مؤید ضرورت ادامه یا مبنای تحول برنامه‌ها باشد صورت نگرفته است" (۸).

"مشکل کلی که به نظر من در ساختار برنامه‌های فعلی مشاهده می‌شود ناشی از متمرکز بودن آنهاست. این امر سبب شده که برنامه‌های درسی، پویایی و انعطاف‌پذیری لازم را برای هماهنگ شدن با پیشرفتهای علم کتابداری از یک طرف، و نیازهای بلافصل جامعه از طرف دیگر نداشته باشد. برنامه‌ریزی پشت درهای بسته توسط تعداد اندکی متخصص بدون نظرخواهی از گروههای آموزشی، به خصوص آنهایی که سوابق طولانی در امر آموزش دارند و بدون روند ارزشیابی مداوم که در هر مقطع به بررسی کیفیت برنامه‌ها و دگرگونی آنها بپردازد نتیجه منطقی‌اش همین عدم پویایی است که در حال حاضر شاهد آن هستیم... نظام دانشگاهی با برنامه‌ریزی متمرکز جور در نمی‌آید. زیرا این شیوه قابلیت‌های گروههای آموزشی را که با صلاحیت‌ترین مرجع برای برنامه‌ریزی هستند ندیده می‌گیرد، انگیزه فعالیت علمی و سازنده را از اعضای هیات علمی سلب می‌کند، امکان باب روز کردن برنامه‌ها با توجه به شیوه‌های متمرکز غیرممکن می‌شود و طبعاً عدم پویایی برنامه‌ها سبب می‌شود که دانشجویان نیز از تحرک علمی لازم بی‌بهره بمانند. به نظر می‌رسد پس از بیش از یک دهه تجربه برنامه متمرکز وقت آن رسیده باشد که به گروههای آموزشی امکان داده شود تا در چارچوب نظم کلی دانشگاهی راساً نسبت به برنامه‌ریزی اقدام نمایند. در کنار آن روش ارزشیابی دقیق و مستمر و علمی به کار بیفتد و بر حسن انجام برنامه‌ها نظارتی علمی داشته باشد... اشکال دیگری که از نظر محتوایی در برنامه‌های سه مقطع مشاهده می‌شود و در برنامه‌های قبلی هم بوده است، حاکم بودن نوعی فن‌زدگی بیمارگونه است. عقب ماندگی تکنولوژیکی را نمی‌توان با نادیده گرفتن جامعیت علم کتابداری جبران کرد. کتابداری علمی است که ابعاد گوناگون دارد و در برنامه آموزش آن باید به گونه‌ای متعادل به همه ابعاد آن بها داده شود. تنها یک نگاه کلی کافی است تا نتیجه بگیریم که دست پروردگان برنامه‌های کتابداری در ایران حداکثر اگر کیفیت محتوا و تدریس درسهای فنی‌شان هم مطلوب باشد. تکنسین‌های خوبی خواهند شد. حال آن که از برنامه‌های آموزشی انتظار می‌رود کتابدارانی لایق و کاردان و با فرهنگ پیروانند. کتابدارانی که

علم خود را در خدمت جامعه بخواهند، شناخت درستی از جامعه خود داشته باشند و در ایجاد ارتباط و ارائه خدمات و اشاعه فرهنگ توانا باشند. لازمه رسیدن به این هدف ایجاد دگرگونی بنیادی در نگرش به آموزش کتابداری است" (۱۷).

"وجود مقاطع تحصیلی در نظام دانشگاهی امری پذیرفته شده و معمول است. آنچه اهمیت دارد تعریف حدود و ثغور برنامه هر مقطع و رابطه مرتبه‌ای دروس مقاطع مختلف است. دروس فعلی در مقاطع مختلف به گونه‌ای است که گویی تعداد مشخصی درس شناخته شده را از مواضعی بریده‌اند و هر برش را به مقطعی اختصاص داده‌اند، و تعدادی درس دیگر نیز به عنوان متمم - تا سقف مقبول و مصوب - به آن افزوده‌اند، مدرسان نیز به سلیقه خود و یا بنابر مصلحت‌اندیشی حرفه‌ای، قیچی خاص خود را دارند و از مواضعی دیگر برش می‌زنند. در این میان، آن که واله و حیزان پیوسته «سرفیچی» جمع می‌کند دانشجویست... تجربه تاکنون نشان داده است که برنامه‌ریزی متمرکز از این گونه نارساییها خالی نیست. ضرورت دارد که گروهها مستقلاً به برنامه‌ریزی بپردازند. بدیهی است قوالب کلی را می‌توان در ارگانی متمرکز تعیین کرد، ولی تهیه ریز دروس و برنامه‌ها را باید به گروهها وا گذاشت. در چنین صورتی است که می‌توان رقابت سالم علمی میان گروههای آموزشی پدید آورد" (۷).

"با توجه به تجربه‌های بدست آمده در سال‌های اخیر و نیازهای مختلف جامعه تغییر بنیادی در کلیه برنامه‌های موجود ضرورت دارد. این که تغییرات در کجا و توسط چه کسانی اعمال شود نیز مهم است. به نظر می‌رسد که دادن استقلال به گروههای آموزشی و تنظیم و اجرای برنامه‌های متنوع از نظام متمرکز فعلی مناسب‌تر است. البته وجود نوعی مرکزیت برای تأیید اصول و ارزیابی مستمر نحوه اجرای برنامه‌ها بسیار سودمند خواهد بود" (۵).

بررسی‌های انجام شده توسط تعدادی از دانشجویان کارشناسی ارشد، نکاتی از نارسایی برنامه و منابع دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی را نشان می‌دهد که در زیر آمده است: «برای آگاهی از میزان روزآمد بودن منابع برنامه مصوب تمام منابع آن از نظر عمر در سه گروه زمانی دسته‌بندی شد. ۱۷/۴٪ منابع عمری بیش از ۲۴ سال دارند، یا به بیانی دیگر ۷۹/۹٪ منابع عمری بیش از ۱۴ سال و بقیه ۷ تا ۱۴ سال دارند" (۲۵).

"از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ که بیش از یک سال تجربه در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی داشتند در مورد برنامه درسی این دوره نظرخواهی شد که ۷۷ نفر به این نظرخواهی پاسخ دادند. ۸۳/۱٪ از آن‌ها معتقد بودند برنامه آموزش کنونی با نیازهای موجود در حرفه مطابقت ندارد. ۸۷٪ از آن‌ها همگامی برنامه آموزشی با تکنولوژی جدید

اطلاعات را موجب ارتقاء موقعیت خود می‌دانستند. ۵/۴۵٪ از آن‌ها عقیده داشتند باید بر شناخت و کاربرد انواع تکنولوژی‌های جدید اطلاعات تاکید شود. بقیه پیشنهادات هم طیف گسترده‌ای از عناوین برای کسب مهارت‌های لازم در تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی را شامل می‌شد. بعد از تکنولوژی اطلاعات، آموزش مدیریت با ۸/۲۰٪ در مرتبه دوم قرار داشت. ۲۶٪ از فارغ‌التحصیلان خواستار تجدیدنظر در محتوای کلیه دروس بودند. در خصوص دروسی که به اندازه کافی پاسخگوی نیازهای موجود نیستند و باید گسترش یابند، تکنولوژی اطلاعات با ۵/۱۹٪، آمار با ۷/۱۱٪ و داده‌پردازی با ۴/۱۰٪ در صدر پیشنهادات قرار داشتند (۲۳).

از ۴۷ نفر از اساتید دوره‌های کارشناسی ارشد در مورد اهداف، سرفصل‌ها و پیش‌نیازهای دروسی که تدریس می‌کنند نظرخواهی شد. نظرات ابراز شده نشان داد تمام مدرسان (۱۰۰٪) با اهداف در نظر گرفته شده برای دروسهای ادبیات کودکان و توجوانان، مبانی آموزش و پرورش، خدمات کتابخانه‌های عمومی برای گروههای سنی مختلف و همچنین بیش از نیمی از مدرسان با اهداف درس مبانی کتابداری و اطلاع‌رسانی مخالفند. در جمع‌بندی کلی مشخص گردید تجدیدنظر در سرفصل ۹ درس، پیش‌نیازهای ۱۲ درس و تغییر تعداد واحدهای ۱۰ درس خواسته شده است (۲۹).

برنامه درسی دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب ۲۶/۴/۷۳

مشمول بر ۴۴ تا ۴۵ واحد درسی است که از این تعداد ۲۰ واحد به پایان نامه و ۲۴ تا ۲۵ واحد به آموزش اختصاص دارد. واحدهای آموزشی شامل ۱۴ واحد دروس تخصصی اجباری و ۱۰ تا ۱۱ واحد دروس تخصصی اختیاری است (۲۸).

دروس اجباری (۱۴ واحد)

۲ واحد	ارتباطات و سیبرنتیک
۲ واحد	برنامه‌ریزی کتابخانه‌ها و خدمات اطلاعاتی
۲ واحد	سمینار روش‌شناسی تحقیق
۲ واحد	سمینار مدیریت اطلاعات
۲ واحد	کتابداری و اطلاع‌رسانی بین‌المللی
۲ واحد	مدیریت پایگاههای داده‌ها
۲ واحد	نظام‌های بازیابی اطلاعات

دروس اختیاری (۱۰-۱۱ واحد)

اقتصاد اطلاعات	۲ واحد
تدریس عملی	۱ واحد
رفتارهای اطلاع‌یابی و نیازهای اطلاعاتی	۲ واحد
جغرافیای سیاسی اطلاعات (ژئوپولیتیک اطلاعات)	۲ واحد
سمینار مسایل ویژه در کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲ واحد
سمینار در اطلاع‌رسانی	۲ واحد
مطالعه مستقل	۲ واحد
مطالعه مستقل	۲ واحد

درس "تدریس عملی" برای دانشجویانی که سابقه تدریس در کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند، در نظر گرفته شده است. اعضای هیات علمی دانشگاهها و کسانی که بیشتر از یکسال سابقه تدریس دانشگاهی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند مجاز به انتخاب این درس نمی‌باشند. دانشجو دروس "سمینار مسایل ویژه در کتابداری و اطلاع‌رسانی" و "مطالعه مستقل" را تنها پس از گذراندن تمام دروس پیش نیاز و تخصصی اجباری می‌تواند انتخاب کند. در درس "مطالعه مستقل"، موضوع مورد مطالعه باید قبلاً به صورت کتبی پیشنهاد شود و به تصویب گروه مربوط برسد. این موضوع باید با موضوع پایان‌نامه دانشجو متفاوت باشد. دروس جبرانی این دوره عبارتند از:

آمار (۱)	۳ واحد
آمار (۲)	۳ واحد
روش تحقیق	۲ واحد
مبانی کامپیوتر و برنامه‌نویسی	۳ واحد
زبان خارجی ۱ (زبان دوم)	۲ واحد
زبان خارجی ۲ (زبان دوم)	۳ واحد

به علاوه دانشجویانی که با دیپلم‌هایی غیر از ریاضی و ریاضی فیزیک دوره کارشناسی را گذرانده‌اند و در دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد نیز درس آمار را نگذرانده‌اند، باید قبل از گذراندن درس آمار (۱)، درس ریاضیات پایه را در سطح پیش کارشناسی بگذرانند.

برنامه درسی دوره دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی

مصوب ۱۳۷۷/۱/۳۰

متشکل از ۲۵ واحد آموزش، ۳ واحد کارورزی و ۲۲ واحد رساله (۲۶).

واحدهای آموزشی عبارتند از:

۲ واحد	استانداردهای خدمات بهداشتی و درمانی
۳ واحد	برنامه ریزی اطلاعات بهداشتی و درمانی
۳ واحد	سمینار روش تحقیق در سیستم های اطلاعات بهداشتی و درمانی
۳ واحد	مدیریت مراکز و شبکه های اطلاع رسانی در ایران
۲ واحد	کاربرد سیستم های نام گذاری در پردازش اطلاعات بهداشتی و درمانی
۳ واحد	سمینار سیستم های اطلاعاتی مدیریت
۳ واحد	ارزیابی سیستم های اطلاعات بهداشتی و درمانی
۳ واحد	مدیریت آموزش

حداکثر تعداد واحدهای جبرانی ۱۵ واحد است که به تشخیص گروه آموزشی و تأیید کمیته

تحصیلات تکمیلی ارائه می شود. این دروس عبارتند از:

۳ واحد	آمار حیاتی پیشرفته
۳ واحد	انگلیسی تخصصی
۳ واحد	کاربرد کامپیوتر در سیستم های اطلاعاتی بهداشتی - درمانی
۳ واحد	تحلیل تئوری های مدیریت
۳ واحد	اطلاع رسانی پزشکی
۳ واحد	مدارک پزشکی در ایران و جهان
۳ واحد	سیستم های نام گذاری و طبقه بندی بیماریها
۳ واحد	سازمان و مدیریت بهداشت و درمان ایران
۳ واحد	اقتصاد خرد و کلان
۳ واحد	پژوهش عملیاتی
۳ واحد	اقتصاد بهداشت و درمان

گذراندن ۴ درس انگلیسی تخصصی، تحلیل تئوری های مدیریت، مدارک پزشکی در ایران و جهان، و سیستم های نام گذاری و طبقه بندی بیماریها (مجموعاً ۱۲ واحد) برای همه دانشجویان الزامی است.

از عمر دوره‌های دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی چندان نمی‌گذرد. تنها فارغ‌التحصیلان دانشگاه آزاد وارد بازار کار شده‌اند. این فارغ‌التحصیلان که تعداد آنها اندک است اغلب پیش از شروع دوره دکترای سابقه حرفه‌ای قابل ملاحظه‌ای بوده‌اند. میزان تاثیر آموزش دوره دکترای بر افزایش سطح دانش و مهارت‌های حرفه‌ای این فارغ‌التحصیلان، نیاز به بررسی جداگانه دارد. ولی آنچه محسوس است دوره‌های دکترای نیز با همان مسایل دوره‌های کارشناسی ارشد مانند تمرکز در برنامه‌ریزی درسی، کمبود تجهیزات کتابخانه‌ای و آزمایشگاهی و روزآمد نبودن دانش مدرسین مواجه است.

کتابخانه و تجهیزات آزمایشگاهی

همانطور که گفته شده است "اگر کتابخانه در روند کلی هر آموزشی نقش تقویت‌کننده داشته باشد، در آموزش کتابداری نقش آن حیاتی است. یعنی کتابخانه آزمایشگاه و میدان اصلی کسب تجربه عملی و نظری برای دانشجویان این رشته است. لذا وجود کتابخانه‌های مجهز در کنار گروه‌های آموزشی عامل تعیین‌کننده در جریان سالم و پویای آموزش است" (۱۷). متأسفانه کتابخانه‌های دانشگاهی، و از آن جمله کتابخانه‌های وابسته به گروه‌های کتابداری، از جهت مجموعه، تجهیزات، کارکنان و امکانات مالی فقیراند. بررسی انجام شده در مورد میزان هماهنگی مجموعه‌های موجود در رشته کتابداری در سه کتابخانه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران و دانشگاه تربیت مدرس نشان می‌دهد این کتابخانه‌ها از ۱۴۴ منبع تعیین شده شورای عالی برنامه‌ریزی به ترتیب ۸۹ عنوان، ۶۰ عنوان و ۲۹ عنوان و از منابع پیشنهادی استادان به ترتیب ۶۳/۵٪، ۴۹/۲٪ و ۳۷/۵٪ را دارا هستند. در مجموع میزان هماهنگی نیازهای آموزشی با کتابها و مجلات موجود، در دانشکده علوم تربیتی ۶۱/۶٪، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی ۴۳/۴٪ و دانشگاه تربیت مدرس ۲۸/۹٪ است (۲۵).

وقتی میزان منابع درسی موجود در سه کتابخانه دانشگاهی عمده چنین است به قیاس می‌توان وضع کتابخانه‌های گروه‌های آموزشی دیگر را دریافت و طبعاً صحبت از چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها و منابع مرجع جدید و روزآمد بی‌مورد است. کتابخانه‌های ما با مشکلات گوناگون مالی، اداری و مدیریتی مواجه‌اند. بررسی انجام شده در مورد کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی کشور در سال ۱۳۷۰ نشان داد که مجموعه ۵۶/۵٪ از کتابخانه‌ها کمتر از ۱۰ هزار جلد است. ۵۶/۱٪ از کتابخانه‌ها از داشتن یک دستگاه تکثیر که از ابزار اولیه خدمات

کتابخانه‌ای است محروم‌اند. ۸۲/۹٪ از کتابخانه‌ها هیچگونه دستگاهی برای مطالعه میکروفیش یا میکروفیلم ندارند و یا به بیانی دیگر تنها ۱۷/۱٪ از کتابخانه‌ها ریزخوان در اختیار دارند (۲۱). در این زمینه اظهار نظر تعدادی از متخصصان این رشته عیناً در زیر نقل می‌شود:

«با اطمینان می‌شود گفت که هیچکدام از گروه‌های آموزشی کتابداری در ایران امکانات کتابخانه‌ای کافی برای آموزش این رشته را ندارند» (۶).

«کتابخانه‌ها به ندرت از سیاست مجموعه‌سازی قابل دفاع، سازماندهی منضبط، ارائه خدمات مناسب و به روز بودن منابع، مدیریت شایسته و ... برخوردارند. دانشجو زمانی که نخستین بار ولی به صورت تجربی وارد عرصه عمل می‌شود میان آنچه هست و آنچه باید باشد چنان فاصله‌ای می‌یابد که ناخواسته دچار یاس حرفه‌ای می‌گردد» (۷).

«ماهیت اغلب درسهای کتابداری به گونه‌ای است که تئوری با عمل توأم است و به آزمایشگاههای مختلفی نیاز دارد... لذا علاوه بر کتابخانه مجهز، وجود آزمایشگاههای متعدد که در آن دانشجویان با آخرین دستاوردهای علمی و فنی حرفه خود آشنا شوند و همین‌طور آزمایشگاه سمعی و بصری که امکان استفاده از رسانه‌های غیرکتابی را در کارآموزش ممکن سازد ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است (۱۷).

تجهیزات مورد نیاز دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: ۱- منابعی که به عنوان ابزار تدریس دروس تهیه و سفارش، سازماندهی مواد، فهرست‌نویسی و مرجع‌شناسی و مانند آن‌ها بکار می‌روند. ۲- وسایل و مواد دیداری شنیداری برای کار عملی دانشجویان و فراگیری نحوه کار با آنها ۳- کامپیوتر، چاپگر، دیسک‌های لیزری حاوی بانک‌های اطلاعاتی و خط ارتباط پیوسته که برای مهارت‌آموزی در مباحث ذخیره و بازیابی اطلاعات، داده‌پردازی و یادگیری کاربرد تکنولوژی اطلاعات در فعالیت‌های مختلف کتابداری و اطلاع‌رسانی لازم است. این تجهیزات باید به میزان لازم و با کیفیت مناسب در اختیار گروه‌ها قرار گیرد تا بتوانند نیازهای آموزشی دانشجویان را با توجه به تحول این حرفه و نیازهای بازار برآورده کنند. متأسفانه باید گفت که چنین نیست و گروه‌ها از جهت امکانات در مضیقه‌اند و عمدتاً متکی به امکانات دانشکده و حتی دانشگاه هستند که آنهم چیز چشم‌گیری نیست.

فارغ‌التحصیلان و بازار کار

شمار سالانه فارغ‌التحصیلان دوره‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی اندک

است. آخرین آمار منتشر شده آموزش عالی مربوط به سال تحصیلی ۱۳۷۶-۷۷ است یعنی زمانی که از تشکیل دوره کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز فقط یک سال می‌گذشت و دانشگاه فردوسی مشهد همان سال مبادرت به تاسیس دوره کارشناسی ارشد نموده بود. مجموع فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد آن سال ۱۹ نفر در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و ۱۴ نفر در رشته اطلاع‌رسانی پزشکی است. فارغ‌التحصیلان دانشگاه آزاد در این آمار منظور نشده‌اند. براساس اطلاعات گردآمده، فارغ‌التحصیلان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد در آن سال ۳ نفر از مقطع دکترا و ۱۶ نفر از مقطع کارشناسی ارشد بودند که جمعاً با فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های سراسری رقم ۵۲ نفر را تشکیل می‌دهند. دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران با متوسط سالانه ۱۵ نفر بیشترین آمار پذیرش دانشجوی فارغ‌التحصیل را در بین دانشگاه‌های سراسری داراست.

اکنون که بیش از ۳۰ سال از تاسیس نخستین دوره کارشناسی می‌گذرد، با نگاهی به آمار پراکنده موجود در منابع مختلف^{۲۳} می‌توان دریافت که کل فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد در این ۳۰ سال رقمی کمتر از ۸۰۰ نفر را تشکیل می‌دهد. گزارش سال ۱۳۷۴ سازمان برنامه و بودجه نرخ بیکاران و جویندگان کار در مقطع کارشناسی ارشد این رشته را صفر اعلام کرده است.^{۲۴} نیازهای روزافزون بازار کار به متخصصان این رشته و محدود بودن تعداد افراد کارآمد و با تجربه موجب شده است تا فارغ‌التحصیلان سایر رشته‌ها به این حرفه روی بیاورند. بررسی انجام شده در سال ۱۳۷۰ نشان داد که ۷۰٪ از کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی به وسیله مدیرانی که تخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی ندارند اداره می‌شود (۲۱). مدیریت یکی از مشکلاتی است که فارغ‌التحصیلان پس از ورود به بازار کار با آن مواجه می‌شوند. یکی از متخصصان باتجربه در این مورد می‌گوید:

"کتابداری جدید خواه ناخواه با مدیریت روبروست. مسئله مدیریت، گاه چنان غامض و پیچیده و بد هیبت می‌شود که کتابدار، بناچار تخصص خود را کنار می‌گذارد و همه وقت خود را صرف دست و پنجه نرم کردن با مشکلات اداری می‌کند. نتیجه درگیری با درهم پیچیدگی‌های اداری کشتن دلبستگی درونی کتابدار است و تبدیل او به یک فرد دل‌سرد" (۳).

پایان سخن

از عمر آموزش دانشگاهی کتابداری جدید در ایران حدود سی و سه سال می‌گذرد. نگاهی به گذشته نشان می‌دهد که این آموزش دانشگاهی ۳ دوره متفاوت را تجربه کرده است. دوره

نخست از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷ که کتابداری جدید با استفاده از توان علمی و تجربه مدرسین خارجی در ایران معرفی شد و با استقبال دانشگاههای مختلف روبرو گردید. به طوری که در فاصله سالهای ۱۳۵۳ تا ۱۳۵۷ چهار دانشگاه دوره کارشناسی ارشد کتابداری دایر کردند (پیوست ۱). دوره دوم از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۷ که باید از آن به عنوان دوران تعارضات سیاسی، نابسامانی دانشگاهها، انجام انقلاب فرهنگی، وقوع جنگ ایران و عراق و از دست دادن بسیاری از نیروهای متخصص نام برد. در این سالها، گروههای کتابداری نیز مانند سایر گروههای علوم انسانی و اجتماعی با مسایل عدیده‌ای دست به گریبان بودند. تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران محدود به ۲ گروه دانشگاه تهران و دانشگاه علوم پزشکی ایران شد. دوره سوم که از ۱۳۶۷ یعنی پس از اتمام جنگ آغاز شد، دوره حیات مجدد این رشته است. دانشگاههای شیراز و اهواز دوره کارشناسی ارشد را که از زمان انقلاب فرهنگی تعطیل شده بود بازگشایی کردند. گروههای کتابداری در دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه فردوسی مشهد تشکیل شد. دانشگاهها با اعزام بخشی از کادر آموزشی خود به خارج از کشور برای شرکت در دوره‌های دکتر، کوشیدند با آموزش نیروهای موجود به جبران متخصصانی که در طی ده سال اول انقلاب از دست داده بودند بپردازند. در این شروع مجدد، طبعاً آموزش کتابداری ایران با مسایل و مشکلات متعددی مواجه است که بخشی قابل توجهی از آن مشترک تمامی رشته‌های دانشگاهی و برخاسته از نظام آموزشی و اداری ما می‌باشد. بخشی دیگر خاص این دانش بین رشته‌ای است، دانش و حرفه‌ای که رابطه نزدیک با کامپیوتر، ارتباطات، زبانشناسی و اصطلاح‌شناسی پیدا می‌کند و باید بتواند در زمینه‌ای وسیع‌تر رشد یابد و با تمامی رشته‌های دانشگاهی ارتباط داشته باشد. ولی متأسفانه چنین نیست.

اکنون دوره کارشناسی ارشد در ۷ دانشگاه و دوره دکتر در ۳ دانشگاه کشور دایر است. هر ساله بین ۶۰ تا ۷۰ نفر از این دانشگاهها فارغ‌التحصیل می‌شوند. طبق گزارش سال ۱۳۷۴ سازمان برنامه و بودجه میزان بیکاری برای فارغ‌التحصیلان دوره‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی در حد صفر است^{۲۴}. با این وجود بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد این فارغ‌التحصیلان از شان و منزلت حرفه‌ای مناسب برخوردار نیستند و عمده‌تاً در روبرویی با دنیای متحول کتابداری و اطلاع‌رسانی امروز با مشکل مواجه‌اند. ضروری است برنامه آموزشی این رشته با همفکری صاحب‌نظران و متخصصان مورد تجدیدنظر کامل قرار گیرد. در انجام این مهم پیشنهاد می‌شود وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کمیته‌ای را مسؤول تحقیق و بررسی نماید تا مشخص گردد برنامه مصوب و سرفصل‌های دروس تا چه اندازه

پاسخگوی نیازهای روز است؟ گرایش‌های تعیین شده در مقطع کارشناسی ارشد تا چه حد متناسب با نیازهای بازار کار است؟ چند درصد از کتابخانه‌های آموزشگاهی و عمومی ما نیاز به کتابدار با مدرک کارشناسی ارشد دارند؟ آیا فارغ‌التحصیلان مقطع کارشناسی توانایی لازم برای اداره کتابخانه‌های آموزشگاهی و عمومی را ندارند؟ چنانچه برنامه آموزشی دگرگون شود و گرایش‌های چهارگانه کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های آموزشگاهی، کتابخانه‌های دانشگاهی و اطلاع‌رسانی برای دوره کارشناسی در نظر گرفته شود و گرایش‌های شش‌گانه موضوعی برای مقطع کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی گردد، آیا نتیجه بهتر خواهد شد؟ در این صورت فارغ‌التحصیلان کارشناسی سایر رشته‌ها تمایل بیشتری به شرکت در دوره کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پیدا خواهند کرد؟ این امر در تخصصی شدن این حرفه و تامین نیروی مورد نیاز کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع‌رسانی کشور مؤثر خواهد بود؟ این پرسش‌ها و دهها پرسش دیگر از مطالبی است که باید مورد بررسی و رسیدگی کمیته قرار گیرد.

ویژگی‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران

ویژگی‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران به اختصار در زیر بیان می‌شود. شاید تعمق در مورد آنها و قیاس با کشورهای صاحب نام در این زمینه، بتواند برنامه‌ریزان و سیاستگذاران را در ریشه‌یابی و رفع موانع و مشکلات موجود یاری دهد.

۱- تمرکز: نظام آموزش عالی ایران پس از انقلاب فرهنگی به صورت متمرکز درآمد و گروه‌های آموزشی استقلال نسبی خود را از دست دادند. گزینش دانشجو و استاد، طراحی برنامه درسی و تعیین سرفصل دروس، انتخاب منابع درسی و غیره به صورت متمرکز و براساس مصوبات، آئین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی انجام گرفت. طبعاً در چنین نظامی، گروه‌های تخصصی توان و جرات ابتکار عمل را از دست می‌دهند و امکان رقابت سالم و سازنده فراهم نمی‌آید.

۲- عدم انعطاف‌پذیری: نظام آموزش عالی ما هیچگونه نرمش و انعطافی در مقابل جریان‌های تازه ندارد. در زمانی که در دانشگاه‌های معتبر جهان، برنامه درسی در هر ترم مورد ارزیابی و تجدیدنظر قرار می‌گیرد و براساس نیازهای روز تغییر می‌یابد، برای پذیرش افراد مستعد و با تجربه - حتی بدون مدرک دانشگاهی - راه‌حل‌ها و راهکارهایی در نظر گرفته می‌شود و آموزش پاره‌وقت و آموزش از راه دور با استفاده از تکنولوژی اطلاعات در کنار نظام معمول آموزشی رشد می‌کند، نظام ما همچنان سخت و غیرقابل انعطاف باقی مانده است و هیچگونه

نرمش در مقابل علایق و استعدادها، فرصت‌ها و امکانات افراد، نیازهای بازار و غیره نشان نمی‌دهد.

۳- وابستگی به علوم انسانی: کلیه گروه‌های کتابداری ایران - به جز اطلاع‌رسانی پزشکی - در دانشکده‌های علوم تربیتی و علوم انسانی قرار دارند و طبعاً در همان چارچوب می‌توانند فعالیت کنند. حال آن‌که در دنیای امروز، کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشی مستقل است که با کلیه رشته‌های دانش بشری ارتباط دارد. اگرچه این علم جدید رابطه نزدیک‌تری با رشته‌های کامپیوتر، ارتباطات و زبان‌شناسی پیدا کرده است.

۴- متحدالشکل بودن: در عصری که رشته‌های دانشگاهی در دانشگاه‌های معتبر جهان به سمت تخصصی شدن پیش می‌روند و رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی خود تخصص‌هایی مانند مدیریت اطلاعات، تکنولوژی اطلاعات، اطلاع‌رسانی تجاری، اطلاع‌رسانی شیمی و غیره پیدا کرده است، برنامه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ما یکسان و متحدالشکل در تمام ایران اجرا می‌شود و تنها استثناء آن کتابداری پزشکی است. گرایش‌های چهارگانه کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های آموزشگاهی، کتابخانه‌های دانشگاهی و اطلاع‌رسانی که برای دوره‌های کارشناسی ارشد پیش‌بینی شده است، به هیچ وجه نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای روز کشور باشد.

۵- ایستایی در برنامه‌ریزی درسی: نگاهی به برنامه درسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی و سرفصل‌های آن و مقایسه آن با برنامه درسی دانشگاه‌های معتبر جهان صدق این گفتار را نشان می‌دهد. نظری اجمالی به منابع درسی تعیین شده دوره کارشناسی ارشد نمایانگر آن است که از تاریخ انتشار کلیه منابع بیش از ۱۶ سال می‌گذرد. متخصصان این رشته بخوبی واقفند که در این مدت میزان تغییر و دگرگونی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تا چه میزان بوده است.

۶- ضعف امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی: همانگونه که میکروسکوپ ابزار کار دانشجوی رشته علوم آزمایشگاهی است، منابع اطلاعاتی و سخت‌افزار و نرم‌افزار کامپیوتر از لوازم تحصیل در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی محسوب می‌شود. متأسفانه به دلیل مشکلات اقتصادی، وابستگی این رشته به دانشکده‌های علوم تربیتی و علوم انسانی و عدم شناخت برنامه‌ریزان از دامنه این دانش جدید، گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دچار فقر تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی هستند. علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی نیازمند آموزش نظری و مهارت‌آموزی است و باید نسبت بین این دو جنبه از آموزش رعایت شود. نمی‌توان مباحث

عملی را به صورت نظری تدریس کرد و انتظار داشت فارغ‌التحصیلان کارآمد وارد بازار کار شوند. برای آن که دانشجویان بتوانند تسلط لازم را کسب کنند ضرورت دارد تجهیزات و ابزار مورد نیاز، به اندازه کافی در اختیار آنان قرار گیرد.

۷- عدم وجود نظارت و ارزیابی صحیح بر عملکرد گروههای آموزشی: گروههای آموزشی براساس معیارها و ضوابطی که شورای عالی برنامه‌ریزی تعیین کرده است به وجود می‌آیند، برنامه مصوب را اجرا می‌کنند و مطالعه منابع درسی تعیین شده را به دانشجویان توصیه می‌کنند. اما آیا این منابع به تعداد لازم در کتابخانه‌های دانشکده‌ها وجود دارد و در اختیار دانشجو قرار می‌گیرد؟ آیا برنامه مصوب، هر چه که هست، به خوبی اجرا می‌شود؟ آیا گروهها از کارایی علمی خوبی برخوردارند؟ آیا صرف وجود چند استادیار در گروه نشان‌دهنده توان علمی و تخصصی آن است؟ برای پاسخ به این گونه پرسش‌ها لازم است هر چند سال یکبار عملکرد و امکانات گروههای آموزشی مورد ارزیابی و اعتباردهی قرار گیرد.

۸- کم‌توجهی به پژوهش: با وجود تاکید در سال‌های اخیر، هنوز پژوهش نتوانسته است منزلت خود را در محیط‌های دانشگاهی کسب کند و از ارکان آموزش به حساب آید. دانشجویان در کار پژوهش با مشکلات مختلفی مانند نداشتن تجربه و دانش کافی در زمینه روش‌های تحقیق و چگونگی تهیه پرسشنامه مناسب، عدم شناخت ابزار تحقیق، چگونگی دستیابی به منابع و بی‌بهره بودن از کتابخانه‌های غنی و مجهز مواجه هستند. نظری به رساله‌ها که در واقع پژوهش ضروری پایان دوره محسوب می‌شوند، نشان می‌دهد تحقیق ارزنده در بین آنها اندک است. بسیاری از پایان‌نامه‌ها صرفاً به منظور رفع تکلیف تهیه شده است. تعدادی از آنها ارتباط چندانی با دامنه این رشته ندارند.^{۲۵}

کادر آموزشی نیز به دلیل کمبود وقت، مشکلات اقتصادی، فراهم نبودن ابزار تحقیق و تاکید نظام ارزیابی و ترفیع بر کمیت‌ها، نه خود فرصت چندانی برای پژوهش اصیل دارد و نه می‌تواند برای بررسی، ارزیابی و هدایت کارهای پژوهشی دانشجویان نیرو و وقت چندانی صرف کند. برای آن که پژوهش‌های دانشجویی از تنوع و دامنه تخصصی وسیع‌تری برخوردار گردد لازم است از دایره محدود گروههای آموزشی فراتر رود و دانشجویان از توان علمی و تجربه متخصصان خارج از گروههای آموزشی بهره‌گیرند.

۹- عدم وجود رابطه علمی سازمان یافته بین گروههای آموزشی: بین گروههای آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و همچنین بین این گروهها با سایر گروههای آموزشی هیچگونه رابطه علمی سازمان یافته و مستمر وجود ندارد. گروهها به مانند جزایری مجزا درون دریای

آموزشی عالی ایران قرار دارند. با توجه به آن که کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشی بین رشته‌ای است، ارتباط بین گروه‌های آموزشی این رشته با سایر گروه‌ها ضرورت دارد. این ارتباط ممکن است به شکل پذیرش دانشجو برای گذراندن چند واحد درسی، تدریس کادر آموزشی و همکاری در پروژه مشترک صورت گیرد.

۱۰- کم‌رنگی نقش انجمن‌های حرفه‌ای: یکی از عوامل موثر در ارتقاء دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهایی مانند انگلیس و آمریکا، وجود انجمن‌های تخصصی فعال مانند *LA* ، *IIS* ، *ASLIB* ، *ALA* ، *SLA* ، *ASIS* است. متأسفانه در ایران انجمن کتابداران عمری کوتاه (۱۳۶۰-۱۳۴۵) داشت. در مدت حیات خود نیز تاثیر محسوسی بر آموزش دانشگاهی این رشته بر جای نگذاشت. انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز که از ۱۳۷۴ شروع به فعالیت نمود، نقشی بسیار کم رنگ دارد. باید در مورد تاسیس مجدد انجمن کتابداران ایران که به کرات درخواست شده است چاره‌اندیشی شود.

پیوست ۱

اسامی گروه‌های آموزشی تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران

تهران	دانشگاه تهران دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی ۱۳۴۵ -
تبریز	دانشگاه تبریز ۱۳۴۷-۱۳۴۸
شیراز	دانشگاه شیراز (دانشگاه پهلوی سابق) دانشکده ادبیات و علوم انسانی ۱۳۵۳-۱۳۵۴، ۱۳۷۲ -
تهران	دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی (دانشکده مدیریت، اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی سابق) ۱۳۵۵ -
اهواز	دانشگاه شهید چمران اهواز (دانشگاه جندی شاپور سابق) دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی ۱۳۵۸ - ۱۳۵۶، ۱۳۷۵ -
تهران	دانشگاه الزهرا (دانشگاه فرح پهلوی سابق) دانشکده روانشناسی ۱۳۵۷-۱۳۵۸
تهران	دانشگاه تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی ۱۳۶۷ -
تهران	دانشگاه آزاد اسلامی ۱۳۶۹ -
مشهد	دانشگاه فردوسی مشهد (دانشگاه مشهد سابق) دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی ۱۳۷۶ -

پیوست ۲

فهرست منابع مصوب ۱۳۷۵/۶/۱۸ شورای عالی برنامه ریزی برای دوره کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی^{۲۴}

- مبانی کتابداری (پایه همگانی)

منابع اصلی:

1. Shera, Jesse H. *Introduction to Library Science*. Colorado, Littleton, 1976.
2. Shera, Jesse H. *The Foundation of Education for Librarianship*. N.Y. Wiley, Becker S Hayes. 1972.
3. Steinberg, S.H. *Five Hundred Years of Printing*. 3rd. ed, Harmondsworth; Penguin, 1974.
4. Butler, Pierce. *An Introduction to Library Science*. Chicago; London; University of Chicago Press, 1976.

۴- مطهری، مرتضی، کتابسوزی ایران و مصر، قم، صدرا، ۱۳۵۷.

۵- مطهری، مرتضی، خدمات متقابل اسلام و ایران، تهران، صدرا، ۱۳۶۰.

۶- جرجی زیدان. تاریخ تمدن اسلام، ترجمه و نگارش علی جواهر کلام، امیرکبیر،

۱۳۴۵

- اصول مدیریت (پایه همگانی)

منابع اصلی:

1. Riggs, James L. *The Art of Management; Principles & Practices*, by James L. Riggs & A. James Kalbaugh. N.Y.; Mc Graw-Hill, 1974.

منابع فرعی:

۱- اقتداری، علیمحمد، سازمان و مدیریت سیستم و رفتار سازمانی، چاپ ۱۳ با

تجدید نظر کامل. تهران، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اداری و مدیریت

بازرگانی، ۱۳۵۷.

۲- پرهیزکار، کمال. تئوریهای مدیریت. تهران، مدرسه عالی بازرگانی، ۱۳۵۲.

- روش تحقیق (پایه همگانی)

منابع اصلی

1. Busha, C.H. & Harter, S.P. *Research Methods in Librarianship*. New York, Academic press, 1980.
2. Goldhore, H. *An introduction to scientific research in librarianship*. University of Illinois, GSLS, 1972.
3. Line, M.B. *Library surveys; an introduction to The use planning, procedure and presentation of surveys*, 2nd ed., London, Clive Bingley, 1982.

- مجموعه‌سازی

منابع اصلی:

1. Bonk, Wallace John & Rose mary Magrill. *Building Library Collection*. 5th ed. N.J. the Scaregrow, 1979.
2. Brodus, R.N. *Selecting Materials for Libraries*. N.Y. Wilson, 1973.
3. Ford, S. *the aquisition of library materials*. chicago, A.L.A. 1973.
4. Melcher, D. *Book selection: an Introduction to principles & practice*. 2nd ed. London, Clive Bingley, 1971.
5. Spiller, D. *Book selection: an Introduction to principles & Practice*. 2nd ed. London, Clive Bingley, 1971.
6. Wulfekoetter, G. *Acquisition Work*. Seatle, University of Washington 1961.

۷- سینائی، علی؛ مسعود توفیق، انتخاب کتاب؛ راهنمای کتابداران و کتابخانه‌ها، تهران،

مرکز مدارک علمی، ۱۳۵۵.

- سازماندهی مواد (مقدماتی)

منابع:

- ۱- سلطانی، پوری: خدمات فنی، ویرایش ۶. تهران، کتابخانه ملی، ۱۳۶۳.
2. *Anglo, American Cataloging Rules*. 2nd ed. London, the Library Association, 1978 (With Corrections, 1980)
3. Bloombery, Marty. *An Introduction to Classification and Number Building in Dewey*, by Marty Bloomberg & Hans Weber. Littioton. Colo., Libraries Unlimited. 1976.
4. Immoth, john Phillip. *Guide to the Library of Congress Classification*. Littleton, Colo, Libraries Unlimited, 1971.

- مرجع شناسی عمومی (فارسی و غیرفارسی)

منابع اصلی:

1. Katz, William. *Introduction to Reference Work*. 4th ed. N.Y, Mcgraw - Hill, 1981.
2. Sheehy, Eugene Paul. *Guide to Reference Book*. 9th ed. Chicago, A.L.A, 1976.
3. Winchell, Constance Mabel. *Guide to Referece Books*. 8th ed. Chicago, A.L.A, 1976.
4. Walford, Albert John. *Guide to Reference Materials*. 2nd ed. London, Library Association 1966.
5. Wynar, Bohdan S. *Introduction to Bibliography Reference Work, a Guide to Materials & Sources*, 4th rev. ed. Colo, Libraries Unlimited, 1967.

۶- حسن، محمد عبدالنقی، زندگینامه، ترجمه امیره ضمیری، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲.

۷- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تالیف دهخدا، تهران، سازمان لغت نامه، ۱۳۲۵- مقدمه و

تکمله مقدمه.

۸- مصاحب، غلامحسین، *دائرة المعارف فارسی*، تهران، فرانکلین، ۱۳۴۵. ص ۹ - ۸۱ (مدخل).

۹- معین، محمد، *فرهنگ فارسی*، متوسط، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۳-۱۳۵۲ چهار - صدوینج.

ضمناً استاد مربوط مطالعه مقالات مجله ها و مقدمه منابع مهم مراجع فارسی و دیگر منابع موجود را جهت آشنائی با یک یک مراجع توصیه خواهد کرد.
- سازمان و اداره کتابخانه های دانشگاهی
منابع اصلی:

1. Axford, William, "Effective Resource Allocation in Library Management,"

Library Trends 25, No4 (April 1975): 547-72.

2. Stueart, Robert D. and Eastlick, John Taylor. *Library Management*. Littleton, Colo., Libraries Unlimited, 1977.

3. Patton van zant, Nancy. *Personnel Policies in Libraries*, New York.

Neal-Schumna, 1980. pp. 1-69.

- مرجع شناسی اختصاصی (علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم اسلامی)

نظربه تنوع علوم انسانی، انتخاب بهترین منابع هر رشته بعهدده استاد مربوط خواهد بود.

- مرجع شناسی اختصاصی (علوم پزشکی و علوم وابسته)

1. Norton.L.T. *Use of medical literature* London, Butterworths, 1977.

- مرجع شناسی اختصاصی (علوم و فنون)

1. Grogan, D. *Science and Technology; an introduction to literature*. London,

Bingley, 1976.

- تکنولوژی اطلاعات و سیستم های اطلاعاتی

منابع اصلی:

1. Burch, J.G. and strater, F.R. *Information Systems: Theory and Practice*. New

York: John Wiley, 1974.

2. Doyle, Lauren B. *Information Retrieval and Processing*. Los Angeles, Ca. Melville, 1975.

3. Fosdick, Howard. *Computer Basics for Librarians and Information Scientists*. Arlington, Va.: Information Resources Press, 1981.

4. Haya, Robert M. & Becker, Joseph. *Handbook of Data processing for Libraries*, 2nd ed. Los Angeles, Ca. Melville, 1974.

5. Swihart, Stanley J. and Hefley, Beryl F. *Computer Systems in the Library: A Handbook for Managers and Designers*. Los Angeles, Ca.: Melville, 1973.

- سازماندهی مواد (پیشرفته)

منابع اصلی:

(۱) ابرامی، هوشنگ، اصول تدوین فهرست موضوعی در نوشته‌های زبان فارسی، تهران،

دانشگاه تهران، ۱۳۵۲

(۲) شاله فلسین، شناخت روش علوم یا فلسفه علمی. ترجمه یحیی مهدوی، تهران،

دانشگاه تهران، ۱۳۵۰.

3. Fosket, A.C. *The Subject Approach to Information*. 3ed. London Clive Bingley, 1977.

4. Freedman, Maurice & Malinconico, Michael. *The Nature and Future of the Catalog*. Oryx, Press. 1979.

5. Horner, John. *Cataloguing*. London, LA., 1970.

6. Multby, Arthur. *Classification in the 1970 s; a second book*. Rev, ed. London: Clive Bingley, 1976.

و آخرین مقالات مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی جهان در زمینه مسائل فهرست‌نویسی

ورده‌بندی.

- نشریات ادواری

منابع اصلی:

1. Osborn, Andrew D. *Serial publications; their place & ...?*

2. *Managment problems in serial work: proceedings of ...* Connective, Greenwood,

1973.

3. *Serial Publications in Large Libraries*, London, Olive Bingley, 1971.

- مواد سمعی و بصری

منابع اصلی:

1. *Non Print Media in Academic Libraries*, pearse S. Grove, Chicago, A.L.A., 1975.
2. A.V. *Librarianship; the Crusade for Media Unity (1966-69)* Louis Shores, Lit Littleton, Colo, Libraries Unlimited, 1975
3. A.V. *Media for Libraries; Selected Readings, Emanuel Prozano*. Littleton, Colo. Libraries Unlimited, 1972.

- آمار

منابع اصلی:

1. Ravichandra Rao, I.K. *Quantitative Methods in Library and Information Science*. New Delhi: wiley Eastern, 1983.
2. Srikontaiah, T. and Hoffman, H.H. *an Introduction to Quantitative Methods for librarians*. 2nd ed. New port Beach: Headway Pubns, 1977.

منابع فرعی:

1. Carpenter, R.L. *Statistical Methods for Librarians*. Chicago: A.L.A., 1978.

- نظریه و روشهای خدمات مرجع

منابع اصلی:

1. Katz, W. *Introduction to reference work*. 3nd ed. New York: McGraw Hill, 1978. 2vols.
2. Mcinnes, R.G. *New perspectives for Reference Service in Academic Libraries*. Westport, Conn.: Greenwood, 1978.
3. Rowlan, A.R. *The Librarian and the reference service*. Hamden, Conn: Shoe string, 1977.

4. Kumar, K. *Reference service 2nd rev.ed.* Sahibabad, India, Vikas, 1980.
5. Katz, W. & Clifford, A. *Reference and information services; a new reader*, Metuchen, Scarecrow, 1982.

- مدیریت آرشیو

منابع اصلی:

1. Schellenberg, T.R. *The Management of Archives*. N.Y. Columbia University press, 1965.
2. Moderr. Archives; principles & techniques. chicago, 1955.
3. Olive, J.H. *Planning National Infrustructures for Documentation; Outline of a General Policy*. By J.H.D. Olive & Delmas. Paris, Unesco, 1975.
4. Gredal, David. *Enjoying Archives; what they are? where to find them how to use them?* Hewton, Dvavid & Charles, 1973.

- نسخه شناسی

منابع اصلی

افشار، ایرج، "فهرست نویسی نسخه های خطی" یغما، ج ۱۵ (۱۳۴۱). ص ۲۸۲-۲۸۳.
بهنام، عیسی. "جلد کتاب در دوران اسلامی" هنر و مردم، ش ۴ و ۵ (۱۳۴۱-۱۳۴۲) ص ۱۵-۱۲.

دانش پژوه، محمد تقی "آئین فهرست نگاری نسخه های خطی". کتابداری، دفتر سوم (۱۳۴۹) ص ۱۹۲-۲۰۰.

طاهری عراقی، احمد. "هنر جلد سازی" نامه انجمن کتابداران ایران، ج ۷، ش ۳ (۱۳۵۳) ص ۳۴۳-۳۷۵.

عواد، گیورگیس. "ساخت کاغذ در دوره تمدن اسلامی"، ترجمه عباس اقبال. یادگار ج ۴، ش ۹ و ۱۰ (۱۳۲۶-۱۳۲۷) ص ۱۲۸-۱۹۵.

قائم مقامی، جهانگیر مقدمه ای بر شناخت اسناد تاریخی. تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۵۰.

مایل هروی، غلامرضا. لغات و اصطلاحات فن کتابسازی همراه با اصطلاحات جلدسازی، تذهیب، نقاشی. تهران بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۳.
مدیر شانه‌چی، کاظم. "میراث گذشتگان در قلمرو نسخ خطی" در: گزارش سمینار کتاب و کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد. مشهد، ۱۳۶۰.

- کتابداری تطبیقی

منابع اصلی:

1. Karwick, Donald P. & Samuel Osborn. *Comparative Research Methods*, N.J. Prentice - Hall, 1973.
2. Harvey, Jonh F. *Comparative & International Library Science*. N.J. The Scare Crow, 1977.
3. Burnett, A.D. & Others. *Studies in Comparative Librarianship*. London, the Library Association, 1973.
4. Křzys, Richard" International & Comparative Study in Librarianship; Research Methodology: "*Encyclopaedia of Library & Information Science*.
5. Simsova, S. & M. Mackee. *A Handbook of Comparative Libararianship*. Linnet Book , 1975.
6. Jackson, Miles M. *Contemporary Developments in Librarianship, An International Handbook*. London, Library Association, 1981.

- نظامهای همکاری بین کتابخانه‌ای

منابع اصلی:

1. Kent, Allen. "Resource Sharing in Libraries. " in : *Encycloepida of Libarary & Information Science*. vol. 25. pp. 293-307.
2. Kent, Allen, ed. *Resource Sharing in Libraries. Why, How, When , next Action Steps*. New York: M. Dekker, 1974.
3. Palmour, Vemon E. & Roderer, Nancy K. "Library Resource Sharing

Through Networks." In: *Annual Review of Information Science & Technology*. Vol 13, pp: 147-177.

- مطالعه مستقل

براساس نیاز و تشخیص استاد راهنما
- سازمان اداره کتابخانه‌های آموزشگاهی
منابع اصلی:

1. American Association of School Libraries. *Media Programs: District and School*. prepared by the American Association of School Libraries, A.L.A. And Association for Education Communications for Technology, Chicago: American Library Association, 1975.
2. Stueart, Robert D. And Eastlick, John Taylor. *Library Management*. Littleton, Colo., Libraries Unlimited, 1977.
3. Shapiro, Lillian L. *Serving Youth: Communication and Commitment in the High School Library*. New York: Bowker, 1975.

- ادبیات کودکان و نوجوانان

منابع اصلی:

1. Bodart, Joni. *Booktalk*. N.J.H.W. Wilosn, 1980.
2. Ellis, A.A. *History of Childrens Reading & Literature*.
3. Harard, P. *Books, Children & Man*. Horn Book, 1965.
4. Golby, J.P. , Writiny, *Illustrating and Editing Childrens Book*, Hastings House, 1967.
5. Sebbest, S.A. Ivory, *Man & Peacocks*. I.R.A. 1968.
6. Pick, Richard. *Dreamland Lake*. Holt, 1973.
7. Wook, Phyllis Anderson. *A Five Color Buick & a Blue*. N.L.A. 1977.

۸- نشریات کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان

۹- نشریه شورای کتاب کودک.

- مدیریت و سازماندهی مراکز منابع آموزشی

منابع اصلی:

1. Daily, J. Elwood. *Organization of Non-Print Materials: A Guide for Libraries*, New York, Marcel Decker, 1979.
2. Shores, Louis. *Audiovisual Librarianship: the Crusade for Media Unity* (1946-1969). Littleton, Colo., Libraries Unlimited, 1973.
3. Shifrin, Malcolm. *Information in the School Library: An Introduction to the Organization of Non-Book Materials*. London, Bingley, 1973.
4. Hickes, Warren B. *Developing Multi-Media Libraries*. by W.B. Hickes & Alma M. Tillin. New York, London, R.R. Bowker, 1970.
5. Allan, Margart. *The School Libraries Resource Center*. London, Crosby Lockwood Staples, 1974.
6. Rowell, John. *Educational Media Selection Centres: Identification & Analysis of Current Practices*. by J. Rowell and M. Ann heidbreder. Chicago, American Library Association, 1971.
7. Hostrop, Richard W. *Education Inside the Library Media Centre*. Hamden, Conn., Libnet Books, 1973.

- روانشناسی کودکان و نوجوانان

منابع:

- سازمان‌های ملی و بین‌المللی انتشاراتی ادبیات کودکان و نوجوانان

منابع اصلی:

1. Encyclopedia of Associations.
2. Publisher's International Directory.
3. Unesco Book Promotion News.
4. Okeshott, Prisilloetal: *L Avenir Du Lire*, Paris: Unesco, 1982.

5. Stemakh, V.D. *Books and the Mass Media*. Paris: Unesco, 1982.

6. Unesco, *Vers Une Societe De La Lecture*. Paris: Unesco, 1982.

- نظام آموزش و پرورش ایران (قوانین و مقررات)

منابع:

- مقدمه‌ای بر علوم رفتاری و ارتباطی

منابع اصلی:

1. Pearson, Judy C. & Nelson, Paul E. *Understanding and Sharing*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Co, 1982.

2. Stewart, John ed. *Bridges not walls*, Third ed. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Co, 1982.

3. Tubbs, Stewart L. & Moss, Sylvia. *Human Communication*, 3rd ed.; New York: Random House, 1980.

4. Adler, Ronald B. & Towne, Neil. *Looking out-Looking in: Interpersonal Communication*, New York: Holt Rinehart & Winston, 1981.

منابع فرعی:

1. Knapp, Mark L. *Social Intercourse*. Boston and London: Allyn & Bacon, Inc, 1983.

2. Brouks, William D. & Emmert, Philip. *Interpersonal Communication*, Dubuque, Iowa: Wm.C. Brown Co., 1980.

3. Devito, Joseph. *The Interpersonal Communication Book*, Second ed.: New York: Harper & Row Publishers, 1980.

۴) علامه طباطبائی. روابط اجتماعی در اسلام، ترجمه جواد حجتی کرمانی.

- سازمان و اداره کتابخانه‌های عمومی

منابع اصلی:

1. Brown, Royston. *Public Library Administration*. London: Clive Bingley, 1979.

2. Stueart, Robert D. & Eastlick, John Taylor. *Library Management*. Littletown, Colo.: Libraries Unlimited, 1977.

3. Patton Vanzant, Nancy. *Personnel Policies in Libraries*. New York:

Neal-Schuman, 1980. P.P. 69-120.

4. Hientze, Ingeborg. *The Organization of the Small Public Library*, Paris, Unesco, 1963.

5. Wheeler, Joseph Lewis. *Practical Administration of Public Libraries*, by J.L. Wheeler & Herbert Goldhor, New York, Harper & Row, 1962.

- کتابخانه عمومی و جامعه

منابع اصلی:

1. Davis, D.W. *Public Libraries and Culture and Social Centers: the Origin of the Concept*. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, 1974.
2. Gerald, David. *Libraries in Society: a Reader*. London: Clive - Bingley, 1978.
3. Mathews, Virginia H. *Libraries for Today and Tomorrow*. N.Y.: Doubleday & Company, 1976.

- خدمات کتابخانه‌های عمومی برای گروه‌های مختلف سنی

منابع اصلی:

1. Baskin, B. And Harris, Karren H. *the Special Child in the Library*. Chicago: ALA. 1976
2. Brooks, Jean S. And Reich, David L. *The Public Library in Non-Traditional Education*. N.Y.: Etc Pub., 1974.

- ذخیره و بازیابی اطلاعات

منابع اصلی:

1. Doyle, L.B.: *Information Retrieval and Processing*, Los Angeles, CA., Melville, 1975.
2. Kent, A.: *Information Analysis and Retrieval*, New York, John Wiley, 1971.
3. Mikhailov, A.I. & Gillyarevski, R.S.: *An Introductory Course on Information Documentation*. The Hague, FID, 1971.

4. Vickery, B.C. ed.: *Techniques of Information Retrieval*, London, Butterwoths, 1970.

5. Davies, C. & Rush, J. : *Guide to Information Science*. Westport, Conn, 1979.

- نمایه سازی و چکیده نویسی

منابع اصلی:

1. Atchinson, J. & Gilchrist, A. *Thesaurus Construction: a Practical Manual*.

London: Aslib, 1979.

2. Collison, Robert L. *Indexes and Indexing*. London: Benn, 1969.

3. Broko, H. & Berner, C. *Abstracting Concepts and Methods*. New York:

Academic Press, 1975.

4. Garfield, E. *Citation Indexing: its Theory and Application in Science, Technology and Humanities*. New York: John Wiley 1979.

5. Soergel, D. *Indexing Languages and Thesauri, Construction and Maintenance*.

Los Angeles: Melvillo, 1974.

6. *INIS Manual For Indexing*. Vienna: IAEA, 1974.

7. Unesco. *Guideline for the Stablishment and Development of Monolingual*

Thesauri, 2nd rev. ed. Paris: 1981.

- داده پردازی

منابع:

1. Fleck, R.A. *Introduction to Electronic Data Processing & Descriptive Statistics*;

Preliminary ed. Columbus, ohio, Charlls & Merrill Pub., 1975.

2. Hartford. D. & Marner, E. *Computer Programming with Cobol*. Albany, New

York, Delmar Puhlishers. 1974.

3. Scheid, F. *Introduction to Computer Science*. New York, McGrow-Hill, 1970.

(Schaum's outline).

- سازمان و اداره مراکز مدارک و کتابخانه‌های تخصصی

منابع اصلی:

1. Batten, W.E., ed. *Handbook of Special Librarianship and Information Work*.
4th ed., London, Aslib, 1976.
2. Lewis, C.M., ed. *Special Libraries; how to plan and equip them*, New York:
Special Lib. Assn., 1965.
3. Strauss, L.J. et al., *Scientific and Technical Libraries*, 2nd ed. New York:
Becker & Hayes, 1972.
4. Dougherty, Richard M. *Scientific Management of Library Operations*, by R.M.
Dougherty and F.J. Heinritz. New York, Scarecrow. 1966.

- مراکز اطلاع‌رسانی ملی و بین‌المللی

منابع اصلی:

1. *Encyclopedia of Library & Information Science*, Edited by Allen Kent, ... , New
York, Marcel Dekker, 1968.

۲- انتشارات ویژه‌ای که از سوی هر یک از مراکز مختلف به منظور معرفی خدمات آنها
تهیه شده است.

- مبانی آموزش و پرورش

منابع اصلی:

۱- شریعتمداری، علی. اصول تعلیم و تربیت. (ویرایش ۳) تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۵

۲- شکوهی، غلامحسین، تعلیم و تربیت و مراحل آن. مشهد، آستان قدس رضوی،

۱۳۶۳

۳- مایر، فردریک، تاریخ فلسفه تربیتی، ترجمه علی اصغر فیاض، تهران، بنکاه ترجمه و

نشر کتاب، ۱۳۵۰

۴- هوشیار، محمدباقر، اصول آموزش و پرورش. تهران امیرکبیر، ۱۳۴۷.

پیوست ۳

فهرست منابع پیشنهادی دوره دکترای کتابداری و اطلاع رسانی مصوب ۱۳۷۳/۴/۲۶ شورای عالی برنامه ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی

آمار (۱)

- گلاس، جین و استانلی، جولین سی. آمار توصیفی در روانشناسی و علوم تربیتی، ترجمه مهتاش اسفندیاری و جمال عابدی، تهران: مدرسه عالی پارس (دانشگاه علامه طباطبائی)، ۱۳۵۷.
- شیرلسون، ریچارد. توصیف آماری، ترجمه علیرضا کیامنش، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۰.
- قراگزلو، جلیل الله. آمار و احتمال، تهران: انتشارات فاطمی، ۱۳۶۸.
- Simpson, Ian S. *Basic Statistics for Librarians*, 3rd ed. London: Library Association. 1988.

آمار (۲)

- کلاس، جین و استانلی، جولین سی. روشهای آماری در تعلیم و تربیت و روانشناسی، ترجمه مهتاش اسفندیاری و جمال عابدی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۸.
- هومن، حیدرعلی. استنباط آماری در پژوهشی رفتاری، تهران: ناشر مولف، ۱۳۷۰.
- کرلنجر، فردان و پدهازور، الازارجی. رگرسیون چند متغیری در پژوهش رفتاری، ترجمه حسن سرائی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۳۶.

روش تحقیق:

- Desai, Arvindra. *Research Methodology in Management*. Columbia. Mo: South Asia Books. 1990.

- Hirsch, Timothy - *Working Research*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1991.
- Gorman, Michael E. *Stimulating Science: Heuristics, Mental Models, and Technoscientific Thinking*. East Glastonbury - CT: Indiana Univ - Press - 1992.
- Klein , Hans E.ed. *Case Method Research and Application: Problem Solving with Cases and Simulations*. WACRA, 1990.
- Keppal, Geoffrey & Zedeck, Sheldon. *Data Analysis for Research Designs*. New York: W H Freeman. 1989.
- Mann, Thomas. *Library Research Models : A Guide to Classifications, Catalogs & Computers*. New York: Oxford University press, 1993.
- *Research Methodology Methods & Techniques*. New York: Oxford University: John wiley. 1986.

مبانی کامپیوتر و برنامه نویسی:

- Time - Life Books Editros - *Computer Basics* - Alexandria: Time - Life Incorporated. 1989.
- Valenti, Vince, *Computer Basics* - Las Vegas: J.V. Enterprises. 1990.

ارتباطات و سیرنیتیک

- Boss, Richard W. *Telecommunications for Library Management*. New York: Knowledge Industry Pubns., 1985
- Busch, John A. & Busch . Gladys M. *Sociocybernetics; A Perspective for Living in Complexity*. Indiana: Social Systems Pr., 1992.
- Cover, Thomas M. & Thomas, Joy A. *Elements of Information Theory*. New York; John Wiley, 1991.
- Gray, R.M: *Entropy & Information Theory*. New York; Springer Verlag. 1991.
- Jackendoff, Ray S. *Consciousness and the Computational Mind*. Cambridge: MIT Press, 1990.

- Nelson Jones, Ricahard. *Human Relationships: A Skills Approach*. Pacific Grove : Cole Publishing Company - 1990.
- Shackel, B. & Richardson S., eds. *Human Factors for Informatics Usability* - Cambridge: Cambridge Univ. Press. 1991.
- Trappl, Robert. *Cybernetics: Theory and Applications*. New York: Hemispher 1983.
- Trappl, Robert - *Cybernetics and Systems* 1990. River Edge: World Scientific Publishing Company, 1990.
- Villanueva, Enrique. *Information, Semantics & Epistemology*. Oxford: Blackwell. 1990.

برنامه ریزی کتابخانه ها و خدمات اطلاعاتی

- bonfari, Robert. *Understanding Your Management Style*. New York: Free Press, 1991.
- Boss, Richard M. *Information Technology and Space Planning for Lib. & Inf: Centers*. Boston: G.K. Hall, 1987.
- Feldman, Paul. *Information Managment & Planning*. Brookfield: Gower Publishing Company, 1989.
- Genawy, David C. *Integrated Online Library Systems: Principles, Planning & Implementation*. Boston: G.K. Hall 1984.
- Palmer, Ricahrd P.& Varnet, Harvey, *How to Manage Information: A Systems Approach* , Phoenix : Oryx Pr., 1990.
- Scheer, A.W. *Principles of Efficient Information Management*. 2nd rev. New York: Springer - Verlag. 1991.
- Umbaugh, Robert. E. *Information Management: Strategy, Systems and Technology*. Boston: Warren - Gorsham & Lamont.

کتابداری و اطلاع رسانی بین المللی

- Borchardt, D.H, & Horacek, J, *Librarianship in Australia, New Zealand and Oceania*. Oxford: Pergamon Press, 1976.
- Bromley, David W. & Allott, Angela M., ed. *British Librarianship and Information Work*. V.1: *General Libraries and the profession*, London: Library Association, 1992.
- Bromley, David W. & Allott, Angela M. ed *British Librarianship and Information work, 1986-1990*. v2: *Special Libraries, Materials and Processes*, London: Library Association, 1993.
- Burnett David, ed. *International and Comparative Librarianship Group: Conference Proceedings, 6th: Technology for Information Development* Ed. by D. Burnett. London: Library Association (International & Comparative Librarianship Group), 1988.
- Fusonie, Alan & Moran, Leila, *International Agricultural Librarianship: Continuity and Change*. London: Greenwood press, 1979.
- Harrison, K. C. *International Librarianship*. Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, 1990.
- Harvey, John f. ed. *Comparative and International Library Science*. Metuchen, N.J.: The Scarecrow Press, 1977.
- Hauck, Philomena, ed. *Voices from Around the World: International Association of School Librarianship: Proceedings*. Methuchen. N.J.: Scarecrow press, 1990.
- Horowitz, G. D. *Librarianship: A third world perspective*. London: Greenwood Press, 1988.
- Anuar, Hedwig. *Issues in South-East Asian Librarianship: Papers and Articles*. Aldershot, Hants : Gower Pub. Co., 1985.

- *Issues in Library Management : A Reader for the Personal Librarian* ,New York: Knowledge Industry Pub., 1984.
- Jackson, Miles M, ed, *International Handbook of Contemporary Developments in Librarianship* - Westport, CT: Greenwood Press, 1981.
- Kowatra. P.S. *Comparative and International Librarianship*. Middx.: Oriental U.P., 1987.
- Picken, Fiona Mackey & Kahn , Ann, ed. *Medical Librarianship in the Eighties and Beyond: A world perspective*. London: Mansell, 1985.
- Smith, Inese A., ed. *Developments in International and Comparative Librarianship*. 1976-1985. London: Library Association (International and Comparative Librarianship Group). 1986.
- Whatley. Allen, ed. *International and Comparative Librarianship Group: Conference Proceedings*. 1st ed . by A. Whatley, London: Library Association (International and Comparative Group). 1988.
- Winter. Michael E. *Culture and Control of Expertise : Towards a Sociological understanding of Librarianship*. Contribution in Librarianship and Information Science Series. London: Greenwood Press. 1988.
- Wise, Michael. ed. *Aspects of African Librarianship : A collection of writings*. London: Mansell, 1985.
- Zielinska, Marie F - , ed - *Multicultural Librarianship* - IFLA Publications . V.59. New Jersey: K. G. Saur Verlag, 1992.

مدیریت پایگاههای داده‌ها

- Awad, Elias. *Data Base Management*. Danverse: Boyd & Fraser Publishing Company, 1992.
- *Data Base Manager*. New York: National Learning , 1991.

- *Data Control Assistant*. New York: National Learning, 1991.
- *Data Control Specialist*. New York: National Learning , 1991.
- Macfadden, Fred, *Database Management*, Redwood City: Benjamin Cummings , 1991.
- Papazoglou, M, and Valder, W. *Relational Data Base Management: A Systems Programming Approach*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1989.
- Ricardo, Catherine. *Data Base Systems : Principles, Design & Implementation*. New York: Macmillan, 1990.
- Rudman, Jack. *Data Base Coordinator*. New York: National Learning, 1991.

نظامهای بازیابی اطلاعات

- *Analysis and Design of Information Systems*, 2nd ed. New York: McGraw-Hill, 1989.
- Anders, Vicki. *Automated Information Retrieval in Libraries: A Management Handbook*, Chicago: Greenwood Publishing Group, 1992.
- Black, Uyless. *Data Communications and Distributed Networks*, 2nd ed., Englewood Cliffs: Prentice Hall. 1987.
- Cerri, S. and Pelagatti, G. *Distributed Data Bases: Principles and Systems*. New York, McGraw-Hill, 1984.
- Dillon, Martin, editor, *Interfaces for Information Retrieval & Online Systems* - Chicago : Greenwood Publishing , 1991.
- Etheridge, David M, *Information Networks Planning and Design*. Englewood Cliffs : Prentice Hal, 1992.
- Frankes, Williams. *Information Retrieval : Data Structures and Algorithms*. Englewood Cliffs: Prentice Hall. 1992.
- Information Retrieval Service: *Information Retrieval Service Definition and Protocol Specification for Library Applications*. New Brunswick: transaction

Publishers, 1989.

- McGovern, Thomas, *Data Communications : Concepts and Applications*.

Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1988.

- Schweitzer, James A, *Protecting Information on local Area Networks*. London:

Buttrworth - Heinemann, 1988.

اقتصاد اطلاعات

- Antonelli, C. *Economics of Information Networks*. Amsterdam : E8lsevier,

1991.

- Egan, Bruce I. *Information Superhighways: The Economics of Advanced Public*

Communication Networks. Norwood, MA: Artech House. Inc., 1991.

- Obsberg, Lars, Wolff, Edward N & Baumol, William J. *The Information*

Economy :The Implications of Unbalanced Growth. Brookfield: Gower publishing Company, 1989.

- Parker, Marilyn, M. *Information Technology*. Englewood Cliffs: Prentice Hall,

1988.

- Parker, Marilyn M. *Information Strategy and Economics*. Englewood Cliffs:

Prentice Hall, 1990.

- Perelman, Michael. *Information, Social Relations and the Economics of High*

Technology. New York: Saint Martin's Press, 1991.

- Veryhard, Richard. ed- *Economics of Information Systems and Technology*.

London : Butterworth - Heineman, 1991.

رفتارهای اطلاع یابی و نیازهای اطلاعاتی

- Schement, Jorge R, & Lievrouw, Leah. *Competing Visions, Complex Realities:*

Social Aspects of the Information Society. Norwood, N.J.: Ablex Publishing Corp., 1987.

- Steinke, Cynthia. *Information Seeking and Communicating Behavior of Scientists*

and Engineers. New York: Haworth press. 1991.

- Wilking, Anne & Mccoll, Ian. *Clinicians Use of the Medical Literature; Selected Themes from a Clinical Librarian Experiment and its Evaluation in the United kingdom*. London: Guy's Hospital, Dept. of Surgery, 1985.
- Wilkin, Anne. *Users and Use of Medical Literature Services : an Assesment with Special Reference to the Evaluation of a Clinical Librarian Experiment in the United Kingdom*. London: Guy's Hospital, Dept. of Surgery , 1985.

ژئوپولیتیک اطلاعات

مولانا، حمید و شکرخواه، یونس. جریان بین‌المللی اطلاعات. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱

- Smith, Anthony, *The Geopolitics of Information: How Western Culture Dominates the World*. Oxford: Oxford U.P., 1980.
- Taylor, Peter J. *Geopolitics Revived*. Newcastle: Univ. Newcastle, 1988.
- Wallerstein, Immanuel. *Geopolittics and Geoculture: Essays on the changing world system*. Cambridge: Cambridge U.P., 1991.

1. Josef Stummvoll
2. Mary Gaver
3. Margaret Hopkins
4. Fulbright
5. Central Treaty Organization (CENTO)
6. Alice Lohrer
7. University of Illinois
8. John J. Harvey.
9. Mery Smith

۱۰- ایران، پاکستان و ترکیه

11. IRANDOC
12. TEBROC

به دلیل گستردگی فعالیت این مرکز، به مرکز خدمات کتابداری تغییر نام پیدا کرد.
۱۳- نام این وزارتخانه بعد از انقلاب به وزارت فرهنگ و آموزش عالی تغییر کرد، در حال حاضر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

14. Pramond B. Mangla

۱۵- نام دانشکده در منابع فارسی به این صورت و در منابع انگلیسی به صورت Management and Medical Information Services (دانشکده مدیریت و خدمات اطلاع‌رسانی پزشکی) آمده است.

16. MEDLARS Terminal
17. Larry and Janet Barr

۱۸- در بسیاری از کشورها و منابع این رشته، اصطلاح علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (Lib & Infor. Science) بکار می‌رود. در برخی دیگر اصطلاح مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی (Lib . & Infor Studies)، مشابه مطالعات سیاسی - اقتصادی و یا

مطالعات بازرگانی، رواج دارد، که اختصاری هر دو صورت LIS است. در ایران اصطلاح نخست بکار می‌رود.

۱۹- در نظام آموزشی ایران گزینش (Selection) به جای پذیرش (Admission) استفاده می‌شود.

۲۰- تا سال تحصیلی ۱۳۷۸-۷۹ طول هر ترم تحصیلی ۱۷ جلسه بود.

21. Certificate of Advanced Study

22. National Library of Medicine.

۲۳- منابعی چون:

- هامون واسیلیان ۱۳۵۷. راهنمای دانش‌آموختگان کتابداری ایران. ویرایشگر، شیرین تعاونی. تهران: موسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، مرکز خدمات کتابداری.

- منصور اسفندیاری. ۱۳۵۹، فهرست توصیفی و ارزشیابی اجمالی پایان‌نامه‌های فوق‌لیسانس کتابداری دانشگاه‌های تهران و شیراز تا پایان سال ۱۳۵۷، پایان‌نامه کارشناسی ارشد فوق‌لیسانس کتابداری، ۱۳۵۹.

- سازمان برنامه و بودجه. ۱۳۷۴. گزارش نهایی طرح جامع تامین نیروی انسانی متخصص کشور.

- محمد حسین دبانی. ۱۳۶۳. نظری کوتاه بر حاصل چهارده سال آموزش کتابداری در ایران. دانشگاه انقلاب. سال چهارم ش ۳۹ (شهریور ۱۳۶۳): ۴۶-۴۸.

- شیباکیان مهر ۱۳۷۶. بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۲ لغایت ۱۳۷۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران.

- فریفته بیدل. ۱۳۵۹. فهرست موضوعی پایان‌نامه‌های فوق‌لیسانس کتابداری. تهران: موسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، مرکز خدمات کتابداری

۲۴- سازمان برنامه و بودجه. ۱۳۷۴. گزارش طرح جامع تامین نیروی انسانی متخصص کشور.

- ۲۵- روح‌انگیز اکرمی، ۱۳۷۱. ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری از نظر کاربرد روشهای تحقیق در آنها از سال ۱۳۵۵-۱۳۷۰ در سراسر دانشگاه تهران، شیراز و علوم پزشکی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی ایران دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.
- ۲۶- فهرست منابع عیناً از روی برنامه مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی پانچ شده است. طبعاً چندگانگی ارائه اطلاعات کتابشناختی و یا هرگونه ایراد و اشکال مربوط به اصل منبع است.

منابع فصل چهارم

- ۱- آمار آموزش عالی (سال تحصیلی ۶۷-۱۳۶۶). وزارت فرهنگ و آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، گروه پژوهش‌های آماری و انفورماتیک تهران: ۱۳۷۷.
- ۲- آموزش کتابداری جدید در ایران. خبرنامه انجمن کتابداران. دوره سوم، ش ۴ (زمستان ۱۳۴۹): ۳۷-۴۹.
- ۳- ابرامی، هوشنگ. ۱۳۵۲ موانع اجتماعی رشد کتابداری در ایران، نامه انجمن کتابداران ایران. دوره ششم، ش ۲ (تابستان ۱۳۵۳): ۴-۲۰.
- ۴- انصاری، نوش‌آفرین. ۱۳۵۴. کارنامه سه ساله آموزش کتابداری در دوره‌های کوتاه مدت ۱۳۵۲-۱۳۵۴. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره هشتم، ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۵۲۶-۵۴۲.
- ۵- انصاری، نوش‌آفرین. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۱-۱۳.
- ۶- بنی‌اقبال، ناهید. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۴-۱۷.
- ۷- حری، عباس. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۸-۲۱.
- ۸- حریری، مهرانگیز. ۱۳۷۴. تحلیلی بر نیازهای آموزش کتابداران علوم پزشکی در ایران فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ش ۱ (۱۳۷۴): ۱۶-۷۳.
- ۹- حریری، مهرانگیز. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۲۲-۲۵.
- ۱۰- حقیقی، محمود. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۲۶-۳۲.
- ۱۱- دستمالچی، مهین. ۱۳۶۹. تحلیلی بر سیستم و نیازهای آموزشی خدمات اطلاع‌رسانی در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- ۱۲- دیانی، محمدحسین. ۱۳۶۳. نظری کوتاه بر حاصل چهارده سال آموزش کتابداری در ایران، دانشگاه انقلاب. سال چهارم، ش ۳۹ (شهریور ۶۳): ۴۶-۴۸.
- ۱۳- سبکروح، فاطمه. ۱۳۷۶. بررسی وضعیت آموزش مستمر اعضای هیئت علمی گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در زمینه تکنولوژی اطلاعات. و مدیریت طی سال‌های ۱۳۶۸ تا آخر ۱۳۷۴، پیام کتابخانه. دوره هفتم، ش ۳ (پائیز ۱۳۷۶): ۲۵-۳۶.
- ۱۴- سینایی، علی. ۱۳۵۵. نکاتی چند پیرامون برنامه‌های آموزش کتابداری در دانشگاه‌های

- ایران. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره سوم، ش ۲ (تابستان ۱۳۵۵): ۲۶۱-۲۷۱.
- ۱۵- سینایی، علی ۱۳۷۳. آموزش کتابداری در ایران، بازنگری مسائل پس از هجده سال چکیده در: خلاصه مقالات سومین سمینار کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در ایران، ۷-۹ آبان، کرمان.
- ۱۶- شادمان، زهرا. ۱۳۵۴. تاریخچه انجمن کتابداران ایران. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره هشتم، ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۴۸۵-۵۰۷.
- ۱۷- قرل‌ایاغ، ثریا. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۵۰-۵۴.
- ۱۸- کیان‌مهر، شیبیا. ۱۳۷۶. بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶ لغایت ۱۳۷۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران.
- ۱۹- کیانی خوزستانی، حسن. ۱۳۷۶. نظام آموزش کتابداری در دانشگاه‌های ایران در دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی و نکات لازم در اصلاح و بهبود وضعیت موجود. پیام کتابخانه. دوره هفتم، ش ۲ (تابستان ۱۳۷۶): ۳۵-۴۹.
- ۲۰- گنجیان، محمدحسین. ۱۳۵۳. تحقیقی درباره فارغ‌التحصیلان علوم کتابداری، دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۵۳ و نظام علوم کتابداری از نظرگاه آنان و پایان‌نامه فوق‌لیسانس کتابداری دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- ۲۱- مرتضائی، لیلا. ۱۳۷۲. بررسی آماری وضعیت اطلاع‌رسانی در ایران. اطلاع‌رسانی، دوره دهم، ش ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۷۲): ۱-۲۲.
- ۲۲- میرزایی، غلامرضا. ۱۳۷۶. بررسی فعالیت‌های اعضای هیأت علمی گروه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی کشور ۱۳۷۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- ۲۳- میرهادی تفرشی، غلامرضا. ۱۳۷۶. بررسی نظرات فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پیرامون برنامه آموزشی این رشته. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.

۲۴- نوکاریزی، محسن. ۱۳۷۲. هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.

۲۵- نوکاریزی، محسن، ۱۳۷۳. هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. فصلنامه کتاب، (بهار و تابستان ۱۳۷۳). ۶۶-۷۲.

۲۶- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه پزشکی. ۱۳۷۷. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره دکتری مدیریت اطلاعات بهداشتی درمانی مصوب سیصد و پنجاه و پنجمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی، مورخ ۱۳۷۷/۱/۳۰.

۲۷- وزارت فرهنگ و آموزش عالی. شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه علوم انسانی، ۱۳۷۵. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی ارشد (ناپیوسته) علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، مصوب سیصد و چهارمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی، مورخ ۱۳۷۵/۶/۱۸.

۲۸- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه علوم انسانی. کمیته تخصصی علوم تربیتی، شاخه برنامه‌ریزی کتابداری. ۱۳۷۳. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب دویست و هشتادمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی مورخ ۱۳۷۳/۴/۱۴.

۲۹- وقفی محبی، جواد. ۱۳۷۶. بررسی نظرات مدرسان دروس مقطع کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره عناوین و سرفصل‌های دروس تدریس شده توسط آنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.

۳۰- هاپکینز، مارگريت لیل. ۱۳۵۴، ده سال پیش در ایران. ترجمه مهرداد نیکنام. نامه انجمن کتابداران ایران، دوره هشتم. ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۵۱۵-۵۲۵.

31. Ebrami, Hooshang. 1975. Libraries in Iran. in: *Encyclopedia of Library and Information science.*, ed A. Kent, H. Lancaster and J.E. Dailey, New York: Marcel Deker. Vol 13: 15-53.

32. Harvey, John. 1989. Iranian information education. *Journal of Education for Library*

and Information Science. 29, no. 3: 177-196.

33. Hayati, Zouhayr. 1996. *An Introduction of Aspects of the History of Librarianship and Library Education in Iran*. Ph.D. Diss. University of New Southwales.
34. Kiani Khoozestani, Hassan. 1999. *Growth and Developement of Library and Information Science Education in Islamic Republic of Iran and India: a comparative Study*. Ph.D. Diss. Panjub University.
35. Soltani, Poori. 1987. The problems of Library education in Iran . in: *Library Education in India , Pakistan and Iran*, ed. Anis Khurshid, Delhi, India: Bibliographieps Bureau. 7-89.
36. Sinai, Ali. 1975. Iranian Documentation Center (IRANDOC). in : *Ecyclopedia of Library and Information Science*. ed. A . Kent, H. Lancaster and J.E. Dailey. New York: Marcel Deker Vol. 13: 53-60.

فصل پنجم

مقایسه و نتیجه گیری

انگلستان

نخستین دوره دانشگاهی کتابداری انگلستان در سال ۱۹۰۲ دایر شد. انجمن کتابداران (LA) تا سال ۱۹۷۷ عهده دار تعیین ریز برنامه درسی و برگزاری امتحانات کتابداری بود. از این تاریخ به بعد، انجمن کتابداران مسوولیت یافت که تنها چارچوب کلی یا بدنه دانش حرفه‌ای را تعیین کند و دوره‌ها را بدون آن که وارد جزئیات برنامه درسی شود، بررسی و تأیید یا رد نماید. از سال ۱۹۹۲ پلی تکنیک‌های انگلستان به دانشگاه تبدیل شدند و از این سال کلیه مدارس و گروه‌های کتابداری در موقعیت دانشگاهی قرار گرفتند. ساختار تجمع واحدی انعطاف کلی برنامه درسی را فراهم آورده است و به دانشجو این امکان را می‌دهد که بعد از گذراندن چند واحد که هسته اصلی تحصیلات کتابداری و اطلاع‌رسانی به شمار می‌آیند، موضوع تحصیل خود را بر مبنای علائق، توانائی‌ها و انتظارتش انتخاب کند.

در حال حاضر ۱۶ دانشگاه دارای مدرسه / گروه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند که دوره‌های تحصیلات تکمیلی برگزار می‌کنند. هر ساله تعداد ۱۰۰۰ دانشجو از این دوره‌ها فارغ التحصیل می‌شوند. دانشگاه‌ها در تعیین شرایط پذیرش دانشجو، ارزشیابی تحصیلی، تعداد واحدهای مورد نیاز برای اخذ مدرک، برنامه‌ریزی درسی، و مانند آن‌ها مستقل عمل می‌کنند. در پذیرش دانشجو، سابقه و تجربه کاری اهمیت خاصی دارد و در مواردی جایگزین مدرک تحصیلی می‌شود. حداقل مدت دیپلم تحصیلات تکمیلی ۹ ماه، کارشناسی ارشد ۱۲ ماه و دکترا ۲۴ ماه است. برنامه درسی به سمت تخصصی شدن پیش می‌رود. گرایش‌هایی مانند تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، اطلاعات تجاری، اطلاعات بهداشتی، مهارت‌های ارتباط و رفتار کاربران در برنامه درسی پیدا شده است. استفاده از بورس و یا وام تحصیلی برای دانشجویان بومی امکان‌پذیر است. این نکته قابل توجه است که در انگلستان دوره‌های

کارشناسی بسیار رایج است. این دوره‌ها عمده کتابداران مورد نیاز بازار حرفه‌ای را آموزش می‌دهند. موارد بارز در ویژگیهای تحصیلات تکمیلی مطالعات کتابداری و اطلاعات رسانی انگلستان عبارتند از: تنوع دوره‌ها، تعدد مدارک تحصیلی، سهولت و انعطاف‌پذیری، روزآمد بودن برنامه درسی و تاکید بر پژوهش.

آمریکا

نخستین دوره دانشگاهی کتابداری بر اثر مساعی ملویل دیویی در سال ۱۸۸۷ در دانشگاه کلمبیا تاسیس شد. پس از آن که تلاش‌های دیویی نتیجه بخشید، دیگر دانشگاهها مبادرت به ایجاد دوره کتابداری نمودند. به طوری که انجمن مدارس کتابداری آمریکا (AALS) در سال ۱۹۱۵، اولین سال تاسیس خود، ۱۰ عضو سازمانی داشت. در سال ۱۹۲۵، هیأت آموزش کتابداری انجمن کتابداران آمریکا (ALA) به منظور بررسی، اعتباردهی و تأیید دوره‌های دانشگاهی تشکیل گردید. اولین درسی که در ارتباط با اطلاع‌رسانی در مدارس کتابداری تدریس شد، به سال ۱۹۵۰ در دانشگاه وسترن ریزرو و توسط هلن فوک بود. ۵ سال بعد آلن کنت و جیمز پری درس بازبانی اطلاعات را در همین دانشگاه تدریس کردند. از آن پس وجود مباحث اطلاع‌رسانی در برنامه درسی مدارس کتابداری رواج یافت. در دهه ۱۹۸۰ دانشگاهها با بحران اقتصادی مواجه شدند. این امر سبب گردید در فاصله ۱۰ سال ۱۲ مدرسه کتابداری تعطیل شوند.

در سال‌های اخیر گروههای کتابداری جایگاه محکمی یافته‌اند و عموماً به صورت مدارس و کالج‌های مستقلی در ساختار سازمانی دانشگاهها درآمده‌اند و از امکانات خوبی برخوردارند. سطح تحصیلی مورد قبول انجمن کتابداران آمریکا، تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی است. در حال حاضر این دوره در ۴۵ دانشگاه، ۳ کالج و یک موسسه آموزش عالی دایر است. ۲۴ دانشگاه دوره دکترا دارند. اغلب مدارس علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی برنامه‌های آموزش از راه دور و آموزش مستمر دارند. هر ساله حدود ۳۸۰۰ نفر در سطوح مختلف کارشناسی ارشد، تخصصی، پیشرفته و دکترا فارغ‌التحصیل می‌شوند. انجمن‌های مختلف حرفه‌ای و تخصصی به طور گسترده فعالیت می‌کنند. از ویژگی‌های مشخص آموزش علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: استقلال گروهها، بهره‌گیری از تکنولوژی پیشرفته، تاکید بر پژوهش و مهارت آموزی، توانمندی مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی

هند

نخستین دوره تمام وقت دانشگاهی که به اخذ مدرک دیپلم تحصیلات تکمیلی منجر شد با مساعی رانگاناتان در سال ۱۹۳۷ در دانشگاه مدرس تشکیل شد. در زمان استقلال هند در سال ۱۹۴۷ دوره‌های دیپلم کتابداری در ۵ دانشگاه دایر بود. دکتر رانگاناتان نخستین دوره کارشناسی ارشد را در سال ۱۹۴۸ و دوره دکترا را در سال ۱۹۵۰ در دانشگاه دهلی تاسیس کرد. افزایش سریع و بی‌رویه دوره‌های آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مسایل و مشکلاتی را به همراه داشته است. در حال حاضر دوره کارشناسی ارشد در ۶۷ دانشگاه، دوره ام. فیل در ۱۱ دانشگاه و دوره دکترا در ۳۲ دانشگاه دایر است. اغلب گروه‌ها در دانشکده‌های هنر قرار دارند و از جهت تجهیزات، منابع و ساختمان با مشکل مواجه‌اند. دانشگاه‌ها در کلیه امور مستقل عمل می‌کنند. هیچ سازمانی در سطح ملی مسوول بررسی، تأیید و اعتباردهی دوره‌ها نیست. علاوه بر دانشگاه‌ها، دو مرکز نیز دوره‌های معادل کارشناسی ارشد دایر کرده‌اند. هر ساله مجموعاً حدود ۸۵۰ نفر از دوره‌های مختلف تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی هند فارغ‌التحصیل می‌شوند. تفاوت زیادی بین سطح آموزش گروه‌ها و توان فارغ‌التحصیلان وجود دارد.

آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی هند از دوره کارشناسی آغاز می‌شود که مدت آن یکسال است و شرایط ورود به آن داشتن مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم یا علوم انسانی و هنر است. مدت دوره دیپلم تحصیلات تکمیلی و کارشناسی ارشد یک سال، معادل کارشناسی ارشد ۲ سال و دکترا ۲ تا ۴ سال است.

ویژگی‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی هند را می‌توان چنین ذکر کرد: استقلال دانشگاه‌ها، اختلاف سطح آموزش و امکانات گروه‌ها، عدم وجود مرکز ملی تانید و اعتباردهی، رشد بی‌رویه تعداد گروه‌های آموزشی و فقدان سیاست ملی در امر آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی

ایران

نخستین گروه کتابداری در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۵ (۱۹۶۶) دایر شد. گروه‌های دیگر که پس از آن تشکیل گردیدند، به پیروی از الگوی نخست، در دانشکده‌های علوم تربیتی و یا علوم انسانی قرار گرفتند. تا پیش از انقلاب فرهنگی، گروه‌ها از استقلال نسبی برخوردار بودند. پس از آن نظام متمرکز در برنامه‌ریزی آموزشی اعمال شد و

مقایسه و نتیجه گیری / ۲۱۷

گروهها در گزینش دانشجو، برنامه ریزی درسی، تعیین سرفصل دروس، گزینش استاد و تعیین ضوابط و معیارهای آموزشی تابع وزارت فرهنگ و آموزش عالی گردیدند. در حال حاضر ۶ دانشگاه سراسری و دانشگاه آزاد دارای دوره های تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی هستند. نخستین بار دانشگاه آزاد مبادرت به تشکیل دوره دکترا نمود. پس از آن دانشگاه علوم پزشکی دوره دکترای مدیریت اطلاعات بهداشتی - درمانی را در سال ۱۳۷۷ و دانشگاه شیراز و دانشگاه فردوسی مشهد دوره مشترک خود را در سال ۱۳۷۸ تاسیس کردند. مدت دوره کارشناسی ارشد حداقل ۲ سال و دوره دکترا ۳ تا ۴/۵ سال است. هرساله حدود ۷۰ نفر از دوره های تحصیلات تکمیلی فارغ التحصیل می شوند. از ویژگیهای آموزش کتابداری و اطلاع رسانی ایران باید به موارد زیر اشاره کرد: تمرکز، عدم انعطاف پذیری، وابستگی به علوم انسانی، متحدالشکل بودن، ایستایی و واپس گرایی، ضعف امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی، عدم وجود نظارت و ارزیابی صحیح، کم توجه به پژوهش و مهارت آموزی.

مقایسه

جدول ۱- مقایسه یافته های کمی آموزش کتابداری و اطلاع رسانی در انگلستان، آمریکا، هند و ایران

شاخص ها		نام کشورها			
مساحت (به کیلومتر مربع)		۲۴۴۱۱۰	۹۵۲۹۰۶۳	۳۲۸۷۰۰۰	۱۶۴۸۱۹۵۰
جمعیت		۵۸۹۱۹۰۰۰	۲۶۷۸۳۹۰۰۰	۹۶۷۶۱۳۰۰۰	۶۲۳۰۵۰۰۰
تعداد عناوین کتاب های منتشر شده در هر سال		۳۵۰۰۰	۶۲۰۳۹	۱۱۶۴۳	۶۷۱۶
تاریخ تاسیس نخستین انجمن کتابداری		۱۸۷۷	۱۸۷۶	۱۹۲۸	(۱۳۴۵)۱۹۶۶
تاریخ تاسیس نخستین دوره دانشگاهی کتابداری		۱۹۰۲	۱۸۸۹	۱۹۳۷	(۱۳۴۵)۱۹۶۶
تاریخ تاسیس نخستین دوره کارشناسی ارشد		۱۹۱۹	۱۸۸۹	۱۹۴۸	(۱۳۴۵)۱۹۶۶
تعداد نهادهای تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع رسانی		۱۶	۴۹	۶۷	۷
تعداد افراد کادر آموزشی	تمام وقت	۱۹۰	۵۵۰	۲۵۰	۵۵
	پاره وقت	۴۲	۴۴۰		۲۰
تعداد فارغ التحصیلان در هر سال		۱۰۰۰	۳۸۰۰	۸۵۰	۷۰
تاریخ تاسیس نخستین انجمن آموزش کتابداری		۱۹۶۲	۱۹۱۵	۱۹۶۷	-
تاریخ تاسیس نخستین انجمن اطلاع رسانی		۱۹۵۸	۱۹۳۷	۱۹۵۵	-

جدول ۲- مقایسه یافته‌های کیفی آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در انگلستان، آمریکا، هند و ایران

شاخص‌ها	نام کشورها	انگلستان	آمریکا	هند	ایران
تأیید و اعتباردهی ملی		✓	✓		✓
استقلال دانشگاه‌ها		✓	✓	✓	
وابستگی به رشته علوم انسانی				✓	
انعطاف‌پذیری		✓	✓		
توجه به علایق و تنوع دوره‌ها		✓	✓		
روزآمد بودن مباحث درسی		✓	✓		
استفاده مؤثر از رایانه		✓	✓		
دسترسی آسان به منابع و مواد آموزشی و کمک آموزشی		✓	✓		
تخصصی شدن دوره‌ها		✓	✓		
وجود دوره‌های تحصیلات تکمیلی آموزش از راه دور		✓	✓	✓	
ایفای نقش و فعالیت انجمن‌های حرفه‌ای و تخصصی		✓	✓		
ارزیابی مستمر عملکرد نهادهای آموزشی		✓	✓		
توانمندی مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی		✓	✓		
توجه به دوره‌های دانشگاهی آموزش مستمر		✓	✓		

همانطور که جداول نشان می‌دهد شباهت‌های زیادی بین آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی انگلستان و آمریکا وجود دارد. انگلستان با کمی فاصله در پشت سر آمریکا حرکت می‌کند. شاید وجه عمده تفاوت آن‌ها در این مطلب باشد که در انگلستان مقطع کارشناسی بسیار رایج است و بخش قابل توجهی از نیازهای بازار کار را تامین می‌کند. حال آن که در آمریکا مقطع مورد تأیید انجمن کتابداران (ALA) تحصیلات تکمیلی است.

در مقایسه بین هند و ایران شباهت‌ها همان مسائل مبتلا به کشورهای در حال توسعه است (کمبود منابع، تجهیزات و امکانات، وابستگی به علوم انسانی و هنر، رواج برنامه درسی سنتی)، که اگر آن‌ها را کنار بگذاریم تفاوت‌ها بیشتر از شباهت‌هاست. نخستین دوره دانشگاهی هند ۶۷ سال پیش با توجه به الگوی انگلیس توسط رانگاناتان دایر گردید. ایران ۳۳ سال پیش با کمک کارشناسان آمریکایی دوره کارشناسی ارشد خود را بنا نهاد. در هند دانشگاه‌ها مستقل عمل می‌کنند. حال آن که در ایران، از زمان انقلاب فرهنگی، نظام آموزشی متمرکز شد. در هند تأیید و اعتباردهی در سطح ملی وجود ندارد. در ایران دوره‌ها با مجوز وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و براساس معیارهای تعیین شده تشکیل می‌گردند، و لذا تأیید شده و معتبر محسوب

می‌شوند. چون در ابتدا آموزش کتابداری ایران بر مبنای تجارب بدست آمده در امریکا طراحی شد، توجه و تاکید بر دوره‌های کارشناسی ارشد قرار گرفت و به فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف این امکان داده شد که تحصیل در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را از مقطع کارشناسی ارشد آغاز کنند. حال آن‌که در هند برای ورود به این حرفه باید با داشتن مدرک کارشناسی در یکی از رشته‌های علوم یا علوم انسانی و هنر، دوره یکساله کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی را بگذرانند. در بین گروههای آموزشی هند از جهت امکانات و سطح آموزش اختلاف زیادی وجود دارد. در حالی که در ایران چنین اختلاف فاحشی به چشم نمی‌خورد. در هند انجمن‌های متعدد حرفه‌ای و تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطوح مختلف ملی و منطقه‌ای فعالیت دارند. در ایران چنین نیست انجمن کتابداران عمری کوتاه (حدود ۱۵ سال) داشت و انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز که حدود ۵ سال از تاسیس آن می‌گذرد، فعالیت چشم‌گیری ندارد.

در مقایسه بین ایران و دو کشور پیشگام در این زمینه ابتدا از امریکا شروع می‌کنیم. آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران اگرچه در ابتدا توسط متخصصان آمریکایی بنا نهاده شد و از جهت برنامه درسی، منابع آموزشی، تعداد واحدها و مواردی از این نوع مشابه آن کشور بود، ولی به تدریج فاصله زیادی با آن پیدا کرد. به طوری که در حال حاضر می‌توان گفت نه تنها هیچ وجه تشابه مشخصی با یکدیگر ندارند، بلکه تفاوت‌های زیادی بین آنها مشاهده می‌شود. گروههای کتابداری در دانشگاههای امریکا به صورت واحدهای مستقلی درآمده‌اند و اختیارات زیادی دارند. حال آن‌که در ایران گروه‌ها هنوز در حاشیه گروههای علوم تربیتی یا علوم انسانی در دانشکده‌های علوم تربیتی یا علوم انسانی قرار گرفته‌اند. برنامه درسی ایران عمدتاً سنتی است و گرایش‌ها در حد انواع کتابخانه‌ها و مباحثی از اطلاع‌رسانی است. در حالی که برنامه درسی امریکا روزآمد، متنوع و کامپیوتر مدار است و در جهت تخصص‌هایی مانند تکنولوژی اطلاعات، مدیریت اطلاعات، نظام‌های اطلاعاتی و همچنین گرایش‌های موضوعی مثل اطلاعات تجاری، اطلاعات بهداشتی، اطلاعات حقوقی و اطلاعات شیمی پیش می‌رود. بعلاوه در بسیاری از دانشگاهها با همکاری سایر گروهها، دوره‌های کارشناسی توأم یا دوگانه کتابداری و اطلاع‌رسانی و رشته‌هایی مانند موسیقی، هنر، ادبیات و غیره برنامه‌ریزی شده است. در امریکا نظام آموزشی انعطاف‌پذیر است. تعداد دروس اجباری کم و دروس انتخابی زیاد است. به علاوه دوره‌ها عموماً به هر دو صورت تمام وقت و پاره وقت ارائه می‌شوند. حال آن‌که برنامه آموزشی ایران انعطاف بسیار کمی دارد. مدیریت آموزشی قدرت چندانی ندارد و

اختیارانش بسیار محدود است. گروه‌ها از جهت منابع، امکانات و تجهیزات و حتی ساختمان در مضيقه‌اند. در حالی که مدیریت آموزشی و نظام اداری در دانشگاه‌های آمریکا سازمان یافته است و واحدهای آموزشی از امکانات خوبی برخوردارند، انجمن‌های گوناگون کتابداری و اطلاع‌رسانی فعالیت دارند و انجمن کتابداران آمریکا (ALA) مرجع رسمی تأیید و اعتباردهی دوره‌هاست.

در مقایسه بین ایران و انگلستان که وضعی کم و بیش شبیه آمریکا با امکانات و تجهیزات کمتر دارد، تفاوت‌ها زیاد است و وجوه مشترکی دیده نمی‌شود. علاوه بر آنچه در مقایسه بین ایران و آمریکا گفته شد، در انگلستان تجربه اهمیت خاصی دارد و در مواردی جایگزین مدرک مورد نیاز برای ورود به دوره‌ها می‌شود. در ایران مدرک حائز اهمیت زیاد است. گروه‌های کتابداری انگلستان قبل از آن که مستقل شوند، در دانشکده‌های مختلف علوم اجتماعی، تجارت، ارتباطات و کامپیوتر قرار داشتند و بر اثر آن برنامه درسی بیشتر بر جنبه‌هایی از کتابداری و اطلاع‌رسانی که زمینه فعالیت دانشکده بود تأکید داشت. حال آن که در ایران گروه‌ها از ابتدا وابسته به دانشکده‌های علوم تربیتی و علوم انسانی بودند. انجمن کتابداران انگلیس (LA) تا سال ۱۹۷۷ مرجع تعیین برنامه درسی و برگزاری امتحانات کتابداری بود، و در حال حاضر نیز مسوولیت نظارت و تأیید دوره‌ها و تعیین معیارهای حرفه‌ای را بعهده دارد. در ایران انجمن‌های حرفه‌ای و تخصصی یا اصلاً وجود ندارند و یا اگر هم شکل می‌گیرند در آموزش عالی این رشته نقشی ایفا نمی‌کنند.

در قیاس بین هند با کشورهای انگلستان و آمریکا باید گفت اگرچه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی هند، به دلیل فعالیت‌های گسترده رانگانانان، به نسبت سایر کشورهای در حال توسعه شهرت بیشتری دارد، ولی تفاوت‌های آن با کشورهای پیشگام در این زمینه زیاد و وجوه اشتراک آن بسیار کم است. اغلب گروه‌های آموزشی هند از جهت منابع، تجهیزات، ساختمان و کادر آموزشی با مشکل مواجه‌اند. بجز معدودی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، برنامه درسی بیشتر گروه‌ها همان برنامه سنتی کتابداری است و گروه‌ها هنوز جزئی از دانشکده هنر هستند. انجمن‌های متعدد کتابداری و اطلاع‌رسانی اگرچه فعالیت نسبتاً چشم‌گیری دارند ولی در آموزش عالی این رشته نقشی ایفا نمی‌کنند و حتی نتوانسته‌اند در مورد تأیید و اعتباردهی ملی دوره‌ها اقدامی موثری انجام دهند. نظام آموزشی هند به دلیل استعمار انگلستان بر این کشور، شباهت بیشتری به نظام انگلیسی دارد تا آمریکایی. مثلاً دوره دکترای عمده‌تأ پژوهشی است، دوره ام.فیل در تعدادی از دانشگاه‌ها وجود دارد و حداقل مدت دوره کارشناسی ارشد یک سال تعیین شده

است. از موارد تشابه می‌توان به برنامه‌های آموزش از راه دور هند برای تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی اشاره کرد که مهمترین مرکز آن دانشگاه آزاد ملی ایندراگانبدی است.

نتیجه‌گیری

همانطور که مشاهده شد تفاوت زیادی بین آموزش علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهایی که محل نشو و نمای این رشته دانشگاهی بوده‌اند و کشورهای در حال توسعه دیده می‌شود. برای آن که بتوانیم به آن سطح از آموزش برسیم باید راه درازی را پیمائیم. کل آموزش این رشته باید از بنیاد متحول شود. هر چه در انجام این تغییرات تعلل کنیم، فاصله بیشتر خواهد شد. نقل گفته‌های پرفسور لانکاستر، استاد سرشناس دانشگاه ایلینویز که در مدت ۲۰ سال گذشته در چند کشور در حال توسعه تدریس کرده است، در این زمینه مفید خواهد بود.

«کشورهای در حال توسعه با برخی مشکلات بارز در مورد برنامه درسی اطلاع‌رسانی، که در کشورهای پیشرفته وجود ندارد یا کمتر رایج است، مواجه‌اند: این مشکلات عبارتند از:

۱- کمبود بیشتر

۲- دیوانسالاری بیشتر

۳- تقاضای پائین برای خدمات اطلاعاتی

۴- روش‌های تدریس سنتی (مبتنی بر جزوه درسی و سخنرانی)

۵- فقدان استانداردسازی، همکاری و تمرکز

۶- تفاوت عمده بین انواع کتابخانه‌ها

۷- تنوع فرهنگ‌ها و زبان‌ها

هنوز بسیاری از نهادهای آموزشی به دلیل کمبود منابع مالی، به جنبه‌های تکنولوژی شامل خودکارسازی کتابخانه‌ها و خدمات اطلاعاتی به طور کلی در سطوح نظری می‌پردازند. لذا تاکید برنامه درسی باید بر مواد چاپی، نه منابع اطلاعاتی در قالب الکترونیکی، قرار گیرد. کمبود منابع همچنین به معنای آن است که برنامه درسی هم چنان به روش‌ها و روندهای رایج، که اساساً در اغلب کشورهایی که دارای تکنولوژی پیشرفته‌اند منسوخ شده است، پردازد. این وضعیت با دیوانسالاری اداری که ممکن است در نگهداری مدارک بلااستفاده و کهنه پافشاری کند وخیم‌تر می‌شود.

تقاضای پائین برای خدمات اطلاعاتی در سراسر کشورهای در حال توسعه، ضرورت تاکید فروان برنامه درسی بر روش‌های بهبود و بازاریابی خدمات اطلاعاتی را نشان می‌دهد.

فقدان استاندارد سازی، عدم همکاری و تمرکز از ویژگی‌های اغلب کشورهای در حال توسعه است و این امر دلالت بر آن دارد که برنامه درسی باید تفاوت‌های محلی را در روش‌ها و طرز کار به حساب آورد. در این مورد باید به این واقعیت توجه شود که بر خلاف شرایط موجود در اغلب کشورهای پیشرفته که کتابخانه‌ها به تدریج مانند هم شده‌اند، در کشورهای در حال توسعه هنوز اختلاف زیاد مابین انواع کتابخانه‌ها - دولتی، دانشگاهی، عمومی، آموزشگاهی، صنعتی و غیره - وجود دارد. در نتیجه ممکن است هنوز نیاز به آن باشد که دوره‌ها و یا حتی کل برنامه درسی به فعالیت‌ها و خدمات یک نوع از کتابخانه‌ها پیردازد.

در کشورهای در حال توسعه تفاوت‌های فرهنگی و زبانی نیز مشکلات خاصی بوجود می‌آورند. البته همه این کشورها مشابه هم نیستند. مشکلی که در یکی وجود دارد ممکن است در دیگری نباشد. بهر حال مسایلی که در بالا ذکر شد ویژگی‌هایی است که کشورهای در حال توسعه را از کشورهای پیشرفته در زمینه آموزش اطلاع‌رسانی متمایز می‌کند.

حال این پرسش وجود دارد که آیا الگوی برنامه درسی مبتنی بر چرخه انتقال اطلاعات، به همان گونه کشورهای پیشرفته، قابل اجرا در کشورهای در حال توسعه است. من به شدت احساس می‌کنم این موضوع بستگی به مبانی دارد. به این معنی که امروزه برای دانشجویان اطلاع‌رسانی، در هر جایی که باشند، مهم است که درکی از پدیده انتقال اطلاعات در بافتی گسترده داشته باشند. در حالی که جزئیات برنامه درسی باید از جایی به جایی تا حدودی فرق کند، محتوای کلی و مبانی باید یکسان باشد. برای یک موسسه آموزشی آسان نیست که از یک برنامه درسی عمدتاً سنتی به یک برنامه درسی که تفاوت بنیادی دارد، تغییر کند. ممکن است روزآمد کردن برنامه درسی در موسسات موجود کشورهای در حال توسعه به ویژه به دلیل روش‌های تدریس بدون انعطاف (مبتنی بر جزوه درسی و سخنرانی)، موجود نبودن کادر آموزشی که بتواند و مایل باشد با برنامه درسی کمتر سنتی کار کند، نبود بازار کار برای دانشجویانی که در حال حاضر از این دوره‌ها فارغ‌التحصیل می‌شوند و به ترس کلی از دگرگونی و از دست دادن نظارت مشکل باشد.

حرفه کتابداری، شاید بیش از سایر حرفه‌ها خود را درگیر تغییرات سریع محیط الکترونیکی و اجتماعی می‌یابد. در آینده نه چندان دور احتمالاً تغییرات بنیادی بیشتری در کل نظام ارتباطات علمی رخ خواهد داد. کشورهای در حال توسعه هنوز به ندرت از این تغییرات تاثیر

پذیرفته‌اند. ولی نمی‌توانند از تاثیر آن‌ها در آینده سرباز بزنند.^۴

حال این پرسش مطرح است که اگر آموزش عالی ایران در رشته‌هایی مانند کتابداری و اطلاع‌رسانی نتوانسته است دانشجویان را هماهنگ با پیشرفت‌های علمی و تکنولوژی جدید آموزش دهد و مهارت‌های لازم را به آنها منتقل کند، آیا توانسته است افرادی علاقمند و دلسوز، روشن و آگاه، اندیشمند و خلاق، مدیر و برنامه‌ریز تربیت کند که خود عامل تغییر و تحول گردند؟

پیشنهادهات

تغییرات بنیادی در آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران نیازمند توجه به موارد زیر است:
۱- از آنجا که علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی اساساً بین رشته‌ای است ضرورت دارد این رشته از حیطه دانشکده‌های علوم تربیتی و علوم انسانی خارج شود و گروه‌های آموزشی به صورت دانشکده‌های مستقل درآیند.

۲- برای طراحی برنامه درسی جدید، تجارب کشورهای موفق در این زمینه و نیازهای کشور بررسی شود. سپس با شناخت کافی برنامه‌ای نظام‌مند، جامع، انعطاف‌پذیر و متنوع تدوین گردد.

۳- لازم است بعد از ۲۰ سال تجربه در برنامه‌ریزی متمرکز، دراین مورد تجدیدنظر شود و به جای نظام متمرکز، مسوولیت این امر به دانشکده‌ها واگذار شود تا بر اساس اصل رقابت حرفه‌ای، در تعیین برنامه درسی، سرفصل دورس، منابع درسی، شرایط انتخاب دانشجو و غیره شایستگی خود را نشان دهند.

۴- بودجه کافی به منظور تقویت کتابخانه‌ها و خرید منابع و تجهیزات مورد نیاز در اختیار دانشکده‌ها قرار گیرد.

۵- نظام اداری و مدیریت آموزشی بازنگری شود و تحولات لازم، هماهنگ با زمان، صورت گیرد.

۶- ارگانی جهت بررسی و ارزیابی عملکرد واحدهای آموزشی این رشته دایر شود تا با فاصله زمانی معین دوره‌ها را بررسی و ارزیابی و سپس تأیید کند.

۷- برای آموزش مستمر کادر آموزشی موجود و روزآمد کردن دانش و مهارت‌های آنان، برنامه‌ریزی شود و با این مسئله جدی‌تر برخورد گردد. صرف اخذ مدرک دکترا از هر گوشه جهان نباید هدف قرار گیرد. بلکه باید به کیفیت آموزش و بالا بردن توان علمی و آموزشی آنان

توجه شود.

۸. به دانش، توانایی‌ها و شایستگی‌های فردی بهای بیشتری داده شود و از شدت مدرک‌گرایی که در سال‌های اخیر به سمت آن حرکت کرده‌ایم، کاسته شود.

پی‌نوشت

۱- چون در هند هیچ مرکز ملی عهده‌دار تائید و اعتباردهی دوره‌ها نیست، این تعداد شامل کلیه نهادهای تحصیلات تکمیلی اعم از معتبر یا غیرمعتبر می‌باشد.

۲- آماری رسمی از کادر آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی و تعداد فارغ‌التحصیلان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دیده نشد. آمار ذکر شده براساس اطلاعات مندرج در منابع پراکنده و راهنمای ایفلا از دوره‌های آموزشی است.

۳- در سال ۱۹۵۸ موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS) تشکیل شد. پیش از آن در دهه ۱۹۲۰ انجمن کتابخانه‌های تخصصی و دفاتر اطلاعاتی (Aslib) دایر گردیده بود.

4. F.W. Lancaster . The curriculum of information science in developing countries.

Libri 44, no 3 (1994): 201-205.

واژه‌نامه

Accreditation	تایید، اعتباریابی، اعتباردهی
Admission requirement	شرایط پذیرش
Archival representation	بازنمایی آرشیو
Asistantship	دستیاری پژوهش
Associateship	معادل کارشناسی ارشد
انجمن کتابخانه‌های تخصصی و دفاتر اطلاعاتی (اسلیب)	
Association of Special Libraries and Information Bureaux (Aslib)	
انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و کتابداری انگلستان	
BAILER. (British Association for Information and Library Education and Research)	
CAL (Computer Assisted Learning)	آموزش به کمک کامپیوتر
هیات کامپیوتر برای دانشگاه‌ها و شوراهای تحقیقاتی	
CBURC (Computer Board for the University and Research Councils)	
Certificate	گواهینامه
Clearing house	مرکز گردآوری و پخش اطلاعات
CNAAC (Council for National Academic Awards)	شورای تاییدیه علمی کشور
Cognitive artifcat	شناخت مصنوع
Comparative study	بررسی تطبیقی
Comparative survey	پیمایش تطبیقی
Computer output microfilm	میکروفیلم خروجی کامپیوتر
Computer typesetting	حروفچینی کامپیوتری
Continuing education	آموزش مستمر
Core curriculum	برنامه درسی اصلی (اجباری)
Course	دوره، درس

Course materials	مواد درسی
Coursework	تکلیف درسی
Credit	واحد درسی
CTI (Computer in Teaching Initiative)	رایانه‌ها در آموزش ابتکار عمل
Curriculum	برنامه درسی
Decision Support Systems	نظام‌های تصمیم حامی
Desktop publishing	نشر الکترونیکی
Discussion group	گروه مباحثه
Dissertation	رساله
Distance education	آموزش از راه دور
Documentation	مستندسازی
DRTC (Documentation Research and Training Center)	مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (هند)
Dual degree	مدرک دوگانه
Duration	مدت دوره
Encyption	سری‌سازی
Entry requirement	شرایط ورود
	انجمن آموزش و پژوهش کتابداری و اطلاع‌رسانی اروپا
EULID (European Association for Library and Information Education Research)	
Expert systems	نظام‌های خیره
Fellowship	دستیاری آموزش
Financial aids	کمک‌های مالی
Guideline	رهنمود
Honours degree	مدرک کارشناسی
Hypertext	فرامتن
IIS (Institute of Information Scientists)	موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی
Image collection	مجموعه مجازی
Information handling	کار با اطلاعات، اداره کردن اطلاعات

Information management	مدیریت اطلاعات
Information technology	تکنولوژی اطلاعات
	مرکز ملی مدارک علمی هند
INSDOC (Indian National Scientific Documentation Center)	
Instructional materials	مواد آموزشی
Internship	کارآموزی با دستمزد
Interpersonal skills	مهارت‌های میانفردی
LA (The Library Association)	انجمن کتابداران انگلستان
LAN (Local Area Network)	شبکه محلی
LIS	علوم / مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی
Mandatory courses	دروس اجباری
Manual	دستنامه
Modular structure	ساختار تجمع واحدی
Mphil (Master of Philosophy)	کارشناسی ارشد فلسفه علم
Online	ارتباط پیوسته
Optional courses	دروس اختیاری
Parallel distributed processing	پردازش توزیعی موازی
Piracy	بهره‌برداری غیرمجاز
Placement	کاریابی
Postgraduate diploma	دیپلم تحصیلات تکمیلی
Practicum	آموزش عملی هر درس
Problem solving	حل مشکل
Proposal	طرح پیشنهادی
Queuing theory	نظریه صف
Records Management Society	جامعه مدیریت رکوردها
Refresher courses	دوره‌های بازآموزی
Reprography	بازنگاری
Scaling Theory	نظریه درجه‌بندی

Scholarship	کمک هزینه تحصیلی، بورس تحصیلی
Society of Archivists	جامعه آرشیوگران
Spread sheet	صفحه گسترده
Statistical significance analysis	تحلیل اعتبار آماری
Stipend	مقرری - مستمری
Studentship	بورس تحصیلی
Survey research	پژوهش پیمایشی
Syllabus	سرفصل دروس
Tution	شهریه
User behaviour	رفتار کاربر
User - centered database	پایگاه اطلاعاتی کاربر مدار
View data	داده‌نما
Virtual reality	واقعیت مجازی
WAN (Wide Area Network)	شبکه گسترده
Word Processor	کلمه پرداز
World Wide Web	شبکه جهان‌گستر وب

منابع

- ۱- آمار آموزش عالی (سال تحصیلی ۶۷-۱۳۶۶). وزارت فرهنگ و آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، گروه پژوهش‌های آماری و انفورماتیک تهران: ۱۳۷۷.
- ۲- آموزش کتابداری جدید در ایران. خبرنامه انجمن کتابداران. دوره سوم، ش ۴ (زمستان ۱۳۴۹): ۳۷-۴۹.
- ۳- ابرامی، هوشنگ. ۱۳۵۲. موانع اجتماعی رشد کتابداری در ایران. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره ششم، ش ۲ (تابستان ۱۳۵۳): ۴-۲۰.
- ۴- انصاری، نوش‌آفرین. ۱۳۵۴. کارنامه سه ساله آموزش کتابداری در دوره‌های کوتاه مدت ۱۳۵۲-۱۳۵۴. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره هشتم، ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۵۲۶-۵۴۲.
- ۵- انصاری، نوش‌آفرین. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۱-۱۳.
- ۶- باقری، معصومه. ۱۳۷۸. آموزش کتابداری در هند (دستنویس).
- ۷- باقری، معصومه. ۱۳۷۸، نگاهی به یک قرن کتابداری در هند، فصلنامه کتاب. (بهار ۷۸): ۴۴-۶۱.
- ۸- بنی‌اقبال، ناهید. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۴-۱۷.
- ۹- حری، عباس. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۱۸-۲۱.
- ۱۰- حریری، مهرانگیز. ۱۳۷۴. تحلیلی بر نیازهای آموزش کتابداران علوم پزشکی در ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ش ۱ (۱۳۷۴): ۱۶-۷۳.
- ۱۱- حریری، مهرانگیز. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۲۲-۲۵.
- ۱۲- حقیقی، محمود. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۲۶-۳۲.
- ۱۳- دستمالچی، مهین. ۱۳۶۹. تحلیلی بر سیستم و نیازهای آموزشی خدمات اطلاع‌رسانی در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران.

- ۱۴- دیانی، محمدحسین. ۱۳۶۳. نظری کوتاه بر حاصل چهارده سال آموزش کتابداری در ایران، دانشگاه انقلاب. سال چهارم، ش ۳۹ (شهریور ۶۳): ۴۸-۴۶.
- ۱۵- سبکروح، فاطمه. ۱۳۷۶. بررسی وضعیت آموزش مستمر اعضا هیئت علمی گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در زمینه تکنولوژی اطلاعات. و مدیریت طی سال‌های ۱۳۶۸ تا آخر ۱۳۷۴، پیام کتابخانه. دوره هفتم، ش ۳ (پائیز ۱۳۷۶): ۳۶-۲۵.
- ۱۶- سیمسورا، س. ۱۳۶۱. شناخت و کاربرد روش تطبیقی در علوم کتابداری، ترجمه اسدالله آزاد. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- ۱۷- سینایی، علی. ۱۳۷۳. آموزش کتابداری در ایران، بازنگری مسائل پس از هجده سال، چکیده در: خلاصه مقالات سومین سمینار کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در ایران، ۷-۹ آبان، کرمان.
- ۱۸- سینایی، علی. ۱۳۵۵. نکاتی چند پیرامون برنامه‌های آموزش کتابداری در دانشگاه‌های ایران. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره سوم، ش ۲ (تابستان ۱۳۵۵): ۲۶۱-۲۷۱.
- ۱۹- شادمان، زهرا. ۱۳۵۴. تاریخچه انجمن کتابداران ایران. نامه انجمن کتابداران ایران. دوره هشتم، ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۴۸۵-۵۰۷.
- ۲۰- قزل‌ایاغ، ثریا. ۱۳۷۲. مصاحبه. پیام کتابخانه. دوره سوم، ش ۴: ۵۰-۵۴.
- ۲۱- کیان‌مهر، شیدا. ۱۳۷۶. بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶ لغایت ۱۳۷۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی ایران.
- ۲۲- کومار، کریشن، ۱۳۷۴. روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی، ترجمه فاطمه رها دوست با همکاری فریبرز خسروی. تهران، جمهوری اسلامی ایران.
- ۲۳- کیانی خوزستانی، حسن. ۱۳۷۶. نظام آموزش کتابداری در دانشگاه‌های ایران در دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی و نکات لازم در اصلاح و بهبود وضعیت موجود. پیام کتابخانه. دوره هفتم. ش ۲ (تابستان ۱۳۷۶): ۳۵-۴۹.
- ۲۴- گنجیان، محمدحسین. ۱۳۵۳. تحقیقی درباره فارغ‌التحصیلان علوم کتابداری، دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۵۳ و نظام علوم کتابداری از نظرگاه آنان و پایان‌نامه

- فوق‌لیسانس کتابداری دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- ۲۵- مرتضائی، لیلیا. ۱۳۷۲. بررسی آماری وضعیت اطلاع‌رسانی در ایران. اطلاع‌رسانی، دوره دهم، ش ۲ و ۳ (تابستان و پائیز ۱۳۷۲): ۱-۲۲.
- ۲۶- میرزایی، غلامرضا. ۱۳۷۶. بررسی فعالیت‌های اعضای هیأت علمی گروه‌های آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی کشور ۱۳۷۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- ۲۷- میرهادی تفرشی، غلامرضا. ۱۳۷۶. بررسی نظرات فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پیرامون برنامه آموزشی این رشته. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- ۲۸- نوکاریزی، محسن. ۱۳۷۲. هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲۹- نوکاریزی، محسن. ۱۳۷۳. هماهنگی کتاب‌ها و مجلات رشته کتابداری با نیازهای آموزشی دوره کارشناسی ارشد. فصلنامه کتاب، (بهار و تابستان ۱۳۷۳). ۶۶-۷۲.
- ۳۰- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه پزشکی. ۱۳۷۷. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره دکتری مدیریت اطلاعات بهداشتی درمانی مصوب سیصد و پنجاه و پنجمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی، مورخ ۱۳۷۷/۱/۳۰.
- ۳۱- وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه علوم انسانی. کمیته تخصصی علوم تربیتی، شاخه برنامه‌ریزی کتابداری. ۱۳۷۳. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی مصوب دویست و هشتادمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی مورخ ۱۳۷۳/۴/۱۴.
- ۳۲- وزارت فرهنگ و آموزش عالی. شورای عالی برنامه‌ریزی، گروه علوم انسانی، ۱۳۷۵. مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی ارشد (نابینوده) علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، مصوب سیصد و چهارمین جلسه شورای عالی برنامه‌ریزی، مورخ ۱۳۷۵/۶/۱۸.

۳۳- وقفی محبی، جواد. ۱۳۷۶. بررسی نظرات مدرسان دروس مقطع کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره عناوین و سرفصل‌های دروس تدریس شده توسط آنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.

۳۴- هاپکینز، مارگریت لیل. ۱۳۵۴، ده سال پیش در ایران. ترجمه مهرداد نیک‌نام. نامه انجمن کتابداران ایران، دوره هشتم. ش ۴ (زمستان ۱۳۵۴): ۵۲۵-۵۱۵.

1-Agrawal, S.P. 1996. *Directory of LIS Education in India: all-in-one compendium on library and information science study and teaching in India (updated 1994), approach, basic bibliography, syllabous and prospectus of all LIS schools*. New Delhi: Reliance Pub. House.

2-Agrawal, U.K. 1998. Factors comples to review LIS curricula in India. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society* 6-15. 49, th FID conference and congress . pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.

3-Auld, Lawrence W.S. 1990. Seven imperetives in library education. *Library Journal*. (May, 1990): 55-59.

4-Barron, Daniel D. 1990. The use of distance education in United States library and information science: history and current perspectives. *Education for Information*. 8(1990): 325-339

5-Biggs , Mary. 1991. A perspective on library science doctoral programs . *Journal of Education for Library and Information Science*. 32, no. 3/4 (Fall/ Winter , 1991): 188-193.

6-Buragohain, Alaka. 1998. Develoment of knowledge and skills: a challenge to modern information professionals in India. In : *Education and Training in the Context of Eyoloving New Information Society*, 95-101. 49, th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.

7-Chatterjee, Amitabha. 1992. Library and information science education in

- India: achievement, problems and prospects. In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G Kumar and C.P. Vashishth, 50-59. New Delhi: Sterling Publishers.
- 8-Davis, Donald Go. 1977. ALA Office for Library Education. In: *Encyclopedia of Library and Information Science*. eds. Allen Kent, Harold Lancour and Joy E. Daily. Vol 20: 332-335- New York : London: Marcel Dekker.
- 9-Day, Joan. 1989. Are they switched on? IT and the education of librarians. *Education Libraries Journals* 32, No. 3: 25-34.
- 10-Day, Joan. 1997. Curriculum development. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 31-52. London: Massell.
- 11-Debons, Anthony. 1972. Education in library and information science. In: *Ecylopedia of Library and Information Science*. eds. Allen Kent & Harold Lancour. Vol 7: 417-474. New York: London: Marcel Dekker.
- 12-Dudley, E. and R. Raddon. 1995. Professional education in the UK: yesterday and today. *Journal of Librarianship and Information Science* 27, no. 3: 127-130.
- 13-Ebrami, Hooshang. 1975. Libraries in Iran. in : *Encyclopedia of Library and Information Science*. ed. A. Kent , H. Lancaster and J.E. Dailey,. New York: Marcel Dekker. Vol 13: 15-53
- Education and Training in the Context of Evolving New Information Society*. 49th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur , India.
- 14-Elkin, Judith and Tom Wilson, eds. 1997. *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*. London, England: Mansell.
- 15-Elkin, Judith. 1997. Specialist provision in library and information studies education. In: *Education of Library and Information Professionals in the United*

- Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 53-82. London: Mansell.
- 16-Ellis, David, Helen Gindley and Stephanie Reeves. 1997. Information management and the library and information studies curriculum. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 117-142, London: Mansell.
- 17-Ferguson, Stuart. 1996. Educating for information management; some UK responses. *Education for Library and Information Services* (Aug 1996): 3-16.
- 18-Forgionne, Guisseppi A. 1991. The college of information science : a mechanism to consolidate information science education . *Education for Information* 9: 285-304.
- 19-Goel, Preeti and puramjit kaur walis , 1998. Library and information science curricula: a vision of the future. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society* , 27-31. 49, th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur , India.
- 20-Gulati, Anjali. 1998. Educational scenario for information studies: challenges for the 21st century with a special emphasis on India. In: proceedings of *49, th FID Conference and Congress, 11-17 Oct. 1998, Jaipur and New Delhi*. 1-76-78
- 21-Hamilton, Feona J. 1997. IT, distance learning and professional development: Australia, Canda and the USA. *Information Management Report* . (Jan 1997): 16-20
- 22-Hans, Nicholas. 1992. *Comparative Education*. New Delhi: Universal Book Stall.
- 23-Harvey, John. 1989. Iranian information education. *Journal of Education for Library and Information Science*. 29, no. 3: 177-196.
- 24-Hayati, Zouhayr. 1996. An Introduction of Aspects of the History of Librarianship and Library Education in Iran. Ph.D. Diss. University of New Southwales.

- 25-Haythornthwaite , J. 1990. Distance education and the information scientist. *Aslib Proceedings* no.1 : 31-39.
- 26-Hyman, Richard. 1991. Library schools in crisis: stemming the tide . *Wilson Library Bulletin*. (Jan 1991): 46-49.
- 27-Irvine , Betty J. 1994. Dual masters degree in art librarianship, Indiana University , USA. *Art Libraries Journal*. 19, no 2 (1994): 9-11.
- 28-Jena, Pushpanjali. 1994. Restruction of library and information science education. In : *Restructuring Library and Information Science Curriculum*, ed. A. Tejomurty. 51-56, New Delhi: Concept pbublishing.
- 29-Jespersion, Sherry . 1993. The education and training of information and library staff in the UK. *Aslib Proceidings* 45, no. 2: 47-51.
- 30-Johnson , Ian M. 1998. Peering into the mist and struggling through it - the education and training of the future information professional. *Educaation for Information* 16: 1-8.
- 31-Kanjilal, Uma. 1998. Innovations in education and training LIS distance learners: multichannel delivery modes at IGNOU. In : *Education and Training in the Context of Evolving New Information Society*, 38-43. 49th FID conference and congress, pregress seminar, 12-13 Oct. 1998, Jaipur, India.
- 32-Kaula, P.N. 1992. Hundred years of library and information science education : evaluation and trend. In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth. 13-16. New Delhi: Sterling Publishers.
- 33-Kiani Khoozestani, Hassan. 1999. *Growth and Developement of Library and Information Science Education in Islamic Republic of Iran and India: a comparative Study*. Ph.D. Diss. Panjub University.
- 34-Kumar , Krishna, 1992. A proposal for national policy for library and information science education. In : *Libarary and Information Science in India*,

- ed . P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth. 135-141. New Delhi. Sterling Pub.
- 35-Kumar , P.S.G. 1992. Education for librarianship in India : perspective, performance and projection . In: *Library and Information Science in India*, ed. P.S.G. Kumar and C.P. Vashinsht. 17-28. New Delhi: Sterling Pub.
- 36-Kumar, P.S.G and C.P. Vashishth, ed. 1992. *Library and Information Science in India* , New Delhi: Sterling Pub.
- 37-Lancaster, F.W. 1994. The curriculum of information science in developed and developing countries. *Libri*, 44, no 3 (1994): 201-205
- 38-Laxman Rao. N. and C.R. Karisiddappa. 1993. Library and information science education policy in India. *Lucknow Librarian* 25, no. 1,2: 32-39.
- 39-Liu, Zimi Co. 1992. A comparative study of library and information science education; China and the United States. *International Information & Library Review*. 24 (1992): 107-118.
- 40-Lowrie, Jean E. 1990. International library education. *Journal of Education for Library and Information Science*. 30, no. 3: 238-241.
- 41-MacDougall, Jennifer and J. Michael Brittain. 1993: Library and information science education in the United kingdom. *Annual Reveiw of Information Science and Technology*. 28: 361-390.
- 42-Mangla, p.b. 1990. Library and information science education in India: trends and issues . *Grantha*. 1, no. 2, (July 90): 85-103.
- 43-Mangla, p.b. 1994. Library and information science education in south Asia: India, Pakistan, Bangladesh and Sri Lanka. *Education for Information* 12 (1994); 399-427.
- 44-McCrossan, John. 1989. Schools of library and information science in the United States and the United Kingdom: a comparasion. *Journal of Educational Media & Library Sciences*. 26, no. 4: 314-324.

- 45-McGrath, Paul and Paul Burton. 1997. Information technology in the library and information studies education. *In: Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*. ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 83-116. London: Mansell.
- 46-Meadows 'Jack and Fytton Rowland. 1992. Computers in the teaching of library and information studies in the United Kingdom. *Computers Education* 19, no. 1/2 : 125-130.
- 47-Miski, Abdelhamid. 1986. Education for information science . *In: Encyclopedia of Library and Information Science*. ed Allen Kent, Vol. 41: 47-65. New York: London: Marcel Dekkers.
- 48-Moore , Nick . 1990. Library and information education. in Britain : the scope and European cooperation. *Libri*. 40, no. 2: 153-157.
- 49-Moran Barbara B. 1991. Evaluation of faculty in schools of library and information science; an element in educational excellence. *Journal of Education for Library and Information Science*. 32, no 3/4 (fall/ winter 1991): 207-215.
- 50-Morris , Anne . 1993. Teaching of IT in departments of information and library studies in the UK. *Journal of Information Science* 19, no 3: 211-223.
- 51-Nasri, William, 1972. Education of library and information science. *In: Encyclopedia of Library and Information Science* . ed . Allen Kent & Harold Lancour. Vol 7: 414-465. New York: London: Marcel Dekker.
- 52-Navalani, K. 1992. Library and information science education at master's level in India. *In : Library and Information Science in India* , ed. P.S.G. Kumar and C.P. Vashishth . 73-85. New Delhi: Sterling Pub.
- 53-Neelameghan, A. 1975. Education for librarians and documentalists in India. *In: Encyclopedia of Library and Information Science*, ed . A. Kent, H. Lancaster and J.E. Daily. Vol. 12: 314-349. New York: Marcel Dekker.

- 54-Owen, Ian, Frances Wood and Tom Wilson. 1990. Training information service specialists in the less-favoured regions of the European Union (trais - Iss): The diploma / MSc program at the University of Sheffield. *Education for Information* 15: 17-25.
- 55-Rowland, Fytton and Gwyneth M. Tseng. 1990. Computer methods in the teaching of library and information studies. *Education for Information* 9: 47-54.
- 56-Shove, Raymond H. 1969. Association of American Library Schools. In : *Encyclopedia of Library and Information Science*. eds. Allen Kent & Harold Lancour . vol 2: 1-26, NewYork: London: Macel Dekker.
- 57-Sinai, Ali. 1975. Iranian Documentation Center (IRANDOC) in : *Encyclopedia of Library and Information Science*. A . Kent, H. Lancaster and J.E. Dailey, New York: Marcel Dekker Vol. 13: 53-60.
- 58-Soltani, Poori. 1987. The problems of Library education in Iran . in: *Library Education in India , Pakistan and Iran*. Anis Khurshid, Delhi, India: Bibliographieps Bureau. 7-89.
- 59-Sprink, Amanda , 1990. Current trends in the education of information professionals in the United States : implications for Australian . *The Australian Library Journal* (Aug 1990): 223-228.
- 60-Stoker, David. 1990. Distance and open learning courses in library and information studies. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*, ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 175-183. London: Mansell.
- 61-Tallman , Julie I. 1991. Library and information science programs in the United States: international student perceptions of their academic adaption process. *International Library Review*, 23 (1991): 271-285.
- 62-Tallman, Julie I. 1990. International students in United States library and

- information science schools. In : *Translating an International Education to a National Environment*. 13-22. Metuche, N.J. Scarecrow Press.
- 63-Tallman, Julie I. 1991. International student perception of their faculty in U.S. library and information science programs. *Journal of Education for Library and Information Science*. 32, no 1/2 (Summer / Fall 1991): 47-60
- 64-Tejomurty, A., ed. 1994. *Restructuring of Library and Information Science Curriculum*. New Delhi, Concept Publishing.
65. Thomas , R. Murray, 1990. *International Comparative Education; Practices, issues and prospects*. Oxford: Pergamon press.
- 66-Wallis , Elizabe. 1993 . Indexing training and accreditation in UK. In: *Indexing, Providing Access to Information: Looking back, looking ahead. Proceedings of the 25 the Annual of American Society of Indexers*, port Alexandria, Va. May 1993. 111-114. Port Alexandria, Va : American society of Indexers.
- 67-Webb, Sylvia p. 1992. Information UK 2000; education and training. *Aslib Proceedings* 44, no 6: 257-259.
- 68-Weech, Terry L. 1994. The teaching of economics of information in schools of library and information science in the U.S. a preliminary analysis. In : *Proceedings of the 57th Annual Meetings of the American Society of Information Science , Alexandria , Virginia , 17-20 Oct 1994*. ed.
- 69-Whitbeck, George, 1991. Doctoral Program in library and information science: an Update. *Journal of Education for Library and Information Science* . 32, no 3/4 (Fall / Winter 1991): 179-187.
- 70-Wood, kate . 1997. Professional education : Historical review. In: *Education of Library and Information Professionals in the United Kingdom*. ed. Judith Elkin and Tom Wilson, 1-30. London : Mansell.
- 71-World Guide to Library , Archive and Information Science Education, ed. Josephine

Riss Fang, Robert D. Stueart and Kulthida Tuamsuk. Muchen: London: K.G.

Saur , 1995. (IFLA Publications: 72/73)

Bruce Maxian 70-75. Medford, N.J.: Learned Information Inc.

نشانی وب سایت تعدادی از مؤسسات

1-American Library Association.

<http://www.ala.org/alaorg/oa/uslis.html>

2-City University . School of Informatics . The Department of Information Science.

<http://www.is.city.ac.uk>

3-Florida State University. School of Library and Information Studies.

<http://www.fsu.edu/~lis/>

4-Indiana University. School of Library and Information Science.

<http://www.slis.indiana.edu/>

5-Loughborough University . Department of Information and Library Studies.

<http://www.lboro.ac.uk/departments/dis/index.htm>

6-Special Library Association. File: ///El/slahistory . htm

<http://www.sla.org/assoc/>

7-Texas Woman's University. School of Library and Information Studies.

<http://www7.twu.edu/slisl/program>

8- University College London. School of Library, Archive and Information Studies.

<http://www.UCL.ac.uk/SLAIS/slais.htm>

9-University of Illinois, Urbana - Champaign. Graduate School of Library and

Information Science. <http://alexia.lis.uiuc.edu/gslis>

10-University of Pittsburgh. School of Library and Information Science.

<http://www.sis.pitt.edu/~lsdept/>

<http://www.tele.pitt.edu/>

11-University of Sheffield. Department of Information Studies.

<http://www.shef.ac.uk/is/home.html>

12-University of Michigan .School of Information.

<http://intel.si.umich.edu/>

13-University of Berkeley. School of Information Management & Systems.

<http://www.sims.berkeley.edu/>

فهرست اسامی

انجمن کتابداران (LA)	۶۲، ۸۰	آزمون تافل
۲۲۸، ۲۲۳، ۳۵، ۳۴، ۱۶، ۵، ۳، ۲، ۱	۶۲	آزمون میثیگان
انجمن کتابداران آمریکا (ALA)	۱۵۷	ابرامی، هوشنگ
۵۷، ۵۶، ۱	۱۲۲	اتحادیه معلمان جنوب هند
۲۲۸، ۲۲۳، ۹۴، ۹۱، ۷۴، ۷۰، ۶۷، ۵۸	۱۵۶	اسمیت، مروین
انجمن کتابداران ایران	۱۵۵	اشتوم‌فل، جوزف
۲۲۷، ۱۶۰	۱۵۶	افصل، منوچهر
انجمن کتابداران مدرّس	۱۴۳، ۱۳۱	اگراوال، اس‌پی
۱۲۲	۱۵۵	امید، فرنگیس
انجمن کتابداران هند (ILA)		انجمن آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
۱۲۵	۹۴	(ALISE)
انجمن کتابداری پزشکی (آمریکا)		انجمن آموزش و پژوهش اطلاع‌رسانی و
۹۲		کتابداری انگلستان (BAILER)
انجمن مدرّسان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هند		۳۵، ۲۴، ۳
۱۲۵، ۱۲۴		انجمن آموزش و پژوهش کتابداری و
انجمن مدرّس کتابداری آمریکا (AALS)		اطلاع‌رسانی اروپا (EUCLID)
۵۷، ۹۴، ۲۲۳		۳
اینزداک (INSDOC)		انجمن دانشگاه‌های هند (AIU)
۱۲۳، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۴۰، ۱۴۴		۹۴
باردن، ویلیام آلکسون		انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی
۱۲۱		۲۲۷، ۱۹۰، ۱۶۰
بخش تحقیق و توسعه کتابخانه بریتانیا		انجمن کتابخانه‌های تخصصی و دفاتر
		اطلاعاتی (Aslib)
(BLR & DD)		۳۵، ۲
۲۱		انجمن کتابخانه‌های تخصصی و مراکز
۶۳		اطلاع‌رسانی هند (IASLIC)
بنیاد ملی علوم (آمریکا)		۱۲۷، ۱۲۶
۵۸		
بیانی، مهدی		
۱۵۵		
بیگز، مری		
۶۷		
پائولین، لورنا		
۲		
پری، جیمز		
۲۲۳، ۵۸		
۵۶		
پلامر، مری		

دانشگاه بمبئی ۱۲۴، ۱۲۲
 دانشگاه بنارس ۱۲۴، ۱۲۲
 دانشگاه بوردوان ۱۳۰
 دانشگاه بیرمنگام ۳۰، ۲۹
 دانشگاه پنجاب ۱۳۸، ۱۲۲، ۱۲۱
 دانشگاه پیٹسبورگ ۹۰، ۸۴، ۸۳، ۷۱، ۶۵، ۶۲
 دانشگاه تبریز ۱۵۷
 دانشگاه تربیت مدرس ۱۸۵، ۱۸۲، ۱۵۹
 دانشگاه تگزاس - آستین ۹۳
 دانشگاه تورنتو ۹۰، ۸۹
 دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات ۱۵۵
 دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی
 ۲۲۴، ۱۸۵، ۱۸۴، ۱۸۲، ۱۶۱، ۱۵۶
 دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی ۱۵۶
 دانشگاه تهران، گروه کتابداری ۱۵۸
 دانشگاه جان مور ۴
 دانشگاه دنور ۶۰
 دانشگاه دهلی
 ۲۲۴، ۱۴۴، ۱۴۲، ۱۳۷، ۱۳۴، ۱۳۱، ۱۲۴، ۱۲۳
 دانشگاه روتگرز ۹۰
 دانشگاه زنان تگزاس ۹۰، ۸۷، ۶۳
 دانشگاه سیتی لندن ۳۰، ۲۹، ۲۰، ۱۲، ۱۱، ۹، ۲
 دانشگاه شفیلد ۳۲، ۳۰، ۱۹، ۱۲، ۱۰، ۸
 دانشگاه شیکاگو ۶۰
 دانشگاه شهید چمران اهواز ۱۸۴، ۱۵۹، ۱۵۸
 دانشگاه شیراز
 ۲۲۵، ۱۸۵، ۱۶۱، ۱۵۹، ۱۵۸، ۱۵۷
 دانشگاه عثمانیه ۱۳۱

پلی تکنیک لیورپول ۴
 تاب، مور تیمر ۵۸
 تالمن، جولی ۹۰
 توسعه شبکه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی
 (INFLIBNET) ۱۳۲، ۱۲۵
 جامعه آرشیوگران ۳۵، ۳
 جامعه اطلاع‌رسانی آمریکا (ASIS) ۹۴
 جامعه مدیریت رکوردها ۳۵، ۳
 خان بهادر اسدالله ۱۲۲
 دانا، جان کاتون ۵۶
 دانشکده مدیریت، اطلاع‌رسانی و خدمات پزشکی
 ۱۵۹، ۱۵۷
 دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی
 ۱۶۰، ۱۵۹
 دانشگاه آزاد اسلامی
 ۲۲۵، ۱۸۵، ۱۸۴، ۱۶۳، ۱۶۱، ۱۵۹
 دانشگاه آزاد ملی ایندرا گاندی
 ۲۲۹، ۱۴۵، ۱۳۳
 دانشگاه استرات کلاید ۳۲، ۲۹، ۵
 دانشگاه الزهرا ۱۵۹، ۱۵۸
 دانشگاه اندرا ۱۲۲
 دانشگاه اورگون ۶۰
 دانشگاه ایالتی فلوریدا ۷۷
 دانشگاه ایلینویز ۷۴، ۶۸، ۶۳، ۶۲، ۵۶
 ۸۵، ۸۹، ۹۰، ۹۹، ۱۵۶، ۱۵۷
 دانشگاه ایندیانا
 ۹۱، ۹۰، ۸۴، ۶۸، ۶۶، ۶۴، ۶۳، ۶۲
 دانشگاه برایتون ۳۲

۲۴۴ / تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع رسانی...

۵۹	دبوز، ا.	دانشگاه علوم پزشکی ایران
۱۲۱	دیکنسون، آسا دان	۱۵۸، ۱۶۱، ۱۸۲، ۱۸۵، ۲۲۵
۲۲۳، ۱۲۱، ۵۹، ۵۶	دیویی، ملویل	۱۲۴، ۱۲۹
	رانگاناتان، اس. آر	دانشگاه فردوسی مشهد
۲۲۸، ۲۲۶، ۲۲۴، ۱۲۴، ۱۲۳، ۱۲۲		۱۵۹، ۱۶۱، ۱۸۴، ۱۸۵
۱۵۶	رهنما، مجید	دانشگاه کالج لندن
۱۸۶	سازمان برنامه و بودجه	۱، ۹، ۱۰، ۱۲، ۲۰
۱۵۷	سازمان بهداشت جهانی (WHO)	دانشگاه کارناتاک
۱۵۶	سنتو	۱۲۴، ۱۲۹، ۱۳۰
	سمینار ملی سیاست آموزش علوم کتابداری	دانشگاه کالج ویلز
۱۲۴	و اطلاع رسانی	۳۲
۲۳	شبکه اطلاعاتی JANET	دانشگاه کالیفرنیا جنوبی
۹۱	شبکه دور کنفرانس آموزشی (ETN)	۶۰
۱۵۵	شریفی، ناصر	دانشگاه کراالا
۱۲	شوراهای تامین بودجه آموزش عالی (HEFC)	۱۳۱
۱۳	شوراهای دادوستد آموزشی	دانشگاه کلکته
۳، ۲	شورای تأییدیه های علمی کشور (CNA)	۱۲۲، ۱۳۹
۱۵۹، ۱۵۸	شورای عالی انقلاب فرهنگی	دانشگاه کلمبیا
	شورای عالی برنامه ریزی	۶۰، ۹۰، ۹۱
۲۰۷، ۱۹۲، ۱۸۲، ۱۷۰، ۱۶۶، ۱۶۱، ۱۵۹		دانشگاه کوئین بلقاست
۱۵۶	صالح، جهان شاه	۳، ۷
۲۲۳، ۵۸	فوک، هلن	دانشگاه کیس وسترن ریزرو
۱۳	قرضه های توسعه مشاغل حمایت شده	۶۰
۱۲۱	کارتر، چارلز	دانشگاه لافبرو
۲	کالج تکنولوژی پیشرفته نورتمپتون	۱۱، ۱۸، ۳۰
۳۲	کالج کتابداری ویلز	دانشگاه مدرس
۲۲	کامپیوترها در آموزش ابتکار عمل (CTI)	۱۲۲، ۱۳۱، ۱۳۹
۱۲۱	کتابخانه ایالتی بارودا	دانشگاه منچستر
		۳۰
		دانشگاه میسور
		۱۲۴، ۱۲۵، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶
		دانشگاه می سی سی پی
		۶۰
		دانشگاه میشیگان غربی
		۶۰
		دانشگاه مینه سوتا
		۶۰
		دانشگاه نوا
		۹۱
		دانشگاه نورث آمبریا
		۳۲
		دانشگاه وسترن ریزرو
		۵۷، ۲۲۳
		دانشگاه ویسکانسین - مدیسون
		۹۱
		دانشگاه ویکرام
		۱۲۴
		دانشگاه ویلز
		۸، ۳۰، ۳۲

- کتابخانه سلطنتی کلکته ۱۲۱
- کتابخانه عمومی لونس آنجلس ۵۶
- کتابخانه ملی اتریش ۱۵۵
- کمیته بررسی علوم کتابداری (هند) ۱۲۳
- کمیته سیاست ملی نظام کتابداری و اطلاع‌رسانی (هند) ۱۲۷
- کمیته کنگره آمریکا ۲۶
- کمیسیون اعتبارات دانشگاهی (UGC) ۱۳۲، ۱۳۱، ۱۲۷، ۱۲۶، ۱۲۵، ۱۲۳
- کمیسیون مبادلات فرهنگی ایران و آمریکا (فولبرایت) ۱۵۶
- کنت، آلن ۲۲۳، ۵۸
- کنسرسیوم آموزش از راه دور علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (آمریکا) ۹۲
- کنفرانس آموزش متخصصان اطلاع‌رسانی ۵۸
- کنفرانس فدراسیون بین‌المللی مستندسازی ۵۸
- گروه کاربین دفاتر UGC ۱۲۵
- گیور، مری ۱۵۵
- لانکاستر، اف. دبلیو ۲۲۹
- لورر، آلیس ۱۶۰، ۱۵۶
- مانگالا، پراموند ۱۵۷، ۱۴۳، ۱۳۱
- مدرسه اقتصاد لندن ۱
- مدرسه بین‌المللی مدیریت اطلاعات ۹۱
- مدرسه تحصیلات تکمیلی شیکاگو ۵۷
- مدرسه عالی ایران زمین ۱۵۷
- مدرسه مکاتبه‌ای کتابداری آمریکا ۹۱
- مدلارز (MEDLARS) ۱۵۷
- مرکز آماده‌سازی کتاب تهران (TEBROC) ۱۵۶
- مرکز اطلاع‌رسانی لی‌های ۵۹
- مرکز تحقیقات و آموزش مستندسازی (DRTC) ۱۴۴، ۱۴۱، ۱۳۱، ۱۳۰، ۱۲۹، ۱۲۸، ۱۲۴، ۱۲۳
- مرکز خدمات کتابداری (TEBROC) ۲۱۵
- مرکز مدارک علمی ایران (IRANDOC) ۱۵۶
- مرکز ملی مدارک علمی هند نگاه کنید به اینزداک
- مرکز ملی یادگیری از راه دور (NDLC) ۹۲
- مک‌فارلین، جک ۱۲۱
- موسسه آرمر ۵۶
- موسسه آمار هند ۱۲۳
- موسسه پرات ۵۶
- موسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی آموزشی ۱۶۰، ۱۵۷
- موسسه تکنولوژی جورجیا ۵۸
- موسسه درکسل ۵۶
- موسسه کارنگی ۵۷
- موسسه متخصصان اطلاع‌رسانی (IIS) ۴۱، ۳۵، ۱۶، ۳، ۲
- موسسه مستندسازی آمریکا ۵۸
- نرم‌افزار INSTRUCT ۲۳
- وزارت آموزش و اشتغال ۱۳
- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۱۶۸، ۱۵۹
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (وزارت فرهنگ و آموزش عالی سابق) ۱۸۶، ۱۶۶، ۱۶۱
- وزارت علوم و آموزش عالی ۱۷۲، ۱۶۰، ۱۵۹، ۱۵۷

۲۲۶/تحصیلات تکمیلی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی...

۱۵۵	وزارت فرهنگ	هاروی، جان.اف	۱۵۶، ۱۶۰
وزارت فرهنگ و آموزش عالی (وزارت علوم و آموزش عالی سابق) ۱۵۹، ۱۶۱، ۲۲۵		هیأت تحقیقات هنر و علوم انسانی	۱۳
۵۷	ویلیامسون، چارلز	هیأت کامپیوتر برای دانشگاه‌ها و شوراهای تحقیقاتی (CBURC)	۲۲
۱۶۰، ۱۵۵	هایکینز، مارگرت		

● **Title :** LIS Graduate programs in UK, US, India and Iran

● **Author :** Lila Mortezaie

● **Editor :** Simin Bordbar

● **Publisher :** IRANDOC

1188 Enghelab Ave., Tehran, Iran

P.O.Box 13185-1371

Fax: 9821-6462254

● **Price :** 15000 RLS.

● **ISBN :** 964-91798-3-6

LIS Graduate Programs in UK, US, India and Iran

a comparative study

LILA MORTEZAIE

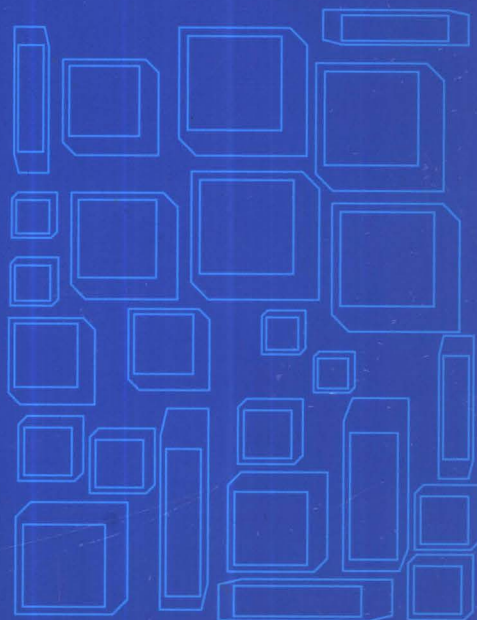
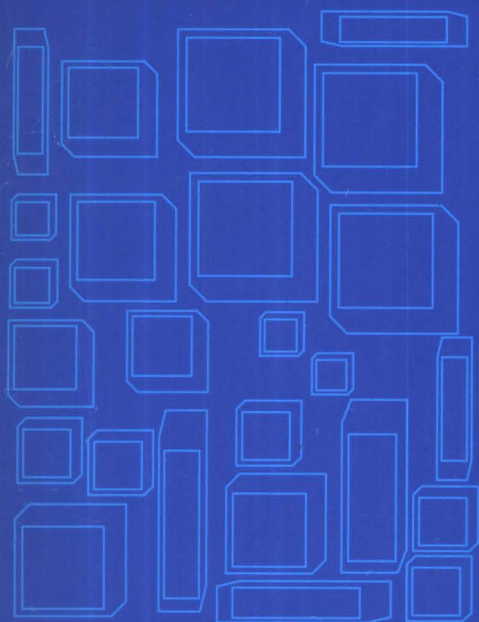
IRANDOC

Tehran-2001

LIS Graduate courses in UK, US, India and Iran

A Comparative Study

Lila Mortezaie

شابک: ۹۶۴-۹۱۷۹۸-۳-۶

ISBN: 964 - 91798 - 3 - 6

IRANDOC

Iranian Information & Documentation Center